GEOFFREY SWAIN

RUS DEVRİMİ'NİN KISA TARİHİ



iletişim

GEOFFREY SWAIN RUS DEVRİMİ'NİN KISA TARİHİ

GEOFFREY SWAIN

Rus Devrimi'nin Kısa Tarihi

GEOFFREY SWAIN Glasgow Üniversitesi'nde Onursal Emeritus Profesörü, Alec Nove Rus ve Doğu Avrupa Çalışmaları Kürsüsü eski başkanıdır. Kitapları arasında *Russia's Civil War* (Rusya'nın İç Savaşı), *Trotsky* (Troçki), *Between Stalin and Hitler: Class War and Race War on the Dvina 1940-46* (Stalin ve Hitler Arasında: Dvina Nehri Kıyısında Sınıf ve Irklar Savaşı, 1940-46), *Eastern Europe since 1945* (1945'ten Beri Doğu Avrupa-Nigel Swain ile birlikte), *Tito: A Biography* (Tito: Bir Biyografi) eserleri bulunmaktadır.

A Short History of the Russian Revolution
© 2017 Geoffrey Swain
Bu kitabın yayın hakları Akçalı Telif Hakları Ajansı aracılığıyla
I.B. Tauris & Co. Ltd., Londra'dan alınmıştır.

İletişim Yayınları 2725 • Tarih Dizisi 137
ISBN-13: 978-975-05-2633-6
© 2019 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM
1. Baskı 2019, İstanbul

EDİTÖR Merve Öztürk
KAPAK Suat Aysu
KAPAK FOTOĞRAFI "Petrograd Sovyeti'nin Asker Bölümü Devlet Duması'nda", *The Russian Century*, Random House, New York, 1994, s. 85
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Remzi Abbas
DİZİN Berkay Üzüm

BASKI Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064
Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi, B Blok, 6. Kat, No: 4NB 7-9-11
Topkapı, 34010, İstanbul, Tel: 212.613 38 46

CİLT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935
Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387
Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

GEOFFREY SWAIN

Rus Devrimi'nin Kısa Tarihi

A Short History of the Russian Revolution

ÇEVİREN
Mert Büyükkarabacak

iletişim

Di'ye...

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR 9

RUS DEVRİMİ'NİN ZAMAN TÜNELİ 11

GİRİŞ 21

1 **RUS İŞÇİ SINIFININ DEVRİMCİ GELENEĞİ** 27
1905 St. Petersburg Sovyeti 28
Parlamenter ara dönem 36
Lena katliamı grevleri, 1912-1914 41
Savaş Endüstrisi Komitesi'ndeki işçi grubu 47

2 **GEÇİCİ HÜKÜMET** 53
Yukarıdan Devrim 53
Alttan devrim 60
Petrograd Sovyeti 66
İkili iktidar 72
Nisan krizi 80

3 **KOALİSYONUN BAŞARISI** 89
Koalisyon politikası 89
Lenin ve bir Sovyet hükümeti 100
Koalisyon tehdit altında 107
Taarruzla mücadele etmek 113

4 KOALİSYONUN ÇÖKÜŞÜ 117
Temmuz günleri 117
Kerenski'nin koalisyonu 121
Kornilov olayı 126
İşçileri silahlandırmak 136
5 SOSYAL DEVRİMİN ALTI AYI 137
Fabrika komiteleri ve yetkileri 148
Sanayi krizi 154
Kadın işçiler 158
Toprak komiteleri ve işleyişleri 161
Toprak müsadereleri başlar 168
Askerler ve disiplinin yeniden sağlanması 172
6 AYAKLANMA 177
Bir Sovyet hükümeti 178
Ayaklanmayı tartışmak 184
Askerî Devrimci Komite 192
Ön Meclis'in dağılışı 194
Ayaklanma sahneye konuluyor 198
7 SOVYET HÜKÜMETİ 203
Sol SR'lerin farkına varmak 204
Vikzhel müzakereleri 210
Vikzhel'in alabora oluşu 215
Parti disiplini ve işçi sınıfı 221
8 BOLŞEVİK - SOL SR KOALİSYONU 231
Yeni hükümet için müzakere 232
Toprak reformu 234
Kurucu meclis 235
Keyfi yönetim 240
İşçi eylemleri 241
Barış görüşmeleri 246
Barış antlaşmasının imzalanması 250
Koltukların eşit paylaşıldığı bir koalisyon hükümeti? 255
İç savaşa sürüklenen ülke 261
SONUÇ 265
İLERİ OKUMALAR 272
DİZİN 275

TEŞEKKÜR

Bu kitap uzun yıllar süren akademik araştırmanın ve verilen derslerin ürünüdür. Cardiff, West of England ve Glasgow üniversitelerinde öğrencilere verdiğim derslerin yanı sıra Rus Devrimi üzerine Çalışma Grubu'nun konferanslarındaki tartışmalardan edindiğim sezgilerin sağladığı entelektüel dürtü için teşekkür etmek isterim.

Not: 1 Şubat 1918'e kadar Rusya eski Jülyen Takvimi'ni kullandı, bu da olayların modern Gregoryen Takvimi'ni kullanan ülkelerdeki tarihlerden 13 gün önce gerçekleştiği anlamına gelir. Eski takvimde 1 Şubat 1918, yeni takvimde 14 Şubat 1918 olmuştu.

1905

9 Şubat	Kanlı Pazar ve 1905 Devrimi'nin başlangıcı.
16-17 Şubat	Seçilmiş fabrika delegeleri Kanlı Pazar'a ne tepki vereceklerini tartışırlar.
13-19 Ekim	Çar'ı, sonraki dönemde seçilmiş bir meclisi yasama faaliyetine katacağı sözünü verdiği Ekim Manifestosu'nu yayınlamak zorunda bırakan genel grev.
13 Ekim - 3 Aralık	St. Petersburg Sovyeti, başkanı Troçki ve diğer liderleri tutuklanmadan önce kent yönetimi ile yaşanan tartışmalı konularda işçileri temsil eder.

1906

23 Nisan	Temel Hukuk Reformu Devlet Duması'nın sınırlı yetkilerini detaylandırdı ve anti-demokratik seçim kanunu kabul edildi.

27 Nisan - 9 Temmuz	Birinci Devlet Duması oturumları. Toprak Reformu'nun kapsamını genişletmekte ısrar etmesi dolayısıyla Duma'nın dağıtılması.
1907	
20 Şubat - 3 Haziran	İkinci Devlet Duması oturumları Sosyal Demokratların liberal vekillerden ziyade köylü temsilcileri ile daha kolay işbirliği yapabildiğini ortaya çıkardı. Hükümetin toprak reformu teklifini kabul etmeyi reddedince Duma dağıtıldı.
15 Kasım	Üçüncü Devlet Duması'nın gözden geçirilmiş ve daha sınırlayıcı bir seçmen kapsamıyla açılması. Hükümetin toprak reformu kabul edilir.
1908	
10-16 Aralık	Kadın Örgütleri Kongresi.
1909	
1-6 Nisan	Fabrika Doktorları Kurulu Kongresi - Sosyal Güvenlik üzerine Tezleri kabul eder.
28 Aralık - 6 Ocak 1910	İçkiyle Mücadele Kongresi.
1911	
15-29 Ocak	El Sanatları Ticareti Kongresi.
Şubat-Mart	Dilekçe kampanyası reformist ve devrimci işçi militanları arasındaki anlaşmazlıkları görünür hale getirir.
1912	
4 Nisan	Lena Altın Madenleri katliamı.
3 Haziran	Üçüncü Devlet Duması'nın kapanışı; son kararlarından bir tanesi bir sosyal sigorta kanununu kabul etmek oldu.
1 Kasım	Dördüncü Devlet Duması'nın açılışı.
1913	
Ocak	Sigorta konseyleri için ilk kez seçimler yapıldı, sadece sekiz fabrika katıldı.

Eylül	St. Petersburg'da sigorta konseyleri seçimleri, reformistler kaybetti.

1914

Mart	St. Petersburg kent ve bölgesel sigorta yönetim kurulları seçimleri, reformistler yenildi.

1915

27 Eylül	St. Petersburg fabrika delegelerinin Savaş Sanayileri Komitesi'ne temsilci seçme toplantısı. Reformistler yenildi, savaş hazırlıklarına destek yok.
29 Kasım	Gvozdev'in müdahalesinden sonra seçimlerin tekrarlanması. Savaş çabası desteklendi.

1916

Ekim	St. Petersburg kent ve bölgesel sigorta yönetim kurulları için seçimler, reformistler yenildi.
1 Kasım	Liberal lider Pavel Milyukov'un, Duma'da Çar'ın savaş hazırlıklarını yeterince ciddiyetle ele almamasının "aptallık mı yoksa hıyanet mi?"olduğunu sorması.
17 Aralık	Çar'ın Duma ile işbirliği yapmayı ve savaş hazırlıkları konusunda liberal fikre katılmayı inatçı bir biçimde reddetmesinden sorumlu görülen Rasputin'in suikasta kurban gitmesi.

1917

26-27 Ocak	Savaş Sanayileri Komitesi İşçi Grubu'nun önde gelen üyelerinin 14 Şubat'ta yeniden toplanacak Duma oturumu öncesinde protestolar planladıkları gerekçesiyle tutuklanmaları.
22 Şubat	Politik hâkimiyet mücadelelerinin halihazırda son derece sınırlı olan yiyecek tahsisatı dağıtımını çökertmesi, Putilov Fabrikası'ndan işçilerin Duma'daki temsilcilerini bir devrimin elinin kulağında olduğu konusunda uyarmaları.
23-28 Şubat	İşçi eylemleri Şubat Devrimi'ni ve Çar'ın devrilmesini tetikledi. Sürecin kırılma noktası 26-27 Şubat'ta, önce bir sonra da birçok askerî birimin eylemci işçiler üzerine ateş etmeyi reddetmesi oldu.

27 Şubat	St. Petersburg, ya da sonraki adıyla Petrograd Sovyeti'ni yeniden kurmak için girişimler.
28 Şubat	Duma komisyon temsilcilerinin hükümet bakanlıklarını devralmaları.
1 Mart	Petrograd Sovyetleri işçilerle birlikte askerleri de içerecek biçimde genişletildi. İşçilere ateş açmayı reddederek isyan eden askerlere güvence vermek için Sovyet, 1 No.'lu Emri kabul etti, buna göre, hâlâ oluşma aşamasındaki Geçici Hükümet'in askerî emirlerinin mutlaka Sovyet tarafından onaylanması gerektiğinde ısrar etti.
2 Mart	Birinci Geçici Hükümet'in bileşimi belli oldu: Sovyet'i temsil eden hiçbir bakan olmayacaktı, ancak Sosyalist Devrimci ve Duma delegesi Kerenski, yalnız bir sosyalist ses olarak liberallere katıldı. Çar tahttan feragat etti.
10 Mart	Sovyet, hükümetin ordu reformu üzerinde çalışan komisyonunu beklemeden Asker Hakları Deklarasyonu'nu yayınladı.
10-11 Mart	Petrograd'da fabrikalar yeniden çalışmaya başladı.
Mart	Bir dizi liberal reform Rusya'yı dinî ve toplumsal baskıdan azade demokratik bir devlet olarak kurdu.
14 Mart	Sovyet aldığı kararla demokratik bir barış çağrısı yaptı.
24 Mart	Dışişleri Bakanı Milyukov basına, Rusya'nın Avusturya-Macaristan'dan ve Türkiye'den toprak talebi olduğunu açıkladı.
4 Nisan	Lenin sürgünden dönmesinden bir gün sonra Nisan Tezleri'ni okudu. Almanya'yı kapısı mühürlü bir trenle geçerek İsviçre'den gelmesi tartışmalara yol açtı.
19 Nisan	Savaş hakkında Sovyet ve Geçici Hükümet tarafından 27 Mart tarihinde üzerinde uzlaşılan ortak açıklamaya rağmen Milyukov İtilaf Devletleri'ne yazdığı mektupta Çar'ın altına imza attığı yükümlülüklere uyacaklarını bildirdi; Çar Avusturya-Macaristan ve Türkiye topraklarının paylaşılması ile ilgili gizli antlaşmalara imza atmıştı.
20-21 Nisan	Milyukov'un, Geçici Hükümet'in Sovyet'in demokratik barış çağrısını görmezden gelmesini sağlamak için açık kararlı tutumu asker ve işçilerin gösterileriyle protesto edildi. Kısa süre sonra Milyukov istifa etti.
4-28 Mayıs	Tüm-Rusya Köylü Temsilcileri Kongresi.

5 Mayıs	Birinci Koalisyon Hükümeti'nin kurulması. Takip eden iki ay boyunca Tsereteli tarafından yönlendirilen Sovyet İcra Komitesi hükümette sorumluluklarına sadık bir ortak olduğunu göstermeye çalıştı.
12 Mayıs	Kerenski Rus Ordusu'nu taarruza hazırlamaya başladı ve cepheye bir dizi gezi düzenledi.
23 Mayıs	Bolşevik Askerî Örgütü, Petrograd garnizonundan askerlerin taarruzda görevlendirilmesine karşı çıkma kararı aldı.
27 Mayıs	Petrograd Halk Milisleri Konferansı, Tsereteli'nin işçilerin fabrika temelli gönüllü Kızıl Muhafızlarını tasfiye edip profesyonel bir kent milisi dayatmasını protesto etti.
3-24 Haziran	Tüm Rusya İşçi ve Asker Sovyetleri Birinci Kongresi.
10 Haziran	Bir Sovyet Hükümeti kurulmasını talep etmek üzere planlanan bir Bolşevik gösterisi, Sovyetler Birinci Kongresi'nden gelen bir çağrı üzerine iptal edildi.
16-23 Haziran	Tüm Rusya Bolşevik Askerî Örgütü Birinci Kongresi.
18 Haziran	Sovyetler Birinci Kongresi tarafından düzenlenen bir gösteri Bolşeviklerin eylemine dönüştü - Sovyet Hükümeti talep eden pankartlar alana hâkim oldu.
18 Haziran	Doğu Cephesi'nde taarruz başladı. İlk başta yaşanan kısmi başarılar sonrasında taarruzun başarısız olduğu 15 gün içinde anlaşıldı.
30 Haziran	Sovyet, Petrograd'da konuşlanmış Birinci Makineli Tüfek Alayı'nı, "yeniden organize edilmeye" ve kimi birimlerinin taarruzu desteklemeye gönderilmesine ikna etmeye çalıştı. Karşılığında makineli tüfekçiler hükümeti devirmekle tehdit ettiler.
2 Temmuz	Liberal bakanlar, sosyalist kabine üyelerinin Ukrayna'ya bir seviyede özerklik tanınabileceğine dair görüşmeler yaptığı gerekçesiyle Birinci Koalisyon Hükümeti'nden ayrıldılar.
3 Temmuz	Bolşevikler Petrograd Sovyeti'nin işçi bölümünde kontrolü sağlarken asker bölümünde aynı başarıyı elde edemediler.
3-4 Temmuz	Temmuz Günleri. İşçiler, garnizon birliklerinin cepheye gönderilme planlarına karşı protestolar düzenleyen ve bir Sovyet Hükümeti kurulmasını talep eden asker ve denizcilere katıldılar. Lenin, Sovyet Hükümeti kurulmasını

	zorlamak için yapılan hazırlıkların yetersiz olduğunda ve gösterinin sona erdirilmesinde ısrar etti. Ardından, önde gelen Bolşevikler tutuklandı ve Lenin yeraltına geçti.
8-24 Temmuz	İkinci Koalisyon Hükümeti'nin kurulması için yürütülen müzakerelere Kerenski başkanlık etti. Müzakereler esnasında 18 Temmuz'da General Kornilov genelkurmay başkanı olarak atandı.
17 Temmuz	Mahalleler arası Sovyetler Konferansı yeniden kuruldu ve hızlıca Bolşeviklerin denetimine girdi.
7 Ağustos	Fabrika Komiteleri İkinci Konferansı, Bolşeviklerin hâkimiyetinde.
10 Ağustos	Kornilov ve Kerenski buluşup ölüm cezasının yeniden yasalaşmasını ve savaş ekonomisi üzerinde askerî yönetim oluşturulmasını da içeren Kornilov'un "programını" tartıştılar.
12-15 Ağustos	Moskova Devlet Konferansı Kornilov'u muzaffer bir komutan gibi karşıladı.
23 Ağustos	Çalışma Bakanlığı fabrika komitelerinin sınırlanmış yetkilerini düzenleyen bir genelge yayınladı.
23-24 Ağustos	Kerenski'nin temsilcisiyle Kornilov arasındaki görüşmeler iyi gidiyor gibi görünüyor: Kornilov'un "programı"nın büyük kısmı uygulanacaktı ve herhangi bir Bolşevik protestosu şiddetli bir biçimde bastırılacaktı.
26-27 Ağustos	Kerenski, Kornilov'un aslında bir askerî darbe tezgâhladığı konusunda uyarıldı. Buna karşılık olarak, Sovyet'i devrimi savunmaya çağırdı.
1 Eylül	Petrograd Sovyeti, yaptığı oylamada bir Sovyet hükümeti kurulmasını kararlaştırdı, 9 Eylül'de aynı kararı tekrar aldı.
14-22 Eylül	Demokratik Konferans, Kerenski başkanlığındaki bir Üçüncü Koalisyon Hükümeti önerisini destekledi.
24 Eylül	Bolşevikler, Üçüncü Koalisyon Hükümeti'nin kısmen sorumlu olacağı ön-Parlamento'ya katılmayacaklarını açıkladılar.
25 Eylül	Üçüncü Koalisyon Hükümeti kuruldu.
6 Ekim	Petrograd Askerî Bölgesi komutanına garnizon birliklerini cepheye hareket etmeye hazırlama emri verildi.
7 Ekim	Bolşevikler ön-Parlamento'yu topluca terk ederek protesto ettiler.

10 Ekim	Lenin, ayaklanmayı gündeme alan bir Bolşevik Merkez Komitesi toplantısına katıldı.
12 Ekim	Artık Sovyet başkanı olan Troçki, garnizon birliklerinin cepheye intikalini engellemek için Sovyet'e bağlı Askerî Devrimci Komite'yi (ADK) kurdu.
16 Ekim	Bolşevik Merkez Komitesi bir kez daha ayaklanmayı tartıştı. Sonraki gün, Kamenev ve Zinovyev ayaklanmaya karşı itirazlarını kamuoyuyla paylaştılar.
17-22 Ekim	Tüm-Rusya Fabrika Konseyleri Birinci Konferansı.
18-21 Ekim	Petrograd Garnizonu Konferansı.
21-23 Ekim	ADK tüm garnizon birimlerine birer komiser ataması yaptı.
24 Ekim	Kerenski Bolşevik basını kapatıp ADK komiserlerinin tutuklanmasını istedi. Askerler ve Kızıl Muhafızlar Bolşevik basını tekrar açtılar ve komiserlerin tutuklanmasına mani oldular. *Aurora* kruvazörü ADK'ya destek verdi. Ön-Parlamento Kerenski hükümetini güvensizlik oyu ile düşürdü. Sovyetler İkinci Kongresi bir Sovyet Koalisyon Hükümeti kurulması kararı aldı. Lenin Bolşevikleri iktidarı almaları için zorladı.
25 Ekim	ADK Petrograd'ın stratejik noktalarını ele geçirdi. Kerenski'ye sadık birlikler Kışlık Saray'ı savundu ancak 26 Ekim sabahı 2-3 sularında teslim oldular. Sovyetler İkinci Kongresi bir Sovyet Hükümeti kurulması kararı aldı ancak bileşimini tartışmaya açmadı.
26 Ekim	Yeni kurulan sol SR (Sosyalist Devrimci) partisi Bolşeviklerin birlikte hükümet kurma teklifini reddetti. 27 Ekim sabah saat 2.30'da Bolşevik tek parti hükümetinin bileşimini açıkladılar.
28 Ekim	Demiryolu İşçileri Sendikası (Vikzhel) bir Sovyet Koalisyon Hükümeti kurulması çağrısı yaptı.
29 Ekim	Kerenski'ye sadık subay kadetler Bolşevikleri devirmeye kalkıştı. Vikzhel'in aracılık ettiği görüşmeler bir Sovyet Koalisyon Hükümeti kurulması amacıyla başladı.
30 Ekim	Kerenski'ye bağlı birlikler tarafından sağlanan bir askerî ilerleme Petrograd'ın eteklerinde ADK tarafından organize edilen ve Yarbay Muraviev tarafından idare edilen güçlerce yenilgiye uğratıldı.

31 Ekim - 4 Kasım	Bir Sovyet Koalisyonu kurulması için görüşmeler.
4 Kasım	Hükümet devam ediyor. Anlaşma yakın görünüyor ancak Lenin parti disiplini gerekçesiyle engel oluyor.
4 Kasım	Lenin'e karşı çıkan Bolşevikler protesto amacıyla hükümetinden istifa ettiler.
11 Kasım	Köylü Sovyetleri Olağanüstü Kongresi sol SR'leri destekledi.
12 Kasım	Kurucu Meclis seçimleri başladı.
14 Kasım	Bolşevikler ve sol SR'ler ortak bir hükümet kurma konusunda prensipte anlaşmaya vardılar. Bir sol SR'li, tarım komiseri olarak atandı.
14-16 Kasım	Bolşevik Hükümet'ten ve Petrograd Fabrika Komiteleri Beşinci Kongresi'nden işçi hakları üzerine çelişkili talimatlar.
20 Kasım	Kuzey ve Batı'daki ordular ADK'ye destek olmaları için görevlendirildiğinde Lenin, Kerenski'nin genelkurmay başkanını tutuklamak ve ateşkes görüşmelerinin başlaması için zorlamak konusunda kendisini yeterince güçlü hissetti.
27 Kasım	Köylü Sovyetleri İkinci Kongresi de sol SR'lere verilen desteği teyit etti.
2 Aralık	Almanya ve Avusturya-Macaristan ile ateşkes sağlandı.
9 Aralık	Sol SR'ler dört sandalye ile resmen hükümete katıldılar.
15 Aralık	Sol SR adalet komiseri ADK tarafından tutuklanan siyasi mahkûmların serbest bırakılmasını sağladı.

1918

4 Ocak	Bolşeviklerle girişilen bir güç gösterisi sonrasında sol SR'ler Çeka'da, yeni gizli polis gücünde temsil edilme hakkını kazandılar.
5 Ocak	Sovyetler Üçüncü Kongresi ile Köylü Sovyetleri Üçüncü Kongresi'nin iktidarı elinde tutan yeni bir Sovyet İcra Komitesi'nde birleşmesi sonrasında Kurucu Meclis dağıtıldı.
7-14 Ocak	Birinci İşçi Sendikaları Kongresi fabrika komitelerinin yetkilerini sınırladı.
28 Ocak	Brest-Litovsk'ta süren barış görüşmeleri kesildi ve Troçki "barış da yok savaş da" politikasını açıkladı.

1-14 Şubat	Rusya Jülyen takvimini bırakıp yerine Gregoryen takvimi kabul etti.
18-19 Şubat	Hükümetin Bolşevik ve sol SR üyeleri Almanya'dan yeni barış şartları talep ettiler. 23 Şubat'ta bu koşulları öğrendiklerinde, Lenin Bolşevikleri kabule ikna etti, ancak sol SR'ler ikna olmadı.
3 Mart	Brest-Litovsk Antlaşması imzalandı ve Sovyetler Dördüncü Kongresi tarafından 15 Mart'ta onaylandı. Sol SR'ler hükümetten ayrıldı.
13 Mart	Fabrika Temsilcileri İşçi Konferansı'nın ilk toplantısı, fabrikalarda Bolşeviklere desteğin azaldığını gösterdi.
15 Mayıs	Alman başkonsolos ile olası bir ticaret anlaşmasının koşulları üzerine görüşmeler başladı. Bu, Troçki tarafından önerilmiş olan Brest-Litovsk Antlaşması tarafından sağlanan "nefes alma alanı"nın ancak "birkaç ay süreceği" inancının hâkim olduğu, Britanya ve Fransa ile sürdürülen temasların devam ettirildiği dönemin de sonunu simgeliyordu.
8 Haziran	Köylülerden tahılın zorla alımını sağlamak için bir önceki ay kurulan "üretim tugayları"nın üzerinde yükselmek için Bolşevikler tarafından, kulaklardan (zengin köylülerden) tahılın kamulaştırılmasına destek olmaları amacıyla "yoksul komiteleri" kuruldu. 11 Haziran'da sol SR'ler Sovyet Köylü bölümünün bu politikaya direneceğini ilan etti.
24 Haziran	Sol SR'ler Lenin'in "nefes alacak alan"ına son verilmesi ve "Alman emperyalizminin temsilcilerine" karşı terör kullanılması çağrısı yaptı.
6 Temmuz	Sol SR'ler Alman büyükelçiye suikast düzenlediler. Sovyetler Beşinci Kongresi seçimlerinde Bolşeviklerin gerçekleştirdiği usulsüzlük, sol SR'leri Rusya'nın "Alman emperyalizminin bir kolonisi" olmasını engellemenin demokratik bir yolu bulunmadığına ikna etti. Sol SR'lerin, kendilerinden ve Lenin karşıtı Bolşeviklerden eşit sayıda komiser içeren yeni bir koalisyon dayatma teşebbüsleri başarısız oldu.

GİRİŞ

Rusya'daki 1917 olaylarının 20. yüzyılın geri kalanı için politik haritayı çizdiğini söylemek abartı olmaz. 1917 Ekim Devrimi komünist deneyi başlattı; Sovyetler Birliği'nin 1920'ler ve 30'lardaki zaferi, bir tepki olarak, Avrupa'da faşizm ile Nazizmin yükselişini tetikledi ve yaşanan gelişmeler İkinci Dünya Savaşı'nın barbarca dehşeti ile doruğa ulaştı. Sonrasında, Sovyetler Birliği'nin 1991'deki yıkılışına kadar komünizmin genişlemesi ve çevrelenmesi Soğuk Savaş'ın temel takıntısı haline geldi. 20. yüzyıl tarihinin büyük kısmının izi, Bolşevikleri iktidara getiren sokak hareketlerinin gerçekleştiği 24 Ekim'i 25'ine bağlayan gece yaşanan olaylara dek sürülebilir.[1] Peki Lenin ve Bolşevikler iktidarlarını nasıl elde ettiler ve onu ayakta tutarak güçlendirmeyi nasıl başardılar?

Tarih yazmak esas olarak geçmişi ondan bir anlam üretecek biçimde kaleme almaktan ibarettir. Şubat 1917 ile Temmuz 1918 arasında Rusya'da yaşanan karmaşık olayların kısa tarihini yazmak kaçınılmaz olarak bunlardan birçoğunun atlanması anlamına gelir; buna rağmen, bir kısa tarih içinde bile Rus Dev-

1 Bu kitaptaki tarihler 14 Şubat 1918'de denkleştirilene kadar, Avrupa'nın geri kalanında kullanılan takvimden 13 gün geride olan eski Rus takvimi esas alınarak kullanılmıştır.

rimi adı verilen labirentte kaybolmamak adına kimi açıklayıcı önerilerde bulunmak gibi bir sorumluluğum var. Burada sunulan açıklama kolay ve iki yönlü. İlk olarak, Sovyet uzmanlarının bir dönem yaptığı gibi; Ekim Devrimi'nin, daha önce başarısız 1905 Devrimi'nde Rus kitleler tarafından ifade edilen devrimci arzuların zirvesini temsil ettiği, "Ekim"in özünün, devrimi, Çar'ın devrildiği Şubat'ta bulunmuş olduğu yola geri döndüren itibarsız bir Geçici Hükümet'e karşı bir halk ayaklanması olduğu iddia ediliyor. Buna karşılık, bütün Sovyet çalışmalarından oldukça farklı olan ikinci öneride ise Bolşeviklerin disiplin ve ideoloji kavramlarının; kitlelere "Ekim"e kadar kılavuzluk eden partinin, takip eden aylarda onları diktatörlük ve teröre giden, aslında zorunlu olmayan bir yola sevk etmesi anlamına geldiği ve bir sosyalist devrime sadece işçi sınıfının önderlik edebileceğinde ısrar eden bir ideolojik tarih anlayışını dayatmanın kaçınılmaz olarak tek parti yönetimine yol açtığı iddia ediliyor.

Tarif ettiği olayların yaşanmasından 100 yıl sonra kaleme alınan bu kısa tarih, tarihyazımı bağlamında iki temel araştırma alanına dayanıyor: "Ekim"in bir halk devrimi olduğu fikrini yeniden güçlendirmeye büyük katkı yapan, çoğunlukla 1970'lerde ve 1980'lerde yazılmış sosyal tarih ile çoğunlukla Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından sonraki yıllarda yazılan ve Bolşevik diktatörlüğün oluşumunu araştıran, Rusya'daki Sovyet İcra Komitesi'nin ilk yılı üzerine daha yeni çalışmalar. "Ekim"in 75. yıldönümünde Lenin'in devrimdeki rolünü vurgulayan tarihçi Richard Pipes şöyle yazmıştı: "Ekim bir devrim olmayıp 10 Ekim'in gece yarısında planlanan ve iki hafta sonrasında yine gece vakti hayata geçirilen klasik bir hükümet darbesidir. [...] Bütün operasyon o kadar gizli kapaklı bir biçimde gerçekleştirildi ki temkini asla elden bırakmayan Lenin planlarının kâğıda dökülmesine bile izin vermeyecekti."[2] Pipes, "toplumsal olayları belgeleyen yığınlarca masum [arşiv] dokümanını" okuduktan sonra Bolşeviklerin bir toplumsal öfke patlamasının ardından iktidar olduğunu iddia eden sosyal tarihçileri eleştirmeye

2 *Times Literary Supplement*, 6 Kasım 1992.

devam etti. Steve Smith ve William Rosenberg'in işçiler, Rex Wade'in Kızıl Muhafızlar, Alan Wildman'in askerler, Graham Gill'in köylüler, Moira Donald ve sonrasında Sarah Badcock'un kadınlar üzerine çalışmalarının tamamı, Ekim ve Sovyetler'in İkinci Kongresi yaklaşırken, Kerenski'nin hükümetine dönük hoşnutsuzluğu gösteriyordu.[3] Bu kısa tarihin gönlü, bu araştırmacıları tarihin çöplüğüne göndermeye kesinlikle elvermiyor.

Bu kısa tarihin başlangıç noktası Batı'da ilk olarak 50 yıl önce üretilmiş ve 21. yüzyıl Rusyası'nda hâlâ fazlasıyla popüler olan fikirlere meydan okumak. Büyük oranda Leonard Schapiro'nun eserlerinden üretilen 1960'ların ortodoks görüşü, İmparatorluk Rusyası'nın 1905 Devrimi travmasının ardından meşruti aşamaya geçtiği ve Rus işçi sınıfının da devrimci değil de reformist bir geleneğe sahip olduğu yönündeydi. Nisan 1906'da ilk olarak toplanan İmparatorluk Devlet Duması parlamenter temsilin kusursuz bir biçimi olmamasına rağmen bir ilk adımı simgeliyordu. Bu gerçekliğe uyum sağlayan işçi hareketi, devrimci genel greve duyulan ilgiden uzaklaşıp Alman sendikacılığına yakınlaşmıştı. 1905 sonrası Rusya'da yasal bir işçi hareketinin gelişimine bakan Schapiro, ılımlı Menşevik liderliğin kontrolünde sendikalar ve diğer işçi örgütlenmelerini görmekteydi, aynı zamanda sağı, solu ve merkezi polis ajanları tarafından ifşa edilmiş, güçsüzleşmiş bir Bolşevik yeraltı örgütlenmesini de tespit etmekteydi. Bu bakış açısına göre, hem Devlet Duması'nda ve sokakta liberal politikacılarla işbirliği yapmaya istekli oldukları Birinci Dünya Savaşı esnasında hem de Geçici Hükümet'in kurulmasını destekledikleri ve sonunda

3 S.A. Smith, *Red Petrograd: Revolution in the Factories 1917-1918* (Cambridge: Cambridge University Press, 1983); W.G. Rosenberg, "Russian Labor and Bolshevik Power after October", *Slavic Review* 44/2 (1985), s. 213-38; R.A Wade, *Red Guards and Workers' Militias in the Russian Revolution* (Stanford, CA: Stanford University Press, 1984); A.K. Wildman, *The End of Russian Imperial Army*, 2 cilt (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1980, 1987); G.J. Gill, *Peasants and Government in the Russian Revolution* (Basingstoke: Macmillan, 1979); M. Donald, "Bolshevik Activity amongst the the Working Women of Petrograd in 1917", *International Review of Social History* 27 (1982), s. 129-160 ve S. Badcock, " Women, Protest and Revolution: Soldiers' Wives in Russia During 1917", *International Review of Social History* 49 (2004), s. 47-70.

da bir Koalisyon Hükümeti'ne katıldıkları 1917'nin ilk günlerinde Menşevikler işçi sınıfının meşru temsilcileri olarak ortaya çıkmıştı. Schapiro ve diğerlerine göre, Menşevikler Rus işçi sınıfının meşru sesiydi ve Bolşevikler ise bu konumu gasp etmişti. 1917 sonbaharında Bolşeviklere verilen desteğin artması ise gelip geçici bir sapmaydı ancak bu sapma Bolşeviklere iktidarı ele geçirme olanağını verdi.[4]

Elinizdeki kısa tarih ise tam tersine, Rus işçi sınıfının 1905'ten itibaren istikrarlı bir biçimde reformistten ziyade devrimci olduğunu ve Şubat 1917'de ortaya çıkan sapmanın yeni kurulan Sovyet'in başına önde gelen reformistleri rastlantısal olaylar sonucu getirdiğini, Haziran sona ermeden, belki de daha öncesinde Bolşeviklerin işçi sınıfının geleneksel devrimci reaksiyonunu yeniden ortaya çıkarmak için büyük çaba harcamış olduğunu iddia ediyor. Askerleri kazanmak daha uzun sürmüştü ancak 1917 Eylülü'ne gelindiğinde bu görev de başarılmıştı, bu başarı Bolşeviklerin Petrograd Sovyeti'nin kontrolünü ele geçirmesini mümkün kılmıştı. Köylüler ise bir diğer meseleydi. Bolşeviklerin köylüler üzerindeki denetimi hep sınırlı olagelmişti, ancak 1917 sonbaharına gelindiğinde köylülerin rahatsızlığını gidermenin tek yolu olarak köylülere, kendilerinin ve birçok Sosyalist Devrimci'nin talep ettiğini vermekti: Kendilerine ait olduğunu düşündükleri toprakların geçici denetimi. 1917 olaylarının 100 yıl sonrasında; Bolşeviklerin, ikinci bir devrimi zorlayan halkın öfke patlamasına politik bir biçim vermeye çalıştıkları gayet açıktır.

Ancak halkın öfkesinin Bolşeviklerin politik amaçlarına yönelik kazanılmasının yöntemi, Pipes'ın "klasik bir hükümet darbesi" diye isimlendirdiği olgudan kimi öğeler içeriyordu. Bolşevikler, Kerenski'nin devrilmesinden faydalananın kendileri olacağını güvence altına almak istiyorlardı. Kerenski'nin hükümeti düşüyordu, Sovyetler İkinci Kongresi bir Sovyet Hükümeti kuracaktı ve Lenin, Bolşeviklerin Sovyet Hükümeti'ni kontrol eden güç olmasını güvence altına almak için hareke-

4 L. Schapiro, *The Communist Party of the Soviet Union* (Oxford: Oxford University Press, 1963).

te geçmenin esas olduğuna inanıyordu. Ekim 1917'nin darbeye benzeyen öğesi Kerenski'nin devrilmesi değil Menşevikler ve Sosyalist Devrimciler gibi Sovyet'teki diğer siyasi partilerin bir Sovyet Hükümeti'nde siyasi iktidarı Bolşevik Partisi ile paylaşmaktan alıkonulmalarıydı. Bu aynı zamanda, diğer sosyalist siyasi partilerle çalışmak isteyen Bolşevik Parti üyelerine karşı da yapılmış bir darbeydi.

Bolşevik diktatörlük Ekim 1917'de başlamadı. Lenin Bolşeviklerin tek başına yönetmesini istemiş olsa da o sonbaharın politik gerçekliği, Bolşeviklerin siyasi iktidarı köylülüğün siyasi temsilcileri ile paylaşmaktan kaçınamayacağı anlamına geliyordu. Lenin için bu mutsuz bir ittifaktı. İdeoloji, ona Rusya gibi geri kalmış bir köylü ülkesinde sosyalizmin inşasının ancak yoksul köylülüğün desteği ile mümkün olabileceğini söylüyordu, köylülüğün en geniş kesimleriyle yapılacak bir ittifak ise ülkenin köylü çoğunluğunun seline kapılma riski taşıyordu. Bu yüzden Bolşevikler, Sosyalist Devrimcilerin tümüyle değil yoksul köylülüğün siyasi sözcüsü olan Sol Sosyalist Devrimciler ya da Sol SR'ler ile yani, partinin sol kanadı ile bir koalisyon oluşturdular. Buna karşılık Sol SR'lerin sandıkta Bolşevikleri iktidardan edebilecek kadar güçlü göründükleri anda ise otoriter yönetimin klasik taktiğini benimseyerek Temmuz 1918'de yapılan Sovyetler'in Beşinci Kongresi için yapılan seçimlere hile karıştırdılar.

Sovyetler Birliği'nin son lideri Başkan Mihail Gorbaçov'a 3 Kasım 1996'da bir İngiliz televizyonunda konuşurken, stüdyodaki dinleyicilerden birisi tarafından, tarihte değiştirmek isteyeceği herhangi bir an olup olmadığı soruldu. Gorbaçov kendi iktidar döneminin tüm fırtınalı gelişmelerinin üzerinden atlayıp 1917'ye dönerek cevapladı soruyu. Stüdyoda bulunan birçok kişiyi belirgin bir şaşkınlık içinde bırakarak, "Şubat Devrimi'nin kendi yolunda yürümeye devam etmesi"ni görmüş olmayı isteyeceğini ve eğer bu gerçekleşmiş olsaydı Stalin'in de olmayacağını söyledi.[5] Elinizdeki kısa tarih, Çar'ın Şubat 1917'de alaşağı edilmesi ile başlayan sürecin ne zaman ve nasıl

5 "Clive Anderson Talks Back", BBC 1, 3 Kasım 1996.

raydan çıktığını ve parti disiplinine dair Bolşevik teorilerle köylülüğün sosyalizme yönlendirilmesi gerektiğine dair bir ideolojik kanaatin nasıl olup da bir tek parti diktatörlüğü ile sonuçlandığını araştırıyor.

1

Rus İşçi Sınıfının Devrimci Geleneği

1917'de Rusya bir devrim için neredeyse on yıldır yoluna koyulmuş durumdaydı. 1905 Devrimi'nden, yani aslında 1904'ün sonundan 1907 yazına kadar devam eden çalkantıdan beri Çar'ın ülkenin çalışan kitleleri üzerindeki kontrolü zayıflamıştı ve ancak zor ile sağlanabiliyordu. Anayasayı kabul etmesi için devrimci bir genel grev baskısı altındaki Çar bulduğu ilk fırsatta sözünden döndü. 1906'da açılan Devlet Duması yasama üzerinde çok sınırlı yetkilere sahipti ve işçi sınıfı ile köylüleri neredeyse tamamen temsiliyet ilişkisinin dışında bırakan dolaylı bir seçim sistemine dayanmaktaydı. Bu iğreti seçim sistemi bile uysal bir meclis ortaya çıkarmakta başarısız olunca yürürlükteki seçim sistemi 3 Haziran 1907'de, Çar'ın kendi anayasasına göre usul olarak yasadışı bir hamleyle değiştirildi. Bunun sonrasında tam bir dönemi tamamlayabilen tek meclis olan Üçüncü Devlet Duması'na öncekinden bile daha az işçi ve köylü seçildi.

1906 ile 1917 arasındaki Rusya tarihinin "meşruti" dönemi boyunca Anayasal Demokrat ya da Kadet Parti tarafından yönlendirilen Rusya'nın liberal politikacıları, temsil yeteneği olmayan ve hileli bu mecliste çalışmanın Çar'ı daha fazla anayasal tavizler vermeye ikna edebileceğini umuyorlardı. Buna karşılık işçi hareketinden politikacıların çoğunluğu böylesi reformist

bir stratejiyi reddediyor ve Rus Sosyal Demokratların Bolşevik hizbinin, Rusya'yı ileri taşıyacak tek yolun ikinci bir devrim olduğuna dair görüşünü destekliyorlardı. Bütün Rus devrimcileri için 1905 Devrimi gerçek olayın "kostümlü bir provası"ndan ibaretti. Bu kostümlü prova Rus işçilere ne öğretmişti? Çar otokrasisine karşı muhalefetin sadece sınırlı bir süre için bir arada durabileceğini, ilk başta ulusal çapta ve birleşik olmalarına rağmen Çar'ın liberal ve sosyalist muhaliflerinin aralarındaki çatlakların hızlıca derinleşeceğini göstermişti. Ayrıca örgütlü işçi sınıfının sağladığı, devrimci mücadelenin "vurucu gücü"nün; liberal elitlerin eylemleriyle Ekim 1905'te yüz üstü bırakıldığını göstermişti. Dolayısıyla 1905'in yolunda yürürken örgütlü işçi sınıfının politik görünümü istikrar kazandıkça işçilerin çoğu liberallerle koalisyon halinde birleşik eylemdense kendi sosyalist programlarını ilerletmeyi doğru buluyorlardı. Bu evrim 1905 olaylarının kendisinde bile rahatlıkla izlenebiliyordu, ancak takip eden olaylarda, özellikle 1907 baharının kısa süren "parlamentolu" günlerinde; Lena Altın Madenleri katliamı sonrasında 1912-1914'te yeniden canlanan işçi sınıfı mücadelesinde veya 1915 yılında Savaş Sanayileri Komitesi'ne işçilerden oluşan bir grubun seçilmesinde de en az o kadar açıktı. Her bir olayda işçiler ne zaman devrim ve reform arasında bir tercih yapmak zorunda kalsalar devrimde karar kıldılar.

1905 St. Petersburg Sovyeti

1905 Devrimi en çok Kanlı Pazar'ıyla, 9 Ocak 1905'te Çar'a siyasi reformlar talep eden bir dilekçe vermeye çalışan silahsız işçilerin gösterisinin kurşun yağmuru ile karşılandığı günle hatırlanır. 96 gösterici olay yerinde, 34'ü ise aldığı yaralardan dolayı sonrasında hayatını kaybetti, 333 tanesi ise yaralandı. Dilekçe ise reformist ve devrimci taleplerin kafa karıştırıcı bir bileşiminden oluşan garip bir metindi. "Eşler, çocuklar ve çaresiz yaşlı anne babalar" için "adalet ve koruma" arayan bir yalvarma ile başlıyor ama ardından ifade özgürlüğü, özgür basın, inanç özgürlüğü ve örgütlenme özgürlüğü gibi bir dizi devrim-

ci talebi sıralıyordu. Bu talepleri, tüm vatandaşların eşit ve gizli oy hakkının bulunduğu seçimlerle oluşturulacak Kurucu Meclis'ten çıkacak hesap verebilir bir hükümet ihtiyacı ile taçlandırıyordu. Böylesi bir meclis, herkes için ücretsiz eğitim, 8 saatlik çalışma günü ve seçilmiş işçi temsilcileri tarafından yönetilen bir sosyal güvenlik sistemi gibi esas olarak işçilerin yaşam koşullarını iyileştireceği düşünülen önlemlere dair yasalar çıkaracaktı.[1]

Bu dilekçenin doğuş hikâyesi liberallerce yönlendirilen Çar'a yönelik muhalefetin hareketlenmeye başladığı 1904'ün son aylarına kadar götürülebilir. Ocak 1904'te İmparatorluk Rusyası Mançurya ve Kore üzerindeki karşılıklı hak iddiaları yüzünden İmparatorluk Japonyası ile savaşa tutuşmuştu. Pasifik donanmasının batması ve kuşatma altındaki Port Arthur'daki deniz üssünün en sonunda düşmesi savaşın Çar için iyi gitmediği anlamına geliyordu. Kısa süre sonra muhalefet, Rusya'nın yerel hükümet konseylerinin liberal üyeleri ekseninde hareket geçmeye başladı. Liberal politikacılar, bu seçilmiş yerel konseylerin –kentlerde *duma* ve köylerde *zemstvo* adını alıyorlardı– ilk olarak 1860'larda kurulmalarından beri, Çar'ın son derece sınırlı bir oy hakkına dayalı olsa da seçilmiş konseylerin yerel hükümetler seviyesinde çalışmasına izin verip ulusal ölçekte herhangi bir temsilî meclisin mümkün olmadığında ısrar etmesinin çelişkili bir tutum olduğunu iddia ediyorlardı. Çar'ın uluslararası diplomasiden kaynaklanan sebepler dolayısıyla yeni Bulgaristan devletinin meşruti bir monarşi olarak kurulmasını teşvik ettiği, buna rağmen Rusya'nın bir anayasasının bulunmamasında ısrarcı olduğu 1879'dan beri liberal politikacılar tarafından ulusal bir *Zemstvo* Kongresi'nin toplantıya çağrılması talep ediliyordu. 1904 sonbaharından önce, Japonya ile süren savaşın tetiklediği toplumsal huzursuzluk öyle bir noktaya sıçradı ki 6-8 Kasım 1904'te bir *Zemstvo* Kongresi en sonunda toplandı. Kongre genel anlamda iki sonuca ulaştı: İlk olarak, meclisin nasıl bir temsiliyete dayanması tartışmasını o an için

1 S. Harcave, *The Russian Revolution of 1905* (Londra: Collier-Macmillan, 1964), s. 93, 285.

bir kenara bırakarak Çar'ı bir yasama meclisinin oluşumuna ikna etmek için baskı uygulamak ve ikinci olarak da bu değişikliklere zorlamak için tüm kamu kuruluşlarının Çar'a dilekçe göndermesinin tavsiye edilmesi.

Liberallerin içinde daha radikal olanlar bu dilekçe kampanyasını genişletmeye, 1848 Devrimi öncesindeki Fransız liberallerinin eylemlerini taklit etmeye ve bir yemek kampanyası düzenlemeye karar verdiler: Halk toplantıları yasadışı kabul edildiği için doktorlarla, avukatlarla ve diğer meslek sahipleriyle görünüşte "özel" yemekler düzenlenmeli ve bu yemeklerde Çar'a gönderilecek daha çok dilekçenin yazılması sağlanmalıydı. Sanayi işçileri bu dilekçe kampanyasına katılabilir miydi? St. Petersburg'daki yetkililer Rus Ortodoks papaz Gapon'a bir St. Petersburg Fabrika İşçileri Meclisi kurması için Şubat 1904'te izin vermişlerdi. Gapon, Rusya'da, bu girişim temelinde geleneksel sosyal değerlere bağlı ancak sömürücü işverenlere karşı çıkmaya da hazır bir Hıristiyan sendikal hareketin ortaya çıkabileceğini umuyordu. Başlarda Meclis oldukça yavaş gelişti, Şubat ile Eylül arasında sadece üç şube açılabilmişti, ancak sonrasında katlanarak büyüdü: Aralık ayında yeni açılan sekiz şube ile birlikte 10.000 toplam üyeye ulaşmıştı. Mücadelelerine işçi hareketini de katmakla ilgilenen liberal aktivistler, Gapon'un İşçi Meclisi'nin potansiyelini fark ettiler ve Çar otokrasisine karşı "tüm sınıfları" kapsayan geniş bir muhalefet hareketine bir miktar işçi sınıfı gücü eklemek için onu dilekçe kampanyasına katılmaya teşvik ettiler. Gapon önce tereddüt etse de ikna oldu.

Papaz Gapon işçi sınıfını örgütlemeye çalışan tek kişi değildi. 20. yüzyılla birlikte yeraltında örgütlenen sosyalist partiler doğmaktaydı. En öne çıkanları köylülüğü devrimci sınıf olarak tespit eden ve onunla bağları geliştirmeye çalışan Sosyalist Devrimci Parti (SR) ile kentli işçi sınıfını devrimci dönüşümün öncüsü olarak görmekte Karl Marx'ı takip eden Sosyal Demokrat Parti (SD) idi. Örgütlenmenin kontrolünü adım adım ele geçirmeyi ve hareketi, Gapon'un Hıristiyan reformizmi olarak gördükleri çizgiden uzaklaştırmayı uman birçok Sosyal Demokrat ve SR de Gapon Meclisi'ne katılmıştı. Mütered-

dit Gapon'u dilekçe kampanyasına katılmaya ikna eden Meclis'teki Sosyal Demokrat aktivistlerdi. St. Petersburglu sanayiciler onların işini kolaylaştırmıştı. Rusya'da bir sendikal hareketin önünü açma konusunda kararlı görünen Gapon Meclisi giderek daha fazla dikkatlerini çekmişti ve başkentteki en büyük işverenlerden biri olan devasa Putilov fabrikasının yönetimi, örgütlenmenin etkisini kırmayı amaçlayan bir hamleyle Gapon Meclisi'nin dört üyesini "bozguncu" olarak niteleyerek işten attı. Birkaç gün içinde 25.000 kişi protesto için iş bırakmıştı, 1905 Ocak'ının ilk haftasının sonunda 400.000'den fazla işçi greve çıkmıştı. 5 Ocak'ta Gapon, Putilov yönetim kurulu ile bir görüşme gerçekleştirdi, görüşmeler başarısız olunca da Meclis bir dilekçeyle Kışlık Saray'a yürüme kararı aldı. Gapon yürüyüş başlamadan önce dilekçenin son halini siyasi danışmanlarının onayına sundu.[2]

Kanlı Pazar sonrasında, St. Petersburg'daki devrimci olaylar iki paralel yönde ilerledi: İlk olarak, Sosyal Demokratlar ve SR'ler işçi hareketinin kontrolünü ele geçirdiler ve ikincisi, Çar'a muhalif çeşitli liberal gruplar işçilerin sorunları ele alınmadan önce Çar'la bir anlaşma sağlamaya hazır olduklarını gösterdiler. Çar, Kanlı Pazar'ın daha da şiddetlendirdiği grev dalgasını sakinleştirmek için başkentte işgününü kısaltmayı ve bir inceleme komisyonu kurulmasını kabul etti. Buna karşılık inceleme komisyonunun çalışmalarının siyasallaşmasını engellemeye de kararlıydı, bu yüzden komisyon toplanmadan önce Gapon Meclisi'nin 11 şubesinin tümünü kapattı. İnceleme Komisyonu'nun kurulmasına dönük çalışmalar başladığında işçilerin kendi delegelerini seçmek üzere seçimlere davet edileceği açıklanmıştı ve işçiler 13 Şubat'ta yapılan bu seçimleri öncelikle Gapon Meclisi hakkındaki yasağın kaldırılmasını talep etmek için kullandılar; bu gerçekleşmediğinde, biraz da bu engellemeden dolayı yüzlerini Sosyal Demokratlara ve SR'lere döndüler. Tarihçi Gerald Surh'tan alıntılamak gerekirse "St. Petersburg işçileri sadece örgütlenmiyor, yeni örgütlenme bi-

2 G.D. Surh, *1905 in St. Petersburg: Labor, Society and Revolution* (Stanford, CA: Stanford University Press, 1989) s. 139, 167.

çimleri de ortaya çıkarıyorlardı ki bunlardan İşçi Temsilcileri Sovyeti'nin, en gelişmiş ve popüler somut örneği oluşturduğu sonraki gelişmelerce açıkça ispatlanmıştı." Rusya'nın yasadışı devrimci partileri, tarihlerinde ilk defa yeraltından çıkarak kitlelerin içinde açıkça ajitasyon yürütebiliyorlardı: Seçilmiş 417 işçi delegesi bir dizi ön toplantı için 16-17 Şubat'ta toplandığında meclisi, P.A. Khrustalev adındaki bir işçi seçmenin kimliğine bürünmüş radikal bir avukat olan G.S. Nosar yönetmişti. Bu toplantıda kapatılmış olan Gapon Meclisi şubelerinin yeniden açılmasının, inceleme komisyonu üyelerinin tamamı için yargı dokunulmazlığı ve 1 Ocak 1905'ten beri tutuklanan herkesin serbest bırakılmasının talep edilmesinde uzlaşıldı.[3]

İşçi temsilcilerinin, inceleme komisyonu üzerine ikinci talebinin Çar tarafından karşılanamayacağı ortaya çıktı. İşçiler temsilcilerinin yargı dokunulmazlığına sahip olmalarında ısrar ediyorlardı çünkü Gapon dilekçesindeki Anayasal Meclis'in Rusya'ya uyum ve zenginlik getirebilecek yegâne yol olduğuna dair talebi sürdürmek istiyorlardı. Oysa bu talep bir devlet-karşıtı propaganda olarak yorumlanabilirdi ve temel konu olarak gördükleri bir başlığı gündeme getirmekten dolayı tutuklanmak istemiyorlardı. Çar inceleme komisyonunun sadece huzursuzluğun toplumsal kaynakları üzerinde durmasını ve politik ajitasyon merkezi haline gelmemesini istiyordu, bu yüzden işçilerin ikinci talebi hiçbir zaman kabul edilmedi ve bunun sonucu olarak da inceleme komisyonu, işçi temsilcileri tarafından boykot edildi. Diğer yandan 417 işçi delegesi sessizce fabrikalarına dönmediler, çok sık olmasa da toplanmaya devam ettiler ve özellikle seçildikleri fabrikalarda, sendikal temsiliyetin nüvelerini oluşturmaya başladılar. Çar'ın inceleme komisyonu fiyaskosu, Rusya'da büyük oranda radikal sosyalistlerin hâkim olacağı yasal bir işçi hareketinin yolunu açmış oldu.[4]

St. Petersburg fabrikalarındaki bu olaylar 1905'in ilk yarısında gazete manşetlerini oluşturmuyordu. İşlerin başını Çar'ın

3 *A.g.e*, s. 214.

4 U.A. Shuster, *Peterburgskie rabochie v 1905-1907 gg.* (Leningrad: Nauka, 1976), s. 117.

çeşitli liberal muhalifleri çekiyordu. Daha fazla *zemstvo* kongresi toplandı ve Çar bu baskı altında taviz vermek zorunda kaldı: 6 Ağustos'ta ulusal bir meclis için seçimlerin yapılabileceğini kabul etti, ancak Devlet Duması adını alacak bu meclisin yetkileri bütünüyle danışma çerçevesinde kalacaktı. Çar bu hamlenin liberal rakiplerini bölmeye yeteceğini umuyordu. 25 Ağustos'ta Japonya ile savaş sona erdirildi ve 12-15 Eylül'de Dördüncü *Zemstvo* Kongresi toplandığında, liberaller gerçekten de Çar'ın danışma meclisi teklifini kabul etmeye hazır daha muhafazakâr bir kanat ve yasama meclisi için mücadeleyi sürdürmek isteyen daha radikal liberaller şeklinde bölündü.

Çar'ın stratejisi işçi sınıfı eylemlerinin sonbaharda yeniden yükselmesi ile akamete uğradı. Moskova'da 19 Eylül'de işverenlerin yılbaşında sağlanan maaş artışının bir kısmını geri alma teşebbüsü ile tetiklenen yerel bir matbaacılar grevi olarak başlayan hareket hızla yayıldı. 1905 sonbaharında grev yapmaya sevk eden ekonomik güdüleri politik olanlardan ayırt edebilmek mümkün değildi. Çar'ın Kanlı Pazar karşısında attığı adımların bir parçası olarak grev kanunu üzerinde zaten çalışılıyordu ve 20 Eylül'de Adalet Bakanlığı halka açık bir genelge yayınlayarak mahkemelerin grevcilere dava açmaması gerektiği yönünde bilgilendirme yaptı; Ekim ayının ilk günlerinde içişleri bakanı, Obukhov fabrikasındaki bir grevin liderlerinin serbest bırakılmasını kabul etti. Bu atmosferde her grevin politik çağrışımları vardı, kısa süre sonra Moskova'nın tamamı grev yapan matbaacıları destekler hale gelmişti ve St. Petersburg'daki matbaacılar da Moskova'daki yoldaşlarını desteklemek üzere 3 Ekim'de greve çıktılar. Matbaacılarla aynı taleple harekete geçen demiryolu işçileri de dahil olmak üzere diğer işçiler de onlara katıldı. 9 Ekim'de Moskova demiryolu işçileri grevde idi, 3 gün sonra St. Petersburg demiryolu işçileri de onlara katıldı. Rusya tarihinin ulusal ölçekteki ilk genel grevi yaklaşmaktaydı.[5]

Başkentte eylemleri koordine etmek ve disiplini sağlamak üzere kurulan geçici grev komitesi, bir seçilmiş işçi delegeleri konseyi oluşturarak temsil gücünü arttırmaya karar verdi. Bu

5 Surh, *1905*, s. 300.

konsey için yapılacak seçimler de daha önce Şubat ayında inceleme komisyonu için yapılan seçimlerle aynı ilkeler temelinde olacaktı. Kasım 1905'te en güçlü zamanında 181 fabrikadan ve 16 sendikadan 562 delegeden oluşan St. Petersburg Sovyeti böyle kuruldu. Ura Shuster'e göre Şubat ayındaki "delegeler"in çoğu yaz ayları boyunca fabrikalarının "temsilcileri" oldular ve sonrasında sonbaharda bir kez daha Sovyet'e seçildiler.[6] Bu süreklilik St. Petersburg Sovyeti'nin Khrustalev-Nosar'ı başkanı olarak seçme kararıyla pekiştirildi, ardından tutuklanması ise geleceğin Bolşevik lideri Lev Troçki'nin onun yerine geçmesini mümkün kıldı. Sovyet'in yöneticileri arasında yasadışı Sosyal Demokrat ve SR partilerinden temsilciler de vardı.

17 Ekim'de St. Petersburg'daki grev o kadar hissedilir bir seviyeye ulaştı ki Çar daha fazla geri çekilmek zorunda kaldı. O gün ilan ettiği Ekim Manifestosu'na göre kurulmasını planladığı Devlet Duması'nın yetkileri artıyordu, artık "hiçbir kanun Devlet Duması tarafından onaylanmadan etkinlik kazanmayacaktı" ve seçilmiş temsilciler "Çar'ın görevlendirdiği yetkililerin faaliyetlerinin yasallık denetimine katılacaklardı." Manifesto aynı zamanda "halka, kişi dokunulmazlığı ile inanç, ifade, toplanma ve örgütlenme özgürlükleri temelinde sivil özgürlüklerin ana ilkelerinin bahşedileceğine" atıfta bulunuyordu. Buna karşılık manifesto bunların herhangi birinin nasıl güvence altına alınacağını özel olarak belirtmiyordu.[7] Troçki, 18 Ekim'de St. Petersburg Üniversitesi'nin bahçesindeki bir toplantıda yaptığı ünlü konuşmada Çar'ın Ekim Manifestosu'nun, önerilen Devlet Duması'nın kesin yetkilerinin ne olacağı ve ne genişlikte bir seçmen kitlesi tarafından seçileceğini açıkça ortaya koyamayan bir "kâğıt parçası"ndan başka bir şey olmadığını ve açıkça bir Kurucu Meclis çağrısında bulunan Gapon dilekçesiyle arasında dağlar kadar fark olduğunu ifade etti.

Buna karşılık liberallerin çoğunluğuna göre Çar geri dönülmez noktayı geçmişti, Devlet Duması'nın yasama yetkileri olacaktı ve bu onlar için yeterli bir çerçeveydi, bu yüzden grevin

6 Shuster, *Peterburgskie*, s. 153.

7 *Polnoe sobranie zakonov Rossiiskoi Imperii*, 3. dizi, XXV/I, sayı 26803 (2010).

sona erdirilmesini teklif ettiler. Diğer taraftan St. Petersburg Sovyeti ise, grevin sürdürülmesi çağrısı yaptı. Troçki ve St. Petersburg Sovyeti'nin liderleri tüm kalpleri ile Çar'ın tahttan inmeye hâlâ zorlanabileceğini umsalar da bütün politik mahkûmlar için af gibi daha acil bir talebe odaklandılar. 21 Ekim'de Troçki ile St. Petersburg Sovyeti'nin liderleri Çar'ın yeni görevlendirdiği başbakan ile görüştüler, taleplerini ısrarcı biçimde ilettiler, genel af çıkmamasına rağmen, Çar 22 Ekim'de Troçki'nin eşi de dahil olmak üzere ilkbahardan beri tutuklu olan tüm siyasi mahkûmları serbest bırakan bir kararname yayınladı. Finlandiya Körfezi'nde, St. Petersburg'un çok yakınındaki bir adada kurulu olan Kronstadt deniz üssünde gerçekleşen Ekim isyanlarının sonunda bir diğer kısmi zafer ortaya çıktı; denizciler yanlışlıkla, taahhüt edilen örgütlenme hakkının kendilerini de kapsadığını varsaymışlardı. Tutuklanan "isyancıların" serbest bıraktırılması Sovyet'in gücünü aşıyordu, ancak yetkililer isyana karışanların hiçbirinin idam edilmeyeceği konusunda 5 Kasım'da Sovyet'e güvence vermek zorunda bırakıldılar. Böylesi başarılara rağmen Kasım başlarında işçilerin genel grev yapma iştahı azalmıştı ve bu yüzden Troçki işe geri dönüşü örgütleme noktasına gelindiğine karar verdi. Sovyet tarafından ortaya sürülecek grev tehdidi 23 Kasın'a kadar yetkilileri tavize zorlayabilirdi, ancak işler adım adım Çar'ın lehine dönmeye başlıyordu.[8]

Japonya ile savaşın sonu, savaşın daha da katılaştırdığı askerî birliklerin Uzakdoğu'dan geri getirilebilmesi anlamına geliyordu. 3 Aralık'ta St. Petersburg Sovyeti'nin liderleri tutuklandı ve protesto için Moskova Sovyeti silaha sarıldığında asiler, itaate zorlanmak için top ateşine tutuldular. Devrimci hareket sindirildiğinde, Çar, Ekim Manifestosu'ndaki boşlukları doldurabilecek noktaya gelmişti. 20 Şubat 1906'da Devlet Duması için söz verilen oy hakkı çerçevesinin detayları açıklandı ve delege kurullarının önerilen yapısının, Papaz Gapon'un dilekçesinde bahsedilen "eşit oy hakkı"ndan oldukça farklı olacağı ortaya çıktı. Mülk sahibi sınıfların oyları, işçi ve köylülerin oyların-

8 G. Swain, *Trotsky* (Harlow: Longman, 2006), s. 24-6.

dan belirgin biçimde daha kıymetli olacaktı. Sonrasında örgütlenme ve sendika kurma özgürlükleri ile ilgili "Geçici Hükümler" 4 Mart 1906'da ilan edildi; bunlar sendikaların ancak yerel ölçekte faaliyet gösterebileceklerini, ulusal ölçekte sendikaların ya da sendika federasyonlarının kurulamayacağını ve tartışmaların politikaya kaymasını engellemek için polis memurlarının tüm toplantılara nezaret edeceğini düzenliyordu.

Parlamenter ara dönem

Devlet Duması toplandığında, Çar meclisin radikal reformları hayata geçirmek için kullanılmasına müsaade etmeyeceğini açıkça ortaya koydu. 1906 ilkbaharının başlarında gerçekleşen Birinci Devlet Duması seçimleri apar topar yapılmıştı. Kimlerin oy kullanabileceği ancak seçim süreci başladıktan sonra açıklık kazandı ve devrimci partilerin birçoğu protesto amacıyla boykot kararı aldılar. Sonuç olarak, meclis 27 Nisan'da açıldığında çeşitli liberal partilerin hâkimiyetindeydi. Birinci Devlet Duması, radikal bir toprak reformu için kararlı olduğunu ortaya koyunca 9 Temmuz 1906'da Çar tarafından dağıtıldı. Olağanüstü hal yetkilerini kullanan Çar 1906 Yazı boyunca, taslakları başbakanı Petr Stolypin tarafından yazılmış kendi toprak reformu önerilerini ortaya koydu. Bu öneriler 20 Şubat 1907'de açılan İkinci Devlet Duması'nın gündemine getirildi. İkinci Devlet Duması için yapılan seçimler hiçbir devrimci parti tarafından boykot edilmedi ve 55 [65][9] Sosyal Demokrat, 37 SR ve 105 köylü "İşçici" –İşçiciler reformist SR'lere verilen isimdi– meclise girdi. Duma'da temsil edilen liberal partilerin en radikali olan Kadetler de 98 sandalye kazanmıştı. Sonraki birkaç ay boyunca İmparatorluk Rusyası'nda parlamenter siyaset dönemi yaşanacaktı ve Sosyal Demokrat Parti'de uzun süredir var olan ayrışmalar bu süreçte giderek şiddetlendi.

Sosyal Demokratlar İkinci Devlet Duması'nda Kadetlerle mi

9 Birçok tarihsel kaynağın yanı sıra, Lenin de İkinci Duma'daki Sosyal Demokratların sayısını 65 olarak verir. *Lenin Collected Works*, Foreign Languages Publishing House, 1962, Moskova, cilt 12, s. 196-207 – e.n.

yoksa SR'ler ve İşçicilerle mi ittifak kurmalarının daha iyi olacağına karar vermeliydiler. Menşevik fraksiyona bağlı daha ılımlı reformist Sosyal Demokratlar Kadetlerle hareket etmeyi ve Çar'dan daha fazla taviz koparmaya çalışan mücadelelerini desteklemeyi doğru buluyorlardı. Bolşevik fraksiyona bağlı daha radikal Sosyal Demokratlar ise devrimci dönüşüm için işçi sınıfı sosyalistleri ve köylü sosyalistleri, yani SR'ler ve İşçiciler arasında bir ittifaktan yanaydılar. 55 [65] Sosyal Demokrat vekilden 36'sı Menşevik, 18'i Bolşevik, 11'i ise tarafsızdı. Menşevik Irakli Tsereteli tarafından yönetilen Sosyal Demokratlar yeni parlamenter görevlerini haddinden fazla önemsiyorlardı. Bütçe, yerel yönetim, iş yasaları ve toprak reformu olmak üzere dört temel komiteye katıldılar ve işsizlik komisyonunun çalışmalarında baskın bir rol oynadılar. Çar'ı ve Duma siyasetine dönük tutumunu küçük düşürmek amacıyla meclise 14 yazılı soru önergesi sundular. Buna karşılık Sosyal Demokratlar, böylesi bir parlamenter mesaiyi yürütürken kendilerini düzenli yasama faaliyetini bloke etmekle ve kendi "reform programları"nı zora sokmakla suçlayan liberallerin giderek artan eleştirilerine maruz kaldılar.[10]

İkinci Duma çalışmalarına başlarken Sosyal Demokrat vekiller "fraksiyonlar arası bilgilendirme bürosu"na katıldılar ve bunu yaparken de diğer hangi Duma gruplarını planlarından haberdar edeceklerine karar vermeleri gerekiyordu. Bolşevikler Sosyal Demokrat planlarla ilgili bilgilerin sadece SR'ler ve İşçiciler ile paylaşılması gerektiği konusunda netti, ancak Menşevikler tüm Duma gruplarına bilgi verilmesi gerektiğini ikna edici biçimde savundular.[11] Buna karşılık, Alfred Levin'in açıkça gösterdiği gibi Menşevikler prensip olarak liberalleri desteklemek isteseler de "Sosyal Demokrat grubun tamamı her oylamada kendisini Kadetlerin tam karşısında konumlanmış buldu".[12] Nitekim Sosyal Demokratlar 12 Nisan 1907'de

10 G. Swain, *Russian Social Democracy and the Legal Labour Movement*, 1906-14 (Basingstoke: Macmillan, 1983), s. 3.

11 A. Levin, *The Second Duma* (New Haven, CT: Yale University Press, 1940), s. 74-9.

12 *A.g.e*, s. 227.

St. Petersburg'da bir fabrikada çalışan işçilerin grev esnasında neden dövüldüklerine dair hükümete bir yazılı soru önergesi verdiklerinde Kadetler bu sorunun "acil" olarak kabul edilmesine karşı çıktılar, ancak Sosyal Demokratlar bu olay özelinde diğer vekillerin yeterli desteğini kazanarak amaçlarına ulaşabildiler.[13] Fakat Sosyal Demokratların girişimlerinin Kadetlerden destek alamadıkları için akamete uğraması daha sık yaşanıyordu. 24 Mayıs'ta Sosyal Demokratlar, İşçicilerin, tüm siyasi mahkûmları serbest bırakacak bir kanun teklifini desteklemeye karar verdiklerinde, Kadetler itiraz ettiler, aynı zamanda Sosyal Demokratların Çar'ın hükümet programına güvensizlik oyu verme teklifini de desteklemediler. Çar'ın bütçesi tartışılırken, Kadetlerle ilişkiler bir kez daha koptu. Sosyal Demokratlar bütçenin ilkesel bir tutum gereği reddedilmesi gerektiğini savunurken, Kadetler bu tutumu altı boş bir şekilci siyaset olarak değerlendiriyorlardı. Anlaşmanın olanaksız olduğu anlaşıldı. Bazı Menşevikler "kültürel ihtiyaçlar" için bütçe lehine oy verilmesi diğerlerinin reddedilmesi gibi bir ara formül önerdiler ancak Sosyal Demokratların çoğunluğu böylesi bir yuvarlak tutumu reddettiler ve bu gerçekleşmedi.[14]

Anlaşmazlıkları yeni anlaşmazlıklar takip etti. Sosyal Demokratlar ve Kadetler açlıkla mücadele sorunu hakkında ortak bir çözüm üretemediler; en sonunda Sosyal Demokratlar İşçicilerle hareket ederken, Kadetler hükümet ile birlikte oy kullandılar. Dönemin bir başka önemli toplumsal meselesi işsizlik gündeme geldiğinde Kadetler, Sosyal Demokratların önemsiz hukuki konular olarak gördüğü başlıkları öne çıkarmakta ısrarcı oldular. Politik çalışmalarından dolayı işten atılan işçilere işsizlik ödeneği bağlanması teklifini desteklemediler ancak Kadet oyları bu konuda bölündü ve bazı Kadetler tüm işsizleri kapsayacak bir işsizlik ödeneği önergesini desteklemekte Sosyal Demokratlara, SR'lere ve İşçicilere katıldılar. Aynı durum İkinci Duma'nın en tartışmalı konusu, toprak reformu söz

13 M. Pavlov, *Dumskaya taktika Bolshevikov u revolyutsii 1905-07 gg.* (Moskova: Gosizdat, 1940), s. 222.

14 *A.g.e.*, s. 217; Levin, *Second*, s. 88.

konusu olduğunda da yaşandı. Başlarda Menşevikler Kadetlerle hareket etmeye istekliydiler ve Bolşeviklerin, SR'ler ve İşçiciler tarafından verilen önergeyi desteklemelerine engel olmuşlardı. Ancak meclis görüşmeleri başladığında Kadetler sadece SR-İşçici önergesine saldırmakla kalmadılar, aynı zamanda bütün Sosyal Demokratlarda, 1861 tarihli serfleri özgürleştiren kanundan üretildiği izlenimi yaratan ve köylüleri, reformun kendilerine tahsis ettiği bütün topraklan satın almaya zorlayan bir önerge ile ortaya çıktılar. Tsereteli görüşmeleri ateşleyen bir konuşma yaptığında kendisini Kadetleri desteklemek yerine önergelerine saldırırken buldu.[15]

Sosyal Demokratları özellikle çileden çıkaran konu, işçilere yapılan zulüm olarak gördükleri bir konuda, Kadetlerin destek çağrılarını reddetmesi oldu. Sosyal Demokratlar 2 Nisan'da tutuklanan bir işçiye işkence iddiaları sonrasında Riga hapishanesinde patlak veren bir isyanla ilgili meclise soru önergesi vermeye çalıştılar. Tsereteli'nin görüşü doğrultusunda Kadetlerin önergenin acil-olmayan biçimde ele alınması önerisini kabul ettiler; konu bir hafta sonra mecliste tartışılırken Sosyal Demokratlar, SR'ler ve İşçiciler, Kadetlerin desteklemeyi reddedip çekimser kalmayı tercih ettikleri bir ortak açıklama taslağı hazırladılar. Sonrasında Sosyal Demokratlar grevleri kontrol altına almak için jandarmanın kullanımı hakkında soru önergesi vermek istediklerinde Kadetler, iş uyuşmazlıklarında jandarmanın kullanılmasının yasa tarafından men edilmediği gerekçesiyle bir kez daha destek vermeyecekti.[16]

İkinci Devlet Duması'nın, Toprak Reformu'nu Başbakan Stolypin tarafından önerildiği biçimiyle kabul etmeyeceği net biçimde ortaya çıkınca, Çar bu meclisin de dağıtılması gerektiği sonucuna vardı. Bunun için bir gerekçe üretilmesi gerekiyordu ve Sosyal Demokratlar hedef olarak seçildi. İsyana teşvik etmek üzere askerler arasında ajitasyon yürütmekle suçlanıyorlardı; otokratik bir devlette ordunun her zaman halkı ezmek için kullanılacağını ve bunu engellemenin tek yolunun ise

15 Levin, *Second*, s. 106, 144-7, 178, 188.

16 *A.g.e.*, s. 230.

ülkenin demokratikleşmesi olduğunu savunmak için Duma'daki konumlarını açık biçimde kullanmışlardı. 30 Mayıs 1907'de Stolypin, 55 Sosyal Demokrat vekil atılıp 2 Temmuz'a kadar yetkililere teslim edilmezse Duma'nın dağıtılacağını bildirdi. Tsereteli başta olmak üzere 15 vekil, meclisten atılmaları sonrasında derhal tutuklanacaklardı. Duma bu tehdide karşı yanıtını planlamak üzere bir komite oluşturduğunda, SR'ler ve İşçiciler komitenin Sosyal Demokratların suçsuzluğunu vurgulamasını teklif ettiler; Kadetler hükümetin suçlamaların haklı bir gerekçesi olup olmadığını komitenin soruşturmasının gerektiğinde ısrarcı oldular. Son toplanma günü olan 2 Haziran'da Sosyal Demokratlar, SR'ler ve İşçiciler meclis görüşme sıralamasını değiştirerek Duma dağıtılmadan Çar'ın bütçesinin reddedilmesini mümkün kılacak bir hamle yapmak istediler ancak Kadetler ilan edilmiş gündem üzerinde kanun dışı düzeltme yapılamayacağında ısrarcı oldular.[17] Sosyal Demokrat vekiller köylü vekillerini, SR'ler ve İşçicileri desteklemek için bir ilke kararı almamış olmalarına rağmen gerçekleşen bu oldu – pratikte köylü temsilcileri ile işbirliği yaptılar ve liberallerle çatıştılar. İkinci Duma Deneyimi, Sosyal Demokratların Mayıs 1907'de Londra'da gerçekleştirdikleri 5. Kongre'de Bolşeviklerin az farkla ama yine de belirgin bir çoğunluğu neden elde ettiğini açıklar. Kadetlerle işbirliğinin çıkmaz sokak olduğu en kör göze bile batar hale gelmişti.

İkinci Devlet Duması 3 Haziran'da dağıtıldı. Çar'ın kendi anayasasına göre iki Duma toplantısı arasında olağanüstü hal yetkilerini kullanarak yapamayacağı tek şey anayasayı değiştirmek olsa da işçi ve köylü katılımını daha da azaltmak için oy verme hakkı ile ilgili yeni düzenlemeler, Çar'ın olağanüstü hal yetkilerine dayanılarak yapıldı. Bu "3 Haziran darbesi sonrasında" Üçüncü Devlet Duması 1 Eylül'de seçildi ve bu çok daha ehlileşmiş meclis, Stolypin'in toprak reformunu usulünce kabul etti. Bunu, işçi hareketine yönelik kısıtlamalar takip etti. Henüz Eylül 1906'da Troçki ve St. Petersburg Sovyeti liderleri yargılanmış ve uzun sürgün cezalarına çarptırılmışlardı. Sırada

17 *A.g.e.*, s. 340.

sendika hareketine saldırı vardı. 1906'nın Geçici Hükümlerini müzakere etmek kolay olmasa da Mayıs 1907'de, işgücünün % 3,5'i –aralarından yaklaşık % 10'u vasıflı metal işçileri– sendikalara kayıtlıydı ve 904 sendika, yasalara uygun biçimde kurulmuş durumdaydı. 1907 ve 1910 arasında bu sendikaların 430'u kapatıldı ve 1907-1912 arasındaki beş yıllık süre boyunca yeni kurulan 604 sendikanın yasallaşması engellendi, 206 sendika aktivisti hapsedildi ve 357 tanesi de idari sürgün cezaları aldı.[18]

Lena katliamı grevleri, 1912-1914

İşçilerin çoğunluğunun 1905-1907 politik altüst oluşundan çıkardığı dersler liberallere güvenilemeyeceği ve çıkarlarının köylülerle ittifak kurmaktan geçtiğiydi. Bu tablo hem liberallerin gerçek bir demokratik değişim için mücadelede Sovyet'i ışık hızıyla yalnız bıraktıkları devrimci dönem boyunca hem de Sosyal Demokrat vekillerin çoğunun liberal politikacılar yerine, köylülerden destek alan SR'leri ve İşçicileri desteklemeyi tercih ettiği İkinci Devlet Duması'ndaki parlamenter siyaset döneminde yaşananlarla netleşmişti. İşçi hareketi 1910'un sonuna doğru yaralarını sarmaya başlayınca, "reform mu devrim mi" konusu bir kez daha Sosyal Demokratların gündemine gelmişti. Sovyet tarihçilerinin "gericilik yılları" olarak adlandırdığı 1908'den 1910'a giden dönemde işçi sınıfı militanlığı yok olmuştu. 1908-1909 boyunca metal işleme fabrikalarında 14, 1910'da ise sadece 2 kayıtlı grev yaşandı. 1908'de Avusturya-Macaristan İmparatorluğu o zamana kadar resmî olarak Türk Osmanlı İmparatorluğu'nun toprağı sayılan ve Slav nüfusun yaşadığı Bosna-Hersek'i ilhak etti. Rus ordusunun ve donanmasının Japonlar karşısında aldığı yenilgi sonrasındaki koşulları yüzünden duruma müdahil olamayan Çar, Balkan Slavlarına böylesi bir muameleye bir daha asla müsaade etmeyeceğine kesin olarak karar verdi ve St. Petersburg'da bir sanayi üretimi patlamasına yol açan devasa bir yeniden silahlanma programı başlattı. 1911 Şubatı'nda Baltık Fabrikası işçileri mesai üc-

18 Swain, *Legal*, s. 31.

reti tarifesini savunmak için başarılı bir grev gerçekleştirdiklerinde bu son birkaç yılın ilk başarılı grevi ve yeni bir militan ruh halinin ilk işareti oldu.[19]

Yetkililerin en titiz çabalarına rağmen, kimi sendikalar 1907'-de yaşanan şiddetli saldırıda ayakta kalmayı başarmıştı. Ve sendikaların yanı sıra, 1906'da açıklanan örgütlenme özgürlüğüyle ilgili Geçici Hükümler, işçi kulüpleri ve kooperatif toplulukları gibi diğer işçi örgütlerinin kurulmasını da yasal hale getirmişti. 1908 ve 1911 arasında sendikalar, kulüpler ve kooperatifler gibi bu yasal işçi örgütleri, dönemin başta gelen meselelerinin tartışıldığı halk kongrelerine delege heyetleri gönderdiler: Halk Üniversiteleri Kongresi (1908), Kooperatif Toplulukları Kongresi (1908), Kadın Kongresi (1908), Fabrika Doktorları Kurulu Kongresi (1909), Alkolle Mücadele Kongresi (1910) ve Elsanatları Ticareti Kongresi (1911). Bu kongrelerdeki işçi grupları, özellikle sosyal sigorta sorunu olmak üzere Sosyal Demokrat talepleri geliştirme olanağı buldular. Gapon'un dilekçesi sosyal sigortalar meselesini gündeme getirmişti, konu ile ilgili bir yasa tasarısı ise Üçüncü Devlet Duması'na sunulmuştu. Mart 1909'da St. Petersburg Sendikalarının Merkez Bürosu Üçüncü Duma'daki Sosyal Demokrat Grup'un da desteğiyle Duma'daki tartışmaları yürütenleri bilgilendireceği umulan birkaç "Sigorta Üzerine Tez" yayımladılar. Bu "Sigorta Üzerine Tezler" Nisan 1909'daki Fabrika Doktorları Kurulu Kongresi'ne sunulmuştu. Bu tarz faaliyetler görünürde yasal olsa bile eğer kongrelerdeki işçi grupları, yetkililer tarafından "siyasi" olduğu düşünülen konuları gündeme getirirlerse, tutuklanma muhtemeldi. İşçi gruplarının yasal kongrelerdeki faaliyetlerine katılanların tutuklanması tamamen rutinleşmişti.[20]

1911 başlarında bazı Menşevik gazeteciler Çar'ın, örgütlenme hakkı ile ilgili "Geçici Hükümler"i ilan etmesinin üzerinden beş yıl geçmiş olmasından yola çıkarak Üçüncü Devlet Duması'nın hükümleri gözden geçirmesini ve örgütlenme hakkıyla ilgili bir yasayı kabul etmesini öne sürdüler. Sendikala-

19 *A.g.e.*, s. 25.

20 *A.g.e.*, s. 67.

rın, işçi kulüplerinin ve kooperatiflerin, böylesi bir girişimi talep eden dilekçeleri Üçüncü Devlet Duması başkanına göndermelerini önerdiler. Bu öneri Duma'daki Sosyal Demokrat Grup tarafından uygun bulunmadı, bunun yerine işçilerin dilekçelerini Devlet Duması başkanına değil Sosyal Demokrat Grup'a göndermesi gerektiği çağrısında bulundular; Devlet Duması başkanına dilekçe göndermenin, dayandığı, temsili engelleyen seçim sistemi dolayısıyla işçilerin bakış açısından gayrimeşru olan bir yapıya otorite sağlayacağını düşünüyorlardı. Dönemin Metal İşçileri Sendikası lideri Kuz'ma Gvozdev Devlet Duması başkanına dilekçe gönderme fikrini desteklese de yeraltındaki Sosyal Demokrat grupların çoğu tam tersi tutum aldılar. Sonuç olarak Devlet Duması başkanına gönderilen dilekçede sadece 1.295 imza varken birkaç ay sonrasında Sosyal Demokrat Grup grev hakkının yasallaşmasını talep eden bir dilekçe için 14.000 imza topladı. Bu dilekçe kampanyası Çarlık Rusyası'nda değişimin nasıl ortaya çıkarılabileceği konusunu yeniden gündeme getirdi. Eğer işe yarayacak yol Üçüncü Duma'da liberaller ile ortak hareket etmekse o zaman Devlet Duması başkanına dilekçe göndermenin bir anlamı vardı. Ancak gelecek sadece köylülükle ittifak halinde yürütülecek bir devrimci mücadele ile kazanılabilecekse, Duma'nın güçsüzlüğünü ve gerçek bir demokratik meclis ihtiyacını göstermeyi amaçlayan bir propaganda için dilekçelerin Üçüncü Duma'daki Sosyal Demokrat Grup'a gitmesi gerekirdi. Kısa bir tereddüt sonrasında, yasal sendikal harekette aktif olan işçilerin çoğunluğu devrimci seçenekten yana tutum aldılar.[21]

İşçiler için örgütlenme özgürlüğünün gerçek önemi Lena Altın Madeni katliamının gerçekleştiği 1912 ilkbaharında fazlasıyla açık bir biçimde ortaya çıktı. 4 Nisan 1912'de Sibirya'daki Lena Nehri bölgesindeki altın madenlerinde çalışan 200'den fazla grevci maden işçisi, uzunca bir süredir devam etmekte olan ücret anlaşmazlığı konusunda gerçekleştirdikleri bir gösteriye katıldıklarında soğukkanlılıkla vurularak öldürüldüler. Katliamı, bir destek eylemleri dalgası takip etti ve ardından ge-

21 *A.g.e.*, s. 122.

len iki yıl boyunca St. Petersburg, Kanlı Pazar ve Lena Katliamı yıl dönümlerinin daha sınırlı ekonomik taleplerle iç içe geçtiği yeniden yükselen bir grev dalgasına tanık oldu. St. Petersburg'da 1912'de 743 grev yaşanmıştı, bu sayı 1913'te 1.073'e, 1914'ün ilk yarısında ise 908'e ulaştı. Birinci Dünya Savaşı başladığında, St. Petersburg şehir çapında bir genel grevle sarsılıyordu.[22] Bu grev dalgası, liberaller ile birlikte bir politik anlayış geliştirmeye çalışan Menşeviklerde bir ölçüde tedirginliğe yol açmıştı. Hem Bolşevikler hem de Menşevikler, 15 Kasım 1912'de çalışmalarına başlayan Dördüncü Devlet Duması'ndaki Sosyal Demokrat ve İşçici vekiller tarafından düzenli aralıklarla tekrar edilen toplanma özgürlüğü üzerine yeni bir yasa talebini, neredeyse her seferinde kendi talepleri olarak öne çıkaran grevlerin ilk dalgasını coşkuyla karşıladılar.

Buna karşılık, 1912 yazında bile grevler konusu üzerinde daha fazla disiplin sergilenmezse liberal desteğin her an yabancılaşabileceği tehlikesine dair uyarılar Menşevik basın tarafından yapılmaya başlanmıştı, bu konu 1913 ilkbaharında daha keskin bir hale geldi. Hükümet tarafından ara ara kapatılan St. Petersburg Metal İşçileri Sendikası o tarihte yeniden kurulmuştu. Yeni bir lider seçimine dair hazırlıklar devam ederken; Bolşevik gazetesi *Pravda*, Gvozdev'i ve dilekçe kampanyasındaki tutumunu öne çıkararak ve sendikanın önceki Menşevik liderlerini ağır biçimde eleştirerek işçilere yeni bir lider seçmeleri çağrısı yaptı. Bolşeviklerin Metal İşçileri Sendikası'nda elde ettikleri zafer grevler konusunu yeniden gündeme getirdi. Sendikanın sadece önceden kendisinden onayı alınan grevleri destekleyeceğinde ısrarcı olan Bolşevikler, sendika üyelerine grevlere daha disiplinli yaklaşmaları çağrısı yapmaya hazırdı ancak Gvozdev destekçilerinin, politik grevlerden kaçınılması gerektiği fikrini reddetmişlerdi. Aivaz Fabrikası'nda çalışan işçiler greve çıktığında konu ile ilgili tartışma da doruk noktasına ulaştı, bu greve olması gerektiği gibi öncesinde sendikanın onayı alınarak

22 L. Haimson, "The Problem of Social Stability in Urban Russia, 1905-1917", C. Emsley (ed.), *Conflict and Stability in Europe* (Londra: Croom Helm, 1979), s. 245.

çıkılmamıştı, ancak söz konusu olan, mevcut çalışma koşullarını korumaya dönük bir grevdi ve 1911'de grev kanununa atfen yapılan düzenlemeye göre yasaldı. Bu şartlarda, Metal İşçileri Sendikası grevi destekleme kararı aldı. Buna karşılık Gvozdev'in destekçileri, "grevmania"nın sendikanın Bolşevik yöneticilerini ele geçirdiği iddiasında bulundular.[23]

Metal İşçileri Sendikası Ağustos 1913'te genel bir toplantı düzenlediğinde, grevler konusu gündemi büyük oranda belirledi. Gvozdev'e göre Bolşevik yönetim yaklaşık 60 bin grevciyi destekleyerek parasını boşa harcamıştı, üyelerin eğitim ve kültür seviyesini geliştirmek için ise hiçbir harcama yapmamıştı; Menşevikler doğru biçimde eğitilmiş işçilerin, liberallerle yapılacak politik anlaşmaya duyulan kültürel ihtiyacı anlayacaklarına inanıyordu. Dördüncü Devlet Duması'na seçilmiş Sosyal Demokratlardan birisi de dahil diğer konuşmacılar, söz konusu grevler olduğunda ekonomik ve politik konuların ayrı ele alınmasını önerdiklerinde, ıslıklandılar ve bağırışlarla konuşmaları kesildi. Dördüncü Devlet Duması'ndaki Sosyal Demokrat grubun ilk hamlelerinden biri Metal İşçileri Sendikası'nın 1912 yazında neden kapatıldığını gündeme getiren bir soru önergesi vermek olmuştu. Bu soru önergesi Gvozdev gibi "kültürlü ve eğitimli" kimseler tarafından hızlıca "anarko-sendikalizm" olarak mahkûm edilen protesto grevleri ile koordineli olarak meclise getirilmişti. 1913 Ağustosu'nda işçiler artık kendilerine grev yapmamaları gerektiğinin söylenmesini istemiyorlardı, genel toplantının bitiminde seçimler yapıldı ve Bolşevikler Nisan'da yapılan seçimlere kıyasla çok daha açık farkla kazandılar. Metal İşçileri Sendikası'ndaki başarının hemen ardından St. Petersburg Matbaacılar Sendikası'ndaki başarı geldi, sonrasında sendikalardaki Bolşevik başarı tekstil işçilerine yayıldı. Öyle ki Temmuz 1914'te Bolşevikler, Sosyalist Enternasyonal'e verdikleri raporda St. Petersburg'da faaliyet gösteren 18 sendikadan 14,5'ini ve Moskova'daki 13 tanesinin de 10'unu kontrol ettikleri bilgisini veriyorlardı. Mücadeleyi kaybeden Menşevikler, Bolşeviklerin "kitlelerin ruh haline yakın" olduklarını ve

23 Swain, *Legal*, s. 151, 172-3.

desteklerini kitlelerin "haleti ruhiyesinde" bulduklarını kaygıyla da olsa kabullendiler.[24]

Üçüncü Devlet Duması'nın son icraatlarından biri 9 Haziran 1912'de kapanırken sosyal sigorta hakkında önerilmiş yasa teklifini kabul etmesidir. Yasa, işçilerin sosyal sigorta sistemindeki temsilcilerini seçimle tayin etmelerini talep eden Gapon dilekçesinin sadece küçük bir aksini taşıyordu. İşçi delegeleri sosyal sigorta yönetim kurullarında yer almak üzere seçileceklerdi, ancak işveren temsilcilerinin sayısı bunlardan fazla olacaktı ve yetkileri de ciddi biçimde sınırlanacaktı. Öyle veya böyle, yasa, 1905 Şubatı'ndaki Kanlı Pazar'ı inceleme komisyonu için yapılandan beri fabrika temelli ve resmî onaylı ilk seçimi düzenliyordu. Sürecin ilk aşamasında yetkililer hiç uğraşmadan, Dördüncü Duma'nın seçim toplantılarına katılmış işçilerden birkaçını seçiverdiler, ancak Ocak 1913'te bir pilot projeyi yürütmek üzere seçilen sekiz fabrikada ilk seçimler yapıldı. İşçi delegeleri, hedeflerinin, 1909'da "Sigorta Üzerine Tezler"de taslaklaştırıldığı gibi, yasa tarafından öngörülen fabrika bazlı sigorta fonlarının, daha geniş bir bölgesel genel fon oluşturulması için birleştirilmesi olduğuna karar verdiler. Buna karşılık işverenlerin genel bir fon oluşturulmasında hiçbir menfaati olmadığı için tartışmalardan bir sonuç çıkmadı. 1913 sonbaharında sigorta kampanyası, şehir çapında seçim yapılabilecek tüm metal işleme tesislerine yayıldığında ve fabrika merkezli seçimler şehir çapında yapıldığında, genel fon konusu politik bir mahiyet kazandı.

Metal İşçileri Sendikası bölgesel temelli genel fon fikrini Eylül 1911 gibi yakın bir tarihte onaylamıştı; böylesi bir fonun işçiler için çok faydalı olacağı açıktı çünkü yüksek ücretli işçilerin primleri düşük ücretli işçilerinkiyle aynı havuzda toplanacak ve böylece işçilere yapılacak sigorta ödemelerinin toplam seviyesi artacaktı. Buna karşılık 1913 sonbaharında kimi Menşevikler bölgesel temelli bir genel fonun yetkililer tarafından asla kabul edilmeyeceği öngörülerinden yola çıkarak, bunun yerine benzer işkollarındaki fabrikaları birbirine bağlayan

24 Haimson, "The Problem", s. 238-9.

"mesleki fon"lar için kampanya yürütmek gerektiğini düşünüyorlardı. Böylesi bir teklifin işverenler için kabul edilebilir olduğunu düşünüyorlardı, dolayısıyla bölgesel temelli genel fon "uzun vadeli hedef" olarak şimdilik rafa kaldırılmalıydı. Konunun yabancısı için, bölgesel temelli genel fon ile mesleki fon arasında hiç fark yokmuş gibi görünür olmalıydı, ancak o zamanlarda St. Petersburg'daki işçi aktivistleri böylesi konuların arkasındaki politikayı rahatlıkla okuyabiliyorlardı, reformist ve devrimci seçenekler bir kez daha karşılarına çıktığında, tercihlerini devrimci seçenekten yana kullandılar. "Mesleki fon" önerisinin arka planında, gerçek ilerlemenin ancak Devlet Duması kapsamında yer alan liberal güçlerle işbirliği yapıldığında sağlanabileceği fikri yatmaktaydı; "bölgesel" fon talep edenler ise siyasi rejimin işçilere sunabileceği hiçbir şey olmadığını ve işçilerin yaşam koşullarının iyileştirilmesinin ancak onun kökten dönüştürülmesi ile mümkün olabileceğini fark etmişlerdi. 1913 Eylülü'nün sonunda başkentteki en büyük 12 metal işleme fabrikasının 4'ü daha önce mesleki fondan yana yaptıkları tercihlerini değiştirdiler, böylece fabrikaların tamamı şehir çapında bir fon kurulması yönünde oy kullandılar.[25]

Savaş Endüstrisi Komitesi'ndeki işçi grubu

1912 ile 1914 arasında, dilekçeler, "grevmania" ve bölgesel sigorta fonu konularında işçiler tercihlerini reformisttten ziyade devrimci seçenekten yana kullandılar. Aynı devrimci-reformist ayrımı Birinci Dünya Savaşı boyunca da belirgindi ve işçiler bir kez daha devrimi seçtiler. Birinci Dünya Savaşı'nın her iki tarafındaki bütün ülkelerdc olduğu gibi, savaşın patlaması yurtseverlik heyecanının dört bir yanı sarması ile karşılandı. Üstelik savaş, Avusturya-Macaristan'dan bugünkü Polonya sınırları içinde kimi toprakların kazanılmasıyla Çar için görece iyi başlamıştı. Sonrasında 1915 ilkbaharında Rus kuvvetleri geri çekilmeye başladı ve sonbahara gelindiğinde sadece kazanılmış tüm topraklar kaybedilmemiş aynı zamanda yavaş geri çeki-

25 Swain, *Legal*, s. 173-6.

liş mevzilerin istikrar kazandığı Riga'ya çok yakın bir noktaya kadar devam etmişti. Felaketin sonuçları ortaya çıktığında bir milyon Rus askerinin öldüğü ve bir o kadarının da esir düştüğü anlaşıldı. Bu askerî başarısızlıkların arkasında yatan nedeni anlamak, en azından popüler basın için hiç de zor değildi. Bir türlü çözümlenemeyen bir top mermisi kıtlığı vardı: Ordunun ayda 3,5 milyon top mermisine ihtiyacı vardı ancak 1915 yazına gelindiğinde göründüğü kadarıyla her açıdan kararlı gayretlere rağmen ayda sadece 1 milyon top mermisi tedarik edilebiliyordu.

Çar bu krizi yönetebilmek için yerel olarak seçilmiş köy ve kent konseyleri, *zemstvo*lar ve kent *Duma*ları ile ilgili yasaları genişletmeye karar verdi. Önceleri hasta ve yaralılarla ilgilenme görevi verilmişken, 1915 ilkbaharında Çar bu konseylerin ulusal ölçekte koordinasyonu sağlayacak ve mümkün olan her yolu kullanarak savaşla ilgili çalışmaları destekleyecek bir çatı örgüt –kısaca *Zemgor* adı verilmişti– kurabileceklerine karar verdi. *Zemgor* kısa sürede, son kertede avukatları, doktorları, mühendisleri ve teknisyenleri de kapsayan on binlerce kişiyi istihdam eden devasa bir örgüte dönüştü. 1915 baharında *Zemgor*'un yanı sıra ikinci bir "gönüllü örgüt" ortaya çıktı. 1915 Mayısı'nda Ticaret ve Sanayi Birliği, yerel ticaret odalarına bağlı olacak biçimde Savaş Endüstrisi Komitesi ağını oluşturmaya karar verdi. Merkezî "Savaş Endüstrisi Komitesi", faaliyetlerini *Zemgor* ile koordine etmek istiyordu ve bunu yönetim kurullarında karşılıklı temsiliyetin sağlanması ile başarmayı önerdi. Bundan dolayı, *Zemgor* Başkanı Prens G.E. Lvov aynı zamanda Savaş Endüstrisi Komitesi Yönetim Kurulu üyesiydi. Savaş Endüstrisi Komitesi son derece politik bir örgüttü, başkanı I. Guçkov, daha önce 1909 yılında savunma ödenekleri üzerinden Devlet Duması'nın yetkileri konusunda Çar'la uzun süren bir tartışmada yer almış, Üçüncü Duma'nın eski bir üyesiydi. Guçkov gibi liberal politikacılar için *Zemgor* ve Savaş Endüstrisi Komitesi'nin kurulması sadece savaşın kazanılması ile ilgili değildi ve Çar yönetiminin yetersizliğini açıkça ortaya koyuyordu. Buna rağmen 1915 yazında Çar, Guçkov'un Sa-

vaş Endüstrisi Komitesi'nde bir işçi grubu oluşturmak için işçi temsilcisi seçimi gerçekleştirme düşüncesini hayata geçirmesine müsaade etti.

Bu seçimlerin gerçekleştiği iklim oldukça olumsuzdu, bu durum seçim sonuçlarının nasıl olup da devrimin reforma bir kez daha galebe çalmasını simgelediğini anlaşılır kılabilir. 30 Ağustos 1915 akşamı polis işçilerin hastalık sigortası fonunun Putilov Fabrikası'ndaki bürosunu bastı. Orada Nevskii Tersanelerinden ve diğer birkaç metal işleme fabrikasından temsilcileri, faaliyetlerini en iyi biçimde nasıl koordine edebileceklerini tartışırken buldular. Yeni bir Sovyet kurmak için bir girişimle karşı karşıya olduğundan korkan polis 23 işçi militanı gözaltına aldı. Gözaltına alınmaktan kurtulanlar gayriresmî hastalık sigortası fonu ağındaki arkadaşlarını haberdar edince başkent, Eylül ayının ilk yarısında üretimin azalmasına yol açan bir grev dalgası ile sallandı. Bu grevler Dördüncü Devlet Duması'ndaki reformist işçi temsilcilerini harekete geçirdi. Menşevik lider Nikolay Chkheidze, fabrikaları gezerek savaş çalışmalarının sekteye uğramaması adına grevlerin sona erdirilmesini istedi. Kendisine Dördüncü Devlet Duması'ndaki İşçicilerin lideri ve Lena grevcilerinin mücadelesini sahiplenmesi ile ünlenmiş Aleksandr Kerenski eşlik ediyordu. Diğer yandan yerel Bolşevik militanlar grevlerin devamı için çağrıda bulundular.[26]

Dolayısıyla Guçkov seçimlerini gerçekleştirmek için harekete geçtiğinde işçiler arasındaki gerilim halihazırda oldukça yüksekti, 1905'teki İnceleme Komisyonu için kullanılan seçim sistemini kullanacağı için aynı zamanda St. Petersburg Sovyeti'nin seçimi için kullanılmış olan sistemi de kullanmış olacaktı; bekleneceği üzere işçi çevrelerinde Sovyet'in yeniden kurulması daha fazla konuşuluyordu.[27] Bazı aktivistler sanayi işverenlerinin faaliyetlerini desteklemek için işçi temsilcileri seçme sürecinin tamamının boykot edilmesi gerektiğini düşünse de

26 M. Melancon, *The Socialist Revolutionaries and the Russian Anti-War Movement 1914-17* (Columbus: Ohio State University Press, 1990), s. 89.

27 L. H. Siegelbaum, *The Politics of Industrial Mobilisation in Russia 1914-17* (Basingstoke: Macmillan, 1983), s. 163.

fabrika tabanlı seçimlerin yapılması birçok işçi militan için tepilmeyecek kadar büyük bir fırsattı.[28] Rus işçiler, sınıf hareketi tarihinde hiç olmadığı kadar açık bir biçimde ulusun hayrına liberal burjuvazi ile işbirliği yapmak veya kendi sınıf çıkarlarını korumak arasında bir tercihle karşı karşıyaydılar. Bolşeviklere göre seçim sürecinin yegâne amacı devrime doğru ilk adım olacak Petrograd Sovyeti'nin kurulmasının önünü açmaktı ve ülkenin savunmasına destek olmakla bir alakası yoktu.[29]

Seçimler planlandığı gibi gerçekleşti ve 27 Eylül'de delegeler konferansı başladığında, başkanlığa seçilen Gvozdev oldu. Ancak delegelerin toplanmasından kısa süre sonra Bolşeviklerin Putilov Fabrikası da dahil en az 16 büyük fabrikada seçimi kazandığı anlaşıldı, böylece Savaş Endüstrisi Komitesi'ne katılma teklifi oylandığında, delegeler Gvozdev'in teklifini 81'e karşı 95 oyla reddettiler. Ancak bu hikâyenin sonu olmadı. Konferans başlamadan önce Bolşevikler Putilov fabrikasından delege olarak seçilen işçilerden birini, hak ve yetkilerini Bolşevik Parti'nin St. Petersburg Komitesi üyesi S. Ya. Bagdatiev'e devretmesi için ikna etmişlerdi. İşçinin adını takma ad olarak kullanan Bagdatiev, konferans sekreteri ve başkan yardımcısı olarak seçildi. Böylesi bir adım ilk kez atılmıyordu; Şubat 1905'te Kanlı Pazar için kurulan inceleme komisyonu zamanında Khrustalev-Nosar tam olarak aynısını yapmıştı. Bagdatiev tanınmayan bir kişi de değildi: Öncesinde 1907'den 1910'a kadar bir Bolşevik olarak St. Petersburg Komitesi'nde çalışmış ve Kadınlar Kongresi ile Alkolle Mücadele Kongresi'ne işçi grubunun üyesi olarak katılmış olduğundan konferansa katılanların çoğu onun kim olduğunu tam olarak biliyordu. Menşevikler buna rağmen şikâyette bulunmaya karar verdiler.[30]

Bagdatiev'in bir delegenin ismini kullanması, Gvozdev tarafından Menşevik basında bir mektuba konu edildi; polis soruşturma başlattı ve söz konusu Putilov işçisi sorgulandığında oy

28 Melancon, *Socialist Revolutionaries*, s. 93.

29 Siegelbaum, *Politics*, s. 167.

30 Melancon, *Socialist Revolutionaries*, s. 93-5; Siegelbaum, *Politics*, s. 166. Bagdatiev'in daha önceki politik yaşamı için bkz. Swain, *Legal*.

verme hakkının Bagdatiev tarafından kullanılmasına itiraz ettiğini söyledi. Bu koşullarda Guçkov seçimlerin yenilenmesi için yeterli koşulun oluştuğuna karar verdi. 29 Kasım'da delegeler konferansı ikinci kez toplandığında 218 delegeden sadece 153'ü katıldı ve yarısından fazlası da Gvozdev'in tutumunu protesto etmek için salonu terk etme eylemi gerçekleştiren devrimcileri takip etti. Delegasyonun geri kalan kısmı işçi temsilcilerini Savaş Endüstrisi Komitesi'ne gönderme kararını oyladı. Toplantıda kalan ve katılıma destek yönünde oy kullananların çoğu liberallerle işbirliğine taraftar olduklarından değil, hiç olmamasındansa, işçi temsiliyetinin herhangi bir biçiminin var olmasının her zaman daha iyi olduğunu düşündükleri için böyle davranmışlardı. Şaşırtıcı olmayacak şekilde, Savaş Endüstrisi Komitesi'nin Merkez Kurulu'na seçilen on işçi temsilcisinin başkanı, işçi grubunun sözcüsü Gvozdev idi.[31]

Bolşeviklere göre "Bay Gvozdev ve ekibi" kendilerine Savaş Endüstrisi Komitesi tarafından sunulan "yumuşak ve rahat koltuklara yerleşebilmek" için "işçi sınıfının arkasından iş çeviren" döneklerdi. Gvozdev umursamasa da iş arkadaşları tarafından, çalıştığı Ericsson Telefon Fabrikası'ndan istifa etmediği takdirde el arabası ile taşınıp atılmakla tehdit edildi. İşçi Grubu, Savaş Endüstrisi Komitesi Merkez Kurulu'nun tüm üyeleriyle 3 Aralık 1915'teki ilk buluşmalarında, henüz bir araya gelmemiş Sovyet tipi bir işçi kongresinin onayını almadıkları sürece katılımlarının geçici olacağını açıkça ifade etti.[32] 1915 Kasımı'ndaki oylama sonucunun işçi sınıfının gerçek duygularını yansıtmadığı, sosyal sigorta konseylerinin yetki süresinin dolduğu Ekim 1916'da açıklık kazandı. Petrograd Kenti Sigorta Yönetimi ile Petrograd Bölgesel Sigorta Yönetimlerine işçi temsilcilerinin tespiti için seçimler yapıldı ve bunların ikisinde de seçilenlerin çoğunluğu Bolşevikti.[33] 1916 sonbaharında ise grevler yine yükselişteydi. Savaş boyunca işçi eylemleri-

31 Melancon, *Socialist Revolutionaries*, s. 96.

32 Siegelbaum, *Politics*, s. 164.

33 R.B. McKean, *St. Petersburg between the Revolutions* (New Haven, CT: Yale University Press, 1990), s. 402, 558 (134. not).

nin seviyesi düşmüştü: St. Petersburg'da 1914'ün ikinci yarısında sadece 55, 1915'te ise 146 grev gerçekleşmişti. Buna karşılık 1916'da ve çok daha belirgin olarak bu yılın ikinci yarısında grev sayısı yeniden 684'e yükselmişti.[34] 1916 sonbaharında Gvozdev gibi reformistleri fazlasıyla kaygılandıran "grevmania" yeniden bir problem haline gelmişti.

1917'ye girilirken Rus işçi sınıfı hareketi 1905'te olduğu kadar militanlaşmıştı. 1905'te Devlet Duması'nın yetkileri kesinleşmeden Çar'ın Ekim Manifestosu'nu kabul eden liberaller işçileri yüzüstü bırakmıştı. 1907'de İkinci Duma'nın kısa ömrü boyunca Menşeviklerin Kadetlerle işbirliği yapabilmek için harcadığı çabalar da hüsranla sonuçlanmıştı. Bu yüzden 1912-1914 döneminde ve Birinci Dünya Savaşı boyunca işçilere oy verme şansı tanınan her seferde, reformdan ziyade devrim yönünde tercihte bulundular. Gelenek böyle oluşunca Çar tahttan indirildiğinde liberallerle sosyalistlerin ortak çalışmasının kolay olması beklenemezdi.

34 S.A. Smith, *Red Petrograd: Revolution in the Factories 1917-18* (Cambridge: Cambridge University Press, 1983), s. 50 içindeki Tablo 10'dan türetilmiştir.

2

GEÇİCİ HÜKÜMET

Yukarıdan Devrim

1917'nin başlarında İngiliz büyükelçisine göre yaklaşmakta olan Rus Devrimi ile ilgili belirsiz tek konu devrimin "aşağıdan mı yoksa yukarıdan mı" olacağı idi.[1] Önceleri "yukarıdan devrim" daha muhtemel seçenek gibi görünüyordu çünkü *Zemgor* ve Savaş Endüstrisi Komitesi gibi gönüllü organizasyonlar Çar yönetimine her geçen gün daha da güçlenerek meydan okuyorlar ve bunu yaparken de Dördüncü Devlet Duması'ndaki liberal muhalefetin de artan desteğini alıyorlardı. Liberal muhalefet başta Çar'ın 1915 yazında aldığı, Duma'nın 19 Temmuz'da yeniden toplanmasına izin verme kararından cesaret almışlardı. Bakanlıklarda yapılan değişiklikler de bu iyimserliği güçlendirmişti: Ağustos'ta savaş bakanlığına liberallerin birlikte çalışabileceklerini düşündükleri General Aleksey Polivanov getirildi ve bakanlıklardaki diğer değişiklikler de Çar'ın Duma'yla didişmektense onunla birlikte çalışmaya eğilimli olduğunu gösteriyordu. Bu aşamada, Duma ve gönüllü örgütlenmeler arasındaki ilişkiler de mükemmeldi: Meclis oturumu açılmadan ön-

1 M. Hughes, "'Revolution was in the Air': British Officials in Russia during the First World War", *Journal of Contemporary History* 31 (1996), s. 93.

ce, Duma bir Savunma Özel Komisyonu kurdu ve burada hem *Zemgor* hem de Savaş Endüstrisi Komitesi temsil ediliyordu. Bu balayı fazla uzun sürmedi. Duma'daki politikacılar hükümetin Duma'ya karşı sorumlu hale getirilmesi için kampanya yürütmeye başladılar, "Güven Hükümeti" adını verdikleri bir yapının oluşmasını talep ediyorlardı; hatta muhtemel yeni "Savunma Kabinesi"nin üyelerinin isimlerini de basına sızdırdılar. Bu Çar'ın kabul edebileceğinden çok daha fazlasıydı, 30 Ağustos'ta Duma çalışmalarını askıya aldı ve hiç vakit kaybetmeden bütün ılımlı bakanlarını görevden aldı.[2]

Çar'ın bu sertleşen tutumuna en iyi nasıl yanıt verileceği tartışması muhalifleri arasında ayrışmaya yol açtı. Duma'nın askıya alınması hem işçi sınıfının grevlerini hem de *Zemgor* kongresinden Eylül'de çıkanlara benzer biçimde gönüllü örgütlerin aldıkları protesto kararlarını tetikledi. Çar'ın liberal duruşuna geri dönmeye bir biçimde ikna edilebileceğini uman Duma'daki siyasetçiler ise daha ihtiyatlı tepkiler vermeyi tercih ettiler, oysaki Kasım ayı için planlanan bir Duma toplantısının anında iptal edilmesinde olduğu gibi, ortaya çıkan işaretler umut verici değildi. Bütün bunlara rağmen Duma Şubat 1916'da tekrar toplandı ve Çar bir süre de olsa seçilmiş politikacılarla birlikte çalışmaya hazırmış gibi görünüyordu. Ancak daha radikal liberaller bu uyumun ancak Duma'nın tüm tartışmalı konuları rafa kaldırmasından sonra ortaya çıkmasından dolayı temkinliydiler; örneğin bu arada liberaller "bütün dinî ve ulusal kısıtlamaların derhal kaldırılması" talebinden vazgeçmeye ve onun yerine "Yahudilerin adım adım eşit vatandaşlık hakkına kavuşturulması" kampanyası yürütmeye karar verdiler.[3]

Çar'ın Duma'yla uzlaşmasının herhangi bir derinliğinin bulunmadığı 1916 yazında açıkça ortaya çıktı. 20 Haziran'da Duma bir kez daha askıya alındı ve Kasım'a kadar bir daha toplanmaması emredildi. Sonrasında 1 Temmuz'da Çar, savaşa destek çalışmalarını güçlendirmeyi temel görev olarak belirle-

2 R. Pearson, *The Russian Moderates and the Crisis of Tsardom, 1914-1917* (Basingstoke: Macmillan, 1977), s. 44.

3 *A.g.e.*, s. 60, 91, 94.

yecek daha zorlayıcı bir idari yapı için "bir diktatör" görevlendirdi. Eylül geldiğinde yeni bir kilitlenmenin ortaya çıktığının herkes farkındaydı. Liberallerin teşvikiyle 10-11 Eylül'de gayriresmî bir Duma toplantısı yapıldı ve Duma'nın acil olarak toplantıya çağrılması talep edildi, Tedarik Bakanlığı'nın yetersizliği de kınandı. Bunun hemen ardından Çar, Aleksandr Protopopov adında yeni, sert bir içişleri bakanı atadı, bakanın ilk hamlelerinden biri Savaş Endüstrisi Komitesi'nin bir kongresini yasaklamak oldu; Guçkov bunu görmezden geldi ve kongreyi her şeye rağmen örgütledi. Beklendiği biçimde kongre otokrasiye karşı mücadele kararı aldı, aynı zamanda *Zemgor* da Duma'yı harekete geçmeye ve Çar'a karşı çıkmaya davet etti. Çar'ın diktatörünün yanıtı ise Duma'yı dağıtmakla ve askerlik yaşındaki tüm vekilleri cepheye göndermekle tehdit oldu.[4]

Kent *duma*larından, köy *zemstvo*larından ve gönüllü örgütlenmelerden kararlı eylem çağrısı yapan telgraflarla bombardımana tutulan Duma'nın liberal üyelerinin çokluğu, Kadet lideri Milyukov'a, Duma 1 Kasım'da yeniden toplandığında etkileyici bir şeyler yapması gerektiğini düşündürdü. Çok geniş bir şekilde yayılan ünlü konuşmasında retorik bir biçimde, Çar'ı böyle davranmaya itenin "aptallık mı yoksa ihanet mi" olduğunu sordu. Çar'ın yanıtı Duma'yı bir kez daha askıya almak oldu ve 5 Kasım'da içişleri bakanı gönüllü örgütlenme-



Kadet liberallerinin lideri ve Geçici Hükümet'te dışişleri bakanı Pavel Milyukov.

4 *A.g.e.*, s. 105, 108, 112.

lerin bir konferansını yasakladı. Ancak Çar'ın yeni sertlik yanlısı tutumu oldukça müstereddit görünüyordu. 8 Kasım'da "diktatör"ünü kovdu ve daha uzlaşmacı görünen bir hükümet kurdu; hatta 19 Kasım'da Duma'nın tekrar toplanmasına müsaade etti. Bir sonraki ay boyunca Çar'ın uzlaşmacı görünen yaklaşımını pekiştirmeyi uman Duma, 16 Aralık'ta Noel tatiline girene kadar hiçbir tartışmalı konuyu gündeme getirmedi. Gönüllü örgütler, Duma'daki siyasetçilerin Çar'a karşı çıkıştan bu kadar hızla çark edişleri karşısında hayrete düştüler ve öfkelendiler. Çar'ın Duma ile birlikte çalışmaya hazır olduğu yönündeki işaretler en iyi ihtimalle geçici görünüyordu ve aynı dönemde içişleri bakanı, gönüllü organizasyonların her girişimini boşa düşürmek için elinden geleni yapıyordu.[5]

Birinci Dünya Savaşı başladığında, kırsal köylü ekonomisi görece daha müreffehti. Stolypin'in İkinci Devlet Duması ile ardı ardına yürüttüğü mücadeleler sonrasında hayata geçirdiği toprak reformu, soylu ve köylü toprak sahipleri arasındaki devasa eşitsizliği gideren hiçbir sonuç ortaya çıkarmadı ancak köylülerin borç yükünü hafifletti ve onların fazladan toprak satın alabilmelerini mümkün kıldı. 1914'e gelindiğinde denilebilir ki Rus köylüleri o zamana kadar hiç o kadar iyi olmamışlardı. Daha sonra, savaş geliştikçe, durum değişti. Köylüler hiç durmadan büyüyen Rus ordusunun omurgasını teşkil ediyordu ve savaş sanayiinin genişlemesi de zorunlu askerlikten kaçan köylülerin neredeyse tamamını emerek kentli işgücüne katıyordu. 1916'ya gelindiğinde toprakta çalışmayı bırakanların % 70'inin kadın olması ve ordunun doyurulamayan at ihtiyacı, bu ikisini de zor bulunur hale getirmişti. Bunlara ek olarak, ekonominin daha çok savaş malzemesi üretimine başlaması insan ve hayvan gücü kıtlığının artan makineleşme ile karşılanabilmesinin mümkün olmadığı anlamına geliyordu. Bütün bunların sonucu önceden öngörülebilirdi. Tarım yapılan topraklar 1916'da % 12 azalmış, 1916-1917 hasadı ise % 20 düşmüştü. Hükümetin satın alma politikası işleri daha da bozuyordu. Tahıl alımında tekel haline gelerek ve köylülere düşük tahıl fiyat-

5 *A.g.e.*, s. 117.

ları dayatarak enflasyonu düşük tutmaya çalıştı, fakat bir süre sonra bu fiyatlar köylülerin ürünlerini satmak istemeyecekleri bir seviyeye kadar düştü ve hükümeti bedelini ödeyerek zorla alıma mecbur etti. 1916 sonunda asker tayınları yarıya indi ve Ocak 1917'de şehri beslemek için normalde gerekenin ancak yarısı kadar tahıl vagonu St. Petersburg'a gelmişti.

Herkesin yaşadığı kıtlık durumu, Çar ve muhalifleri arasındaki şiddetlenen tartışmalarla daha da kötüleşiyordu. Çar'ın yakın çevresi, liberallerin kontrolündeki gönüllü örgütlerin, zafere ortak olarak destek kazanabilmek ve barış gerçekleşir gerçekleşmez Çar'dan politik tavizler koparabilmek için savaşa girdiğini düşünüyorlardı; gönüllü örgütlenmeler ise saf ve basit güdülerinin yurtseverlik olduğunu ifade ediyorlardı. İlk kurulduğunda *Zemgor*'un yiyecek tedariki ile ilgili hiçbir sorumluluğu yokken, 1916'nın sonunda ilgilendiği tek konu haline gelmişti. 1915 yazında hükümet tarım bakanlığı kapsamında Yiyecek Tedariki Özel Konseyi'ni kurdu. Bakanlık başta *Zemgor*'u tahıl stoklama konusunda kendisine yardım etmesi için teşvik etti ancak *Zemgor*'un, piyasanın dengesini bozduğunu ve tahıl tedarikini azalttığını düşündüğü hükümetin fiyat politikasını eleştirmeye başladığı 1916'nın ilk günlerinde sorunlar yaşanmaya başladı. *Zemgor* bu yüzden Mart 1916'da yapılan Moskova toplantısında eldeki tahılın fiyatını tespit etmek ve personel görevlendirmek üzere bir Ekonomi Birimi, tahılı deniz yoluyla orduya iletmek için de bir Tedarik Birimi oluşturdu. Bu adımları atarak *Zemgor* tarım bakanlığını ve Yiyecek Tedariki Özel Konseyi'ni devre dışı bırakmış oluyordu ki böylesi bir hamle en azından Çar'a göre ancak bir politik niyet ile açıklanabilirdi. Aslında 1916 ilkbaharı boyunca, *Zemgor* aktivistleri bakanlığın köylerde zorunlu alım talimatını da uygulamamayı tercih etmişlerdi. Buna yanıt olarak bakanlık, *Zemgor*'un "hükümet karşıtı yaklaşımı"nın, İçişleri Bakanlığı'nın ve ona bağlı Enflasyonla Mücadele Özel Komitesi'nin tahıl alımlarında daha fazla söz sahibi olması gerektiği anlamına geldiğine karar verdi. Ekim ayı sonunda Çar, yiyecek tedarikinin tüm sorumluluğunun İçişleri Bakanlığı'na verilmesini

istedi ama en sonunda da Tarım Bakanlığı'nın yetkilerini güçlendirmeyi tercih etti.[6]

Aralık ayının ortasında Duma'nın tatil edilmesinden sonraki gün Rasputin öldürüldü. İmparatorluk Rusyası'nın siyasi elitlerine göre "deli keşiş" Rasputin'in dikkat çekici yetkileri, İngiliz Büyükelçi'nin çok açık gördüğünü Çar'ın neden göremediğini açıklıyordu: Taht ve Savaş Endüstrisi Komitesi ya da *Zemgor* arasında ortaklaşmanın bir biçimi ortaya çıkarılamazsa yukarıdan devrimin gelmesi kaçınılmazdı. Çar'ın gözlerini kör eden, Romanov hanedanının veliahtını sarsıcı hemofili krizleri sonrasında rahatlatmayı başaran ve böylece Çariçe'nin sırdaşı haline gelen Rasputin'in olumsuz etkisi olmalıydı. Onun öğütlerini dinleyen Çariçe, Çar'ın liberal eleştirilere karşı sert tutum alması konusunda yoğun lobi faaliyeti yürütmüş ve Protopopov'un atanması konusunda da aracı olmuştu. Bu yüzden birçok Rus elitine göre Milyukov'un sorusunun cevabı "aptallık ya da ihanet"ten ziyade "aptallık ve ihanet" idi. Çar, Alman olmakla kalmayıp, Almanya'dan gizli yollarla getirdiği Madeira Şarabı bağımlısı Rasputin'in de etkisi altında olan karısının yönlendirmesinden çıkamayacak kadar da aptaldı.[7] İmparatorluk Rusyası elitlerinin çoğuna göre Rasputin öldürülmeli ve Çar, aklını başına alması için zorlanmalıydı; Rasputin cinayetinden kısa süre önce Soylular Kongresi tahtı çevreleyen "karanlık güçler"i sert bir dille eleştirmişti.[8] O andaki saray darbesinin tek öğesi Rasputin'in ortadan kaldırılması değildi. Ayrıca ordu içinden de Çar'ın aklını başına getirmeye dönük hamleler gelmişti. Generallerin çoğu, ordunun etkin bir biçimde savaşır durumda olmasının sadece *Zemgor* ve Savaş Endüstrisi Komitesi sayesinde mümkün olduğunun farkındaydılar. Guçkov, General Mikhail Alekseyev genelkurmay başkanlığı yaparken onunla bir seviyede ilişki kurmuştu; Guçkov ona, 1916'nın so-

6 T. Fallows, "Politics and the War Effort in Russia: The union of Zemstvos and the Organisation of the Food Supply 1914-16", *Slavic Review* 37 (1978), s. 85.

7 G. Katkov, *Russia 1917: The February Revolution* (Londra: Collins, 1969), s. 115.

8 Pearson, *Russian Moderates*, s. 125.

nuna doğru genç subaylarla birlikte planladığı Çar'ın treninin yolunu kesip onu tahttan feragat etmeye zorlama eyleminden bile bahsetmiş olabilir. Bu plan herkesin bildiği bir sırdı, ancak haberdar olanların hiçbiri yetkilileri bilgilendirme sorumluluğu hissetmiyordu.[9]

Rasputin'in ölümünü haber alan Çar, isyanlar krizinin zirveye çıkmış olduğu andan beri bulunduğu cepheyi terk ederek 23 Şubat 1917'ye kadar kaldığı başkente döndü. 27 Aralık'ta hükümetini bir kez daha değiştirdi, yeni gerici bakanlar atadı; ilk toplantılarından birinde içişleri bakanı, Duma'nın kapatılmasını talep etti. Bu aşırı tutum benimsenmedi ancak Duma'nın yeniden toplanması Şubat'a kadar ertelendi. Aynı zamanda Çar, hükümetine, uygun olduğunu düşündükleri anda Duma'dan tam olarak kurtulmalarını sağlayacak yetkiler verdi: Duma'yı süresiz olarak askıya almak, savaşın sonuna kadar askıya almak veya bütünüyle tasfiye etmek seçeneklerinden gerekli olanı hayata geçirmelerini mümkün kılacak belgeleri imzaladı. Çar'ın sertlik yanlısı tutumu yumuşamamıştı. 26 Ocak'ta İçişleri Bakanlığı, Savaş Endüstrisi Komitesi İşçi Grubu'nun önde gelen üyelerini gözaltına aldı. Buna rağmen liberaller hâlâ en iyi nasıl yanıt verilmesi gerektiği konusunda kafa karışıklığı yaşıyorlardı. Guçkov ve gönüllü örgütleri bir protesto mitingi düzenlemeye çalıştılar ama Milyukov orada konuşma önerisini reddetti. İçişleri bakanının Duma'yı tasfiye etmesi amacıyla provokasyon işlevi görebileceği için Duma'nın açıldığı 14 Şubat günü hiçbir eylem yapılmamasını rica etti. Gözaltına alınan işçileri savunma konusunda öncülük, Milyukov'u tümüyle ilgisiz olmakla suçlayan Kerenski'ye kalmıştı: "Her ne pahasına olursa olsun sükûnet öneren konuşmalarınız ya yüzeysel düşüncenin yarattığı naif duygulara dayanıyor ya da gerçekten kavgadan kaçınmak, sıcak koltuklarınızda güven içinde kalmak için bir mazeret." Bu aşamada Duma'nın dikkate değer tek hamlesi başkente yiyecek tedarikinin sorumluluğunu *Zemgor*a ve Kent Duması'na aktaran bir yasa çıkararak gönüllü kuruluşları desteklemek olmuştu.[10]

9 Katkov, *1917*, s. 11, 39, 173-5, 181.

10 Pearson, *Russian Moderates*, s. 128, 136-40.

Bu kararın etkisi Petrograd Askerî Bölgesi Komutanı'nın, Dördüncü Devlet Duması'nın ve Petrograd Duması'nın Şubat Devrimi başladığı andaki tutarsız eylemleri ve resmî açıklamalarında görülebilir. SR liderlerinden biri olan Pitirim Sorokin, Rus Devrimi'nin 23 Şubat 1917'de "ekmek ve ringa balığı talep eden aç kadın ve çocuklar tarafından başlatıldığını", buna karşılık Petrograd Askerî Bölge Komutanı'nın 24 Şubat 1917'de fırınlara yeteri kadar un sevk edildiği için ekmek sıkıntısı olmayacağı, yaşanabilecek yokluğun ise "stokların üzerine yatanlarla" istifçilikten kaynaklandığını anlatan afişler astırdığını hatırlıyordu. Aynı gün Devlet Duması'nın başkanı başbakana eşlik ederek şehri dolaştı ve başkentteki "yiyecek ile ilgili sıkıntılar" konusunda olağanüstü bir toplantı düzenlenmesine karar verdi. Aynı anda Petrograd Duması da yiyecek dağıtımı işini üstlenmeye karar vermiş ve düzenli dağıtım için halk komiteleri kurduğunu açıklamıştı. Yasanın yiyecek dağıtımını kendisinin yasal sorumluluklarından birisi olarak açıkça düzenlemesine rağmen diğer kurumların sorumluluğunu yerine getirmesine engel olduğundan şikâyet ediyordu. Muhtemelen yiyecek vardı ancak dağıtımı politik entrikalar tarafından işlemez hale gelmişti.[11]

Alttan devrim

Çar'ı bir hesaplaşmaya zorlamakla ilgili liberal politikacılarda gözlenen tereddüt, işçilerin eylemlerine yansımıyordu. Duma'nın Menşevik ve İşçici vekilleri Ekim 1916'da Çar'la zaman zaman zıtlaşan ve sonrasında onun her uzlaşmacı tutumunu sıcak karşılayan "aç-kapa" liberal politikasının halk kitlelerini Duma'ya düşman haline getirdiği sonucuna varmışlardı. Milyukov'un 1 Kasım 1916'da yaptığı "aptallık ya da ihanet" konuşmasının ardından hiçbir net tutum alınmaması sonrasın-

11 "Ekmek ve balık" için bkz. M. Donald, "Bolshevik Activity amongst the Working Women of Petrograd in 1917", *International Review of Social History* 27 (1982), s. 132; yiyecek tedariki tartışması için bkz. R.P. Browder ve A.F. Kerensky, *The Russian Provisional Government, 1917: Documents* (Stanford, CA: Stanford University Press, 1961), cilt 1, s. 27-9.

da Menşevik vekil Mikhail Skobelev, liberalleri, halkı değil hükümeti dinlemekle suçladı.[12] Süreç bu minvaldeyken 22 Şubat 1917'de Putilov Fabrikası'ndan bir işçi delegasyonu sorunlarına en fazla ilgi göstereceğini düşündükleri iki Duma vekiliyle, Kerenski ve Chkheidze'yle temas kurmaya çalıştılar. Kerenski ile yapılan toplantıdaki bir gözlemci işçilerin kararlı ruh halini hatırlıyordu. Durumun çok ciddi olduğunda ısrarcıydılar ve bu yüzden "olası sonuçların sorumluluğunu reddediyorlardı". Başlatacakları grevin ekonomik tepkilerin basit bir sonucu olmadığını, çözümü zor görünen yiyecek tedariki sorununun da tek sebep olmadığını, grevlerinin politik güdülerle yönlendiğini, köklü politik değişimi hedeflediğini açıkça ortaya koydular – kendilerini Duma'da temsil eden vekillerin de bunun farkında olması gerekiyordu. İşlerin nasıl sonlanacağından bütünüyle emin olmasalar da çok ciddi gelişmelerin arifesinde olunduğunu sakin ve kararlı bir biçimde anlattılar.[13]

Ekmek ve ringa balığı gerçekten bulunamadığı için, işçi sınıfının rahatsızlığının sebeplerini anlamak zor değildi. Aralık 1916 ile Şubat 1917 arasında patatesin % 25, ekmeğin % 15, sosisin % 50 ve sütün % 40 zamlanması bir dizi grev sonucunu doğurmuştu. Buna karşılık 22 Şubat'ta Putilov Fabrikası işçileri politik hedeflere sahip oldukları konusunda nettiler ve Kerenski ile Chkheidze gibi politikacıları uyarma gereği duymaları, niyetlerinin muhakkak destekleneceğini varsayamadıklarını göstermekteydi. Eylül 1915'te hem Kerenski hem de Chkheidze hastalık fonu aktivistlerinin gözaltına alınması sonrasında başlayan grevleri sonlandırmaya çalışmışlardı. Gvozdev ve Savaş Endüstrisi Komitesi'nin İşçi Grubu'ndaki diğerleri savaş süresince grevlerin sona erdirilmesini istemişlerdi. Grevlere son çağrısı Duma'daki Menşevik vekiller tarafından eleştirilmişti, hatta tam tersine Savaş Endüstrisi Komitesi'nin İşçi Grubu'ndan bölgede aktif olan üyelere Petrograd fabrikalarında "destek grupları" kurma, Kanlı Pazar'ın 12. yılını anmak için grevler ve protestolar örgütleme çağrısı yapmışlardı. 132 işletmenin bu etkinliğe

12 Pearson, *Russian Moderates*, s. 109-124.

13 Browder ve Kerensky, *Provisional Government*, cilt 1, s. 26.

katılımından kazanılan moralle Menşevik vekiller ve Savaş Endüstrisi Komitesi'ndeki İşçi Grubu, Devlet Duması'nın yeniden açılış tarihi olan 14 Şubat'ta benzer grevler ve gösteriler düzenleme kararı almışlardı. 26 Ocak'ta tam da bunun gerçekleşmesini engellemek için Savaş Endüstrisi Komitesi İşçi Grubu'nun merkez yönetiminden üç üye ile Petrograd Bölgesi'ndeki temsilcileri gözaltına alındı. Gözaltılara rağmen, Devlet Duması yeniden açıldığında 58 fabrika greve çıktı.[14] Menşevik vekiller militan eylemin arkasında durmaya hâlâ kararlı mıydılar? Putilov işçileri, Kerenski ve Çeki Chkheidze'yi öyle olmaları gerektiğini hatırlatmak için ziyaret etmişlerdi.

Yeraltındaki militanlar arasında, büyüyen işçi eylemlerinin bir biçimde Devlet Duması'ndaki faaliyetlere bağlanması gerektiği kabul ediliyordu. Gündemi değiştiren ise kadın tekstil işçileri oldu. Bolşevik kadınlar yeraltındaki ihtiyatlı yöneticilerini, 23 Şubat (Batı takvimine göre 8 Mart) Uluslararası Kadınlar Günü'nde yiyecek sıkıntısıyla ilgili gün boyunca sokak gösterileri düzenlenmesi için ikna ettiler. 23 Şubat'ta kadın ve erkek 90.000 işçi iş bıraktı ve yakın geçmişte kentin yiyecek tedarikinden sorumlu kılındığı için Petrograd Duması'nın önünde bir gösteri düzenlediler. Kentin tüm işçilerinin neredeyse yarısının katıldığı bu eylem ve grevler 24'ünde de devam etti. Sabah gerçekleştirilen fabrika toplantıları sonrasında işçiler yeniden iş bıraktı, eyleme destek kazanmak için komşu fabrikaları gezdiler, kent merkezine ve Petrograd Duması'nın da yer aldığı kentin ana caddesi Nevskii Bulvarı'na yürüdüler. Atlı Kazak birlikleri 24'ünde görev başında oldukları halde, kılıçları kınından çıkmamıştı ve Petrograd Askerî Komutanı General S.S. Khabalov, askere herhangi bir hareket emri vermemişti. Eylemciler durumun sıradışılığını hemen fark ettiler: Bir tanesinin hatırladığı kadarıyla o günkü olayın farkı eylemin büyüklüğü değil, "hareketle ilgilenmeyi açıkça umursamayan yetkililerin kararsızlığı" idi. "Hareket, Petrograd'ı koca bir sel gibi yutarken" askerlerde emre itaatsizliğin ilk işaretleri ortaya çı-

14 S.A. Smith, *Red Petrograd: Revolution in the Factories 1917-18* (Cambridge: Cambridge University Press, 1983), s. 52.

kıyordu.[15] 24 Şubat'ı anımsayan bir başka eylemci ise askerlere net bir biçimde hareketi kentin içinde kontrol altında tutma ve belli stratejik noktalara kimseyi sokmama emri verilmiş olmasına rağmen, subayları görmediğinde onlara sessizce geçme izni veren askerlere ısrar eden işçilerin ilerlemeye devam ettiğini anlatıyordu.[16] 24 Şubat günü sona ererken, hareketin önderlerinden bir tanesi devrimin başlamış olduğuna ikna olmuştu bile.[17]

Bu eylemler 25 Şubat'ta da devam etti, fabrikalarda üretim tam olarak durmuştu, mitingler ve yürüyüşler hem kent merkezinde hem de yerel meydanlarda yapılıyordu; işçiler 1905 sonbaharının olaylarını hatırladıkça Petrograd daha da "kaynıyordu". Askerlerin polisin arkasında durmakta tereddüt ettiğine dair söylentiler ortalığı sarınca, Çar'ın harekete geçme vakti gelmişti. 25'i akşamı General Khabalov'a, vakit kaybetmeden karşılık verme ve Petrograd'daki kargaşayı "yarından itibaren" sona erdirme emri verdi. General Khabalov kendisine söyleneni yaptı. 28 Şubat tarihine kadar işbaşı yapmamış olanların askere alınacağı tehdidini içeren bir genelge yayınladı ve 5'i Bolşeviklerin St. Petersburg Komitesi'nden ve Savaş Endüstrisi Komitesi'nin İşçi Grubu'nun tutuklu olmayan üyeleri de dahil olmak üzere önde gelen işçi militanlardan 100 kişiyi derhal gözaltına aldı. Sokak gösterilerinin o andan itibaren yasaklandığı ve yasağa uymayanlara ateş açılacağı tüm kentte duyuruldu. Gösterilerin yaygınlaşmasını engellemek için işçi banliyölerini şehir merkezine bağlayan köprüler kaldırıldı.

Bir görgü tanığı günlüğüne 26 Şubat'ta "bütün kent askerlerle doluydu" notunu düşmüştü ve yaşananları haber yapacak bir gazete de yoktu. Buna rağmen göstericiler eylemlerine devam ettiler. Şehir merkezine köprüleri kullanarak ulaşamayınca, Neva Nehri'nin buz tutmuş yüzeyinden yürüyerek geçtiler, yolları kapatan barikatlara kadar yürüdüler ve üzerlerine ateş

15 N.N. Sukhanov, *The Russian Revolution, 1917: A Personal Record* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1984), s. 5.

16 Browder ve Kerensky, *Provisional Government*, cilt 1, s. 27.

17 Sukhanov, *1917*, s. 6.

açıldı. İlk çatışmada yaklaşık 40 göstericiöldü ve o sabah ardı ardına 3 çatışma daha oldu, her birinde çok fazla can kaybı yaşandı: Aktivistlerden biri öğle saatlerinde Nevskii Bulvarı'nda yoğun tüfek atışı yapıldığını anımsıyordu, bittiğinde "oradan geçmekte olan masumların cansız bedenleri" olay yerinden taşınmıştı. Çar'ın askerleri başarılı bir biçimde yeniden toparlanıyor gibi görünüyorlardı, ancak sokaklardaki eylemciler onların yeterli kararlılığa sahip olmadıklarına ikna olmuşlardı bir kere. Haklıydılar da. Bütün askerlerin silahsız göstericilere ateş etmeye ikna edilmiş olduğu doğru değildi. 26'sı akşamı Pavlovski İmparatorluk Muhafızları Alayı'nın Dördüncü Bölüğü'nde bir isyan çıktı. Nevskii Bulvarı'ndaki göstericilere bu bölükten kimi birimler tarafından ateş açılması sonrasında, bir işçi delegasyonu protesto için kışlalarının önüne gitti. Taktik işe yaramıştı: Genç bir subay Nevskii Bulvarı'na dönüp askerlerine mevzilerinden ayrılıp kışlaya dönme emri vermeyi kabul etti. Bir süreliğine isyancılar ve hâlâ polise destek veren alay üyeleri arasında çatışma yaşandı.[18]

27'si sabahıyla birlikte askerî isyan yayılmaya başladı. Volhynian Alayı göstericilerin bastırılması için asker göndermeyi reddetti ve saldırı emri veren subayı linç etti. Volhynian Alayı daha sonra isyana katılan Litvanyalı ve Preobrazhenskii alaylarına delegeler gönderdiler. Bir aktivist anılarında şöyle diyordu: "Disiplindeki çöküş olağandışı bir seviyedeydi. Çok sayıda asker birimlerini terk etmiş, silahlı veya silahsız olarak tek başlarına ya da bir arkadaşlarıyla ortalıkta dolaşıyorlardı." Buna rağmen hâlâ emirlere itaat eden başka birlikler vardı ve çok sayıda gösterici hâlâ ateş altındaydı. Buna karşılık, göstericiler artık sadece gösteri yapmıyor, karakollara saldırarak oraları ateşe veriyorlardı. Göstericiler, çarpıcı bir eylemle, zorla tutukevine girmeyi başararak bütün siyasi mahkûmları serbest bıraktılar. Bir aşamada Bölge Mahkemesi ateşe verildi ve buradaki silahlar ele geçirildi; kısa süre sonra "işçilerin elinde çok sayıda silah bulunduğu görülebiliyordu".[19]

18 *A.g.e.*, s. 16, 25, 28.

19 *A.g.e.*, s. 34, 45.

Çarlık hükümeti krize nasıl yanıt vereceği konusunda netleşebilmiş değildi. 25 Şubat'ta Bakanlık Konseyi, otoritesini yeniden tesis etmek amacıyla Devlet Duması ile görüşmelere başlamayı düşünmüştü. Fakat Çar'ın gösterileri zorla bastırma kararı sonrasında yeni sertlik çizgisini kabul etti ve 26 Şubat'ta Devlet Duması'nı askıya alan bir kararname yayınladı. Duma, askıya alınma kararına rağmen, gayriresmî bir biçimde gerçekleştirildiğini de özel olarak vurgulayarak 27 Şubat'ta yeniden toplandı. Aylar süren kararsızlık sonrasında nasıl bir hamle yapılması gerektiği konusunda hâlâ belirsizlik hâkimdi. Devrim desteklenmeli miydi? Ne zaman ki isyancı askerler Devlet Duması binası olarak kullanılan Tauride Sarayı'na zorla girmeye teşebbüs ettiler, Kerenski ancak o zaman kendi partisinden vekilleri harekete geçmeye ikna etti. Kerenski isyan eden askerleri, Devlet Duması'nın korumasına ihtiyaçları olduğu konusunda ikna ederken, kendi vekillerini Devlet Duması'nın durumun siyasi sorumluluğunu üstlendiğini isyancılara bildirmesi gerektiğine zorlukla inandırabildi. Sonuç olarak 27 Şubat, öğleden sonra saat 3.30'da Devlet Duması bir Geçici Komite kurduğunu ilan etti.

Her zamanki gibi liberallerin etkisi altındaki bu kurumun ilk hamlesi Çar'a son bir şans vermek oldu: Kendisine Devlet Duması'nın askıya alınması kararının yok hükmünde sayılması ve Devlet Duması'ndaki siyasetçilerden oluşan bir "Güven Hükümeti" kurulması çağrısı içeren bir telgraf gönderdiler. Cevap gelmeden çok önce ise olaylar daha da ilerlemişti. Devrimci öğrenciler tarafından ele geçirilen ve Devlet Duması'na getirilen Çar'ın bir bakanının tutuklanmasına Kerenski tarafından onay verildi. 28 Şubat sabaha karşı saat 2'de, henüz Çar'dan yanıt alınamamışken ve eski rejimin daha fazla sayıda üyesi askerlerin, denizcilerin ve silahlı askerlerin gözetimi altında Devlet Duması'nda tevkif edilirken, Geçici Komite "ulusal ölçekte kamu düzenini yeniden temin etme sorumluluğu ile karşı karşıya bulunduğunu" ilan etti. 28'i sabahı şafak söktüğünde Geçici Komite, çeşitli bakanlıklara işleri devralmak üzere komisyon temsilcileri gönderdi. Çar'ın hâlâ işbaşındaki bakanları Deniz Kuvvetleri Komutan-

lığı'nda kurulan barikatların arkasına sığınmışlardı; burada hükümete hâlâ bağlı askerlerle Devlet Duması'nı destekleyen askerler arasında bir süreliğine bir denge oluşmuştu ancak hükümete sadık askerler dağıldılar ve böylece devrim başarılmış oldu.

Ancak Çar hâlâ iş başında olduğunu sanıyordu. 27 Şubat'ta General Khabalov'u görevden aldı ve onun yerine, birlikleri cepheden getirip Petrograd'a yürütme emri verdiği Nikolay Ivanov'u atadı. Buna karşılık emir, Geçici Komite'den Petrograd'da işlerin adım adım düzene girdiği konusunda teminat alan Başkomutan General Alekseyev tarafından geçersiz kılındı. General Alekseyev ile yaptığı görüşmeler neticesinde, en sonunda kendisinden "güven bakanlığı" kurmasını isteyen Geçici Hükümet'in talebini kabul eden Çar, bir "sorumlu bakanlık" kuran kararnameyi 1 Mart'ta imzaladı. Oysa artık Geçici Komite'nin, Çar'a, 27 Şubat'ta gönderdikleri telgraftan sonra her şeyin köklü biçimde değiştiğini hatırlatması gerekiyordu. 1-2 Mart'ta yaptıkları bir toplantıda Çar'ın tahttan inmesi dışında bir seçeneğinin kalmadığı kararını aldılar. 2 Mart'ta, Çar'a, Alekseyev'in ve cephedeki tüm komutanların, kendisinin tahttan feragat etmesinin gerektiğini düşündükleri iletildi. Çar bunu kabul etti ve tahttan, uygun yaşa gelene kadar kardeşi Mihail'in naipliğini yapacağı oğlu adına çekileceğini açıkladı. Buna karşılık Geçici Komite'nin bir temsilcisi gelip kendisine naiplik koşullarından birisinin oğlundan ayrılması gerektiği olduğunu açık bir dille ifade edince, Çar fikrini değiştirerek kardeşi Mihail adına tahttan feragat etmeye karar verdi. Çar tahttan inmek üzereyken Prens Lvov'u yeni başbakan olarak atadı. Mihail 3 Mart'ta hükümet ile bir araya geldiğinde tahttan feragat etmeyi kabul etti, aldığı tek karar Kurucu Meclis'i çağrısı oldu.[20]

Petrograd Sovyeti

Geçici Komite'nin 27 Şubat'ta bir "güven hükümeti" için çağrı yapmasıyla Çar'ın 1 Mart'ta "sorumlu bakanlık"a ikna olma-

20 Tutuklamalar için bkz. Sukhanov, *1917*, s. 51 ve 57; bunun dışında özetin kaynağı Pearson, *Russian Moderates*, s. 154-173.

sı ve sonrasında 2'sinde tahttan feragat etmesi arasında değişen şey, Rusya'nın devrimci fikirli işçilerine bir politik biçim veren Petrograd Sovyeti'nin kuruluşudur. Sovyet'in doğuşunun izleri eylemlerin ikinci günü, yani 24 Şubat'a kadar gitmektedir. O gün başkentin sosyal sigorta fonlarındaki işçi temsilcilerinin birkaçı, bir tür işçi sınıfı koordinasyon merkezi kurmakta Skobelev'den yardım talep etmek için Devlet Duması'na geldiler. Aynı gün içinde şehrin kimi yerlerinde fabrika delegelerinin seçimi yapıldı. Tabii ki bu fikrin de aniden ortaya çıkmadığını biliyoruz: 1915 ve 1916'da gündeme getirilmişti ve Putilov Fabrikası'ndaki sigorta fonunun bazı delegeleri 30 Ocak 1917'de yapılan bir toplantıda Sovyet'i yeniden kurma fikrini gündeme getirmişti. Bolşevik Parti'nin Viborg Mahalle Komitesi 25 Şubat'ta, böylesi delegelerin seçilmesini teşvik ediyordu ve aynı gün sosyal sigorta fonlarından ikinci bir delegasyon da Chkheidze ile görüşüp benzeri bir teklif sunmuşlardı. 25'inin ilerleyen saatlerinde, 26'sında toplanacak Petrograd Sovyeti'ne delege seçimleri için sosyal sigorta fonlarını temel almakta anlaşılmıştı.

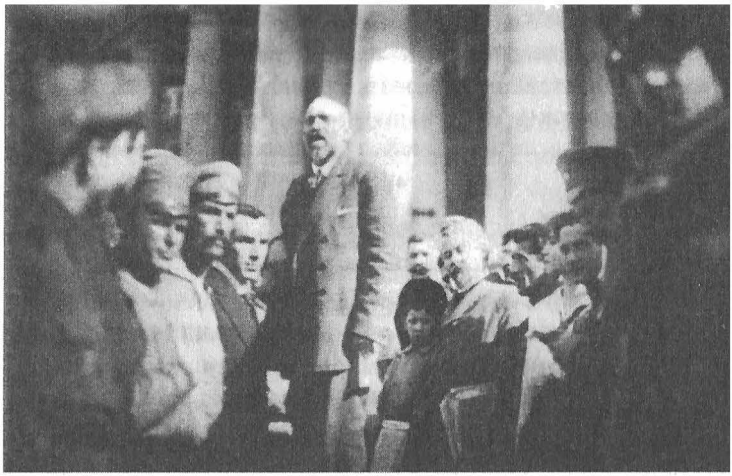
Ancak, sosyal sigorta fonlarının üyeleri 25 Şubat akşamı fabrikalarına döndüklerinde yarısından fazlası Çar'ın yeni sert çizgisinin kurbanları olarak gözaltına alındılar. Bu gözaltılardan dolayı ancak 27 Şubat öğleden sonra, Devlet Duması'ndaki Menşevikler ile Savaş Endüstrisi Komitesi'nin İşçi Grubu ile ilişkili olanlardan gözaltına alınmamış olanlar, kendilerini henüz seçilmemiş Petrograd Sovyeti'nin Geçici Komitesi olarak resmen açıkladılar. Bütün fabrikalara Savaş Endüstrisi Komitesi'ndeki İşçi Grubu seçiminde kullanılan temsiliyet sistemini esas alacak biçimde delegeler seçmeleri çağrısında bulundular. Aynı akşam saat 9'da yaklaşık 40 kadar delege tarafından, Chkheidze'nin başkan, Skobelev ve Kerenski'nin de başkan yardımcıları olduğu Petrograd Sovyeti'nin kurulduğu resmen açıklandı. Günün erken saatlerinde serbest bırakılan Gvozdev de onlara katıldı.[21]

21 T. Hasegawa, "The Bolsheviks and the Formation of the Petrograd Soviet in the February Revolution", *Soviet Studies* 29/1 (1977), s. 89, 94, 99.

Büyük bir aceleyle gerçekleştirilen Sovyet'in ilk toplantısı, geçici liderleri olarak işçi hareketinin tanınmış yüzlerini seçti. Ancak, bu politikacıların geldiği reformizm geleneği birçoğu hâlâ barikatlarda olan militan işçilerin görüşlerini tümüyle yansıtmıyordu.[22] Bir açıdan bakıldığında şans eseri lider olmuşlardı; onları ön plana çıkaran tesadüfî olaylardı. Birinci Dünya Savaşı başladığında, Dördüncü Devlet Duması'nın Bolşevik ve Menşevik vekilleri savaşı kınayan ortak bir açıklama yaptılar; buna karşılık yetkililer sadece Bolşevik vekiller tutuklanıp Sibirya'ya sürgün ettiler. Bu yüzden Bolşevik vekiller Çar'ın devrilmesi ve Sovyet'in oluşması süreçlerinde hiçbir rol oynayamadılar. Bolşevikler Savaş Endüstrisi Komitesi'nin İşçi Grubu için yapılan ilk seçimleri kazanmıştı ve Gvozdev'in yaptıkları, sandalyelerine el koyanların Menşevikler olduğu konusunda şüpheye yer bırakmıyordu. 1905'ten beri ortaya konan işçi sınıfının militan geleneğiyle hiç alakaları olmamasına rağmen Şubat 1917 Petrogradı'nda sınıf hareketinin kamusal yüzünün Menşeviklerden ve reformistlerden oluşması bu koşullarda mümkün olabildi.

Sovyet'in amacı neydi? Menşevik ve SR liderlerine bakılırsa bu amaç grev hareketine bütünlük kazandırmak ve sokak hareketi ile Çar sonrası hükümet biçimi ne şekil alacaksa oradaki yüksek siyaset arasında koordinasyonu sağlamaktı. Sovyet'in amacı hakkında çok daha radikal düşünceler sokaklarda işçi eylemciler tarafından ortaya atılıyordu – işçi eylemcilerin devrimci içgüdüleri ile reformist liderlerin ihtiyatı arasındaki kopukluk Sovyet kurulduğunda da ortadan kalkmamıştı. Militan Viborg sanayi işçileri banliyösünde, yeraltındaki önde gelen Bolşevik aktivistlerden Aleksandr Şliyapnikov, 25 ve 26 Şubat'ta sokak hareketini silahlı kalkışmaya dönüştürme çağrısı yapan yerel militanları dizginlemek zorunda kalmıştı. 23 ve 24 Şubat'ta bildiri dağıtmayı başaran yegâne Sosyal Demokrat grup bir geçici devrimci hükümet kurulması çağrısı yapmıştı. Bazı işçi toplantıları devrimci bir Sovyet hükümeti ku-

22 *A.g.e.*, s. 104.



Devlet Duması'nda vekil, aynı zamanda Sovyet lideri Nikolay Chkheidze askerlere hitap ediyor.

rulması çağrısı içeren kararlar alıyordu.[23] Viborg Bölge Komitesi'nin bir genel meclisi; Rusya çapındaki tüm sovyetlerin, Kurucu Meclis toplanana kadar iktidarı elinde tutacak bir Geçici Devrimci Hükümet çatısı altında toplanması gerektiğini açıkça ifade etmişti.[24]

Geçici Komite ile Petrograd Sovyeti arasındaki ilişkinin tam olarak nasıl olduğu başlangıcından itibaren kimi belirsizlikler içerir. Asker delegasyonunun Tauride Sarayı'na gelmesi ve Kerenski'nin onlarla konuşması sonrasında, bir Askerî Komisyon oluşturmak için inisiyatif kullanmış olması akla yakın bir açıklamadır. Daha sonra, 27 Şubat'ta Sovyet kurulduğunda, bu Askerî Komisyon'a Sovyet de temsilciler gönderdi. Fakat 28 Şubat'ın ilk saatlerinde Geçici Komite, Çar'ın bakanlıklarına el koymaya girişince, aynı zamanda Askerî Komisyon'un da resmen denetimini ele geçirmiş oldu.[25] Bu gerçekleşince, Askerî

23 T. Hasegawa, "The Problem of Power in the February Revolution of 1917 in Russia", *Canadian Slavonic Papers* 14 (1972), s. 614-15, 621.

24 D.A. Longley, "The Divisions in the Bolshevik Party in March 1917", *Soviet Studies* 24 (1972), s. 63.

25 Sukhanov, *1917*, s. 68, 71.

Komisyon askerlere kışlalara dönme ve silahlarını subaylara teslim etme çağrısı yaptı. İsyana katılmış olup da silahlarını teslim edenlerin cezalandırılmasından korkan askerler protestolara başladılar. 1 Mart öğle saatlerinde yapılmakta olan bir Petrograd Sovyet toplantısını bastılar. Bu toplantı, fiilî bir gerçeği resmileştirmeye karar verdi: Petrograd Sovyeti asker delegelerini de içerecek biçimde genişletildi ve ismi de İşçi ve Asker Delegelerin Petrograd Sovyeti olarak değiştirildi. Değişim gerçekleşir gerçekleşmez Sovyet, 1 Numaralı Emir olarak bilinen kararını yayınladı: Buna göre, silahlar subaylara teslim edilmeyecek, "silahlı güçlerin tamamı tüm politik eylemlerinde Petrograd Sovyeti'ne bağlı olarak hareket edecekti" ve "Duma'daki Askerî Komisyon'un kararları Petrograd Sovyeti'nin kararları ile çelişmediği sürece uygulanacaktı". 1 Numaralı Emir silahlı kuvvetler içinde asker ve denizci komitelerinin kurulması ve bunların da Petrograd Sovyeti'nde temsil edilmesi çağrısı yapıyordu.

2 Mart'ın ilk saatlerinde Geçici Komite ile Petrograd Sovyeti, bir Geçici Hükümet'in nasıl kurulabileceğini tartışmak üzere buluştuklarında silahlar konusu yeniden gündeme geldi. Petrograd Sovyeti ilk sözü alarak devrimin ileriye taşınması için yeni bir hükümet idaresinin esas olduğuna inandıklarını ancak Geçici Komite katılmak konusunda istekli olsa bile Sovyet'in hiçbir üyesinin hükümete katılmaması gerektiğinin açık olduğunu ifade etti. Petrograd Sovyeti 8'e karşı 13 oyla hiçbir sosyalistin Geçici Hükümet'e katılmaması gerektiği kararını almıştı ancak Kerenski'nin ısrarlarına razı olarak, bir Sovyet temsilcisi olarak değil de birey olarak adalet bakanlığı görevini kabul edebileceğine onay vermişti. Hükümet kurulması üzerine yürütülen bu görüşmelerde Devlet Duması Petrograd Sovyeti'nin Geçici Komite'ye sunduğu talepler genelde tartışma gerektirmeyecek bir içeriğe sahipti: Politik ve dinî bir genel af, temel hürriyetler ile ilgili teminatlar, polis reformları, demokratik yerel yönetim ve bir Kurucu Meclis için planlar. Geçici Komite'nin kabul etmek dışında bir seçeneğinin olmadığını düşündüğü tartışmalı talepler ise askerlere tüm politik ve vatandaşlık hakla-

rının sağlanması ile devrime katılan ordu birimlerinin silahsızlandırılmaması ve Petrograd'dan çekilmemesi konusunda teminat verilmesiydi.[26]

Petrograd Sovyeti'nin liderleri ideolojik gerekçelerle Geçici Hükümet ile aralarına bir mesafe koymak istiyorlardı: Reformist Menşevikler ve hatta SR'ler, yarı-Marksist terimlerle yaşananın "feodal" bir rejimi yıkan "burjuva" bir devrim olduğunu, dolayısıyla işçilerin meselesi olmadığını ifade ediyorlardı. Bununla birlikte en azından Çar'ın 2 Mart'ta tahttan inmesine kadar hükümetten uzak durmanın çok pratik bir gerekçesi de mevcuttu: Bir askerî karşı-devrimin gerçekleşmesi her an mümkündü. General Ivanov'un Petrograd'a yürüyüşü her ne kadar engellenmişse de karşı-devrimci askerî eylemlere dair hiç bitmeyen söylentiler mevcuttu. Tsuyoshi Hasegawa'nın sözleriyle, o zamanda, "Petrograd Sovyeti, bir karşı-devrime davetiye çıkarmadan devrimci bir hükümet kuramazdı."[27] Petrograd Sovyeti'ndeki eylemciler, devrimin sosyalistlerin iktidarı ele geçirmesine dair en küçük bir işaret vermesi durumunda tüm orta sınıfın devrimin aleyhine döneceğine ve Çar'dan harekete geçmesini bekleyeceğine ikna olmuşlardı.[28]

Ancak tümü aynı fikirde değildi. Fabrikalardan radikal sesler hâlâ duyulabiliyordu. Geçici Hükümet'in kurulduğu 2 Mart'ta bile radikal Sosyal Demokratlar, Geçici Hükümet ile hiçbir işbirliği yapılmaması ve Petrograd Sovyeti'nin kendi Geçici Devrimci Hükümeti'ni kurması çağrısını içeren bildiriler dağıtıyorlardı.[29] Bundan dolayı Petrograd Sovyeti, Geçici Hükümet'i kurulur kurulmaz tanıyıp işçilerden onu desteklemesini istese de açık çek verdikleri söylenemez. 3 Mart'ta Petrograd Sovyeti Yönetim Kurulu, Geçici Hükümet'in genel af ilan ederek ve Kurucu Meclis çağrısı yapmaya söz vererek iyi bir iş yaptığını, "ortaya çıkan hükümet, yükümlülüklerini yerine getirmek üzere hareket ettiği müddetçe" desteklenmesi gerek-

26 Hasegawa, "Power", s. 625.

27 *A.g.e.*, s. 620-1.

28 Sukhanov, *1917*, s. 8.

29 Hasegawa, "Power", s. 615.

tiğini açıkladı.[30] "Müddetçe" ile ifade edilen koşul, Petrograd Sovyeti'nin reformist liderleri ile alt kademedeki daha radikal unsurlar arasında algı farkı bulunduğunu yansıtıyordu. Hasegawa'nın belirttiği gibi "Yönetim Kurulu'nun arzusuyla ayağa kalkmış kitlelerin oluşturduğu dayanılması zor baskı arasındaki uyuşmazlık muğlak ve istikrarsız bir durum yaratıyordu – bu durum, ikili iktidarı doğuran temel etkendi."[31] İkili iktidar hali yeni hükümetin kurulduğu ilk andan itibaren belirgindi. Sovyet aktivist ve radikal gazeteci Nikolay Suk. anov'un belirttiği gibi, 28 Şubat'tan 1 Mart'a giden 48 saat l oyunca Devlet Duması Geçici Komitesi, "bir yığın kararname, görevlendirme, emir ve resmî açıklama yayınlayacak zamanı buldu [...] ama her şeyin altüst olduğu o çok kritik saatlerde yönetme yeteneğinden bütünüyle mahrumdu". Böyleydi çünkü "herkes biliyordu ki en verimli işçi örgütlenmeleri sovyetlerin emrindeydi, dolayısıyla çalışmayan tramvayları, fabrikaları, gazeteleri harekete geçirmek, hatta düzeni sağlamak ve şehirde yaşayanları şiddetten korumak ona düşüyordu".[32]

İkili iktidar

Geçici Hükümet'in 2 Mart'ta üzerinde anlaşma sağlanan üyeleri 3 Mart'ta kamuoyuna açıklandı. Kerenski adalet bakanı olarak yerini almışken geri kalan dokuz bakan ise –Başbakan Lvov'la birlikte ikisinin hiçbir partiyle bağı yoktu– genelde liberallerin farklı renklerini yansıtıyordu. Lvov Birinci Devlet Duması'nda bir Kadet milletvekiliydi ve *Zemstvo* Sendikası'nın başkanı, *Zemgor* Yönetim Kurulu'nun üyesi ve Savaş Endüstrisi Komitesi'nin yöneticilerinden biri olarak Çar'a karşı 2,5 yıllık savaş boyunca gelişen liberal muhalefetin belki de en önemli üyesiydi. Geçici Hükümet'in ilk kararları daha önceden Sovyet ile üzerinde mutabık kalınan liberal özgürlükle-

30 E. Acton ve T. Stableford (ed.), *The Soviet Union: A Documentary History*, cilt 1 (Exeter: University of Exeter Press, 2005), s. 10-11.

31 Hasegawa, "Power", s. 626.

32 Sukhanov, *1917*, s. 84, 86.

rin hayata geçirilmesi ve genişletilmesi oldu. Bazen bu uygulamalar bir halk tiyatrosu biçimine de bürünebiliyordu, örneğin 3 Mart'ta Nevskii Bulvarı'ndaki Romanov Hanedanı armalarının gönderden indirilip yakılmasında veya tahttan feragat açıklamasının ülkenin tüm okullarında yüksek sesle okunmasında olduğu gibi.[33]

Eski düzen adım adım dağıtıldı ve yeni hürriyetler hayata geçirildi. 4 Mart'ta vilayetlerdeki valilik sistemi lağvedilerek yetkileri geçici olarak yerel *zemstvo* başkanına devredildi. 6 Mart'ta siyasi suçlardan mahkûm olanların tamamı için genel af çıkarıldı. 8 Mart'ta Çar ev hapsine alındı. 10 Mart'ta eski polis örgütü lağvedildi. 12 Mart'ta ölüm cezası kaldırıldı. 13 Mart'ta sıkıyönetim mahkemelerinin yetkileri sadece cephede geçerli olacak biçimde sınırlandı. 17 Mart'ta cezaevlerinde uygulanan kırbaçlama cezası kaldırıldı. 19 Mart'ta eski jandarma örgütü dağıtıldı. 20 Mart'ta din üzerindeki önceki döneme ait tüm kısıtlamalar kaldırıldı. Temel insan hakları ile ilgili bu düzenlemeler zincirinin yanı sıra Çar'ın sahip olduğu servete el koymak için de önlemler alındı. 12, 16 ve 27'sinde ilan edilen bir dizi tedbirle tahta ait toprakların tamamına devlet tarafından el kondu. Eski rejimi yapısal olarak çözmek için ayrıca Finlandiya'nın özerkliği yeniden tesis edildi ve Rus Polonyası'nın bağımsızlığı ilan edildi.[34] Buna karşılık kadınların Kurucu Meclis seçimlerinde oy kullanabilmesinin onaylanması için kadınların üç hafta boyunca aktif bir kampanya yürütmesi gerekti.

Bu liberal Geçici Hükümet'in temel şiarı "özgürlük" idi ve Kerenski adalet bakanı olarak, reformların birçoğunun uygu-

---

33 Romanov armaları için, bkz. M.M. Prishvin'in Acton ve Stableford'daki günlüğünden alıntılar, *The Soviet Union: A Documentary History*, s. 6. Okullardaki okunanlar için Elizabeth White'a verdiği bilgiden dolayı minnettarım, kendisi 1920'lerde *Zemgor* örgütlenmesi tarafından bakılan göçmen çocukların kaydedilmiş hatıralarından yararlandı.

34 L.H. Edmondson, *Feminism in Russia, 1900-17* (Stanford, CA: Stanford University Press, 1984), s. 165-6; L. Schapiro, *1917: The Russian Revolutions and the Origins of Present Day Communism* (Hounslow: Maurice Temple Smith, 1984), s. 61; L.Schapiro, "The Political Thought of the First Provisional Government", R. Pipes (ed.), *Revolutionary Russia* (Oxford: Oxford University Press, 1968), s. 108.



Bir kadın mitingi. Pankartta "kadınlar için seçme ve seçilme hakkı" yazıyor (Alamy Stock Photo).

lanmasından sorumluydu. Çalışmalar yeni başladığında yaptığı önemli bir konuşmada şöyle demişti:

> Yeni hükümetin ilk yasası acil bir genel af oldu. Yasadışı bir biçimde Sibirya tundralarına sürgün edilen İkinci ve Dördüncü dumalardaki yoldaş vekillerimiz özgürlüklerine kavuşacak ve başları dik bir biçimde başkente dönecekler.
>
> Yoldaşlar, bütün eski bakanlar ve bakanlar kurulu temsilcileri kontrolüm altındalar. Halka karşı işledikleri tüm suçların bedelini ödeyecekler, yoldaşlar, ancak kanunlara uygun bir biçimde olacak bu.
>
> Yoldaşlar, özgür Rusya eski düzenin utanç verici mücadele yöntemlerine tevessül etmeyecektir.[35]

Ticaret ve Endüstri Bakanı ise liberallerdeki iyimserliğin boyutlarını çok iyi ifade etmişti:

35 I.D. Thatcher, "Scripting the Russian Revolution", K. Baker ve D. Edelstein (ed.), *Scripting the Revolution: A Historical approach to the Comparative Study of Revolutions* (Stanford, CA: Stanford University Press, 2015), s. 216.

> Vatandaşların kendi aralarında ve Geçici Hükümet'le kurdukları ilişkilerde ortaya çıkan güven ve uyum, özgür Rusya'nın yeni yapısının üzerine inşa edileceği temeldir. Ancak eski düzen bize bir uyumsuzluk mirası bıraktı. [...] Bunu aşmanın sadece bir yolu var [...] şöyle ki çeşitli grupların ve sınıfların temsilcileri birbirlerine güvensizlik göstermeden yaklaşacaklar, görüşlerini açık ve içten bir biçimde ortaya koyacaklar ve birbirlerini karşılıklı olarak tanıdıklarında gayretlerini Rusya'nın ortak çıkarları için birleştirecekler.[36]

Geçici Hükümet'in içindeki liberallerin en etkin grubu hâlâ Kadet Parti'ydi ve programı uzlaşma ve denge arayışı içindeydi. Köylüler toprak almalıydı fakat bu ancak toprak sahiplerine yeterli tazminat ödenirse mümkün olmalıydı. İşçiler daha kısa iş günü ve daha iyi çalışma koşullarından yararlanmalıydılar ancak kârlılık ve çalışma disiplini de bozulmamalıydı. Etnik ve ulusal gruplara saygı gösterilmeli ve baskıdan azade olmalıydılar ancak bu yaklaşım Rus İmparatorluğu'nun bütünlüğüne zarar vermemeliydi.[37] Kadetli liberaller 25 Mart'ta bir parti kongresi topladıklarında, partilerinin sınıflar üstü olduğunda ısrarcıydılar. Parti'nin solunda yer alan bazıları "solda arkadaşlar aramanın" iyi olacağını düşünse de açık bir çoğunluk; yeni ortaya çıkan özgür ulusun çıkarları olarak gördüklerini, dar sınıf çıkarlarının üzerine yerleştirdiklerine dair görüşlerini yeniden ifade etmenin temel önemde olduğunu düşünüyordu. Buna karşılık William Rosenberg'in işaret ettiği gibi "Kadetler kabul etsin ya da etmesin 'istikrarlı' toplumsal ve politik ilişkileri savunmak için 'sınıfın ötesi'ne ilerleyerek, aslında devrimci enerjileri etkisiz kılmak istiyorlardı". Bir seviyede kabul edilebilir politikalar olan akıl, sabır ve güvensizliği aşma çağrıları 1917 koşullarında devrimci süreci yavaşlatmak, hatta durdurmak anlamına geliyordu.[38] En azından, Petrograd Sovyeti'nin birçok üyesi de benzer bir bakış açısına sahipti, özellikle de kı-

36 *A.g.e.*

37 *A.g.e.*

38 W.G. Rosenberg, *Liberals in the Russian Revolution: The Constitutional Democratic Party, 1917-1921* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1974) s. 90.

sa sürede Geçici Hükümet'inkine rakip bir otoriteyi ele geçirdikten sonra bu çok daha fazla geçerliydi.

3 Mart'ta Petrograd Sovyeti düzenli bir biçimde çalışmaya ve devlet idaresi ile ilgili birçok konuda komisyonlar kurmaya başlayınca reformist liderlerle daha radikal alt kadrolar arasında ilk günden beri görülebilen ayrışmalar yeniden ön plana çıktı. İşe Geri Dönüş Komisyonu, Bolşeviklerin eski belalısı Gvozdev tarafından yönetiliyordu, ancak Şubat Devrimi'nin ilk haftalarında Petrograd Sovyeti'nin Yürütme Komitesi'nin çoğunluğu birkaç Bolşevikin de dahil olduğu radikallerden oluşuyordu. Sukhanov'un hatırladığı kadarıyla Sovyet Propaganda Komisyonu'nun bir üyesi olan Bolşevik lider Şliyapnikov, Petrograd'ın "en etkili işçi örgütlenmesi"nin başkanlığını yapıyordu. 4 Mart'ta Petrograd Sovyeti Yürütme Komitesi iktidar sorununu tartışırken Bolşeviklerin siyasi iktidarın, "demokrasinin ellerine", bir diğer deyişle Petrograd Sovyeti ve henüz oluşmamış köylülüğü ve diğer kitlesel toplumsal grupları temsil eden örgütlere devredilmesini önerdiğini öğrendiler. Çoğunluk o kadar ileri gitmezdi, ancak bakanlıklarda Petrograd Sovyeti'nin de bir biçimde temsil edilmesi gerektiğini düşünüyorlardı. Bu amaçla 7 Mart'ta çalışmaya başlayan, Geçici Hükümet'le Petrograd Sovyeti'nin arasındaki ilişkiyi organize eden bir İrtibat Komisyonu kuruldu.[39]

Hayatın normale dönmesi Geçici Hükümet'ten ziyade büyük oranda Petrograd Sovyeti'nin ve Gvozdev'in işiydi. 7 Mart'ta tramvaylar yeniden çalışmaya başladı. Fakat Petrograd Sovyeti ile Petrogradlı işverenler, işçilerin çoğunluğunun işe geri döneceği mutabakatına ancak 10-11 Mart gecesi ulaşabildiler. Bu anlaşma Petrograd'da işçiler için 8 saatlik işgününü düzenliyordu, ancak savaş koşullarında daha uzun çalışma saatleri de aynı biçimde kabul edildi, anlaşmadan itibaren mesai ile ilgili yasal düzenlemeler yürürlükte olacaktı. İşverenler aynı zamanda, eşit sayıda işçi ve işveren temsilcisinden oluşacak uzlaşma kurulları aracılığıyla müzakere edecekleri seçilmiş fabrika komitelerini de resmen tanıdılar.[40] Petrograd Sovyeti başka açı-

39 Sukhanov, *1917*, s. 44, 165, 191, 200.

40 *A.g.e.*, s. 211.

lardan da çok önemli bir rol oynamaya devam etti. Geçici Hükümet ile arasında kurulmuş İrtibat Komisyonu'nun varlığı sebebiyle, Petrograd Sovyeti kendisini bir anda hükümet benzeri işlevleri üstlenmiş buldu. Günlük hayatın birçok rutin boyutu ancak Sovyet'in onayı sayesinde işleyebiliyordu: Örneğin trenler Sovyet'in onayı ile hareket edebiliyordu; telgraflar Sovyet'in tasdiki ile gönderilebiliyordu ve Sovyet'in istemediği hiçbir şey matbaalarda basılamıyordu. Sovyet, halkın selamlarını, önerilerini ve eleştirilerini iletmek için akın akın gittiği bir yer haline gelmişti. Gayriresmî bir kurum olmasına rağmen Sovyet, Devlet Bankası'na, Hazine'ye ve Darphane'ye işlerin gidişatını gözlem altında tutmak için devrimci muhafızları göndermişti: Eğer sorumluluğu demokratik bir program uyguladığı "müddetçe" Geçici Hükümet'i desteklemek ise Sovyet, yürütülen bu işleri takip etmesinin oldukça meşru olduğunu düşünüyordu.

Ordu ile ilgili konularda bu durum özel bir konu başlığı haline geldi. Savunma Bakanı Guçkov, Çar'ın 1915'te görevden aldığı eski savunma bakanı Polivanov tarafından başkanlık edilen ve demokratik bir devlette ordunun en iyi nasıl işleyeceği üzerine kafa yoracak bir komisyon kurdu. Polivanov Komisyonu, ilgili tüm taraflardan temsilci kabul ediyordu ve Nisan ayında bile hâlâ çeşitli önerileri değerlendiriyor, bir hükümet açıklaması taslağı üzerine çalışıyordu. Buna karşılık, 10 Mart'ta Petrograd Sovyeti, Asker Hakları Deklarasyonu'nu kabul etti. Teorik olarak bu metin, Polivanov Komisyonu'nun çalışmalarına katkı sunmak için hazırlanmıştı, ancak Sovyet tarafından kabul edilir edilmez askerlerin davranış normu haline geldi. Asker Hakları Deklarasyonu subayların emir eri sahibi olma haklarını kaldırıyor, subaylara ve askerlere görev başında değilken sivil kıyafet giyme hakkı veriyor, subayları disiplin cezası verme hakkından mahrum bırakıyor, zorunlu selam verme zorunluluğunu kaldırıyor, politik sansüre son veriyor ve askerlerin komiteler kurma hakkını kabul ediyordu. Guçkov hâlâ Geçici Hükümet'in kendi Asker Hakları Deklarasyonu'nu yayınlayabileceğini umsa da 10 Mart'taki Sovyet Kararı bu yetkiyi gasp etmiş oldu.[41]

41 Browdwer ve Kerensky, *Provisional Government*, cilt 2, s. 878-80.

Petrograd Sovyeti'nin iktidarı azımsanmayacak boyutlarda olsa da liberal politikacılar konusunda, iktidar transferinin gerçekleştiği dönemde olduğu kadar tetikte davranmıyordu. Acil devrimci krizi aşıldığında ve Sovyet daha düzenli bir biçimde çalışmaya başladığında reformist öğelerin etkisi de artmaya başladı. Reformist Menşevik liderler radikal işçi militanlarla uzun süredir sorunlu bir ilişki sürdürmüşlerdi ancak Petrograd Sovyeti'nde Asker Bölümü'nün kurulması sonrasında faaliyetlere her geçen gün daha fazla asker katılmış ve onlar da reformistlerin konumunu güçlendirmişti. Petrograd Sovyeti Mazbata Komisyonu'nun fabrikalar için düzenli temsil normları kurma ve devrimin kaotik ortamında kesin bir mazbata olmaksızın seçilenleri ayıklama kararı aldığı 14 Mart'ta bu süreç daha da derinleşti. Üstüne üstlük Sibirya'dan daha fazla sayıda sürgün devrimci döndükçe Petrograd Sovyeti Yürütmesi'ne seçildiler; önde gelen Sibirya sürgünlerinin çoğu reformistti. Sukhanov durumla ilgili şu yorumda bulunmuştu: "İlk haftalarda devrimin merkezindeki proletaryanın, gri büyük paltolarını giymiş akıl ermez küçük köylülerin arasında Sovyet içinde giderek daha fazla gözden kaybolmasını izlemek acı vericiydi." Ona göre bu üniformalı köylüler Kerenski ve Petrograd Sovyeti'nin reformist liderleri tarafından işçi sınıfının daha militan içgüdülerini köreltmek için baştan çıkarılmışlardı.[42]

Sukhanov'un bütün kuşkularına rağmen, askerlerin, muhalif ordu komutanlarındansa Petrograd Sovyeti tarafından baştan çıkarılmaları devrimin kaderi açısından çok önemliydi. 2 Mart'ta Duma başkanının emri gereğince Lavr Kornilov, Galiçya'daki 48. Topçu Bölüğü'ndeki belirsizlikten tarih sahnesine çıkmak üzere Petrograd Askerî Bölgesi'nin komutanı olarak atandı. 10 Mart'ta Petrograd Sovyeti Yürütmesi'ne seslendi ve bir Alman saldırısının çok yakında gerçekleşeceği uyarısı ve "disiplin ve dayanışma" çağrısı yaptı. Sukhanov böylesi bir saldırının gerçekten gelip gelmediği konusunda şüpheliydi, ancak konuşma bomba etkisi yapmıştı. Asker alayları, 12 Mart'tan itibaren her gün Petrograd Sovyeti'nde yurtsever sloganlar eşli-

42 Sukhanov, *1917*, s. 204, 223, 227.

ğinde kulis çalışmaları yapmaya başladılar. Sukhanov ve Petrograd Sovyeti'ndeki solun olayları değerlendirmesi, yaşananların " Sovyet ile mülk sahibi sınıflar arasında ordunun hâkimiyeti için yürüttükleri mücadele" olduğuydu. Askerler, sekiz saatlik işgünü talep eden ve savaş ile ilgili üzerlerine düşen hiçbir şeyi yapmayan "aylak" işçiler hakkında yoğun propaganda altındaydılar. Silahlı askerler fabrikaları ziyaret edip cephede ihtiyaç duyulan her şeyin hazırlanmakta olup olmadığını denetlemek adına üretimi teftiş etmekte ısrarcı oldular. İşçiler ise sekiz saatlik işgününün tümüyle kâğıt üstünde kaldığını, zira düzenli bir biçimde fazla mesai yapılmaya devam edildiğini ve işçilerin kendi istekleriyle Paskalya tatilinin kısalmasını talep ettiklerini anlatarak yanıt veriyorlardı; .tabii ki kimi zaman üretimde bazı gecikmeler yaşanıyordu, ancak bunlar tedarik zincirindeki kopmalardan kaynaklanıyordu ve işçilerin tutumuyla açıklanamazdı.[43] Sukhanov'un hatırladığı kadarıyla,

> İşçiler bıkmadan usanmadan işlerin gerçekte ne durumda olduğunu askerlere adım adım anlatıyorlardı – özel sohbetlerde, kitle toplantılarında, Sovyet'te, kışlalarda ve bulundukları fabrikalarda. Her fabrikada "askerlere" ve burjuvaziyle mücadele kampanyalarına adanan özel toplantılar düzenleniyor, askerlerin düşünme biçimine ve adalet duygusuna hitap eden kararlar alınıyordu.[44]

Her ne kadar Mart ayının ikinci yarısında durum oldukça kritik idiyse de askerlerin işçilerin aleyhine dönme tehlikesi yavaş yavaş atlatıldı; asker delegeleri işçilerle bir araya gelip konuştuklarında ruh halleri genellikle değişti. Nisan başında, Sukhanov, devrimi "silip süpürebilecek ilkel içgüdülerin etkisiz hale getirildiği"ne inanıyordu. "Nisan ayının ilk günlerinde henüz tamamlanmamış olsa da askerleri elde etmek için yürütülen mücadeleyi demokrasinin kazanacağı belli olmuştu. [...] Fabrikalarda, kavga gürültü yerine işçilerle askerler arasında muzaffer bir kardeşlik hali hâkimdi." Petrograd Sovyeti'ni za-

43 *A.g.e.*, s. 216-17, 220.

44 *A.g.e.*, s. 233-4, 239, 294.

yıflatmak isteyen "yurtsever burjuvazi tehlikeli bir oyun oynamış" ve kaybetmişti.[45]

Nisan krizi

İşçilerle askerler arasında gerilim yaşanma ihtimalinin bulunduğu bir atmosferde barış konusu ön plana çıktı. 14 Mart'ta Petrograd Sovyeti dünya halklarına bir manifesto yayınlayarak onları barışı yeniden kurmak için ortak mücadeleye katılmaya davet etti. Bu tek taraflı bir barış olmayacaktı –devrimci Rusya'nın basitçe savaştan çekilmesi değildi talep edilen– ancak Rusya'nın savaştaki amaçları yeni demokratik düzen çerçevesinde gözden geçirilmeliydi. Rusya artık, demokratik bir dünya düzeni kurmak için iki yarı arkaik imparatorlukla savaşan demokratik bir devletti. En azından, devrimci Rusya demokratik bir barış için savaştığını açıklamalı ve savaşla ilgili muradını açıkça ortaya koymak için bir konferans çağrısı yapmalıydı; böylesi bir konferansın çatışmanın müzakere yoluyla sonlandırılması için bir yöntem geliştirmesi mümkündü. Petrograd Sovyeti, böylesi bir konferans gerçekleştiğinde Britanya ve Fransa'daki işçilerin de benzer bir duruş benimsemeleri için kendi hükümetlerine baskı uygulayabileceklerini umuyordu. SR lideri Victor Çernov tam bu zamanlarda biraz da hesapsızca "Rus Devrimi'ni, İngiliz-Fransızlarınkiyle birleştirmek gerektiğini" söylemişti.[46]

21 Mart'ta Petrograd Sovyeti Yürütme Komitesi'ndeki radikaller barış gündemini bir adım öteye taşıma kararı aldılar. Petrograd Sovyeti'ni ülke çapında bir barış kampanyası başlatmaya davet eden bir önerge sundular: Çar'ın ittifak programları reddedilmeli ve müttefik güçler tarafından "ilhak ve tazminat içermeyen" bir barış için ortak çağrı yapılmalıydı. Petrograd Sovyeti'nin, sürgünden henüz dönen ve İkinci Duma'da Sosyal Demokrat Grup'un önderi Çereteli ile güçlendirilmiş liderliği bu

45 *A.g.e.*

46 F. King, *The Narodniks in the Russian Revolution* (Londra: Socialist History Society, 2007), s. 27.

önergeye karşı çıktı. Uzun bir tartışma sonrasında, Petrograd Sovyeti bir uzlaşmada karar kıldı: Petrograd Sovyeti tarafından barış için özel bir girişimde bulunulmayacak ancak Geçici Hükümet'e "bütün saldırgan anlaşmaların reddedilmesi" çağrısı yapılacaktı. Dışişleri Bakanı ve Kadet Parti lideri Milyukov'un Amerika Birleşik Devletleri'nin savaşa girmesi hakkında basına bir röportaj verdiği 24 Mart'ta bu ihtiyaç daha da belirgin olarak ortaya çıktı. "İlhaksız barışa" göndermede bulunsa da özgür Rus devletinin elde etmesi gereken üç bölgeyi saymıştı: Ukraynalıların yaşadığı Avusturya-Macaristan topraklarının, Türkiye'de Ermenice konuşulan bölgelerin ve Karadeniz ile Akdeniz'i birleştiren İstanbul Boğazı'nın denetimi. Bir sonraki gün, Kerenski ile hükümetteki bakanların çoğunluğu Milyukov'u bu demecinin kendi görüşlerine dayandığı ve hükümeti bağlamadığını açıklaması için ikna etmişlerdi ancak yine de hasar oluşmuştu.[47]

24 Mart akşamı Petrograd Sovyeti ile Geçici Hükümet arasındaki İrtibat Komisyonu Çereteli ile güçlendirilmiş bir biçimde toplandı. Milyukov'un, savaş hedeflerinin yeniden gözden geçirilmiş halini ana hatlarıyla ortaya koyan bir hükümet beyanına gerek olmadığı ve böylesi bir beyanı imzalamasının mümkün olmadığı noktasında son derece kararlı olmasına rağmen beyana Sovyet desteğinin orduyu teşvik edeceğine inanan Çereteli, savaş hedeflerini yeniden ve açık bir biçimde ortaya koyan bir açıklama talep etti. Milyukov'un bakanları da açıklamanın gerekliliğine ikna olmuşlardı ve Milyukov'u desteklemediler: Talep edilen açıklama 26 Mart'ta taslak olarak ortaya çıktı, içerik Sovyet'in görüşlerine yakınlaşmıştı, ancak toprak ilhakını ilkesel olarak reddeden bir cümle içermiyordu. Metin 27 Nisan'da Petrograd Sovyeti yönetimince tartışıldı ve önce reddedildi. Lvov'dan gelen bir telefon sonrasında kimi küçük düzeltmeler yapıldı, ardından Petrograd Sovyeti fikrini değiştirdi ve 27'sinde resmen ilan edilen Savaş Hedefleri üzerine Hükümet Deklarasyonu'nu onaylamayı kabul etti.[48] Açıklama şöy-

47 Sukhanov, *1917*, s. 245.

48 *A.g.e.*, s. 246-53.

leydi: "Özgür Rus devletinin amacı diğer uluslara boyun eğdirmek, onlara ait mülklere el koymak veya yabancı toprakları zor kullanarak ele geçirmek değildir: Amacımız ulusların kendi kaderini tayin hakkına dayanan uzun ömürlü bir barışın inşasıdır."[49] Bu metin yeterince açık mıydı? Petrograd Sovyeti yönetimi bu konuda keskin bir ayrışma yaşıyordu.

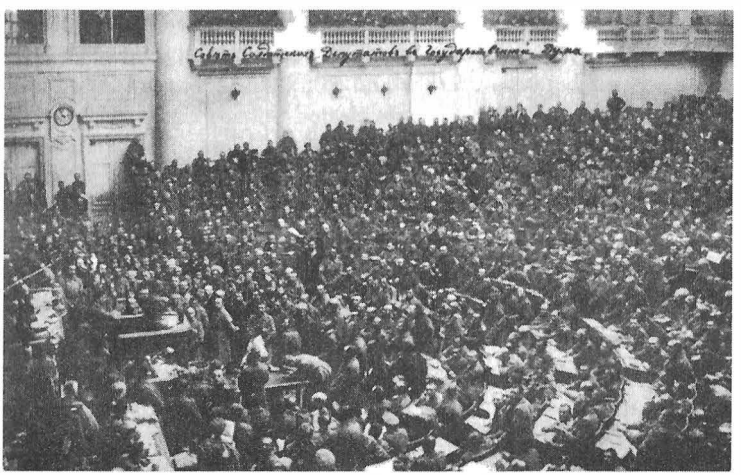
Çereteli Geçici Hükümet'i ciddi bir geri adıma zorladığını ve açıklamada ifade edilen içeriğin Sovyet politikası ile uyumlu olduğunu söylüyordu. Onun solundakiler ise Geçici Hükümet'in önceki açıklamasında çok küçük, hatta önemsiz değişiklikler yapıldığını düşünüyorlardı. Geriye doğru bakıldığında solun öfkesinin büyük oranda, Sovyet içindeki güç dengesinin değişmesinden kaynaklandığı anlaşılabilir. Yaşananları, Petrograd Sovyeti yönetiminde reformistlerin tam bir denetim sağladığı bir kırılma anı olarak görüyorlardı. Bu zafer Petrograd'da 29 Mart-2 Nisan arasında gerçekleşen Tüm Rusya Sovyetleri Kongresi'yle daha da güçlendi. 479 delege 138 yerel sovyeti, 7 orduyu, 13 geri birimi ve 26 cephe birimini temsil ediyordu. Geçici Hükümet'in ancak "devrimci demokrasi programını uyguladığı sürece" destekleneceği yönündeki önceki Petrograd Sovyeti kararı konferans tarafından da onaylandı ve 3 Nisan'daki kapanışında "barış, toprak ve ekmek" talep eden bir programı kabul etti. Buna karşılık yeni Sovyet Yürütmesi seçildiğinde reformistlerin ağırlığı daha da sağlamlaşmıştı.[50]

Savaş ve barış konuları Nisan ayının başlarında, Bolşevik lider Vladimir Lenin ve İsviçre'de savaştan dolayı sıkışıp kalmış, Rusya'ya geri dönemeyen Rus devrimcilere mühürlü bir tren vagonunda Almanya'yı geçerek, İsveç ve Finlandiya üzerinden Rusya'ya geçme izni verildiğinde ön plana çıkmıştı. Yurtsever basın Sovyet solu aleyhine bir kampanyayı köpürtüyordu. İlk başta Lenin'i memnuniyetle karşılayan Baltık denizciler, Nisan ayı ortasında, onun düşman güçlerle açık bir işbirliği içinde gerçekleştirdiği seyahat planları yüzünden şoke olduklarını ifa-

49 W.H. Roobol, *Tsereteli: A Democrat in the Russian Revolution* (Lahey: Martinus Nijhoff, 1976), s. 99.

50 Sukhanov, *1917*, s. 253, 264.

de eden bir karar almaya ikna edildiler. Bolşevik yönetim merkezleri önünde Lenin'in tutuklanmasını talep eden kalabalıklar tarafından düşmanca gösteriler düzenleniyordu. 17 Nisan'da savaş gazileri gösterisi de Petrograd Sovyeti'nde Lenin'in tutuklanmasını talep eden görüşmeler gerçekleştirdi. Böylesi bir atmosferde görünürde önemsiz bir konu büyük bir önem kazandı. Geçici Hükümet, Almanya'yı Lenin ile birlikte geçen ancak sonrasında Stockholm'de birkaç gün kalmak için ondan ayrılan bir İsviçreli sosyalistin Rusya'ya girmesine izin vermedi. Bu karar 10 Nisan'da kendisi de sürgünden birkaç gün önce dönmüş olan SR lideri Victor Çernov tarafından İrtibat Komitesi'nde gündeme getirildi. Çernov Rusya'ya ulaştığında militan bir ruh hali içindeydi. Eline geçen ilk fırsatta SR basınında bir makale yayımlayarak "Milyukov'u değil Geçici Hükümet'i desteklediklerini" açıkça ortaya koydu. 11 Nisan'da Sovyet Yürütmesi'ne, İrtibat Komitesi'nde 27 Mart tarihli Savaş Hedefleri Deklarasyonu'nun müttefiklere bir diplomatik not olarak iletilmesini gündeme getirmeyi önerdi. Milyukov ile girdiği büyümeye devam eden tartışmada Çernov, hükümet deklarasyonu Rus halkına hitap etmiş olduğu için İtilaf Devletleri'nin onu hesaba katmasını gerektiren bir sebep bulunmadığını iddia ediyor-



Devlet Duması salonunda yapılan bir Asker Sovyeti toplantısı.

du. Milyukov gönülsüz bir biçimde de olsa 27 Mart açıklamasına dikkatleri çeken bir notu İtilaf Devletleri'ne göndermekte hemfikir oldu. 19 Nisan'da notun içeriği halka açıklandığında en azından sol için "devrimin, barış için o ana kadar başardığı her şey geçersiz kılınmıştı", bu düşünceye sebep olan ise Milyukov'un nota yazdığı ön yazı idi.[51]

Bu mektup Rusya'nın güvenilir bir müttefik olduğunu, ayrı bir barıştan bahsetmenin "absürt" olacağını, "Geçici Hükümet'in, ülkesinin haklarını savunurken müttefiklerine karşı yükümlülüklerine bütünüyle bağlı kalacağını" ortaya koyuyordu. Savaşın "kan ve gözyaşına sebep olan yeni anlaşmazlıkları engelleyecek teminat ve yaptırımlarca desteklenen uzun ömürlü" bir barış ile sona erdirileceği umuluyordu.[52] "Teminatlar ve yaptırımlar" tarafından desteklenen barışa referans verilmesi ile "halkların kendi kaderini tayin hakkına dayanan barış" arasında dağlar kadar fark vardı. Benzer biçimde "müttefikler karşısındaki yükümlülükler"den bahsedilmesi de halihazırda Avusturya-Macaristan'a ve Türkiye'ye ait olup Çar tarafından imzalanan gizli anlaşmalarda Rusya'ya tahsis edilen topraklara atıfta bulunuyor gibiydi, Milyukov 23 Mart'taki röportajında da bu topraklardan bahsetmişti. Ukraynalıların yaşadığı Avusturya-Macaristan toprakları ve hatta Rusya Ermenileri ile birleşen Türkiye Ermenileri ulusların kendi kaderini tayin hakkı ile izah edilebilirdi ancak Rusya'nın İstanbul Boğazı'nı ele geçirmesi ve Akdeniz'e deniz yoluyla ulaşması en çıplak haliyle emperyalizmdi.

Milyukov'un notunun çağrıştırdıklarına dair protestolar vakit kaybetmeksizin başladı. 20 Nisan'da tamamı üniformalı ve bir kısmı silahlı 25 bin ila 30 bin asker, Geçici Hükümet'in binası olarak kullanılan Mariinskii Sarayı'nın dışında gösteri yaptılar. Milyukov'un istifasını talep ediyorlardı ancak göstericiler çok da tehditkâr değildi, birçok askerî bandonun da katılmış olması bunu gösteriyordu. Geçici Hükümet bir sonraki adımını kararlaştırmak için toplandığında General Korni-

51 *A.g.e.*, s. 294, 299, 310, 314.

52 Browder ve Kerensky, *Provisional Government*, cilt 2, s. 1098.

lov'un göstericileri zor kullanarak dağıtmayı talep ettiği bilgisini aldı. Lvov ve Kerenski böylesi bir teklifi anında reddettiler ve müzakereye dayalı bir çözümde ısrarcı oldular. Bundan dolayı Petrograd Sovyeti'nin Başkan Yardımcısı Skobelev, Marinskii Sarayı'nda bir kürsüye çıkarak sorunu çözmek adına müzakerelerin devam ettiğini açıkladı. Askerleri bir an önce kışlalarına dönme ve sorunun çözümünü Petrograd Sovyeti'ndeki seçilmiş temsilcilerine bırakma çağrısı yapan General Kornilov onu takip etti: "İhtiyaçlarınızı barışçı ve düzenli bir biçimde seslendirmek sizin en meşru hakkınızdır, ancak bu elinize silah alarak öne çıkmak anlamına gelmiyor. Meşru temsilcileriniz tarafından meşru çözümün ortaya konması için kışlalarınızda beklemelisiniz."[53]

Askerlerin çoğu bu talimatlara uydu ancak bir sonraki gün, 21 Nisan'da askerlerden ziyade işçiler hem Mariinskii Sarayı'na hem de Petrograd Sovyeti'nin toplandığı Tauride Sarayı'na yürümeyi planlayan bir gösteri düzenlendiler. Onlar da Milyukov'un istifasını talep ediyorlardı ancak bir önceki günün silahsız göstericilerinden farklı olarak, kendilerine silahlı Kızıl Muhafızlar eşlik etmekteydi. Ve yine 20'sinden farklı olarak Milyukov'un Kadet Partisi'nin düzenlediği bir karşı gösteri ile karşılaştılar. Kadetli göstericilerin çoğu sakin ve iyi giyimliydiler, Milyukov'un kendisinin ve Savaş Bakanı Guçkov'un konuşmalarını sessizce dinlediler.[54] Buna karşılık bir kısmı da doğrudan eylemden yanaydı. Üç ayrı grup söz konusuydu. Viborg Bölgesi'nden gelenler Neva Nehri'ni saat 3 gibi geçtiler ve Sadovaya Caddesi'ni takip ederek Nevskii Bulvarı'na doğru yürüdüler. Nevskii'ye ulaştıklarında, bir grup subay ve kimi Kadetli göstericiler önlerini kesmek istedi. O noktada bir itiş kakış yaşandı. Kadetler "Kahrolsun Geçici Hükümet!" yazan bir pankarta el koymaya çalıştılar, onlar bunun için uğraşırken subayların birkaçı kılıçlarını çektiler, diğerleri de tabancalarını kılıflarından çıkardılar ve Sadovaya Caddesi'nde bir binadan gelen silah sesi

53 G.R. Swain, *The Origins of the Russian Civil War* (Harlow: Longman, 1996), s. 16.

54 Rosenberg, *Liberals*, s. 108.

duyuldu. Buna rağmen, göstericiler zorlayarak da olsa Nevskii Bulvarı'na ulaştılar, Amirallik Binası'na ve Mariinskii Sarayı'na doğru yürüyüşlerine devam ettiler.

Göstericilerin Nevskii Bulvarı'na ulaşmasını engellemek konusunda yaşadıkları başarısızlıktan mustarip Kadetliler ve onları destekleyen subaylar, Nevskii Bulvarı'nın önde gelen alışveriş bölgesi olan "The Passage" önünde bir miting gerçekleştirdiler. Sadovaya Caddesi'nden ikinci bir gösterici grubunun Nevskii Bulvarı'na girmek üzere olduğunu öğrenince onların yolunu kesmek için aceleyle o noktaya ulaştılar. Kazan Katedrali'nin dışında iki grup arasında çatışma çıktı. Pankartlar toplandı ve bu sefer de işçiler geri çekilmeye başladı. Geri çekilirlerken Kızıl Muhafızlardan birkaçı yere düşünce ateş açtı. Subaylar onların silahlarına el koymak için hızla harekete geçtiler, korkmuş işçilerin geçmesine izin verilmeden önce karşılıklı ateş açıldı. İşçilerle başarılı bir çatışmadan çıkmış olma hissiyle coşkusu artan Kadetler ve subaylar Geçici Hükümet'e desteklerini göstermek için önce Mariinskii Sarayı'na sonra da Savunma Bakanı Guçkov'un Moika Nehri kıyısındaki setin yakınındaki evine yürüdüler. Oradan da Kazan Katedrali'nin önüne giderek bir miting daha yaptılar.

Akşamın ilk saatlerinde tam da Kadetler ve subaylar dağılmak üzereyken üçüncü bir işçi grubu daha bölgeye ulaştı. Bu grup Vasilevskii Adası'ndan geliyordu, dolayısıyla Nevskii Bulvarı'na Sadovaya Caddesi'nden değil Amirallik tarafından giriş yaptılar. Göstericiler Kazan Katedrali'ne doğru yaklaşırken Sadovaya Caddesi'ne geçmelerine izin verilmeden önce yeni bir silahlı çatışma daha yaşandı. Burada daha fazla sayıda Kadetli ve subay tarafından durduruldular. Görüşmeler sonrasında göstericiler evlerine gitmekte olduklarını söylediler ve geçmelerine izin verildi. Ancak, göstericiler kolunun sonundaki grup Kızıl Muhafız korumalarından koptuklarında bir grup Kadetli ve subay, pankartlarına el koydu ve Nevskii Bulvarı'na geri döndü. Pankartın peşinden giden Kızıl Muhafızlar silahlarını çekti ve kısa süre sonra yeni bir silahlı çatışma yaşandı. Bu esnada Kadetler ve subaylar Gostiinii Dvor alışveriş galerisini,

göstericiler ise halk kütüphanesini siper aldılar. Beş dakikalık bir çatışma sonrasında Kızıl Muhafızlar geri çekildi.[55]

Geçici Hükümet'le Petrograd Sovyeti temsilcilerinin bir araya gelip müttefik hükümetlere gönderilecek bir "ek not" taslağı 20 Nisan gecesinde hazırlandığından beri krizi sona erdirmek için çalışmalar devam ediyordu. Çereteli'den bir değerlendirme dinleyen Petrograd Sovyeti Yürütmesi, bu metni 21'i öğleden sonra onayladı. 22'sinde gösteri yapmaları için yazılı talimat verilmediği sürece kışladan ayrılmamaları yönünde askerlere çağrıda bulundular: "Sadece yürütmenin size talimat verme hakkı vardır" vurgusunu içeriyordu bu çağrı ve şöyle devam ediyordu: "Silahlarınız devrimin korunması içindir – gösterilerde ve mitinglerde onlara ihtiyacınız yok." Ancak Petrograd Sovyeti Yürütmesi her ne kadar "18 Nisan notu" meselesini kapatmış olsa da 21 Nisan'da şöyle bir ilkesel karar aldı: "Geçici Hükümet'in faaliyetleri üzerinde denetimi artırmak için vakit kaybetmeksizin kararlı önlemler alınması ve öncesinde Sovyet Yürütmesi'ni bilgilendirmeksizin önemli hiçbir politik adımın atılmaması gerekiyor." Bu kararın mantığı aslında Petrograd Sovyeti'nin o anda hükümete katılması gerektiğiydi, ancak böylesi bir adım liberaller ve Sovyet politikacıları tarafından henüz hararetle tartışılıyordu.[56]

Nisan Krizi sona erince, Geçici Hükümet 26 Nisan'da bir deklarasyon taslağı yayınladı. Bu metin Geçici Hükümet'in iktidarı "halkın ortak desteğiyle" aldığını ve Kurucu Meclis'i toplamak, sivil hakları temin etmek, demokratik yerel hükümetleri kurmak, bir yandan disiplini temin ederken bir yandan orduda temel insan haklarını oturtmak ve savaşı muzaffer bir biçimde sona erdirmek gibi net bir programa sahip olduğunu iddia ediyordu. Deklarasyon bu hedeflerden çoğuna ulaşıldığını belirtse de belli konularda kimi "kaygılar" söz konusuydu: "Devlet iktidarının zora değil ancak kendi kurdukları iktidara özgür vatandaşlar tarafından sunulan rızaya dayanması gerekiyordu" fakat "nüfusun daha az bilinçli ve daha örgütsüz kesimleri ülkenin iç

55 Swain, *Origins*, s. 17-18.

56 Browder ve Kerensky, *Provisional Government*, cilt 2, s. 1069-70.

bütünlüğünü ve disiplinini yok etmekle tehdit ediyor." Ülkede anarşiyi önlemek ve yabancıları yenmek için düzen gerekiyordu ancak bunun başarılabilmesi için Geçici Hükümet, üyelerini genişletmek gereğini duyuyordu. Bu deklarasyon aslında Sovyet'in ılımlı sosyalistleri ile Koalisyon Hükümeti kurulmasına dönük bir çağrı anlamına geliyordu. Lvov gibi liberaller bu açıklamadan ve onun kitlelerin desteğine yaptığı vurgudan gayet memnundu ancak devletin meşruiyetinin halk kitlelerinin egemenliğinden ziyade Çar'dan Duma'ya gerçekleşen anayasal bir iktidar devrinden kaynaklandığına inanan Milyukov'a yakın liberaller bu fikre katılmıyordu.[57]

28'ini 29'una bağlayan gece Petrograd Sovyeti Yürütmesi, 22'ye karşı 23 oyla hükümete katılmayı reddetti; 1'ini 2'sine bağlayan gece ise bu kararını tersine çevirdi. Bu fikir değişikliği büyük oranda, Milyukov ve yandaşlarının, Sovyet'i iktidarı üstlenmek zorunda bırakmak amacıyla Geçici Hükümet'ten kitlesel bir istifa planladıklarını öğrenen Tsereteli'nin çabalarının bir sonucuydu.[58] 2 Mayıs'ta Lvov hükümette bir görev değişikliği yapmaya çalışıp Milyukov'u dışişleri bakanlığından eğitim bakanlığına kaydırmaya çalıştığında liberallerin arasındaki bölünmeler daha da belirgin hale geldi. Kadet Merkez Komitesi Milyukov'u bu değişikliği kabul etmeye zorladı ama başaramadı ve Milyukov protesto amacıyla istifa etti. Buna karşılık Kadet Merkez Komitesi istifayı kabul etmedi ve diğer bakanları istifaya çağırmak gibi bir niyetinin olmadığını ortaya koyarak Milyukov'un istediği tarzda bir kitlesel istifayı engelledi. Yine de Milyukov'un görevden ayrılması 5 Mayıs'ta bir Koalisyon Hükümeti'nin kurulmasının yolunu açmış oldu.

57 Schapiro, "Political Thought", s. 98, 101.

58 Roobol, *Tsereteli*, s. 117.

3

KOALİSYONUN BAŞARISI

Koalisyon politikası

Sovyet Yürütmesi'nin bir Koalisyon Hükümeti'ne katılma kararı vermesi önemli bir dönüm noktasına işaret ediyordu: Reformizm Sovyet önderliği içerisinde zaferini pekiştirmişti. Şubat Devrimi'nin itici gücü Duma'daki liberal politikacıların müteredditt hareketlerinden değil işçi sınıfından kadroların kararlı eylemlerinden kaynaklanmıştı. Ancak Şubat yerini Mart'a bırakırken bu kararlılık, "tesadüfi" liderlerinin sokakların militan ruhunu pek de yansıtmadığı Petrograd Sovyeti'nin farklı eğilimleri barındıran melez yapısının süzgecinden geçti. Sovyet'in Asker Bölümü'nün oluşması ve sürgünden dönen reformist liderlere öncelik verilmesi Sovyet'in görünümünü daha da değiştirdi ve reformist sosyalistlerin hükümete katılmasının önünü açtı. Hükümet içinde de tarih tekerrür etti. 1907 boyunca Tsereteli İkinci Devlet Duması'nda Kadetlerle çalışmayı had safhada sinir bozucu bulmuştu. Şimdi Kadetlerle hükümette birlikte çalışmanın daha kolay olmadığı ortadaydı. 1907'de Tsereteli'nin karşılığını alamadan çektiği eziyetler Bolşeviklerin güçlenmesini ve Sosyal Demokrat Parti'nin kontrolünü ele geçirmesini mümkün kılmıştı. Tarih bu açıdan da

tekerrür edecek miydi? Lenin böyle olması gerektiği konusunda kararlıydı.

Koalisyon Hükümeti işe koyulduğunda, Tsereteli'nin önceden beklediği gibi, Menşevikler ve SR'ler Kadetlerin kılı kırk yaran kanunculuklarından büyük rahatsızlık duydular. Kadetler Kurucu Meclis oluşturulana kadar hiçbir sosyal içerikli reformun hayata geçirilmemesi gerektiğinde ısrarcıydılar. Buna karşılık, iki sosyalist parti kimi sosyal reformların son derece acil olduğunu ve geçici bir biçimde bile olsa vakit kaybetmeksizin uygulanmalarının gerektiğini savunuyorlardı; tüm yetişkinlerin sonunda eşit oy hakkına sahip olmasından dolayı diğer dört Devlet Duması'ndan çok daha radikal olacağı açık olan Kurucu Meclis, bu reformları geriye doğru onaylayabilirdi. Tsereteli ve diğer koalisyon destekçilerinin koalisyon politikasının zorluklarına azimle katlanmalarının sebebi Kadetlerle paylaştıkları Birinci Dünya Savaşı'ndan bir zafer elde etmeye olan bağlılıklarıydı. Savaş hükümeti bir arada tutan çimentoydu, koalisyonun Bolşevik muhaliflerinin kendilerini görünür kılmalarını sağlayan ise savaş karşıtlıklarıydı. Lenin'in İsviçre'de ve Duma'nın Bolşevik vekillerinin de Sibirya'da sürgünde olduğu koşullarda Şubat Devrimi'ne Bolşeviklerin yanıtı radikal olmuş ancak disiplinsizlik ve kafa karışıklığı da aşılamamıştı. Ancak Koalisyon Hükümeti'nin kurulmasının bir ay sonrasında Lenin'in geri dönüşü duruşlarına bir berraklık getirmişti. 1905'te oluşan devrimci gelenekle uyumlu biçimde, Bolşevikler liberaller ile işbirliğine karşı çıktılar ve bu yüzden koalisyon hükümetini düşürmek istediler. Haziran sonunda reformist politikanın cisimleşmiş halini, yani sosyalist/liberal Koalisyon Hükümeti'ni yıkma konusunda önemli mesafe kat etmiş durumdaydılar.

Tsereteli Koalisyon Hükümeti'nin kurulmasında kilit rol oynamıştı. Sovyet partilerinin hükümette çoğunluğu talep etmemesinde ısrar eden o olmuştu. Sovyet, hükümete iktidarı istediği için değil liderleri, liberal bakanların topluca istifasının kendilerini iktidarı almak zorunda bırakacak bir iktidar boşluğunun oluşturmasından korktuğu için girmişti. Tsereteli, 26

Nisan'da yapılan ve hükümetin genişletilmesi ihtiyacını dillendiren Hükümet Deklarasyonu'na karşılık vermiş olduğunu düşünüyordu. İrtibat Komisyonu aracılığı ile çalışmaktansa Sovyet desteğini daha da elle tutulur hale getirerek hükümeti genişletiyordu, ancak bu hamle sorumluluk üstlenmektense destek vermek anlamına geliyordu. Tsereteli aynı zamanda sosyalist bakanların Petrograd Sovyeti'ne hesap verme yükümlülüğüne sahip olduğunda hâlâ ısrarlıydı. Çünkü Petrograd Sovyeti, Menşevik ve SR bakanları "burjuvazi" ile koalisyona gönderirken birtakım şartlar öne sürmüştü. Hiç vakit kaybetmeksizin yerel hükümet için yeni bir demokratik yapının getirilmesinin ve ardından bir Kurucu Meclis çağrısı yapmak amacıyla baskı uygulanmasının gerektiği konusunda ortak bir anlayış vardı. Asgari bir sosyal program üzerinde de anlaşma sağlanmıştı: Hükümet gelecekte emeği "korumak" için ticaret ve sanayi faaliyetlerini "denetleyecek" ve savaş koşullarında mümkün olan en yüksek tahıl rekoltesini güvence altına alacak biçimde köylülere toprak dağıtılması için hazırlık yapacaktı. Bu sosyal programın sorunu sosyalist bakanların azınlıkta olmalarıydı. 15 Bakan içinde, sadece iki Menşevik, üç SR ve bir Halkçı Sosyalist –Halkçı Sosyalistler, devlet dumalarındaki İşçicilerin reformist SR geleneğinin mirasçısıydılar– vardı. Liberallerin denetimindeki koalisyonun, Kurucu Meclis'in toplantıya çağrılmasının ilk aşaması olarak yerel yönetimlerin demokratikleştirilmesi ile ilgili herhangi bir tereddüdü bulunmazken, Menşeviklerin ve SR'lerin ortaya koyduğu sosyal kaygılar ile ilgili olarak ise harekete geçmeye pek niyeti yoktu. Menşevik Çalışma Bakanı Skobelev, işçilerin kaygılarını dile getirebilirdi; SR'li Tarım Bakanı Çernov tarım sorununun gündeme getirilmesinin gerektiğini ifade edebilirdi. Ancak liberaller, sosyalist meslektaşlarını her seferinde bu tarz konuların Kurucu Meclis'i beklemesi gerektiği teziyle bastırabiliyorlardı.[1]

Reformdan ziyade liberal istikrar kazandırma politikası, partiyi ayrıcalıkları savunuyormuş görüntüsü veren bir konuma it-

1 W.H. Roobol, *Tsereteli: A Democrat in the Russian Revolution* (Lahey: Martinus Nijhoff, 1976), s. 120.

ti. Kadetler 8 Mayıs'ta kongre için toplandıklarında, çoğunluk Milyukov'un son olaylar üzerine verdiği oldukça ağır kararı paylaşıyordu: "Devrimi devam ettirmenin bir nedeni var mı?" Sanayi doğrudan doğruya bir mücadele alanı haline gelmişti. Liberallere göre, sanayiye çok fazla müdahale piyasalara ve kârlara zarar verebilirdi, dolayısıyla Çar'ın ekonomik düzenlemeye dayalı programını devam ettirmenin bir alternatifinin olmadığı görünüyordu. Savaş Endüstrisi Komitesi'nin önde gelen bir üyesi olan sanayi ve ticaret bakanı, sadece komitenin çalışmalarını sekteye uğratan Çarlık kurumlarını tasfiye ederken, diğerlerine dokunmamıştı. Mayıs başlarında üretime işçilerin "müdahale"sinin azaltılmasına dönük liberal kampanya başlamıştı ve "kendiliğinden ortaya çıkmış" örgütlenmeler olan fabrika konseylerinin hakları da sınırlanmalıydı. Sanayi ve ticaret bakanı, işverenlerin daha fazla düzenlemeyi kabul etmektense işletmelerini kapatmayı tercih edeceklerinden emindi. Buna karşılık 16 Mayıs'ta ekonomi üzerindeki devlet denetiminin "derhal, toptan ve sistematik" bir biçimde genişletilmesi Sovyet tarafından talep edildi. İki gün sonra bakan protesto amacıyla istifa etti ve liberal basın hem Sovyet'e hem de Geçici Hükümet'e karşı, ekonomi politikalarına yaklaşımları konusunda "tarafsız" olmadıkları gerekçesiyle saldırıya geçti. Yeni sanayi ve ticaret bakanı Sovyet karşısında selefinden daha yumuşak değildi, Haziran başında "işçi radikalizmine son vermek ve endüstrinin yıkımını terse çevirmek" için bir taslak hazırladı; aynı zamanda Koalisyon Hükümeti'ni "sosyalizm"e karşı çıkan bir basın açıklamasına duyulan lüzum hakkında ikna edebileceğini umuyordu. Aynı dönemde gerçekleştirilen Tüm Rusya Birinci Sanayi ve Ticaret Kongresi'nde alınan ve Geçici Hükümet'i "Rusya'da kapitalizm dışında herhangi bir ekonomik örgütlenme mümkün değildir" ilkesini benimsemeye zorlayan kararla uyumlu bir politikaydı bu. "Sınıflar üstü" olmakla ilgili liberal söylem, dönüşüme karşı bir dalgakıran haline dönüşmeye başlıyordu.[2]

2 W.G. Rosenberg, *Liberals in the Russian Revolution: The Constitutional Democratic Party, 1917-1921* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1974), s. 122, 154.

Koalisyon Hükümeti "sosyalizm"i kınayan bir açıklama yayınlamadı ve koalisyonu sürdürmeye kararlı iki Sovyet politikacısının –Kerenski ve Tsereteli– bağlılığı sayesinde liberal-sosyalist gerilimine rağmen ayakta kaldı. Nisan Krizi'nin öncesinde bile Tsereteli Sovyet'i daha etkin bir hale getirmek için önlemler almıştı. Görünürde Sovyet'in yönetim aygıtı, haftada yaklaşık üç defa toplanan Yürütme Komitesi'ydi. Buna karşılık 14 Nisan sonrasında Tsereteli, kısa süre sonra "Yıldız Odası" adını alan ve Skobelev'le paylaştığı evde her gün toplanarak Sovyet Yürütme toplantılarına dair hazırlıklar yapan gayriresmî bir iç büro oluşturmuştu. İlk hamlelerinden bir tanesi Sovyet gazetesi *Izvestiya*'yı sıkı bir biçimde denetim altına almak olmuştu.[3] Tsereteli'nin resmî pozisyonu posta ve telgraf bakanlığı idi ancak bakanlık işlerini yardımcılarına bırakmış ve tüm vaktini Sovyet'e ve koalisyon ilkesini destekleyen çalışmalarına adamıştı. Mayıs ve Haziran olaylarında belirleyici kişi olmuştu: Çernov onu "genel işler bakanı" diye çağırıyordu; Sukhanov'a göre ise "Sovyet içindeki hükümet komiseriydi". Sovyetler gibi "kendiliğinden yapılar"ın devlet otoritesini zayıflattığını düşünen liberallerden farklı olarak devrim tarafından ortaya çıkarılan bu yeni örgütlenmeleri temel alan güçlü bir hükümet yaratmak istiyordu. Ve gerçekleşen de tam olarak buydu. 3 Haziran'da açılan Sovyetler Birinci Kongresi tarafından yeni bir Merkezî Yürütme Komitesi kurulur kurulmaz devasa bir idari örgütlenmeye dönüştü: Yüzlerce personel istihdam eden 18 departmanıyla, ki bunların arasında tarım, taşımacılık ve ekonomik planlamaya ayrılmış olanlar da bulunmaktaydı, Tsereteli'nin istediği gibi bir gölge hükümet ortaya çıkmıştı.[4]

Tsereteli'ye göre "devrimci demokrasi ya anarşik öğeleri denetimi altına alacak ya da onlarla birlikte yıkılacaktı".[5] Bu yüzden Sovyet otoritesini inşa etmek temel önemdeydi. Kronstdat

3 Roobol, *Tsereteli*, s. 103.

4 J.L.H. Keep, *The Russian Revolution: A Study in Mass Mobilisation* (Londra: Weidenfeld and Nicolson, 1976), s. 144.

5 Roobol, *Tsereteli*, s. 127.

Deniz Üssü'ndeki yerel sovyetin 16 Mayıs'ta hükümet otoritesini o günden itibaren tanımayacağını açıklamasıyla yeni durum ilk zorlu sınavıyla karşı karşıya kaldı. 22 Mayıs'ta Kronstadt'a giden Tsereteli, Anchor (Çapa) Meydanı'nda toplanmış olan denizcilere bir konuşma yaparak, Kronstadtlılar geri adım atmazsa şehirlerini "asi bölgesi" ilan edeceği tehdidini savurdu. Sovyetler Birinci Kongresi'nde delegelere seslendiğinde ise bir kez daha popülaritesini kaybetme riskini göze alarak "sorumlu işçiler"in, içinde bulunulan koşullarda sekiz saatlik işgünü dayatmasında bulunamayacağını söyledi. Birinci Dünya Savaşı'nın arifesinde "grevmania"yı kınayan Gvozdev'in söyledikleri kadar kötü bir biçimde tarihe geçen sözlerdi bunlar.[6] Biyografisini yazan W.H. Roobol'a göre Tsereteli "kitlelerin içinde yaşayan duyarlılıkları yeterince algılamıyordu". Buna karşılık her şeye rağmen Tsereteli kimi başarılara imza attı. Kapalı kapılar ardında, Başbakan Lvov, Tarım Bakanı Çernov ile ilgili kuşku duymaya başladığında, Tsereteli Çernov'un görevden alınması durumunda tüm Sovyet bakanlarının istifa edeceğini net bir şekilde ortaya koymuştu ve Kurucu Meclis'in zamanlaması hakkında da aynı seviyede kararlı bir tutum ortaya koyuyordu. 4 Temmuz'da Birinci Sovyet Kongresi, Kurucu Meclis için 17 Eylül tarihini belirlemişti, ancak daha öncesinde bir Kadet kongresi, Kurucu Meclis'in kurulmasını savaşın kazanılacağı tarihe kadar ertelemişti. 14 Haziran'da Bakanlar Kurulu'nda Tsereteli ve sosyalist bakanlar tarafından Kurucu Meclis'in toplanma tarihi gündeme getirildi ve hükümet 17 Eylül tarihi üzerinde anlaşmaya vardı.[7]

Tsereteli savaşa ve Koalisyon Hükümeti'nin bir karşı taarruz başlatması fikrine kendisini tümüyle adamıştı. *Izvestiya* artık kendi denetiminde olduğu için Haziran ayının ortasında başlayacağı daha önceden yazılmış saldırı kampanyasını destekliyordu. Yeni koalisyon kabinesinin ilk kurulduğu andan itibaren "Taarruza Geç!" günün sloganı haline gelmişti. Sukhanov'un yorumladığı gibi, "koalisyon kendisini saldırı eksenin-

6 Rosenberg, *Liberals*, s. 152.

7 Roobol, *Tsereteli*, s. 132.

de gruplandırıyordu".[8] Koalisyon görüşmeleri sürerken Tsereteli askerî kumandanlarla yapılan bir toplantıda demokratik bir ordunun, savaşma yeteneğine sahip bir ordu olmaya devam edeceğini söylemişti. "Taarruzun devrimi güçlendireceğinden" emindi.[9] Buna karşılık hükümetin en önemli ikinci destekçisi için de saldırı birincil ilgi alanıydı: Kerenski Koalisyon Hükümeti'nin savaş bakanı oldu. Tsereteli ile birlikte Koalisyon'un elde ettiği başarıların arkasındaki itici güç oydu.



İkinci Devlet Duması'nda Sosyal Demokratların lideri ve Birinci Koalisyon Hükümeti'nde etkin Sovyet lideri Iraklii Tsereteli.

Kerenski'nin selefi Güçkov, "savaşın temel ilkesi olan emirlerin sorgulanmaksızın uygulanması" korunurken kendiliğinden ortaya çıkmış "seçilmiş asker örgütleri sistemi"nin standardize ve sistematize edilerek askerlerin temel vatandaşlık ve siyasi haklarını kullanmasının" sağlanmasını 16 Nisan'da, istifasından yaklaşık 10 gün önce, gönülsüzce onaylamıştı. 16 Nisan tarihli emir, askerlerin genel toplantılarının "savaş faaliyetini aksatmayacak biçimde" gerçekleştirilmesini düzenliyordu.[10] Tam tersini düşünen Kerenski ise asker komitelerini sahiplenmişti ve yeni demokratik ordunun savaşabileceğini, hatta etkin bir biçimde savaşabileceğini göstermeye ka-

8 N.N. Sukhanov, *The Russian Revolution, 1917: A Personal Record* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1984), s. 361.

9 Roobol, *Tsereteli*, s. 138.

10 R.P. Browder ve A.F. Kerensky, *The Russian Provisional Government, 1917: Documents* (Stanford, CA: Stanford University Press, 1961), cilt 2, s. 876.

rarlıydı. Savaş bakanı olarak Kerenski'nin attığı ilk adımlardan biri Guçkov'un kararlı biçimde yapmayı reddettiği Asker Hakları Deklarasyonu'nu imzalamak oldu. Buna karşılık imzalamadan önce deklarasyona iki yeni madde eklemeyi de ihmal etmedi: Kumandanlar dışında hiç kimsenin subayları görevlendirmeye yetkisi olmayacaktı ve subaylar savaş sırasında itaatsizlikle karşılaştıklarında zor kullanma yetkisine sahip olacaklardı; bu son madde "14. Paragraf" olarak biliniyordu ve Bolşevikler tarafından çokça eleştirilmişti. Kerenski, 7 Mayıs'ta neredeyse görevi devralır almaz Petrograd'daki alayları ziyaret etti, hızlı ve birçok noktayı içeren bir cephe gezisi için yola çıktı. Bir zamanlar İkinci Devlet Duması'nda Tsereteli'nin destekçisi olan Bolşevik lider Grigorii Aleksinkii de dahil olmak üzere bir grup savaş taraftarı sosyalisti de yanına almıştı. 12 Mayıs'ta Kerenski Rus Ordusu'na taarruz görevi veren bir belge imzaladı ve aynı günün ilerleyen saatlerinde Odessa, Sivastopol ve Kiev'e hareket etmeden önce Güneybatı Cephesi'ndeki birliklere seslenen bir konuşma yaptı. 20 Mayıs'ta Mogilev'deki Genelkurmay Merkezi'ndeydi, 23-25 Mayıs arasında Kuzey Cephesi'ni ziyaret edip tekrar Mogilev'e döndü.[11]

Bu gezi boyunca Kerenski kimi zaman kendi hayatını tehlikeye atacak kadar cepheye yaklaştı çünkü amacı cephe hattındaki askerlerle bir araya gelmekti. Seçilmiş asker delegeleri ile görüştü, kimi zaman da alayların tümüne hitap etti. Bu toplantılar sadece moral yükseltmeyi hedeflemiyordu, aynı zamanda askerleri bir saldırının şart olduğuna ikna etmeye çalışıyordu. Kerenski'nin konuşmasını dinledikten sonra, alay komiteleri veya genel kitlesel asker toplantıları gerçekleştirilerek saldırı değerlendirilecek ve saldırıya katılmayı isteyip istemedikleri tartışılacaktı. Hatta Kerenski kilit öneme sahip asker topluluklarına hitap edebilsin diye saldırının tarihi birçok kez değiştirildi. Her ne kadar sonrasında, taarruz sırasında "bütün bölüklerin isyan ettiğini ve sadece resmiyette itaatkâr" olduklarını hatırlasa da sadece saldırı taraftarı dönemin basını değil o zaman-

11 R. Abraham, *Alexander Kerensky: The First Love of the Revolution* (Londra: Sidgwick and Jackson, 1987), s. 196.

lar yazılmış mektuplar ve günlükler de konuşmalarının –coşkulu hal konuşmalar bittikten sonra çok sürmese de– ne kadar etkili olduğunu onaylıyordu.[12]

Buluşmalar olağanüstü başarılı geçmiş olabilir. Bir İngiliz yorumcunun notları şöyleydi: "Giderken onu omuzlarda taşıyorlardı. Onu, üniformasını, arabasını, yürüdüğü yeri öpüyorlardı."[13] Taarruz başladığında risk altında olduğu düşünülen birimler bile iyi savaştı. Bolşeviklerin bile hakkını teslim ettiği gibi "askerler Savaş Bakanı'na inandığı ve onun emrettiği her yere gittikleri için" Kerenski'nin Mayıs gezileri başarıya ulaşmıştı. Kerenski'nin kampanyasının ağırlık noktası belliydi: "Dünyanın tüm halklarına barıştan bahsetmemizin güçsüzlükten kaynaklanmadığını gösterelim. Özgürlüğün gücümüzü artırdığını öğrenmeleri gerekiyor." Taarruz Rusya'nın gücünü İtilaf Devletleri'ne gösterebilmeli ve onları, savaş hedeflerinin güncellenmesine zorlayacak bir konuma taşımalıydı. Avrupa'nın ve Amerika'nın demokratik güçleri Almanya ve Avusturya-Macaristan'ın kadim imparatorluklarına karşı direniyorlardı. Ve askerler onun sloganlarını tekrar ediyordu: "Tüm dünya için barış! İlhaksız ve tazminatsız bir barış! Bütün insanlara özgürlük!" SR'li Donanma Bakanı'nın söylediği gibi: "Rus ordusu elinde özgürlüğün kızıl bayrağı, dünyaya barış getiriyor." Kerenski'ye göre taarruz, elde edilecek bir zaferle barışın iki veya üç ay içinde kazanılması anlamına geliyordu. Kerenski'nin çevresindeki bazıları için ise taarruz bir Alman devrimini bile tetikleyebilirdi ve böylece Kerenski bir dünya devriminin lideri olabilirdi.[14]

Fransız sosyalist Albert Thomas, cepheye yaptığı gezilerden birinde Kerenski'ye eşlik etmiş ve birtakım notlar almıştı: "Diktatör olma gibi bir gizli amacı var mıydı? Sanmıyorum ancak popülaritesinin tadını çıkarmakta ve onu korumaktaydı." Savaş bakanı olarak pozisyonunu, hükümet içerisindeki konumu-

12 B.I. Kolonitskii, "Nastuplenenie Kerenskogo", Rus Devrimi Çalışma Grubu Konferansı'na sunulan metin, 7-9 Ağustos 2016.

13 Abraham, *Kerensky*, s. 200.

14 Kolonitskii, "Nastuplenenie".

nu güçlendirmek için kullandığı açıktı; cepheye yaptığı gezilerin arasında savaşla ve dışişleriyle ilgilenmek için Tsereteli ile bir çekirdek kabine oluşturmuştu. Görevi devraldığı ilk günlerde, Ekim'e kadar kendisiyle kalacak kadroları da bir araya getirmişti. SR Parti terörün bir politik silah olarak kullanılmasını oldum olası benimsemişti ve Kerenski, SR'nin önceki terör örgütlenmesini bir temel olarak kullanarak, Savaş Bakanlığı içinde komiser olarak çalışacak, subaylar ile erler arasında aracılık yapacak yeni bir Politik Departman oluşturdu. Bu komiserler demokratik bir orduyu savaşmaya ikna etmekte kilit bir role sahip olacaktı çünkü onların çalışmaları sayesinde askerler ne için savaştıklarının farkına varacak ve disiplinin neden temel önemde olduğunu anlayacaklardı. Bu komiserlerden bir tanesi Temmuz 1904'te dönemin içişleri bakanı Vyacheslav von Plehve'yi bir suikastla öldüren Boris Savinkov idi; Savinkov, Yedinci Ordu'nun komiseri olarak görev yapmıştı.[15]

Kerenski Dördüncü Devlet Duması'nda her ne kadar İşçici bir milletvekili olarak görev yapmış olsa da SR Parti'nin Merkez Komitesi'nde de yer almış eski bir üyesiydi. Savaş Bakanlığı'nı üstlenmesi sırasında ortaya koyduğu tutkulu arzu bazı parti üyelerine gelişmekte olan bir Bonapartizmi anımsatmıştı, bu değerlendirme onun SR Parti'deki konumunu zorluyordu. Mayıs ayı sonunda partinin Üçüncü Kongresi için Moskova'da iken Merkez Komite seçimlerini iki oyla kaybetti. Partinin sol kanadı, tam da o günlerde kabul edilen firar etmekle suçlanan askerlere uygulanacak cezaları gerekçe göstererek ona oy verilmesinin doğru olmadığını söyleyene kadar Kerenski'nin seçilmesine kesin gözüyle bakılıyordu. Yürürlükteki yasaklar pek de tartışma götürmez cinstendi: Firari askerin oy verme hakkı olmayacaktı ve ailesi, çocukların karnının doyurulabilmesi için genelde muhtaç olunan askerlik maaşından mahrum edilecekti. Ancak Kerenski'nin, kongre toplantısının Çernov tarafından yönetilmesinin uygunsuz olduğunu düşünmesi, Kerenski'nin idam cezasını geri getirme tehdidini firarla mücadele için kullandığı yönünde bir algı oluşturdu. Kerenski ve Çernov arasındaki ilişkiler asla tam

15 Abraham, *Kerensky*, s. 196, 199, 203, 215.



Kerenski bir cephe gezisinde (Alamy Stock Photo).

olarak düzelmemişti ve Kerenski arkadan bıçaklandığını düşünüyordu, tek teselli kaynağı ise en yakın arkadaşlarından birinin, dayanışma amacıyla Merkez Komite'den istifa etmesi olmuştu.[16]

İki gün süren yoğun bir top atışı sonrasında taarruz 18 Haziran'da başladı. Rus Ordusu daha önce top ve tüfekle hiç bu kadar iyi tedarik edilmemişti ancak çok kanlı çatışmalar yaşanıyordu çünkü Almanlar ne planlandığının fazlasıyla farkındaydılar ve saldırıyı göğüslemek için Fransa'dan bölgeye takviye yapmışlardı; Kerenski'nin cepheyi bu kadar sık ziyaret etmesi ve bu kadar çok toplantı yapması ortada bir sürpriz bırakmamıştı. Çatışmanın en yoğun olduğu Güneybatı cephesinde 12 bin Rus askeri ölüp 90 bini de yaralanırken karşı tarafta 16 bin ölü ve 77 bin yaralı vardı. Kerenski son dakikaya kadar askerlerin savaşa girip girmeyeceklerinden emin olamıyordu, oysa girmişlerdi ve hatta beklenmedik bir şevkle yapmışlardı bunu.[17] Kısacası günün kahramanı Kerenski'ydi. Sekizinci

16 *A.g.e.*, s. 208-209.

17 Kolonitskii, "Nastuplenenie".

Ordu'ya komuta eden General Kornilov ile buluştuğunda kızıl bayraklar dalgalanıyor ve Kornilov'un kendisi bile "Halkların lideri Kerenski çok yaşa!" diye bağırıyordu. 24 Haziran'da Kerenski "başlayan operasyon beklenenden daha az başarılı ilerliyor" raporunu vermiş olsa da ayın 25'inde 32 km'lik bir bölgeyi alan Kornilov'un askerleri çarpıcı bir ilerleme kaydetmişlerdi.[18]

Sonrasında ise taarruz çözülmeye başladı. Her ne kadar 29 Haziran'da 150. Piyade Alayı "Halkın Bakanı Kerenski'nin emirlerini mutlak şekilde yerine getirmeye" ve emredilen her yere gitmeye dair kesin kararlar alsa da 3 Temmuz'da taarruzun çöküşü herkesin nezdinde kesinleşmişti.[19] Kerenski o esnada Güneybatı Cephesi'nde General Kornilov ile beraberdi ancak 4 Temmuz'da durumu masaya yatırmak için Genelkurmay Başkanlığı'na döndü. Taarruz, Birinci Koalisyon Hükümeti'ni bir arada tutan gerekçeydi: Koalisyonun birinci derecede önceliğiydi, hükümetin ayrıksı parçalarını bir araya getiren yapıştırıcıydı. Bu koalisyon korunabilseydi, Bolşevikler Mayıs ayının ilk günlerinde olduğu gibi küçük ama kararlı bir muhalefet olarak kalsalardı, 1917 yılının sonunda çok farklı bir noktada olunabilirdi. Buna karşılık, Koalisyon taarruzun çöküşüne dayanamadı.

Lenin ve bir Sovyet hükümeti

5 Mayıs'ta Koalisyon Hükümeti'nin oluşması Lenin'in yaşananları analiz biçimini Bolşevik Parti'ye dayatmasını mümkün kılmıştı. Sovyet İcrası hükümete katılarak, sembolik olarak kendisi ile işçiler arasına bir mesafe koymuş ve burjuvazi ile ittifak kurmuş bir görüntü veriyordu. Bolşeviklere göre, Sukhanov'un belirttiği gibi, Koalisyon Hükümeti'nin kurulması "gericiliğin zaferi"nin habercisiydi. Çar'ın devrilmesini takip eden ilk birkaç hafta içinde Bolşevik Parti'nin stratejisi anlaşılması zor ve tutarsızdı. Parti'nin kabul ettiği hiyerarşi ilkesine göre Petrograd'da hem Merkez Komite'nin Rusya Bürosu hem de

18 Abraham, *Kerensky*, s. 217-18.

19 Kolonitskii, "Nastuplenenie".

bir St. Petersburg Komitesi bulunuyordu, bunun altında birçok bölge komitesi bulunmaktaydı. 26 Şubat gecesi Çar'ın karşı operasyonu, daha önceki tutuklamalarla oldukça zayıflamış St. Petersburg Komitesi'nin tüm üyelerinin yakalanması ile sonuçlandı. Dolayısıyla Petrograd Sovyeti oluşurken Bolşeviklerin devrimci harekete tutunmasını sağlayacak işleri örgütleme görevi başkentteki en güçlü bölge komitesi olan Viborg Bölge Komitesi'ne düştü. 27 Şubat'ta Viborg Bölge Komitesi fabrikalarda ve bir bütün olarak Petrograd'da sovyetlerin kurulmasına çağrı yapan bildiriler yayınladı ve 1 Mart'ta da partinin, tüm bu sovyetlerin bir araya gelerek, Kurucu Meclis toplanana kadar ülkeyi yönetecek bir Geçici Devrimci Hükümet oluşturmasını istediğini açıkladı.[20]

Petrograd Komitesi'nin aksine Şliyapnikov da dahil Merkez Komitesi Rusya Bürosu üyeleri 26'sında yakalanmadan kaçabildiler ve 28 Şubat'ta Petrograd Sovyeti'nin gazetesi *Izvestiya*'nın ilk sayısında bir manifesto yayınlayarak Şubat Devrimi'ne kısmen de olsa kılavuzluk yapabildiler. Bu manifesto da oluşan Geçici Hükümet'tense bir Geçici Devrimci Hükümet kurulması çağrısı yapıyordu; bu Geçici Devrimci Hükümet Petrograd Sovyeti'nin üyelerinden oluşacak ve Bolşevik programın acil taleplerini hayata geçirecekti. Manifesto metni 1 Mart'taki toplantısında Rus Bürosu tarafından da onaylanmıştı. Bu yüzden hem Viborg Bölge Komitesi hem de Rusya Bürosu, Petrograd Sovyeti'nin devrimci bir hükümete dönüştürülmesi gerektiği konusunda hemfikirdi.

Diğer yandan St. Petersburg Komitesi yeniden kurulduğunda, 26 Şubat'ta veya daha öncesinde tutuklanmış, dolayısıyla da Çar'ın devrilmesi sonrasında sokaklara hâkim olan ruh hali hakkında fazlaca deneyimi olmayan kimselerden oluşuyordu. Belki de bu yüzden Petrograd Sovyeti'ne bir devrimci hükümet önerme konusunda çok daha temkinliydiler. 3 Mart'ta St. Petersburg Komitesi, Rusya Bürosu ve Viborg Bölgesi'nden tamamen farklı bir karara imza attı. Petrograd Sovyeti'nin bir Dev-

20 D.A. Longley, "The Divisions in the Bolshevik Party in March 1917", *Soviet Studies* 24 (1972), s. 63.

rimci Geçici Hükümet kurmasından bahsedilmediği gibi çalışmaları kitlelerin dileklerine paralel "olduğu müddetçe" Geçici Hükümet'in desteklenmesini öneriyordu. İki gün sonra Rusya Bürosu St. Petersburg Komitesi'ni kendi fikrine ikna etmeye çalıştı ancak komite reddetti. Böylece Bolşevik Parti günün en temel konusu üzerinde bölünmüş oluyordu. 12 Mart'ta Stalin ile Lev Kamenev gibi Merkez Komite'nin diğer sürgün üyeleri Sibirya'dan dönüp Rusya Bürosu'nun saflarını doldurana kadar işlerde bir düzelme olmadı; üye sayısı üçten on beşe çıkmıştı, yedi üye Geçici Hükümet'in aleyhindeydi, ikisi destekliyordu diğerleri ise net bir duruşa sahip değildi. Rusya Bürosu'nun Geçici Hükümet'e devam eden düşmanca tutumuna karşı St. Petersburg Komitesi tutumunu korudu ve 18 Mart'ta Geçici Hükümet'e "şartlı destek" teklif etme yönünde oy kullandı.[21]

Rusya Bürosu'nun 29 Mart'ta Bolşevik Partili İşçiler Konferansı'na sunmak üzere Geçici Hükümet üzerine bir karar aldığı 22 Mart'ta Bolşevik politika daha radikal duruşuna geri döndü. Karar, Geçici Hükümet'in devrimin görevlerinin altından kalkamayacağını; sovyetlerin embriyo halinde olsa da yeni bir iktidar kaynağı olduğunu; bu esnada Petrograd Sovyeti'nin Geçici Hükümet'i hesap vermeye zorlamasını; bunun gerçekleşebilmesi için de sovyetlerin gücünün konsolide edilmesi ve bu amaçla da işçilerden oluşan bir Kızıl Muhafız'ın oluşturulması gerektiğini ifade ediyordu. Buna karşılık perde arkasında anlaşmazlıklar devam ediyordu. Stalin, 29'unda kararı konferansa sunarken kendisinin aslında Geçici Hükümet'e karşı daha az karşıtlık içinde bir dili tercih edeceğini belirterek St. Petersburg Sovyeti'nin daha önceki formülünü tekrarladı: Yani, devrimi desteklediği "sürece" Geçici Hükümet desteklenmeliydi. 29 Mart konferansına hazırlanırken Stalin, Bolşevik önderlik içerisinde Pravda grubu olarak bilinen ekiple oldukça yakın mesai içerisindeydi. Bolşevik gazete *Pravda*'nın denetimini ele geçirmiş olan Kamenev tarafından yönetilen bu grup, Geçici Hükümet'i St. Petersburg Komitesi'nden daha fazla destekliyordu. 14 Mart'tan itibaren *Pravda* başyazıları Geçici Hükümet'ten bahse-

21 *A.g.e.*, s. 66-68.

derken "koşullu destek" terimini kullanıyorlardı. Lenin, *Pravda*'ya "Uzaktan Mektuplar" olarak bilinen bir dizi makale gönderip Rusya Bürosu ile Viborg Bölgesi'nin daha önceden yaptığı sovyetlerin bir Geçici Devrimci Hükümet'e dönüşmesi çağrılarını yenileyince *Pravda* yayın kurulu görüşlerinin tümüyle yayınlanmaması gerektiği kararını verdi.

Lenin Rusya'ya 3 Nisan akşamı geri döner dönmez Bolşevik Parti içindeki bu tartışmayı, tüm ağırlığını Sovyet'in bir Geçici Devrimci Hükümet olması çağrısının arkasına koyarak sona erdirdi; o zamandan beri "Sovyet Hükümeti" sloganı Bolşeviklere mal edilir. Lenin'in Petrograd'a ulaşması da duruma uygun biçimde etkileyiciydi. Şliyapnikov'un liderliğindeki Bolşevikler onu karşılamak için Finlandiya İstasyonu'nun önünde bütün meydanı dolduran devasa bir kalabalık toplamışlardı. Orada ve ondan sonra her seferinde Lenin sovyetlerin devlet iktidarı organlarına dönüştürülmesi çağrısı yaptı, bu görüşlerini bir sonraki gün Nisan Tezleri diye bilinen bir metinde özetledi. Lenin, Şubat Devrimi esnasında iktidarı alanın Devlet Duması'nın Geçici Komitesi değil Petrograd Sovyeti olduğu, bu ikti-



Lenin kitleye hitap ediyor.

darı Geçici Komite'ye devredenin de aynı Petrograd Sovyeti olduğu konusunda netti. Gerçek iktidar silahlı güçte yatıyordu, Petrograd Sovyeti ile Devlet Duması'nın Geçici Komitesi arasındaki müzakerelerin sonucu olan Geçici Hükümet ise ancak askerler kendisini desteklediği için hükmedebiliyordu. Bu yüzden Lenin "sistemli ve sabırlı bir çalışma" öneriyordu: Sovyetleri güçlendirmek ve işçi milisleri inşa etmek; köylü sovyetleri kurmak; askerleri kazanmak; Geçici Hükümet'in gerici karakterini ortaya çıkarmak.[22]

Geçici Hükümet'in devrilmesine dönük böylesi bir açık çağrı çağdaşlarının birçoğunu şoke etmişti ancak bu durum Bolşevik düşünce içinde radikal bir evrime işaret etmiyordu. 1905 Devrimi boyunca bütün Bolşevikler gibi Lenin de işçi sınıfının doğal müttefikinin liberal burjuvalar değil köylüler olduğunu iddia ediyordu. Bu yüzden St. Petersburg Sovyeti'ni bir tür sendika benzeri kurum olarak değil, "embriyo halinde geçici bir devrimci hükümet" olarak görüyorlardı. 1905 ve 1917 arasındaki yıllarda Lenin, sovyetlerin işçi-köylü ittifakının somut bir ifadesi olduğunda ve devrim ilerledikçe ülke çapında bir sovyetler birliğinin "proletarya ve köylülüğün demokratik diktatörlüğü"nü oluşturacağında ısrar etmeye devam etti. 1909 tarihli bir makalesinde bu şekilde kurulan bir hükümete proletaryanın önderlik edeceğinde ısrarcıydı. 1915'te "Rusya'da yaklaşan devrimin sosyal içeriğinin ancak proletarya ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü olabileceğini" yazdığında fikirlerinin temelinde bir değişiklik olmamıştı. Birinci Dünya Savaşı'nın ikinci yılında Lenin Rusya'daki devrimi, yaklaşmakta olan bir Avrupa devrimine bağlamıştı: "Avrupa'da sosyalist devrimi tutuşturmak için" Rusya'da proletaryanın ve işçilerin devrimci-demokratik diktatörlüğü gerekiyordu. 1917'de bu devrimlerin yaklaşık olarak eş zamanlı gerçekleşeceğini düşünüyordu: ilk devrimde Rus işçilerin müttefiki Rus köylüler, ikincisinde ise Avrupalı işçiler olacaktı.[23]

---

22 *A.g.e.*, s. 69-75.

23 J. Frankel, "Lenin's Doctrinal Revolution of April 1917", *Journal of Contemporary History* 4/2 (1969), s. 122.

Lenin, 4 Nisan'da açıkladığı ve gerçekten de yeni olan görüşünü, Mart ayının ortasında yazılan ve *Pravda*'nın tümünü yayınlamakta isteksiz davrandığı "Uzaktan Mektuplar"da ilk olarak ortaya koymuştu – Rusya sosyalist bir devrimin eşiğindeydi. "İşçilerin ve köylülerin devrimci diktatörlüğü" sloganı güncellenmeliydi. Lenin gerçekte, pasif bir form içinde olsa da Rusya'da proletarya ve köylülüğün diktatörlüğünün sovyetlerin ulusal ağı aracılığıyla kurulmuş olduğunu ve daha şimdiden Geçici Hükümet'in iktidarı üzerinde etkin bir veto sahibi olduğunu iddia ediyordu. Bu ise "Rusya'da burjuva demokratik devriminin tamamlandığı" ve şimdi yapılması gerekenin bir sonraki aşamada ne yapılacağına karar verilmesi olduğu anlamına geliyordu. Ve onun bakış açısına göre sırası gelen "proletarya ve köylülüğün demokratik diktatörlüğü" değil, sosyalist devrimdi. Altını çizdiği kadarıyla sosyalist devrimin başarısının koşulu, sosyalist devrim ilerledikçe köylü kalabalığının "küçük burjuva" toprak sahibi olma kaygılarının işçileri teslim alması yerine sürecin işçi sınıfı tarafından yönetilmesiydi. Henüz İsviçre'deyken Mart 1917'de yeni Bolşevik sloganın köylülüğü bir bütün olarak ele almayan, "*en yoksul* köylülük ile proletaryanın devrimci diktatörlüğü" olması gerektiğini anlatmıştı.

4 Nisan konuşmasında bunun neden çok önemli olduğunu açıkladı: İşler toprak reformuna ve asillerin topraklarının bölüşülmesine gelince bir bütün olarak köylülerle ittifak, toprağın bütün köylüler arasında eşit olarak bölünmesi anlamına gelecekti. Buna karşılık yoksul köylülerle ve tarım işçileriyle yapılacak bir ittifakın, tarım emekçilerinin sovyetleri tarafından yönetilen büyük çiftlikleri ortaya çıkarması daha muhtemeldi. Ona göre "tarım işçileri savaşa karşı olmaya, mülk sahibi köylü ise savaşa taraftar olmaya mahkûmdu". Bu Rus Devrimi içerisinde gelecekte yaşanacak sınıf çatışmasının esasıydı ve proletarya ile tüm köylülüğü, her şeyi kapsayan bir "demokrasi" tarifi altında bir araya getirmek ise sınıfsal çatışmanın inkârıydı – gelecekteki Sovyet Hükümeti iki gruptan oluşmalıydı: işçi sınıfı ve yoksul köylüler.[24]

24 *A.g.e.*, s. 129-130.

Lenin'in Rusya'ya dönüşünün ertesi günü ileri sürdüğü Nisan Tezleri şu şekilde toparlanabilirdi: "Rusya'daki güncel durumun kendine özgü niteliği ülkenin devrimin ilk aşamasından –ki bu aşamada, işçi sınıfının yetersiz sınıf bilinci ve örgütsel yapısı nedeniyle iktidar burjuvaziye teslim edilmiştir– iktidarın işçi sınıfının ve köylülüğün yoksul kısımlarının eline geçmesi gereken ikinci aşamasına geçiliyor olmasıdır." Bu yüzden iki temel talep öne çıkıyordu: "Geçici Hükümet'e destek verilmemesi" ve "kitlelere sabırlı, sistematik ve aralıksız bir biçimde sovyetin 'devrimci hükümetin tek olası biçimi' olduğunun anlatılması, önceki taktiklerin hatalarının teşhiri ve 'tüm devlet iktidarının Sovyetlere devrinin gerekliliğinin" propaganda edilmesi."[25] Amaç "bize İşçi Temsilcileri Sovyeti'ne benzeyen bir devlet örneği sağlayan" Paris Komünü'ne benzeyen bir devlet kurabilmek için çalışmaktı: "Örgütlü ve silahlı işçilerin doğrudan iktidarı, işçilerin ve köylülerin diktatörlüğü".[26]

Lenin'in tezlerinin, partili yoldaşlarının tümü tarafından hoş karşılandığı söylenemez. Örneğin partinin sağında bulunan St. Petersburg Komitesi, Lenin'in Nisan Tezleri'ni 8 Nisan'da 2'ye karşı 13 oyla reddetti.[27] Buna karşılık 27 Nisan-5 Mayıs tarihlerinde toplanan Bolşevik Parti Yedinci Konferansı, Nisan Tezleri'ni resmî politik çizgi olarak benimsedi.[28] Aradan geçen birkaç haftada Lenin "sistemli ve sabırlı açıklamanın" biraz zaman alacağını ve sosyalist devrim için hâlâ gidilecek yol olduğunu kabul etmişti. Bolşevikler sovyetler içinde azınlık iken iktidarı almak için harekete geçecek olanların ancak Blankistler olabileceğini düşünüyordu: "Hâlâ azınlık durumundayız, çoğunluğu kazanmanın gerekliliğini kabul ediyoruz." Lenin'in zamanlama ve hazırlık üzerine yaptığı vurgular Nisan Krizi esnasında yaşanan olaylarla da güçlenmiş oldu. 20-21 Nisan olayları sırasında sokaklara çıkan Bolşeviklerin çoğu "Geçici Hükümet'i tu-

25 V. I. Lenin, *Selected Works in Three Volumes*, cilt 2 (Moskova: Progress, 1970), s. 44 [*Seçme Yazılar*, çev. Ilhan Erman, İlkeriş Yayınları, Ankara, 2009].

26 Frankel, "Doctrinal Revolution", s. 131.

27 Longley, "Divisions", s. 66.

28 C.J. Read, *Lenin: A Revolutionary Life* (Londra: Routledge, 2005), s. 154.

tuklayın!" türü sloganları teşvik ediyorlardı ve hiç vakit kaybetmeksizin bir devrimci hükümet kurmaya hazır görünüyorlardı. Lenin 23 Nisan'da *Pravda*'ya "Krizin Dersleri" üzerine yazdığında, parti içinde Geçici Hükümet'e "destek politikası"na sahip olanlara da, halkın çoğunluğu istikrarlı bir biçimde arkasında durmadan önce "Kahrolsun Geçici Hükümet" sloganını yükseltenlere de karşı çıkılması gerektiğini vurguluyordu; "iktidarı ele geçirme" ve "Geçici Hükümet'i tutuklama" söylemlerinde Blankizm tehlikesi vardı. Böylesi "Blankistler" gerçekten de mevcuttu: O dönemde Merkez Komitesi sekreteri olan, 1915'teki Savaş Endüstrisi Komitesi seçimlerindeki tavrı da son derece çelişkili olan Bagdatiev etrafında kümelenmişlerdi. Bagdatiev'in düşüncelerine Lenin şöyle karşı çıkıyordu: "Rusya'da şu anda özgürlüklerin durumu öyle bir noktaya gelmiştir ki çoğunluğun iradesi sovyetlerdeki delege dağılımı ile ifade edilebilir, bu, Parti'nin iktidarı Blankist bir biçimde değil de gerçekten ele geçirmek istiyorsa sovyetlerde etkinlik kazanmak için mücadele etmesi gerektiği anlamına geliyor."[29] Mantık gayet açıktı: Bolşevikler sovyetlerde çoğunluğu kazanır kazanmaz Sovyet Hükümeti için kampanya başlayacaktı.

Koalisyon tehdit altında

Lenin'in sovyetler içinde sabırlı çalışma diye isimlendirdiği faaliyet Mayıs ayının ilk günlerinde başladı. Daha sonra başkentteki fabrikalarda Sovyet temsilcilerinin seçimi için yapılan ara seçimlerle birlikte Bolşeviklerin ağırlığı artmaya başladı. Sukhanov'a göre "Bolşevikler sovyeti fethetme programlarını hayata geçiriyorlardı".[30] Sovyet içinde yürütülen sabırlı çalışma meyvelerini veriyordu. 17 Mayıs'ta Boru Fabrikası'nda yinelenen seçim özellikle hararetli geçmişti. Bir Sovyet temsilcisi işçilerin bir kısmını seçimlerin bir gün ertelenmesi için ikna etmeye kalkışınca bir el arabasına bağlanıp Neva Nehri'ne atıldı; ancak

29 G. Sokolnikov, "How Should the History of October be Treated?", *International Press Correspondence*, 11 Aralık 1924.

30 Sukhanov, *1917*, s. 324.

daha hoşgörülü olanların müdahalesi ve kısa bir yumruklaşma, Sovyet temsilcisini sırılsıklam olmaktan ve muhtemel bir boğulmadan kurtarabildi.[31] Böylesi olaylar istisnaiydi, sabırlı açıklama ve ikna etme çalışmaları daha ziyade fabrika komitesi seviyesinde yürütülüyordu ve fabrikalardaki bu çalışmalar Petrograd Sovyeti'nin İşçi Bölümü'nde etkili olmaya başladı: Sukhanov'un hatırladığı kadarıyla İşçi Bölümü "her geçen gün daha da karşı konulamaz bir tempoyla Bolşeviklerle dolmaktaydı". 30 Mayıs'ta toplanan ve delegelerinin yaklaşık dörtte üçünün Bolşevikleri desteklediği Fabrika Komiteleri Birinci Konferansı'nın örgütlenmesi Bolşeviklerin inisiyatifiyle gerçekleşmişti. Sukhanov'un tabiriyle bu meclis "Petrograd proletaryasının fizyonomisini en doğru biçimde yansıtıyordu".[32] Sukhanov da, Bolşevikler gibi, işçi sınıfının yaz başı itibarıyla liberallerle ortak çalışma yürütmeyi kabul etmeye kısa bir süre istekli olma durumundan, onlar karşısındaki geleneksel düşmanca konumuna geri dönmeye başladığına inanıyordu. Tsereteli gerçekten de "kitlelerin taşıdığı hassasiyetlere yeterince uyum sağlayamıyordu".

Aynı zamanda ana karargâhtaki askerler başta olmak üzere kimi ordu bileşenlerinin de Sovyet liderliğine verdikleri neredeyse içgüdüsel destekten uzaklaşıp yüzünü Bolşeviklere dönmeye başladığına dair ilk işaretler ortaya çıkıyordu. Lenin Rusya'ya döner dönmez askerlerin önemini çok daha güçlü biçimde kavradı. Askerlerin de devrimci denklemle ilişkilendirilmesinin bir zorunluluk olduğunu derhal anladı.[33] Bolşevik Askerî Örgütü 31 Mart'ta kuruldu ve Nisan ortasından itibaren de gazetesi *Soldatskaya Pravda* yayınlanmaya başladı. Nisan ve Haziran arasında ana karargâha bağlı 2.000 asker örgüte katılmayı kabul etti.[34] Az sayıda yerde ise ordu birlikleri tamamen Bol-

31 Browder ve Kerensky, *Provisional Government*, cilt 2, s. 721.

32 Sukhanov, *1917*, s. 372.

33 Read, *Lenin*, s. 154.

34 A. Rabinowitch, *Prelude to Revolution: The Petrograd Bolsheviks and the July 1917 Uprising* (Bloomington: Indiana University Press, 1968) s. 231 [*Devrime Doğru-Petrograd Bolşevikleri ve 1917 Temmuz Ayaklanması*, çev. Serpil Pehlivan, Yordam Kitap, İstanbul, 2014].

şevikleri destekliyorlardı: Petrograd'da Birinci Makineli Tüfek Alayı Mayıs'ta onların tarafına geçmişti,[35] onları Letonyalı Nişancılar Alayı takip etmişti.[36] Kronstadt deniz üssündeki denizciler arasında artan Bolşevik desteği de giderek belirginlik kazanmıştı.[37] Mayıs ortalarından itibaren Bolşevik Askerî Örgütü; bu askerlerin, Kerenski tarafından devrim-öncesi disiplini anımsatan kimi uygulamaların hayata geçirilmesine ve Petrograd karargâhındaki birliklerin taarruz hazırlıkları kapsamında cepheye gönderilmesine yönelik olası hamlelere karşı örgütlenmelerinde öncülüğü ele geçirdi. 23 Mayıs gibi erken bir tarihte Bolşevik Askerî Örgütü, ana karargâh askerlerini cepheye göndermeye dönük bir teşebbüs söz konusu olursa silahlı bir sokak gösterisi düzenleme kararı almıştı. 1 Temmuz öncesinde Bolşevik Askerî Örgütü, Kronstadt Askerî Üssü'nden temsilcilerle bir dizi görüşme yürütmüş ve hükümetle bir çatışma yaşanması halinde Bolşevik Merkez Komitesi'nin 60 binden fazla askeri sokaklara çağırabileceği raporunu vermişti.[38]

Tüm Rusya Sovyetleri Birinci Kongresi 3-24 Haziran arasında gerçekleştiğinde delegasyonun bileşimi Bolşeviklerin son dönemde işçiler ve askerler arasında artan desteğini yansıtmıyordu; 1.000'den fazla delegeden sadece 105'i Bolşevikti. Sıra Koalisyon Hükümeti'ne verilecek desteğin oylanmasına geldiğinde delegelerin sadece % 19'u aleyhte oy kullandı. Ancak sosyalist bakanlara, halka karşı açık sorumlulukları bulunduğu ve Sovyet Kongresi tarafından alınan tüm kararların kendileri tarafından uygulanmasının zorunlu olduğunu hatırlatmayı da unutmadılar. Ilımlı sosyalistler olan Menşeviklerin ve SR'lerin Sovyet aygıtı üzerinde mutlak hâkimiyeti söz konusuydu, bu ise yeni oluşturulan Sovyet Merkez Yönetimi'nin Şubat ayının sonunda oluşturulan devrimci organdan oldukça farklı bir yapıda olduğu anlamına geliyordu. Tüm kararlar daha önce hiç

35 Sukhanov, *1917*, s. 372.

36 Daugavpils Üniversitesi'nden Profesör Vitalijs Šalda ile kişisel görüşme, Letonya, 28 Ocak 2016.

37 Rabinowitch, *Prelude*, s. 53.

38 *A.g.e.*

olmadığı kadar "dar bir oportünistler kliğinin diktatörlüğünün resmî kristalize olmuş hali" olarak eleştirilen Tsereteli'nin "Yıldız Odası" tarafından alınıyordu. Sukhanov ise, Koalisyon Hükümeti'nin Muhafız Kıtası'nın, Sovyet'in Asker Bölümü olduğunu söylüyordu. Mayıs ayı sonunda Asker Bölümü'ne bir konuşma yapan Lenin'in sözleri Sovyet Prezidyumu tarafından sürenin dolduğu gerekçesiyle kesilmek istendiğinde Asker Bölümü'nün konuşmanın bitirilmesi yönünde oy kullanması gibi sıra dışı olaylar bir kenara bırakılırsa hükümet, bu grubun desteğine her zaman güvenebilirdi.[39]

Sovyetler Birinci Kongresi çalışmaları devam ederken Bolşevik Askerî Örgütü, Yıldız Odası "oportünistleri"ne meydan okumak ve rahatsızlık vermek amacıyla, 4 Haziran'da Şubat Devrimi'nde hayatını kaybedenler onuruna bir gösteri gerçekleştirmeye karar verdi. Bolşeviklerin önderliğindeki Kronstadtlı denizciler, kendilerine katılan yüzlerce ana karargâh askeri ile birlikte Petrograd'ın merkezindeki Mars Parkı'na yürüdüler. Orada kalabalığa hitap edenler, Bolşevik Askerî Örgütü'nü "devrimin siperi" olarak tanımladılar. Bu gösteri o kadar başarılı oldu ki 6 Haziran'da Bolşevik Askerî Örgütü, Bolşevik Merkez Komitesi'ne, açık bir şekilde hükümet karşıtı mesaj ortaya koyan, Koalisyon Hükümeti'ne karşı çıkan ve yerine bir "Sovyet Hükümeti"nin kurulmasını talep eden bir başka gösteri düzenleme fikrini iletti. Kamenev gibi sağ-kanat Bolşevikler böylesi bir gösterinin düzenlenmesi fikrine karşı çıktıysa da Lenin önerinin lehine tavır aldı ve Merkez Komite'nin 8 Haziran toplantısında, St. Petersburg Komitesi ve Askerî Örgüt, sorumluluğu üstlenmeye ve detayları planlamaya başladılar. Viborg gibi işçilerin yaşadığı bölgeler tarafından sunulan açık desteğin de itici gücüyle Bolşevik basın 9 Haziran'da eylemin nerede ve ne zaman gerçekleşeceğine dair detayları veriyordu: Göstericiler 10 Haziran Cumartesi saat 2'de bir araya geleceklerdi. Hazırlık olarak Bolşevik Askerî Örgütü olası bir silahlı çatışma ihtimaline karşı güçlerini hazır hale getirmişti, bu esnada iyi örgütlenmiş Viborg Bölgesi Bolşevik Komite-

39 Sukhanov, *1917*, s. 359, 372.

si silah dağıtmış ve önemli devlet dairelerine el koymaya dair planlarını da paylaşmıştı.[40]

Bu hazırlıklar Merkez Komite ve Sovyetler Birinci Kongresi'ndeki parti delegasyonu tarafından son anda durduruldu, bu karar alınırken St. Petersburg Komitesi'nin ya da Askerî Örgüt'ün fikri alınmamıştı. Böylesi bir keskin dönüş yapılmıştı çünkü Sovyetler Birinci Kongresi, 8 Haziran'da Koalisyon Hükümeti'ne yukarıda anılan büyük desteği verdiği gün, aynı zamanda Petrograd Sovyeti tarafından izin verilmemiş tüm silahlı gösterilerin yasaklanması kararını da vermişti. Buna dayanarak, 9 Haziran öğleden sonra Sovyet, planlanan Bolşevik gösterisine direnmek için gerekli önlemleri alma kararlılığını ortaya koymuştu. Kamenev'in de içinde olduğu eyleme karşı olan Bolşevikler, Merkez Komite ile Askerî Örgüt arasında acil bir ortak toplantı düzenlemeyi başardılar ancak eylemin iptal edilmesi yönündeki önerileri dirençle karşılandı. 9 Haziran'ı 10'una bağlayan gece yarısından az sonra sadece Sovyet İcrası değil Sovyetler Birinci Kongresi'nin tüm delegasyonu Bolşeviklere başvurarak planlanan gösterinin iptal edilmesini istediler. Kamuya açık böylesi bir çağrı karşısında Merkez Komite 10 Haziran'ın ilk saatlerinde yeniden toplanarak bu sefer eylemi iptal etti. Böylesi bir karar, Lenin'in müdahalesi olmaksızın alınamazdı. Lenin toplantıda yeterince sabırlı ve sürekli çalışmanın henüz hayata geçirilemediğini, bir tuzağa düşme riskinin bulunduğunu açıkça ifade etti. Sovyet önderliği Bolşeviklere karşı bir kampanya içerisindeydi ve "proletarya bu saldırıyı azami sükûnet, dikkat, kendini dizginleme ve örgütlülük ile yanıtlamalıydı" – "saldırıya mazeret oluşturacak" bir tutum içinde olmamalıydılar.[41]

Bolşeviklerin bu geri adımını Sovyet liderleri nasıl yanıtlamalıydılar? Meydan okuma püskürtülmüştü, ancak Bolşeviklerin tavizi yüce gönüllülük ve uzlaşmacılık ile mi yoksa avantajdan yararlanmak amacıyla bir karşı saldırı ile mi karşılanmalıydı? Sovyetler Birinci Kongresi'nin açılışında Tsere-

40 Rabinowitch, *Prelude*, s. 56-60, 67-72.

41 Read, *Lenin*, s. 156; Rabinowitch, *Prelude*, s. 76-80, 232.

teli, Sovyet içinde yer alan hiçbir partinin siyasi iktidarın sorumluluğunu üstlenmeye hazır olmadığı yönündeki görüşünü ifade ettiğinde Lenin araya girerek Bolşeviklerin iktidarı almak için daima hazır bulunduklarını belirtmişti. Bu müdahale, doğrudan bir tehditten ziyade abartılı bir söylem örneğiydi, ancak 10 Haziran'da planlanan gösteri ve bunun için girişilen askerî tipteki hazırlıklar Tsereteli'nin söylenenlerin ne anlama geldiğinden emin olamadığı anlamına geliyordu.[42] Hem Tsereteli hem de Kerenski, Bolşeviklere karşı sertlik yanlısıydılar. Tsereteli bir konuda emindi: "Açıkçası söz konusu olan, bir siyasi komploydu; hükümeti devirmek ve iktidarı ele geçirmek için bir Bolşevik komplosu"; "karşı-devrim bizim içimizden ancak tek bir kapıdan, Bolşevikler üzerinden ilerleyebilir" demişti. Bolşevikler artık onun defalarca sakınılması gerektiğinden bahsettiği anarşiyi simgeliyordu, bu anarşinin sağcı bir karşı devrimi provoke edeceğini düşünüyordu. Eğer Bolşevikler onun "komplo" adını verdiği ideolojik propagandadan hareket ediyorlardıysa, o zaman silahsızlandırılmalıydılar, "silahlarını hak etmeyen devrimciler onların kamulaştırılmasına da katlanmalıydılar."[43]

Sovyetler Birinci Kongresi, Tsereteli ve Kerenski'nin önerdiği radikal eyleme destek vermedi. Bunun yerine 12 Haziran'da, büyük bir çoğunlukla, başka bir biçimde yanıt vermeye karar verdi. Sovyet, birlik ve uzlaşma sembolü olarak 18 Haziran'da kendi yürüyüşünü düzenleme kararı almıştı. Tsereteli bu zayıf yanıta hararetli bir biçimde karşı çıktı. 18 Temmuz'da planlanan gösterinin "Bolşeviklerin kolunu kanadını kıracağı" fikri ona göre akıl ve mantık dışıydı. Bolşevikler beklenebileceği gibi 18 Haziran gösterisine katıldılar ancak bunu kendi bildikleri gibi yaptılar. Çözümü "Bütün İktidar Sovyetler'e" sloganıyla süslenmiş pankartlar taşımakta buldular. 18 Haziran gösterisiyle ilgili diğer planları boşa çıkarmakta Bolşeviklerin gösterdiği maharet her kesim tarafından kabul edildi. Diğer çağdaşı yorumcular gibi, Sukhanov da eylemin fotoğraflarının açıkça

42 Read, *Lenin*, s. 156.

43 Rabinowitch, *Prelude*, s. 147; Roobol, *Tsereteli*, s. 142.



Sovyet İcrası tarafından Birinci Koalisyon Hükümeti'ni desteklemek için düzenlenen ancak Bolşevikler tarafından bozulan 18 Haziran gösterisi. Pankartta şunlar yazıyor: "Kahrolsun 10 kapitalist bakan, bütün iktidar işçi, asker ve köylü temsilcilerinin sovyetlerine."

ortaya koyduğu şeyi gördü: 18'indeki pankartların çoğu "Bütün İktidarın Sovyetler'e" devrini talep ediyordu.[44]

Taarruzla mücadele etmek

Sovyet İcrası'nın Bolşeviklerle planladıkları gösteri konusunda karşı karşıya gelmeyip bunun yerine 18 Haziran'da ortak bir gösteri düzenleme konusunda onlara katılmak yönünde 12 Haziran'da aldığı karar, Kerenski'nin, Sovyetler Birinci Kongresi'nin, uzun süredir planlanan taarruzu desteklemesini sağlaması konusunda elde ettiği başarı ile bağlantılıydı. Taarruza başlarken anlaşmazlık yerine birlik daha önemli görünmüştü. Bir hafta sonra taarruz haberi Petrograd'da halka açıklandı ve Bolşevik basın hariç açıklama yurtsever bir coşkunluk ile karşılandı. Bu coşku 16 Haziran'dan 23 Haziran'a kadar devam eden Bolşevik Askerî Örgütü'nün Tüm Rusya Birinci Kongresi'nde

44 Sukhanov, *1917*, s. 416.

yürütülen tartışmalara uzaktan yakından denk düşmüyordu. Konferansın delegeleri oldukça militan bir ruh haline sahiplerdi, taarruza direnmekte ve çağrısını yapan politikacıları yerinden etmekte kararlıydılar. Özellikle de ana karargâh askerlerinin cepheye sevkine kesinlikle direneceklerdi.

Taarruzun kamuoyuna açıklanmasından kısa bir süre sonra; Lenin, delegeleri vakit kaybetmeksizin gerçekleştirilecek bir silahlı ayaklanmanın, devam etmekte olan krize doğru bir yanıt olmayacağına ikna etmek için Bolşevik Askerî Örgütü Konferansı'nda 20 Haziran'da bir konuşma yapmak zorunda kaldı. Sabırla yürütülmesi gereken hazırlık çalışmalarında hâlâ yeterince mesafe kat edilemediği fikrindeydi. Buna karşılık bir yanıt verilmesi de zorunluluktu çünkü Koalisyon Hükümeti 20 Haziran'da Bolşeviklerin ağırlıkta olduğu Birinci Makineli Tüfek Alayı'nda bir "yeniden düzenleme" yapılacağına dönük bir açıklama yapmıştı: Sovyet'in onayı olmaksızın Petrograd'dan hiçbir askerin gönderilmeyeceğine dair Mart başında varılan anlaşmaya rağmen söz konusu "yeniden düzenleme"ye göre personelinin üçte ikisi taarruza destek olabilmek için cepheye gitmeye hazır halde tutulacaktı; 500'den fazla makineli tüfeğin ise cepheye derhal gönderilmesi gerekiyordu. Birinci Makineli Tüfek Alayı ortak bir eylem düzenleme çağrısı yapmak üzere Petrograd'daki diğer alaylara delegeler göndererek yanıt verdi, 21 Haziran'da Bolşevik Askerî Örgütü'nden ve Bolşevik St. Petersburg Komitesi'nden özel temsilciler, zor da olsa, makineli tüfekçileri hükümet karşısında "izole eylemlere" kalkışmamaları için ikna etti. Bolşevikler içindeki ayrışmalar giderek görünür hale geliyordu. *Soldatskaya Pravda* bir taraftan taarruza karşı öfkeli bir kampanya yürütürken *Pravda*, "detaylarını tam anlamadıkları için sloganların bir an önce hayata geçmesini" isteyen partiye yeni üye olmuş askerlerin tepkisel eylemlerine karşı uyarıyordu.[45]

30 Haziran'da Sovyet temsilcileri, Birinci Makineli Tüfek Alayı'nı, taarruzun ihtiyaçlarına göre hareket etmeye ve "yeniden düzenleme"yi kabullenmeye davet ettiklerinde sorun kri-

45 Rabinowitch, *Prelude*, s. 131.

ze dönüştü. Alayın tümünün çok yakında cepheye sevk edileceği söylentilerinin arasında, protesto gösterisi için hazırlıklara 1 Temmuz'da yeniden başlandı. 2 Temmuz'da Birinci Makineli Tüfek Alayı'nın sokaklara inmesini engellemenin hiçbir yolu kalmadığını düşünen Bolşevik Askerî Örgütü, Merkez Komite'den görüş talep etti. Merkez Komite, Askerî Örgüt'ün kendisini Alay'ın planlarından uzak tutmaya çalışmasını, eylemi görmezden gelmesini önerdi, bu tavsiye yararsızdı çünkü böylesi bir tavır makineli tüfekçi kadrolar nezdinde tüm inandırıcılığın kaybedilmesi anlamına gelecekti. 2 Temmuz'da "hükümet karşıtlığının çok yoğun biçimde hissedildiği" bir yürüyüş gerçekleştirildi, Birinci Makineli Tüfek Alayı 3 Temmuz'da Koalisyon Hükümeti'ni devirmek üzere bir operasyon başlatacağını ve eylemlerine Bolşevik Askerî Örgütü'nün de destek vereceğini varsaydıklarını açıkladı.[46]

Koalisyon Hükümeti, otoritesine karşı yükselen bu tehdide hiçbir biçimde yanıt üretebilecek durumda değildi. Mart sonundan beri Ukrayna'daki milliyetçi gruplar, yeni devrimci Rusya'da bir tür özerklik taleplerini ifade edebilmek için "Rada" olarak da bilinen geçici bir konsey oluşturmaktaydılar. Rada 10 Haziran'da Birinci İlke olarak da bilinen belgeyi kabul etmişti; bu belge Ukrayna'nın özerklik hakkını ortaya koyuyordu, kısmen aceleye getirilmiş bir karardı bu, çünkü Kerenski taarruza zarar verme korkusuyla Ukraynalı askerî birimlerin bir kongresini yasaklamıştı. Rada Ukrayna'daki askerî birimlere kendi otoritesini kabul ettirmeyi umuyordu.[47] 26 Temmuz'da Koalisyon Hükümeti, Tsereteli ve Kerenski'nin de içinde bulunduğu bir delegasyonu, konuyu görüşmek üzere Kiev'e göndermeye karar verdi. Görüşmeler 28 Haziran'da başladı ve üç gün sonra bir uzlaşma sağlandı. Buna göre Ukrayna'ya sınırlı bir özerklik tanınıyordu ancak ordunun Ukraynalılaştırılması kabul edilmemişti ve daha ileri tartışmalar Kurucu Meclis toplanana kadar rafa kaldırılmıştı. 2 Temmuz'da bu anlaşmanın içeriği Koalisyon Hükümeti ile tartışılırken liberal ba-

46 *A.g.e.*, s. 139.

47 Abraham, *Kerensky*, s. 207.

kanlar öfkelendiler ve topluca istifa etmeye karar verdiler. Ilımlı sosyalistler açısından Ukrayna'ya özerklik tanımakta bir sorun yoktu; hem Menşevikler hem de SR'ler için devrimci Rusya'nın eski Rus İmparatorluğu'nu bir tür federal devlete çevireceği kesindi. Liberaller için ise yeni Rusya'nın "bir ve bölünmez" olması bir kırmızı çizgiydi; bu konuda herhangi bir taviz, en azından Kurucu Meclis karar almadan imkânsızdı.

3 Temmuz sabahı liberallerin terk ettiği Sovyet bakanları bir "Yıldız Odası" toplantısında bir araya geldiler. Tsereteli, Temmuz ortalarında tam katılımlı bir Sovyet toplantısı önerdi, ancak o zamana kadar görevleri devam eden bakanlar bir kayyum yönetimi oluşturmalı ve ikinci bir Koalisyon Hükümeti'nin temelini oluşturacak radikal bir demokratik program taslağı hazırlamalıydı. "Yıldız Odası", işleri bu şekilde yürütmeye karar verdi, ancak herhangi bir gelişme sağlanabilmesi için Sovyet bakanlarının Birinci Makineli Tüfek Alayı'nın kararıyla tetiklenen devrimci gösterilere karşı koyması gerekiyordu.

4

KOALİSYONUN ÇÖKÜŞÜ

Temmuz günleri

Birinci Makineli Tüfek Alayı eylemine planlandığı gibi 3 Temmuz'da başladı ve destek alacağını umduğu Kronstadt Deniz Üssü'ne de kentin işçi sınıfı bölgelerine de delegeler gönderdi. Makineli tüfekçileri taşıyan kamyonlar Viborg Bölgesi'ne ulaştığında, işçiler eylemlerle desteklerini gösterdiler, kısa süre sonra kentin diğer yakasından Putilov Fabrikası'ndan işçiler de onlara katıldı. O dönemde Putilov Fabrika komitesinin sekreteri olan ve "Blankist" eğilimi bilinen Bagdatiev aynen Nisan'da olduğu gibi Geçici Hükümet'in vakit kaybetmeksizin devrilmesi gerektiği çağrısı yapanlardan biriydi.[1] Kısa bir süre sonra Makineli Tüfek Alayı Finlandiya İstasyonu'nu işgal etti ve kentin köprülerini kontrol altına aldı. Silahlı asker ve işçi kortejleri, Neva Nehri'nin kuzey kıyısındaki, başkentin Petrograd Side bölgesindeki Bolşevik yönetim merkezine doğru yürüyorlardı. Bolşevik liderler bu duruma nasıl bir yanıt vereceklerdi? 3 Temmuz'da gerçekte odaklandıkları konu makineli tüfekçilerin gösterisi değil Sovyet'in İşçi Bölümü'ydü. Lenin'in Nisan'da

1 A. Rabinowitch, *Prelude to Revolution: The Petrograd Bolsheviks and the July 1917 Uprising* (Bloomington: Indiana University Press, 1968), s. 151.

çağrısını yaptığı ve haftalar süren sabırlı ikna çalışması meyvelerini vermek üzereydi, 3 Temmuz akşamı için Sovyet'in İşçi Bölümü'nün bir toplantı yapması planlanmıştı ve Bolşevikler, bu toplantıdan bir Sovyet Hükümeti kurulması çağrısı kararının alınabilmesi için yeterince taban çalışması yaptıkları konusunda oldukça emindiler. O akşam İşçi Bölümü toplantısı başladığında bir Sovyet Hükümeti çağrısı karar altına alındı ancak Petrograd işçilerinin liberallerle işbirliğine duydukları uzun süreli düşmanlığı bir kez ortaya koymalarına hiçbir Bolşevik lider tanık olamadı çünkü makineli tüfekçilerin eylemi yavaş yavaş kontrolden çıkıyordu. Bu yüzden de tüm Bolşevik liderler Sovyet binasından ayrılıp neler yapılabileceğini değerlendirmek üzere parti merkezine geri döndüler.[2]

3 Temmuz akşamı eylemdeki alaylardan bir delegasyon büyük bir hışımla Bolşevik Parti'nin merkez binasına girdiler ve "sokağa çıkıyor" olduklarının bilgisini verdiler. Telaşlanan Bolşevikler önce harekete geçmemelerini ve eylemlerle ilgili Sovyet'in koyduğu yasağı gözetmelerini istediler.[3] Daha sonra Merkez Komitesi, St. Petersburg Komitesi ve Askerî Örgüt acil durum toplantısında bir araya gelerek yasağı onayladılar ve alaylara kararlarını uygulatmak için delegeler gönderdiler. Ancak eylemciler onları dikkate almıyordu. Parti yönetim binasının önünde silahlı binlerce asker ve işçi, ilk başta dağıtılmak istenmiş olmalarına rağmen Tauride Sarayı'na yürümekte ve Sovyet'in iktidara el koymasını talep etmekte kararlıydı. Bu eylemin sonlandırılamayacağını anlayan Parti, onu yönetmeye ve kontrol altına almaya çalışmak dışında bir seçeneği kalmadığına karar verdi, böylece Askerî Örgüt'e hareketin başına geçme talimatı verildi. Apar topar alınmış bu karar, sonrasında Bolşevik Merkez Komitesi tarafından 4 Temmuz'un erken saatlerinde geriye dönük olarak onaylandı; *Pravda*'nın itidal tavsiye eden başyazısı hızlıca yeniden kaleme alındı. Bu koşulların an-

2 N.N. Sukhanov, *The Russian Revolution, 1917: A Personal Record* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1984), s. 426-431.

3 I. Deutscher, *Stalin* (Londra: Penguin Books, 1966), s. 156 [*Stalin-Bir Devrimcinin Hayatı*, çev. Selahattin Hilav, 2 cilt, Sosyal Yayınları, İstanbul].

laşılır kılacağı üzere Lenin Finlandiya'daki yürüyüş tatilinden başkente geri davet edildi.

4 Temmuz'da Bolşevik Merkez Komitesi, St. Petersburg Komitesi, Askerî Örgüt ve Sovyet'in İşçi Bölümü yönetiminin tümü, Sovyet'i "iktidarı kendi ellerine almaya" davet eden "barışçıl ve örgütlü" bir eylem çağrısı yaptılar. Böylece "askerî alaylarda ve fabrikalarda doğan hareket, Petrograd'ın tüm işçilerinin, askerlerinin ve köylülerinin iradesinin barışçıl ve örgütlü ifadesi haline gelecekti". Bu çağrının tam olarak ne anlama geldiği belli değildi. Silahlı çatışmalar, Nevskii Bulvarı'nda eylem yapan askerlerin bir patlama sonrasında ürkmeleri ve etrafa ateş açmaya başlamalarıyla 3'ü gecesi saat 11 gibi erken bir saatte başlamıştı. 4 Temmuz sabahı saat 2'de 30 bin Putilov işçisi sokaklardaydı ve sayı kısa sürede 70 bine ulaştı – yazın tam ortasıydı, kuzeye gittikçe havanın neredeyse hiç kararmadığı Petrograd'ın "beyaz geceleri" yaşanıyordu. Kalabalık Tauride Sarayı'na yaklaşırken, Putilov işçileri bir Sovyet Hükümeti kurulana kadar bölgeden ayrılmamaya ant içiyorlardı. Diğer yandan Sovyet İcrası ise "iradesine zorla etki etme teşebbüsünü" reddettiğini sabaha karşı saat 5'te karar altına aldı.[4]

4 Temmuz sabahı boyunca, eylemcileri desteklemek için gelenlerin sayısı sürekli arttı. Yeni alaylar protestoya katıldıkça bölgeye doğru çok farklı noktalardan düzenli bir askerî kamyon akışı kenti kapladı. Bir süre sonra 10 bin Kronstadtlı denizci karaya çıktı, yanlarında 60 bin tüfek mermisi, 500 revolver topu, sedyelerle bir sağlık ekibi ve bir yürüyüş bandosu getirmişlerdi. Kronstadtlılar doğrudan, balkona çıkmaya zorla ikna edilen Lenin dahil bir çok Bolşevik liderin kendilerine hitaplarını dinlemek üzere Bolşevik parti merkezine gittiler. Lenin balkona çıktığında kulakları sağır eden bir tezahüratla karşılandı ancak verdiği mesaj pek de hoş karşılanmadı. "Bütün iktidar Sovyetlere" sloganının er ya da geç muzaffer olacağını belirtti ancak günün görevinin hâlâ itidal, kararlılık ve ihtiyatı el-

4 Rabinowitch, *Prelude*, s. 162-4, 172-5; 4 Temmuz çağrısı şurada canlandırıldı: E. Acton ve T. Stableford (ed.), *The Soviet Union: A Documentary History*, cilt 1 (Exeter: University of Exeter Press, 2005), s. 24.

den bırakmamak olduğunun da altını çizdi. Diğer bazı içeriği tam anlaşılmaz talimatları aktarmak başka konuşmacılara kalmıştı: Eylemcilere "kapitalist bakanların hükümetten atılmasını talep etmeleri" söylenmişti ancak Sovyet bakanların liberaller olmaksızın bir hükümet kurmayı reddetmeleri durumunda "sonraki talimatları beklemeleri" gerekiyordu. Göstericiler daha sonra Sovyet binası etrafında halihazırda toplanmış kalabalıklara katılmak üzere yürüyüşe geçtiler. Şehir merkezine ulaşmak için dolambaçlı bir güzergâh seçtiler, Neva Nehri'ni geçerek güneye ilerlediler, Nevskii Bulvarı'nı takip edip Mars Parkı'nın önünden geçerek Tauride Sarayı'na ulaştılar. Bu yolun tercih edilmesi tesadüfi değildi. Daha sonra Temmuz günlerinde Bolşeviklerin amaçlarını açığa çıkarmak için kurulan Soruşturma Komisyonu'na ifade veren Bagdatiev, adamlarının geçerken, göstericilere ateş eden bir grup keskin nişancıyı hallettiğini ve çatışma esnasında 5 göstericinin ölüp 27'sinin yaralandığını söylemişti. Günün ilerleyen saatlerinde Nevskii Bulvarı'nda bir başka gösterici grubuna da ateş açılmıştı: İlk başta yoğun ve rastgele ateş açarak yanıt vermişlerdi, sonrasında bir zırhlı araç ortaya çıktı ve ateş edilen bina yoğun makineli tüfek ateşi altına alındı, daha sonra denizciler binaya girerek sorumlu olduklarını düşündüklerini linç ettiler. Temmuz Günleri boyunca toplamda 400 kişi öldü veya yaralandı.[5]

Kronstadtlıların Tauride Sarayı'na gelmesi sonrasında kabinedeki bakanların aralarındaki en radikal olarak gördükleri Çernov, sükûnet çağrısı yağmak üzere dışarı çıktı. Yaptığı kısa konuşmada yaşanan krizin sorumlusu olarak liberal bakanların istifasını gösterdi. Sonra kalabalık içinden biri, kendisine tarım bakanı olarak neden hâlâ toprağı kamulaştırmadığını sordu; bu tepki kitleyi önce yeniden hareketlendirdi ve sonra da Çernov'un yakalanmasına, arabaya tıkılmasına ve tutuklandığının açıklanmasına yol açtı. Bunlar olurken bir grup eylemci işçi Sovyet binasına girerek, toplantı halindeki Sovyet İcrası'na Çernov'un akıbeti ile ilgili bilgi verdi. Troçki Sovyet Hükümeti

5 Rabinowitch, *Prelude*, s. 182-6. Ölü ve yaralı sayısı için bkz. Sukhanov, *1917*, s. 452.

çağrısına destek veriyor olmasına rağmen, Çernov'u kurtarmak için aceleyle dışarı çıktı, açık arabanın kaportasına çıkarak gemicilerden tutsaklarını bırakmalarını istedi. İlk başta denizciler Troçki'nin elini sıkmayı reddettiler ve teklifini kabul etmediler, ancak sonrasında istemeye istemeye de olsa anlaştılar ve Troçki'nin Çernov'u Tauride Sarayı'na geri götürmesine müsaade ettiler. Sinirler biraz yatışınca, göstericilerden oluşan bir heyet sosyalist bakanlar tarafından kabul edildi. Ancak göstericilerin derhal bir Sovyet Hükümeti gerektiği yönündeki taleplerini çok açık bir biçimde reddettiler.[6]

Gece yarısına doğru Sovyet liderleri kendilerine sadık askerî birimlerin Petrograd'a yaklaştıklarına dair duyum aldılar. İki saat sonra, Bolşevik Merkez Komitesi toplandı. Bu toplantıda Lenin tartışmaya kararlı bir biçimde müdahale etti. Bolşevik Askerî Örgütü liderinden kendisine Bolşeviklerin ordu içindeki gücünün anlaşılır ve detaylı resmini sunmasını istedi: Hangi birliklere güvenilebileceğini, hangi birliklerin tereddüt edebileceğini, Bolşevik bir hareketlenme için hangi silahların ve gerekli cephanenin kullanıma hazır olduğunu sordu. Askerî Örgüt lideri ancak çok genel cevaplar verebilince Lenin geri çekilmenin olası tek seçenek olduğuna karar verdi. Merkez Komite askerî birliklerden kışlalarına geri dönmelerini ve eylemi bitirmelerini istedi. Lenin, Kronstadtlılara hitap edeceği konuşması için aynı gün daha erken saatlerde balkona çıkarken yoldaşlarından birisi kendisine iktidara el koyma anının gelip gelmediğini sormuştu. Kaçamak bir cevap vermişti: "Göreceğiz, şu anda söyleyebilmek imkânsız." 5 Temmuz'un ilk saatleriyle birlikte o anın henüz gelmemiş olduğu çok açık bir biçimde ortaya çıkmıştı.[7]

Kerenski'nin koalisyonu

Temmuz gösterilerinin haberleri kendisine ulaştığında Kerenski, General Kornilov ile birlikte Güneybatı Cephesi'ndeydi. 3 Temmuz'da bir telgraf çekerek "vatan hainliğine teşebbüs eden

6 G. Swain, *Trotsky* (Harlow: Pearson Education, 2006), s. 63.

7 Rabinowitch, *Prelude*, s. 184.

eylemlerin engellenmesini, asi birliklerin silahsızlandırılmasını ve bütün tahrikçilerin ve asilerin mahkemelere teslim edilmesini" talep etti. Ayrıca "Dışişleri Bakanlığı'nın elindeki delilleri kamuoyuna açıklaması" çağrısı da yaptı.[8] Burada kastedilen Lenin'in bir Alman ajanı olduğunu ispat ettiği iddia edilen "belge"ydi ve 4 Temmuz akşamına doğru Adalet Bakanı beklendiği gibi Lenin'in maaşa bağlanmış bir Alman ajanı ve sürmekte olan eylemlerin bir Alman komplosunun parçası olduğunu iddia eden bir basın açıklaması yayınladı. Bu açıklamanın etkisi hızla hissedildi. 4-5 Temmuz gecesi *Pravda* büroları Adalet Bakanı'nın emriyle basıldı ve sonrasında da azılı bir güruh tarafından talan edilerek kullanılamaz hale getirildi. Daha sonra Bolşevikler tarafından boşaltılmış olan Bolşevik Parti merkezi de hükümete bağlı güçler tarafından ele geçirildi. Adalarındaki deniz üssüne geri çekilmeyip Peter Paul kalesini ele geçirmiş olan Kronstadtlılar ise silahlarını teslim etmeye hızlıca ikna edildiler.[9] Sovyet Bakanları 6 Temmuz'da bir kez daha bir "Yıldız Odası" toplantısında bir araya geldiklerinde ikinci bir Koalisyon Hükümeti ihtiyacı üzerinde uzlaşıldı. Buna karşılık, Menşeviklerin ve SR'lerin böylesi bir durumda tasarladıkları taleplerin sözde liberal koalisyon ortaklarını etkilemesi zordu. Toprak reformu sorununa geçici bir çözüm istiyorlar ve bir demokratik cumhuriyetin kurulması olasılığını gündeme getiriyorlardı.[10] Akşam olduğunda Kerenski cepheden dönmüş ve olağanüstülük hissini tazelemişti: Derhal Lenin'in tutuklanması için bir emir yayınlandı ve bir sonraki gün Lvov başbakanlıktan istifaya ikna edildi.

Lvov'un devrimi kuşatan sorunların üstesinden gelebilecek kadar güçlü olmadığına dair yaygın bir kanaat söz konusuydu. Çoğu kişiye göre o kafası karışık, beceriksiz bir idealistti. 27 Nisan'da dört Devlet Duması'nda görev yapmış vekillere yaptı-

8 R. Abraham, *Alexander Kerensky: The First Love of the Revolution* (Londra: Sidgwick and Jackson, 1987), s. 220.

9 Sukhanov, *1917*, s. 454, 463.

10 W.H. Roobol, *Tsereteli - a Democrat in the Russian Revolution* (Lahey: Martinus Nijhoff, 1976), s. 154.

ğı bir konuşmada "Büyük fikirlerin etkisi altında yaşamak, halk güçlerinin yaratıcı emeğine katılmak, bu emeğin elde ettiği büyük ruhani nimetleri korumak ve onları takdir etmek bizim payımıza düşen bir talihtir" demiş ve belki de naifçe bir umutla "geçmekte olan her gün Rus halkının bitmek tükenmez yaratıcı gücüne olan inancımı tazeliyor" diye de eklemişti.[11] Kerenski ise Mayıs ve Haziran'da cepheleri gezerken Rus halkının yaratıcı gücünü yeterince sınamıştı ve artık mantıklı, sonuç alıcı politikaya ihtiyaç vardı. Bir sonraki koalisyon hükümeti ki bu hükümetin, Tsereteli'nin Sovyet İcrası'na açıkladığı üzere 5 sosyalist, 5 liberal toplam 10 bakandan oluşması planlanıyordu, kurulana kadar yeni bir geçici yönetim organize etme görevini kendisi üstlendi. Geçici yönetimde Tsereteli içişleri bakanı görevini üstlendi ve birkaç haftadır çağrısını yapmakta olduğu Bolşeviklere karşı kararlı eylem çizgisini hayata geçirmeye başladı. Bir sonraki duyuruya kadar bütün gösteriler yasaklanacak ve Temmuz Günleri gösterilerine katılan herkes cezalandırılacaktı.

İkinci bir Koalisyon Hükümeti kurmanın kolay olmadığı anlaşıldı ve ancak 24 Temmuz'da yani, Temmuz Günleri krizinin üç hafta sonrasında yeni bir koalisyon için anlaşma gerçekleşti. Süreç, Kerenski'nin yeni oluşacak bir Koalisyon Hükümeti'ne temel teşkil edeceğini umduğu Geçici Hükümet'in İlkeleri Deklarasyonu'nu 8 Temmuz'da açıklaması ile başladı. Bu metin Tsereteli tarafından 6 Temmuz'da ortaya konan fikirler ekseninde oluşmuştu. Metin, Çarlık döneminden kalan ve hâlâ varlığını sürdüren kimi eskimiş yapıların –örneğin toplumun hiyerarşik sosyal tabakalara ayrılması– ortadan kaldırılacağını ve Kurucu Meclis hazırlıklarının hızlandırılacağını açıkça ortaya koyuyordu. Savaş konusunda ise hükümet artık İtilaf Devletleri'ne ortak savaş hedeflerini tartışmak üzere açık bir konferans çağrısı yapıyordu. Sosyal politikalar alanında, yeni hükümetin, ekonomik hayatın düzenlenmesi ve sanayinin denetlenmesi ile ilgili kararlar alacağını belirtiyordu: "Acil olarak" sen-

11 R.P. Browder ve A.F. Kerensky, *The Russian Provisional Government, 1917: Documents* (Stanford, CA: Stanford University Press, 1961), cilt 3, s. 1259.

dikalarla, sosyal sigortalarla ve işgücü ile ilgili meselelerin arabuluculuk yoluyla çözümü için yasalar çıkarılacaktı, ayrıca "eski tarım politikası da sona erecekti".

İlkeler Deklarasyonu her ne kadar Kurucu Meclis'e referans verdiği sürece liberaller açısından kabul edilebilir bulunsa da tıpkı Birinci Koalisyon Hükümeti kurulduğunda olduğu gibi liberallerin sosyal politika konusunda söylenenler ile ilgili tereddütleri vardı: Bu tarz konuların tümünün gündeme getirilmesinin Kurucu Meclis kurulana kadar ertelenmesine dair görüşleri değişmemişti. Buna karşılık işçilerin ve askerlerin giderek güçlenen radikal ruh halleri düşünüldüğünde sosyal politikası olmayan bir Koalisyon Hükümeti'nin kurulması gündem dışıydı. Kadet Parti'nin resmî yanıtı Kerenski'nin teklif ettiği yönetime katılmamak yönündeydi, kendisinin 12 Mart'ta cephede idam cezasının tekrar uygulanması konusunda sergilediği kararlılık bile bu tutumu değiştirmemişti. 13 Temmuz'da geçiş yönetimi istifa ederek Kerenski'ye yeni bir koalisyon kurulabilmesi için partiler arası müzakerelerden ziyade kendi ikna kabiliyetini kullanması çağrısı yaptı. Sonuç olarak bir grup radikal Kadet daha, 14-15 Temmuz'da Moskova'da Kerenksi ile görüşmeyi kabul etti. Talepleri çok çeşitliydi: Radikal Tarım Bakanı Çernov kabine dışı kalmalıydı; İlkeler Deklarasyonu geri çekilmeliydi ve "yönetimde çok başlılık" sona erdirilmeliydi – bu, sosyalist bakanların Sovyet'e karşı sorumlu olması yönündeki Tsereteli ilkesinin geçersiz olması anlamına geliyordu ki Sovyetler Birinci Kongresi bu konuda ısrarcı olmuştu. Liberaller İtilaf Devletleri'yle tam anlamıyla dayanışma içinde olunmasını, asker komitelerinin askerî taktiklere ve stratejilere karışmasına son verilmesini de talep ediyorlardı.[12]

Kerenski bu önerileri 18-19 Temmuz'da Sovyet İcrası'na sundu, teklifin tartışılması sırasında Çernov kabinedeki pozisyonunun dokunulmaz olmadığını ve tarım bakanı olarak görevinden feragat etmesi gerektiğini kabul etti, buna karşılık Sovyet İcrası, İlkeler Deklarasyonu konusunda taviz verilemeyece-

12 J. White, "The Kornilov Affair: A Study in Counter-revolution", *Soviet Studies* 20 (1968), s. 196.

ğinde ısrarcı oldu. Kadetler, deklarasyonun varlığının kendileri açısından kabul edilemez olduğunu belirtince görüşmeler tıkandı ve Kerenski 21 Temmuz'da istifa etti. Kerenski'nin önceki temsilcisi, Kışlık Saray'da, bakanların, Sovyet İcrası'nın ve Devlet Duması'nın Geçici Komitesi'nin katıldığı bir ortak acil durum toplantısı organize etti. "Kerenski istifasını geri çekmeden yeni bir hükümetin nasıl kurulabileceğini hayal etmenin" imkânsız olduğunun tespit edildiği toplantıda Kerenski'ye kendisinin uygun bulduğu bir bileşimde hükümet kurması için tam yetki verildi. Kerenski bunun üzerine bir "bağımsızlar hükümeti" kurdu: Sosyalist bakanlar Sovyet'in temsilcisi olmayacak ve herhangi bir biçimde ona karşı sorumlu olmayacaktı, bunun haricinde tutumlarını Sovyet içindeki meslektaşlarına bireysel olarak aktarabileceklerdi; benzer biçimde hükümet bir bütün olarak İlkeler Deklarasyonu'nu desteklemeyecek, ancak bakanlar metne dair desteklerini bireysel olarak ifade edebileceklerdi.[13]

Kerenski'nin makyajlanmış modeli İkinci Koalisyon Hükümeti'nin 24 Temmuz'da çalışmalarına başlamasını mümkün kıldı, ancak hükümet Tsereteli olmadan toplandı. Sosyalist bakanların Sovyet'e karşı sorumlu olması, onun için ilkesel bir konuydu. Sovyet İcrası'na düzenli bir biçimde rapor verme görevi olmadığında, günün sonunda sosyalist bakanların seçmenlerinden tamamen kopacağına inanıyordu; zaman onu haklı çıkaracaktı.[14] 15 bakan arasında Çernov ile birlikte artık 8 sosyalist bakan bulunuyordu. Buna rağmen İkinci Koalisyon Hükümeti'nin politikaları, kabinedeki sosyalist çoğunluğu neredeyse hiç yansıtmadı. Hükümet kendisini "milli ve tarafsız" olarak tanıttı ve politikaları itibarıyla Birinci Koalisyon Hükümeti'ne göre daha sağdaydı. Önemli sayıda Kadet'in, en sonunda ve partinin yöneticilerine karşı olarak, ılımlı sosyalistler karşısında sayıca azınlıkta olmalarına rağmen İkinci Koalisyon Hükümeti'ne rıza göstermeye karar vermelerinin bir sebebi de yerel seçimlerin ortaya çıkardığı sonuçlardı. Haziran sonunda ve Temmuz başın-

13 Abraham, *Kerensky*, s. 239.

14 Roobol, *Tsereteli*, s. 160.

da kent *duma*ları ve taşra *zemstvo*ları için yapılan yerel seçimlerde liberaller oyların ancak % 16'sını alabildiler. Yerel seçimlerin partiye etkilerinin tartışıldığı 14-15 Temmuz'da düzenlenen Kadet bölgesel toplantısında, devrimin gelişiminde partinin etkisinin zayıflamaya başladığı tespit edilmişti.[15]

Kornilov olayı

18 Temmuz'da, ikinci bir Koalisyon Hükümeti kurulması sürecinde yaşanan krizin doruk noktası yaşanırken Kerenski, General Kornilov'u genelkurmay başkanı olarak atamaya karar verdi. Nisan Krizi'nde Petrograd Sovyeti'ne karşı güç kullanma çağrısı yapmış olan kişiyi ülkenin yeni askerî şefi ilan etmek hiç kuşku yok ki bir tür kumardı. Özellikle, Kornilov, Nisan krizinden hemen sonra o zamanki Savunma Bakanı Guçkov'a "ordunun Sovyet tarafından kargaşaya sürüklenmesine katkı sunmayı ve tanıklık etmeyi kabul edilemez" bulduğunu söyleyerek Petrograd'ın Askerî Komutanlığı'ından istifa ettiği için bir kumardı. Mayıs ayının başlarında Kornilov, Güneybatı Cephesi'ndeki Sekizinci Ordu Kumandanı görevine getirildi. Taarruzun hazırlıklarının yapılması ve uygulanması aşamalarında Kerenski ile birçok toplantı gerçekleştirdi ve Temmuz Günleri'nden sonra, 8 Temmuz'da Güneybatı Cephesi Kumandanlığı'na terfi ettirildi. Kornilov'un genelkurmay olarak attığı ilk adım Kerenski ile arasındaki çalışma ilişkisinin kolay yürümeyeceğini gösterdi. Kerenski, boşalan Güneybatı Cephesi kumandanlığı görevine asker komiteleri ile çalışmaya istekli ve muktedir birkaç generalden biri olan General A.V. Cheremisov'u atamaya kalktığında Kornilov, Cheremisov'un atamasını derhal veto etti. Buna karşılık Kerenski her şeyden çok, İkinci Koalisyon Hükümeti'ne liberallerin desteğini kazanmaya ihtiyaç duyuyordu ve daha sonra problem çıkaracak olsa da Kornilov'un atanması onlara muhakkak hitap etmekteydi.

---

15 W.G. Rosenborg, *Liberals in the Russian Revolution: The Constitutional Democratic Party, 1917-1921* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1974), s. 185-90.

Kornilov disiplinin yeniden tesis edilmesi için ölüm cezasının yeniden yürürlüğe girmesinin istikrarlı bir savunucusu olagelmişti. Kerenski'nin 12 Temmuz'daki kararından önce cephede ölüm cezasını yeniden uygulama talebini kamuoyuna açıklamıştı ve 19 Temmuz'da, atanmasından hemen sonra, cephe gerisinde de uygulanmasını talep etti; bunun yanı sıra askerî operasyon planlarına hükümetin hiçbir biçimde "karışmaması" gerektiğini de bir talep olarak ortaya koydu. Kornilov 3 Ağustos'ta, İkinci Koalisyon Hükümeti'ne, ordunun savaşma kapasitesinin yeniden nasıl tesis edilebileceği ile ilgili bir memorandum sundu. Bu metin cephede olduğu gibi cephe gerisinde de idam cezasının gelmesini, subayların yetkilerinin yeniden artırılmasını, hükümet komiserlerinin yetkilerinin kısıtlanmasını, cephedeki asker meclislerinin yasaklanmasını ve ordu içinde sadece belli gazetelerin dağıtılmasına izin verilmesini öneriyordu. Kerenski memorandumu hemen reddetmedi, ancak "tonunun düşürülmesi" gerektiğini düşünüyordu. Buna karşılık tonda hiçbir değişiklik olmadı, hatta Kornilov el yükseltti; ordunun ayağa kaldırılması programının ayrılmaz bir parçası olarak demiryolu ağının askere devredilmesini ve köylülerin topraklara el koymasının temel önemdeki gıda üretimine zarar verdiği bölgelerde düzenin yeniden sağlanması için yetkinin askeriyeye verilmesini de taleplerine ekledi.[16]

Buna karşılık bu talepler Kornilov'un düşüncelerinin sadece kamuya açık olan kısmını yansıtıyordu. Göreve atandığı ilk andan itibaren kendisine en yakın olanlar Sovyet iktidarının sona erdirilmesi ve otoriter bir hükümet kurulmasına dair planların bir parçası oldular. Kornilov'un sadık ve yakın danışmanı V.S. Zavoiko Rusya'nın Ekonomik Yeniden Yapılandırılması Topluluğu'nun üyesiydi. Bu grup, Kornilov'un Nisan Krizi'ndeki tutumundan etkilenerek Rusya'nın acilen ihtiyaç duyduğunu düşündükleri diktatörlük görevi için uygun ismi bulduklarına ikna olan bir grup sanayici ve bankacı tarafından Nisan 1917'de kurulmuştu. Daha Mayıs ayında, Genelkurmay Başkanlığı'nda bir Subaylar Sendikası kurulmuş ve Dördüncü Devlet Duma-

16 White, "Kornilov", s. 189-97.

sı'nda eski bir Kadet milletvekili olan lideri de kısa süre sonra plana dahil olmuştu. Sendikayı, askerî diktatörlük kurmayı hedefleyen gizli bir plana katmış ve örgütünü, Siberian Bank tarafından finanse edilen Cumhuriyetçi Merkez adı verilen bir diğer karşı devrimci grupla işbirliğine sokmuştu. Rusya'nın Ekonomik Yeniden Yapılanması Topluluğu ile Cumhuriyetçi Merkez temas ettikleri Temmuz ayının ortasına kadar birbirlerinden oldukça ayrı bir biçimde hareket ediyorlardı ve sonrasında Cumhuriyetçi Merkez daha zengin olan topluluğun etkin bir takipçisi haline geldi. Kornilov'un atanması sonrasında Subaylar Sendikası, bütün bakanlara lideri tarafından imzalanmış bir telgraf göndererek Kornilov'un programının uygulanmasını istemiş, aksi takdirde bakanların "bedelini kelleleriyle ödeyeceğini" söylemişti.[17] Ağustos'un başıyla birlikte komploda daha ciddi bir aşamaya geçildi. Bir hazırlığa başlangıç hamlesi olarak Kornilov, Üçüncü Süvari Birliği'ni, Petrograd'a kolay saldırı imkânı sağlayan bir konumdaki demiryolu kavşağında bulunan stratejik Velikie Luki'ye konuşlandırdı. Bu sırada Subaylar Sendikası kimi üyelerini "izne çıkarıp" talimatları beklemek üzere Petrograd'a gönderdi.[18] Sonra, komplocular Moskova'da toplandılar. Görüntüde Topluma Mal Olmuş Kişiler Konferansı'na katılıyorlardı. 8-10 Ağustos tarihlerinde gerçekleşen bu etkinlik "kendisini komitelere, sovyetlere ve benzerlerine her türlü bağımlılık izinden kurtarmak isteyen" bir hükümete hasret duyan devrim öncesi elitleri, Devlet Duması üyelerini, toprak sahiplerini, sanayicileri ve generalleri bir araya getiriyordu; konferans Kornilov'a kendisine emanet ettikleri "umut ve bağlılığı" ifade eden bir telgraf gönderdi. Kamuya açık toplantıların perde arkasında gizli toplantılarda bir askerî darbe tartışılıyordu. Ancak bu toplantılar, hem yetersiz hazırlık seviyesi hem de girişimin başarısı üzerine şüpheleri ortaya çıkardı. Milyukov bir konuşmasında komplocuların son anda korkuya kapılıp sığınacak delik arayacaklarını söylemişti.[19]

17 *A.g.e.*, s. 187-8, 194.

18 Browder ve Kerensky, *Provisional Government*, cilt 3, s. 1546, 1550.

19 White, "Kornilov", s. 189.



General Lavr Kornilov üniformasıyla.

Kornilov 10 Ağustos'ta, önerdiği program üzerine tartışmak için nihayet Kerenski ile buluştuğunda geçici Savunma Bakanı Boris Savinkov, plan üzerinde oldukça geniş bir çalışma yapmıştı. Programı politik anlamda daha kabul edilebilir hale getirmek için birçok değişiklik planlamıştı ancak demiryollarında ve savunma sanayi için üretim yapan fabrikalarda sıkıyönetim ilanı çağrısı ile birlikte fabrika toplantılarının genel anlamda yasaklanması, savaş bitene kadar grevlerin sonlandırılması maddeleri korunmuştu. Kerenksi 8 Ağustos'ta Savinkov'u böylesi bir belgeyi imzalayamayacağı konusunda uyardı ve iki gün sonra Kornilov ile kişisel buluşmasında da aynı tutumunu tekrarladı.[20] Hatta bu toplantıda Kerenski görüşlerini oldukça samimi bir biçimde ortaya koydu: Kornilov, bir darbe yapmayı öneren Subaylar Sendikası'ndakiler tarafından ayartılmamalıydı; eğer böylesi bir teşebbüste bulunulursa demiryolu sistemi de telgraf sistemi de çalışmayacaktı ve komplocular ortalıkta yüzüstü bırakılacaklardı. Yine de Kerenski bir zeytin dalı uzatmaktan da geri kalmadı. Hâlâ Kornilov'un programı üzerine düşünüyor olduğunu söyledi, programın hayata geçirilmesine ilkesel olarak karşı değildi; ölüm cezasının yeniden yürürlüğe girmesini ve demiryollarının askerileştirilmesini gündemine alabilirdi.[21]

---

20 *A.g.e.*, s. 199.

21 G.R. Swain, *The Origins of the Russian Civil War* (Harlow: Longman, 1996), s. 25.

Kerenski'nin 10 Ağustos'taki yorumları Kornilov'u etkilemedi. Sonraki gün kendi özel kalemine, Kerenski'nin, Savinkov'a program üzerinde çalışmaya devam etmesini söyleyerek zamana oynuyor olduğunu dile getirdi; Kornilov'a göre kendisi "parmakta oynatılmak" isteniyordu. Özel kalemine güvenerek sırrını açan Kornilov, Üçüncü Süvari Birliği'nin Velikie Luki'ye kaydırılmasının sebebinin, Çar'ın tahttan indirilişinin altıncı ayı nedeniyle Bolşevikler tarafından Ağustos sonunda gerçekleştirileceği tüm askerî ve hükümet yetkilileri tarafından tahmin edilen gösteriye müdahale edebilmek olduğunu açıkladı. Kornilov'un dediğine göre "Alman muhiplerini ve ajanlarını en başta Lenin olmak üzere asmanın ve Sovyet'i dağıtmanın" vakti gelmişti. Üçüncü Süvari Birliği "Sovyet'in tüm üyelerini teslim etmekte tereddüt etmeyecektir" diye de ekledi. Buna karşılık "parmakta oynatıldığı"na dair yorumuna rağmen özel kalemine Sovyet'le hesaplaşmada tercih ettiği seçeneğin darbe yapmak değil Kerenski ve Savinkov ile anlaşmaya varmak olduğunu da söyledi. Ancak bu plan işlemezse "Onların rızası olmaksızın Bolşeviklere darbe indirmek zorunda kalabilirim."[22]

Kerenski ile zıtlaşarak değil de anlaşarak hareket etme tercihine uyumlu olarak, Kornilov Moskova Devlet Konferansı'na hitap ederken oldukça ihtiyatlıydı. 12-15 Ağustos tarihlerinde yapılan Moskova Devlet Konferansı, Kerenski'nin İkinci Koalisyon Hükümeti'ne halk desteği kazanmak için bulduğu yoldu, ilk olarak 12 Temmuz gibi erken bir tarihte ortaya atmış olduğu bir düşüncenin ürünüydü. Öneri kendisini bir önceki Koalisyon ortağı Tsereteli ile açık bir karşıtlık içerisine sokmuştu. Tsereteli, Ağustos başından itibaren devrim için tehlikenin sadece Bolşevik soldan değil aynı zamanda karşı-devrimci sağdan da kaynaklandığını düşünmeye başlamıştı. Tsereteli sürgünden döndüğünde kendisini karşılayanlara şöyle demişti: "Tüm Rusya'nın ilerlemesini, tüm insanlığın sosyalizmin aydınlık ideallerine doğru yol almasını hızlandırmak için, içindeki konumunuzu güçlendirmeniz gereken, sosyal devrimin bir aşaması olan bir burjuva devrimi gerçekleşiyor." Bu yüzden "bu hükümet,

22 Browder ve Kerensky, *Provisional Government*, cilt 3, s. 1547-8.

devrimci olayların etkisi altında, devrimci güzergâhı takip ettiği müddetçe, burjuvazinin çıkarları ortak ulusal çıkarla uyumlu eylemlerde vücut bulduğu sürece" Geçici Hükümet desteklenmeliydi. Buna karşılık "bu hükümetin devrimci güzergâhtan ayrılması durumunda [...] ona karşı cesurca yürüyeceğiz". Göründüğü kadarıyla bu an yaklaşmaktaydı. 2 Ağustos'ta *Izvestiya* mülk sahibi sınıfları, "ülkenin ihtiyacı olan" "ahlâki doku"ya sahip olmaya davet etti, iki gün sonra ise Sovyet, bir karşı devrim tehlikesi konusunda uyarı içeren bir karar aldı. İkinci Koalisyon Hükümeti, 9 Ağustos'ta aldığı kararla Kurucu Meclis'in toplanmasını Eylül ortasından Kasım ortasına erteleyince, bu iddiaların inandırıcılığı daha da arttı. Moskova Devlet Konferansı hazırlıkları hız kazandığında, Sovyet Yürütmesi devrime ihanet etmeye hazırlananlara karşı uyarıda bulundu.[23]

Sovyetlere koltukların sadece % 10'unun ayrılması dolayısıyla Bolşeviklerin boykot ettiği Moskova Devlet Konferansı, Kerenski'nin toplantı çağrısında açıkladığı gibi, toprak sahiplerinden köylülere, sanayicilerden işçilere ortak ulusal hedef ekseninde birlik olmak amacıyla bütün sosyal tarafların bir araya geldiği bir forum değildi; daha ziyade Rusya'nın korporatist çıkar gruplarının platformu olarak ortaya çıkmıştı. Bankacılar ve sanayicilerin sovyetlerden daha fazla sandalyesi vardı ve sandalyelerin beşte biri dört Devlet Duması'ndan vekillere ayrılmıştı, bunların her biri, farklı seviyelerde de olsa mülk sahibi sınıfları destekleyen siyasetçilerdi. Arka planda Bolşevikler tarafından Moskova'da düzenlenen bir protesto grevine karşı Tsereteli, konuşmasında Sovyetlerin, devrimin halk tarafından seçilmiş köşe taşları olduğunu ve onları etkisizleştirmeye çalışmanın bir "suç" olacağını söyledi. Ordunun mevcut durumundan dolayı sovyetleri suçlayanlardan biri olarak General Kornilov'u öne çıkarırken, düzenin demokratik değerler pahasına hâkim kılınamayacağını açıkladı. Kerenski'nin vurguları ise tam ters yöndeydi. Kitlelerin devrimci kendiliğindenliğine dönük takdir ve saygı ifadesi kullanmamıştı. Bunun yerine, Bismarck'ı anımsatan bir konuşma yaptı. Kerenski ülkenin

23 *A.g.e.*, s. 1220, 1451.

yaşamakta olduğu "ölümcül tehlike anı"nı vurguladı, eğer zafer kazanılacaksa "kan ve demir"e duyulan ihtiyaçtan bahsetti, "gerekirse ülkemizi kurtarmak için kalplerimizi yerinden çıkarabileceğimizi", dolayısıyla da orduda düzeni yeniden tesis etmek için ölüm cezasının uygulanacağını söyledi. Eğer Tsereteli'nin kalbi hâlâ devrimden yanaysa, Kerenski karşı devrimle flört ediyor gibi görünüyordu.[24]

Bunu fark eden Kornilov, Kerenski ile çalışma çizgisinde yürümeye devam etti. Moskova Devlet Konferansı'na geldiğinde en coşkulu tezahüratla karşılandı, ancak 14 Ağustos'ta yaptığı konuşma yavandı: Kerenski'ye verdiği söze bağlı kaldı ve askerî konular dışına pek çıkmadı, en çok da cephe gerisindeki problemlerden ve cephane yetersizliğinden bahsetti. Bir yandan kamuoyu önünde verdiği görüntü Kerenski ile uyumlu çalışma çizgisine sadık olsa da perde arkasında komplocular çalışmaya devam ediyorlardı. Olası bir askerî darbeden artık daha çok bahsediliyordu ve hatta önceki Devlet Duması vekillerinin de böylesi bir darbeye destek verip vermeyeceği tartışılıyordu; Milyukov ise bir kez daha ihtiyat telkin ediyordu: Darbe için doğru zaman değildi ve Kerenski ile herkesin gözü önünde çatışmanın da zamanı gelmemişti ona göre. Moskova Devlet Konferansı'nın sonunda Kornilov, Rusya'nın Ekonomik Yeniden Yapılanması Topluluğu ile yaptığı görüşmede taşların yerli yerine oturmakta olduğu güvencesini vermişti. Ağustos ayı sonunda Bolşevikler tarafından Çar'ın devrilmesinin altıncı ayı sebebiyle yapılacak gösteriye müdahale etmek için askerî birlikler konuşlandırılmıştı; Bolşeviklerin planlarından vazgeçme ihtimallerine karşı ise ihtiyaç duyulan gösteriyi örgütlemek üzere kimi subaylar gizlice Petrograd'da görevlendirilmişlerdi. Bu iddialar Kornilov'un harekete geçme konusundaki kararlılığını gösterse de Kerenski ile birlikte mi yoksa ona karşı mı hareket edeceğini açıklamıyordu.[25]

Belki de Milyukov gibi siyasetçilerin bir darbenin uygunluğu konusundaki ihtiyatları dolayısıyla Kornilov, göründüğü kada-

24 Abraham, *Kerensky*, s. 260.

25 Swain, *Origins*, s. 27, 31; White, "Kornilov", s. 210.

rıyla, Moskova Devlet Konferansı'ndan Kerenski ile çalışmaya taraf olarak döndü. Konu 17 Ağustos'ta Askerî Karargâh'ta yapılan bir toplantıda tartışıldı. Danışmanlarından biri olan I.A. Dobrynskii, Kerenski ile uyumlu çalışmanın beklenen Bolşevik gösteriyi baskıladığını söylerken Zavoiko hâlâ darbeden yanaydı. Kerenski ile birlikte çalışmak bir yana, önerilen harekâta başlandığında sosyalist bakanların güvenliği garanti altına alınamayacağı için liberal bakanlar, kendi güvenlikleri için, önceden istifa edip Genelkurmay Karargâhı'nda toplanmaları konusunda uyarılmalıydılar. Hangi plan takip edilmeliydi? Aynı gün içinde Kerenski'den Kornilov'un programının büyük kısmını uygulamaya hazır olduğu haberi gelince, Kerenski ile birlikte kalmak daha iyi seçenek haline geldi. Savinkov bir kez daha aracı olarak çalışıyordu ve Kerenski'nin ordunun tümünde idam cezasını yeniden uygulamaya sokacağını ve şehir merkezinin bir bölümü hariç Petrograd Askerî Bölgesi'nin Kornilov'un denetimine bırakılmaya hazırlanıldığını iletti.

Savinkov Genelkurmay Karargâh'ına bir diğer gelişinde 23 Ağustos'ta herhangi bir Bolşevik hareketini dağıtmak için askerî birliklerin konuşlandırılması gerekliliği konusunda Kornilov ile anlaşma sağladı. Bolşevik hareket başladığında, muhtemelen Kerenski'nin cumhuriyetin başkanı olarak rolünü daha da güçlendirdiği yeni bir hükümetin kurulması için adımlar atılacaktı. Savinkov 24 Ağustos'ta Petrograd'a geri dönmek üzere yola çıktığında, Kornilov Kerenski ile birlikte çalışması sayesinde bütün taşların yerli yerine oturduğunu hissediyor olmalıydı. Özel kalemine Savinkov'un tüm taleplerini kabul ettiğini, sadece ordu komiserlerinin güçlerinin "azaltılması" konusunda kimi pürüzler bulunduğunu söyledi. Kerenski tarafından Kornilov'un programının kabul edilmiş olduğunun duyulmasıyla Bolşeviklerin Şubat Devrimi'nin altıncı ayından da önce gösterilere başlayabileceğinin her iki taraf da farkındaydı ancak Savinkov buna rağmen Kerenski'nin hazır ve Kornilov'un elinde güvenilebilir güçler olduğu müddetçe önlem almaya kararlı olduğunda ısrar etti; Sovyet Bolşevik protestoları desteklemeye kalkarsa o da dağıtılacaktı. Ancak bu detaylı planlar hali-

hazırda boşa düşmekteydi. Kornilov'un danışmanı Dobrynskii 21 Ağustos'ta, eski başbakan G.E. Lvov ile hiçbir ilişkisi olmayan, Geçici Hükümet'teki eski bakanlardan V.N. Lvov'a, Kornilov'un diğer danışmanı Zavoiko'nun darbe başladığında sosyalist bakanların hayatlarının garanti edilemeyeceğinden bahsetmiş olduğunu söyledi. Lvov karşı karşıya bulunduğu tehditle ilgili olarak Kerenski'yi uyarmaya karar verdi. 22 Ağustos'ta Kerenski ile yaptığı bir görüşmede Lvov kaygılarından bahsetti ve Genelkurmay Karargâhı'na giderek durumu netleştirmek için izin istedi; Kerenski de gitmesi gerektiğine karar verdi ve Ağustos'un hem 24'ünde hem de 25'inde Kornilov ile görüştü.

24'ünde Kornilov Lvov'a "Kerenski'yi tanıdığını ve onunla anlaşabileceğine inandığını" söyleyerek onun kaygılarını dindirdi. Bir sonraki gün ise Kornilov'un havası çok farklıydı. Önceki günden farklı olarak, Zavoiko da görüşmede hazır bulunuyordu ve göründüğü kadarıyla bu durum Kornilov'un Kerenski ile ilgili görüşlerini sertleştirmişti. Bu sefer Kornilov'un talepler listesi daha kalabalıktı: Hiçbir alay komitesinin askerî konularda müdahil olma hakkı bulunmayacaktı; Petrograd'ın tamamı cephe bölgesine dahil edilmeli ve sıkıyönetimle idare edilmeliydi; cephedeki ve cephe gerisindeki tüm alaylar Genelkurmay Başkanı'nın emirlerine tabi olmalıydı. Kornilov bir askerî darbe öneriyordu, Kerenski'nin başbakan, Savinkov'un da savunma bakanı olarak kalabileceğini söyleyerek de hükümete bir havuç uzatmış oluyordu. Bu toplantılardan Lvov'un edindiği izlenim Zavoiko'nun baskısı altındaki Kornilov'un farklı bir hareket tarzını benimsediği, Kerenski ile birlikte çalışma fikrinden çark ettiği ve bir diktatörlük kurmak amacıyla askerî darbe gerçekleştirmek fikrine geri döndüğüydü. Böylesi bir durumun oluşturabileceği vahamet, Lvov Petrograd'a dönmeye hazırlanırken Zavoiko'nun kendisine harekâtın başlaması sonrasında Kerenski'nin hayatının kurtarılıp kurtarılamayacağının şüpheli olduğunu söylemesi ile daha da arttı: "Kornilov onu kurtarmak istiyor ancak başaramayacak, onun ölümü subayların tutsak edilmişlik duygusundan kurtulabilmeleri için zorunlu bir çıkış noktası olacak."[26]

26 Browder ve Kerensky, *Provisional Government*, cilt 3, s. 1547-8.

26 Ağustos'ta Lvov, Kerenski'yi bir darbenin an meselesi ve hayatının da tehlikede olduğu konusunda uyarmak üzere geri döndü. Kerenski derhal Kornilov ile temas kurmaya ve onunla yüzleşmeye karar verdi. O dönemde Hughes cihazı adı verilen, bir tür uzun mesafeli daktilo ve yazıcı kullanarak iletişim kurdu. Kerenski'nin kendi ofisindeki Hughes cihazına yazdığı mesaj, Kornilov'un ofisindeki Hughes cihazı tarafından basılıyordu. Ancak Hughes cihazı aracılığıyla gerçekleşen konuşmaya başlarken Kerenski kendisini Lvov olarak tanıttı. Kornilov'dan bir önceki günkü konuşmalarını teyit etmesini istedi ve Kornilov isteğini memnuniyetle yerine getirdi. Kornilov'un kendisine karşı bir darbe planladığına artık kesin olarak ikna olan ve Bolşeviklere karşı onunla birlikte hareket etmek gibi bir niyeti olmayan Kerenski, Hughes cihazı aracılığıyla önce kendisini tanıttı sonra da Kornilov'u Genelkurmay Başkanlığı görevinden aldı.[27] Kaybedecek vakti kalmadığını anlayan Kornilov, Üçüncü Süvari Birliği'ni harekete geçirerek darbeyi bir an önce başlatmaya karar verdi. Ancak, Kerenski'nin Kornilov'la 10 Ağustos'ta buluştuğunda öngörmüş olduğu gibi Kornilov'un arkasında halk desteği yoktu; demiryolları ve telgraf sistemi ise Sovyet'e sadık işçiler tarafından işlemez hale getirilmişti. Üçüncü Süvari Birliği Petrograd üzerine yürürken rayların sökülmüş olduğuna ve bir sürü ajitatörün Kazak askerlerine aslında Petrograd'da kendilerine söylenmiş olduğu gibi yasadışı gösteriler örgütleyen Bolşevik Alman ajanlarının var olmadığını anlattıklarına tanık oldu.[28] Eldeki veriler Subaylar Sendikası tarafından önceden Petrograd'a gönderilen subayların lokantalarda milliyetçi şarkılar söylemek dışında pek de bir şey yapamadıklarını gösteriyordu; onlar sözde bir "Bolşevik gösteri" sahnelemeye kalkıştıklarında Üçüncü Süvari Birliği Petrograd üzerine yürüyüşünü durdurmuştu. Kornilov'un darbesi tam bir hercümerç içinde sona ermişti.[29] Şubat Devrimi'nin altıncı ayı sebebiyle Bolşeviklerin düzenleyeceği gösteri ile ilgili olarak ise 26 Ağus-

27 *A.g.e.*, s. 1571-2.

28 Sukhanov, *1917*, s. 511.

29 Swain, *Origins*, s. 37.

tos tarihinde Sovyet gazetesi *Izvestiya*'nın açıkça ortaya koyduğu üzere, aksi yöndeki söylentilere ve farklı fabrikalarda askerlerce yürütülen provokatif gayretlere rağmen 27 Ağustos'ta gerçekleştirilmesi planlanan herhangi bir eylem asla olmamıştı ve böylesi bir gösteri hiç gerçekleşmeyecekti.[30]

27 Ağustos sabah saat dörtte Kerenski bir kabine toplantısı düzenledi ve krizle sağlıklı biçimde mücadele edebilmesi için olağanüstü yetkiler ile donatıldı. Savinkov'u Petrograd'ın Genel Valisi olarak atadı ve bölgedeki tüm askerî birlikleri ona bağladı; kendisini de apar topar kurulmuş olan Direktuar'ın başına getirdi, Savinkov burada da görev aldı.[31] Ancak Kornilov'u bozguna uğratan organ Kerensky'nin Direktuar'ı değildi. 27'sinde Kerenski Sovyet İcrası'ndan destek istedi ve Sovyet, Karşı Devrimle Halk Mücadelesi Komitesi'ni kurdu ve Kornilov ile gerçek mücadeleyi yürüten örgüt buydu. Komitenin ilk hamlelerinden bir tanesi işçi sınıfının milis gücü olarak Kızıl Muhafızların yeniden canlandırılması oldu. İşin bu kısmı son derece ironiktir çünkü Temmuz Günleri'nin hemen sonrasında Sovyet'in en büyük kaygısı Kızıl Muhafızların silahsızlandırılmasıydı.

İşçileri silahlandırmak

Kornilov'un darbe girişimi işçilerin ve karargâh askerlerinin taban hareketi tarafından, yani Şubat Devrimi'ni gerçekleştiren ve şimdi de Çarlık otokrasisinin modern bir askerî diktatörlük ile yer değiştirmesini kabul etmeyi reddeden güçler tarafından hüsrana uğratıldı. Bu hareketin ana taşıyıcısı, birçoğu Şubat Devrimi sırasında kurulmuş ancak aradaki dönemde bir biçimde faaliyetleri çok çeşitli biçimlerde engellenmeye çalışılmış işçi milisleriydi. Bu engellemelerin en çarpıcı olanları Temmuz Günleri'nin ardından geldi; takipler, tutuklamalar ve silahsızlandırma gündelik hayatın bir parçasıydı. Temmuz ayında sadece asi alaylar ve bataryalar silahsızlandırılmadı; bel-

30 Browder ve Kerensky, *Provisional Government*, cilt 3, s. 1571.

31 Sukhanov, *1917*, s. 508-9.

ki çok daha büyük dikkat, işçilerin Kızıl Muhafızlarının silahlarını teslim etmeye zorlandığı işçi sınıfı mahallelerine yönlendirilmişti.[32]

Şubat Devrimi'nin zirvesinde olduğu 26 ve 27'sinde Bolşevik çevrelerde, devrimci mücadeleye katkı sağlamak adına silahlı işçi müfrezeleri kurmanın mümkün ve hatta mantıklı olup olmadığına dair bir tartışma yapılmıştı. Şliyapnikov gibi tecrübeli isimler, işçileri silahlandırmaktansa askerleri kazanmanın daha önemli olduğunu söyleyerek fikre karşı çıktılar. Askerler gerçekten de 27'sinde kitlesel olarak saf değiştirmeye başlayınca işçiler önemli miktarda silaha sahip olabildiler, 28'inde neredeyse her fabrikanın önünde gönüllü silahlı işçi milisleri görmek mümkün hale geldi. Bu işi büyük oranda 27'si akşamı silahların dağıtılabileceği ve talimatların gönderildiği tüm cephanelikleri belirleyen Sovyet İcrası başarmıştı. İşçileri silahlandırma konusunda ilk başlarda sergilediği tereddüde rağmen bu görevin emanet edildiği isimlerden biri de Şliyapnikov'du. Kısa süre sonra bu işçi milisleri, 28 Şubat'tan itibaren vatandaşları düzenin sağlanması için devrimci milis güçleri oluşturmaya çağıran Petrograd Kent Duması'nın kurduğu yerel milis güçleri ile koordineli çalışmaya başladı.[33]

İşçi milisleri ve Şehir Duması tarafından oluşturulan kent milisi arasında adım adım bir *modus vivendi* [geçici anlaşma] evrimleşti. İşçi sınıfı mahallelerinde Kızıl Muhafızlar, orta sınıf mahallelerinde ise kent milisi devriye görevini yerine getiriyordu. Görevlerin çakışması konusunda iki güç arasında örtük bir anlaşma vardı: Viborg Bölgesi'nde işçi milisleri, Petrograd Bölgesi'nde ise kent milisleri baskınken Vasilievskii Adası'nda ikisi de birlikte çalışıyordu. 5 Mart'ta milisler üzerine bir konferans düzenleyen Şliyapnikov'un gördüğü kadarıyla bir konuda zihinler çok netti: İşçi milisleri kent milisleri lehine kendilerini silahsızlandırmaya ve haklarından feragat etmeye dönük önerilerin tümüne direnmeye kararlıydı. Sovyet İcrası işçi milisle-

32 *A.g.e.*, s. 486.

33 R.A. Wade, *Red Guards and Workers' Militias in the Russian Revolution* (Stanford, CA: Stanford University Press, 1984), s. 37.

rin bu tutumunu destekliyordu ve konferansı, milislerin örgütlenmesi için en sağlıklı yolun olabildiğince ademimerkezileşme olduğuna ikna etmeye yardımcı oldu. Sovyet'in planı şuydu: Yerel düzeyde milis güçleri bir konsey seçecekler, bu konsey üyeleri de daha sonra tüm kent ölçeğinde bir yönetici konsey seçecekti. Her ne kadar bu plan kentin tümünde milislerin aynı kolluğu takmasını öngörse de işçi mahallelerinde aynı zamanda bir kırmızı kolluk da takılacaktı.[34]

Pravda işçi milislerine atfen "Kızıl Muhafızlar" terimini ilk kez 18 Mart'ta bir makalede kullandı ve bu isim tuttu. Bolşevikler, sempatizan devrimci askerler tarafından Kızıl Muhafızlara temel askerî eğitim verilmesi çağrısında bulundular; aynı öneri 22 Mart'ta Bolşevik Merkez Komitesi tarafından da onaylandı. Buna karşılık önerinin pratikte pek bir karşılığı olmadı, 29 Mart'ta yapılan Tüm Rusya Bolşevik Partili İşçiler Konferansı'nda faaliyetlerine birçok atıfta bulunulsa da Kızıl Muhafızlar ile ilgili net bir karar alınmadı. Hatta 17 Nisan'da kent çapında bir Kızıl Muhafızlar konferansı düzenlendiğinde bu Bolşeviklerden ziyade Menşeviklerin girişimiyle gerçekleşmişti, konferans üç Menşevik'e karşı sadece iki Bolşevik'ten oluşan bir komisyon seçmişti. Sadece 22 fabrika temsil edildiği için konferans herhangi bir politik çizgi belirlemek için katılımın yeterli olmadığı kararına vardı, dolayısıyla tüm fabrikalarda Kızıl Muhafız kurulması gibi genel bir karar aldı, katılımın daha iyi sağlandığı bir konferansın da 23 Nisan'da toplanmasını kararlaştırdı. O esnada ise Nisan Krizi yaşandı ve Kızıl Muhafızlar burada belirleyici bir rol oynadılar, bu yüzden 23'ünde sadece komisyon toplanarak konferansı 28 Nisan'a erteledi. Bu erteleme esnasında komisyon bir karar daha alarak "Kızıl Muhafızlar devrimin kazanımlarının korunması ve karşı-devrimci girişimlerle mücadele için vardır" ilkesini ortaya koydu.

Nisan Krizi sonrasında Bolşevikler, Kızıl Muhafızlar hareketinin denetimini elde ettiler. Bu durum, ayın 23'ü gibi erken bir tarihte anlaşılabilir haldeydi; Menşevikler Kızıl Muhafızların Sovyet'in bir "organ"ı olmasını istemişken Bolşevikler, komis-

34 *A.g.e.*, s. 43.

yonu, Kızıl Muhafızların Sovyet'le "çok yakın ve birlikte" çalışmasına rağmen özerk durumunu bir seviyede koruması hususunda ikna etmişlerdi. Daha kapsayıcı bir Kızıl Muhafızlar Genel Konferansı'nın düzenlendiği 28 Nisan'da Bolşeviklerin etkisi çok daha açık görülebiliyordu. Bir koalisyon hükümetinin kurulmaya çalışıldığı ortamın ruh halinde ve Tsereteli'nin, "Yıldız Odası" aracılığıyla solu kontrol altına almaya çalıştığı bir dönemde Sovyet gazetesi *Izvestiya*, 28 Nisan'da Kızıl Muhafızlara hangi sebepten ihtiyaç duyulduğunu sorgulayan bir başyazı yayınladı: Askerler ile işçiler arasındaki birliğe zarar verebilecekleri için "faydasız ve zararlı"ydılar ve "devrimin düşmanları işçilerin askerlere karşı silahlandıklarını söylüyorlardı". Bu başyazı, özellikle işçilerden oluşan bir milis gücünün neden faaliyetine devam etmemesi gerektiğini anlayamayan Kızıl Muhafızlar Genel Konferansı'ndaki Menşevik aktivistleri utandırmıştı.

Izvestiya'nın önerdiği politikanın muhakkak Sovyet'in politikası olmasının zorunlu olmadığı varsayımıyla faaliyetlerini sürdüren Kızıl Muhafızlar Genel Konferansı çalışmalarını sürdürdü ve askerlerin Kızıl Muhafızların oluşumunu aslında desteklediğini belirtti; bu görüşe katılımcılar arasındaki Sovyet temsilcisi itiraz etti. Sert bir tartışma sonrasında konferans, Sovyet İcrası ile görüşmek ve politikalarını değiştirmeye zorlamak üzere bir delegasyon gönderme kararı aldı. Kızıl Muhafızlar delegasyonu Sovyet İcrası ile buluştuğunda, 1911'de Duma başkanına dilekçe gönderme konusunda Gvozdev'i desteklemiş olan eski bir reformist sendika aktivisti, kendilerine Kızıl Muhafızların bir "Bolşevik hareketi" olduğunu ve bu yüzden desteklenmemesinin iyi olacağını söyledi. Menşevik Kızıl Muhafız delegenin, Kızıl Muhafızların, bir dönem Menşevikler tarafından denetlenen ve yeniden denetlenmesi de mümkün olan bir proleter hareketi olduğunu anlatması ise beyhudeydi. Sovyet İcrası tutumunu değiştirmedi. 30 Nisan'da *Izvestiya* işçilere, orta sınıf mahallelerdeki modele göre işleyen kent milislerinin kuruluşuna katılım çağrısı yapan bir başyazı yayınladı. Rex Wade'in belirttiği gibi, "Sovyet İcrası'nın Kızıl Muhafızlar konusundaki tutumu, kitlelerin kendiliğinden hareketin ipleri ele geçirmesine

karşı güvensizliğe, işçilerin kaygı ve korkularına dair duyarsızlığa yönelik daha yaygın bir eğilimin erken örneklerindendi."[35]

Birinci Koalisyon hükümeti döneminde, Sovyet liderliği gidilebilecek en iyi yolun liberal ortaklarının planlarına uygun olarak ilerlemek ve profesyonel temelli kent milislerinin oluşturulmasının teşvik edilmesi olduğuna inanıyordu. Bu bakış açısı, Şubat'ın sınıf temelli Kızıl Muhafız hareketinin "Bolşevik" olarak yaftalanmasını ve durdurulmasını gerektiriyordu. Sovyet'in Kızıl Muhafızlara yönelik düşmanca tutumu, Nisan'daki iki konferansla güçlenen hareketin momentumunu yavaşlatma anlamında başarılı olmuştu ancak, süreci kimi sadık Menşevik ve SR'ler nezdinde bile tam anlamıyla noktalayamamıştı. 29 Nisan'da Viborg Bölgesi Sovyeti bir "İşçi Muhafızı" kurdu; isim kılı kırk yararak seçilmişti. *Pravda*'nın 5 Mayıs'ta yazdığı gibi, bu kuruluşun arkasında sadece Bolşeviklerin değil yereldeki Menşevik ve SR'lerin de desteğini alan Viborg bölgesindeki işçilerin inisiyatifi vardı ve Sovyet İcrası'nın tavsiyesine ters düşmemek için şeffaf bir organ olarak "Kızıl Muhafız" olarak değil de "İşçi Muhafızı" olarak adlandırılmıştı. İşçilerin itaatsizlik duygusu, Kent Duması'nın, profesyonel temelli kent milislerinin işleyişini 1 Haziran'dan itibaren belirleyecek düzenlemelerin nasıl olacağını 1 Mayıs'ta açıkladığında daha da güçlendi. Yaklaşık 20 bin kişilik kısmi zamanlı çalışandan oluşan gönüllü yapı artık var olmayacaktı, milis gücü Petrograd'ın eski polis gücüne neredeyse yakın büyüklükte, sadece 6 bin kişilik maaşlı bir güç olacaktı. Kent fonları tarafından ödenecek ücret, vasıflı bir işçininkinden oldukça düşük olacaktı ve fabrika sahipleri yeni milis gücü aktif hale geçer geçmez milis gücü için gönüllü olan işçilerin ödemelerini tam olarak yapmayı bırakacaklarını duyurdu. 19 Mayıs'ta Petrograd'ın 18 bölgesinden milislerin ve işçi örgütlerinin temsilcilerinin bir toplantısında yeni yasaya karşı çıkma kararı alındı, bu esnada kent milislerinin kumandanı ayın 23'ünde, 1 Haziran sonrasında işçi milislerindeki kişilere ödeme yapma zorunluluğunun olmayacağı noktasında işverenlere güvence verdi.

35 *A.g.e.*, s. 79, 95-6.

Yeni yasa Kızıl Muhafızları kent milislerinden kesin olarak ayırdı, ancak faaliyetlerini sona erdirmedi. Bolşevik Askerî Örgütü ve Petrograd'ın kısa ömürlü anarşist hareketi, Kızıl Muhafızlara destek vermek için devreye girerek 19 Mayıs'ta ve 25 Mayıs'ta iki protesto gösterisi örgütlemeye yardım ettiler. Putilov Fabrikası'nın bulunduğu bölgede Bolşevik Askerî Örgütü'nün desteğiyle bağımsız bir "Halk Milisi" kurulduğunda kent milisi, 23 Mayıs'ta yayınladığı bir emirle kolluk ambleminde resmî "Kent Milisi" değil de "Halk Milisi" kelimelerinin yazılı olduğu herkesin silahsızlandırılacağını açıkladı. Buna karşılık 27 Mayıs'ta Petrograd Halk Milisleri Konferansı Durnovo Villa'da toplandı. Burası Petrograd'daki anarşistlerin yönetim merkeziydi ve devlet faaliyetlerinden ziyade her türlü halk inisiyatifini geliştirme misyonuna hizmet etmek üzere kullanılan bir bina kompleksiydi. Konferans kararlarına göre, kent milisleri için ortaya konan yeni planların amacı "egemen sınıflar tarafından kendi çıkarlarına uygun bir milis örgütlenmesi biçimini Petrograd halkının başına musallat etmekti". Milis gücünün sayısındaki azalmanın bölge sovyetleri ile müzakere edilmesi ve işverenlerin de maliyetleri üstlenmeye devam etmesi gerektiğini önerdi. 10 Haziran'da Halk Milisi örgütlenmesi hız kazanmaya başlamıştı ve kabul edilen kurallar Halk Milisi'nin sınıf temelli olarak kalmaya devam edeceğini gösteriyordu: Katılmaya gönüllü kişinin muhakkak ya bir sosyalist partiden, ya bir sendikadan ya da bir fabrika komitesinden referansı olmak zorundaydı.[36]

3 Haziran'da Petrograd Fabrika Komiteleri Birinci Konferansı işçi milisi talebini destekledi, aynı gün Durnovo Villa'da ikinci bir Halk Milisi Konferansı düzenlenerek Petrograd Halk Milisi Konseyi kuruldu; Konsey'in 11 üyesinden 5'i Bolşevikti, diğer 6'sı ise anarşist veya SR'liydi. Bu konsey Durnovo Villa'da ofis kurarak görüşmeler yapmak üzere hem Sovyet'e hem de Kent Milisi merkezlerine temsilci heyetleri gönderdi.[37] Ancak, Halk Milisi hareketinin gelişimi konu ile doğrudan alakası ol-

36 *A.g.e.*, s. 96, 105, 110.

37 *A.g.e.*, s. 112.

mayan olaylar yüzünden yarıda kesildi. 5 Haziran'da bir grup anarşist Rus Özgürlüğü matbaasının denetimini ele geçirmeye çalıştı ve başarısız oldu. Buna yanıt olarak, Adalet Bakanı anarşistlere bir ders verilmesi gerektiğine karar verdi: Binaya el koymada öncelik sahibi olmalarını gerektirecek hiçbir resmî sıfatları olmadığı için Durnovo Villa'dan çıkarılacaklardı. Viborg bölgesi işçileri bunu protesto etmek için greve gittiler, anarşistler silahla direnme tehdidinde bulundular ve geçici bir denge durumu ortaya çıktı. Sonrasında 18 Haziran'daki Sovyet gösterisi gerçekleşeceği zaman, anarşistler siyah bayrak taşıyan yoldaşlarının silahlı katılım sağlayıp sağlamayacakları konusunda Sovyet'i önceden bilgilendirmeyi reddetti ve tam da gösteri sırasında bir grup anarşist gösterici Viborg'da yer alan Kresty Cezaevi'ne zorla girerek cephedeki askerlere dağıtılan Bolşevik Askerî Örgütü gazetesi editörünü serbest bıraktırdılar. Adalet Bakanı serbest bırakılan Bolşevik'in derhal yeniden yakalanması emrini verdi ve 19 Haziran'da sabaha karşı üçte askerler Durnovo Villa'nın etrafını sardılar. Kısa bir çatışma sonrasında yaklaşık 60 anarşist yakalandı ve yönetim merkezi kapatıldı; serbest kalan Bolşevik ise yakalanamadı.[38]

Durnovo Villa'nın kapanması Halk Milisi hareketine birdenbire son verdiyse, 15 gün sonra Temmuz Günleri'nde yaşananlar da Kızıl Muhafızların, ortaya koydukları devrimi savunmak ve karşı devrime direnmek hedefleri açısından ne kadar önemli olduklarını gösterdi, çünkü 3-4 Temmuz eylemlerinin en ön safında onlar vardı. Temmuz Günleri'nin ardından İkinci Koalisyon Hükümeti Kızıl Muhafızları silahsızlandırma konusunda kararlıydı. Ancak Kızıl Muhafızlar esas olarak Petrograd Sovyeti değil de mahalle sovyetleri tarafından kurulmuşlardı ve Temmuz Günleri'nin ardından Petrograd Sovyeti'nin temsilcileri tarafından silahsızlandırılmak istenmeleri Sovyet örgütlenmesinin bu iki farklı katmanı arasında zıtlaşmayı tetikledi. Kayıtlarına ulaşılabilen yedi mahalle sovyetinden beşi kısmi silahsızlanmayı kabul etmişti: Sovyet'in, silahlara cephede ihtiyaç duyulduğu tezine ikna olmuşlardı, tüfekleri ve makineli silahla-

38 Rabinowitch, *Prelude*, s. 108.

rı teslim edeceklerdi; ancak tabancalara ve diğer hafif silahlara "öz savunma" için ihtiyaç duyduklarında ısrar ederek bunları teslim etmeyi reddettiler. Viborg Bölgesi Meclisi silahsızlanma konusunda bir prensip kararı almayı reddetti ve bunun yerine fabrikaları kendi kararlarını kendilerinin alması yönünde bilgilendirdi, yedinci bir bölge ise silah teslimi önerisini tümden reddetti. Silahsızlandırma konusu işçi sınıfı kadrolarının Sovyet liderliğine olan bağlılığında ciddi ölçüde kayba yol açan önemli bir sebep haline geldi ki böylesi bir durumdan Bolşeviklerin yararlanmaması beklenemezdi.[39]

Temmuz Günleri sonrasında önde gelen Bolşeviklerin hızlıca tutuklanmasına ve Lenin'in saklanmak zorunda kalmasına rağmen, "ikinci seviye"deki Bolşevikler özgür kalabildiler. Hatta Bolşevik Parti ismen yasaklanmış olsa bile Enternasyonalist Sosyal Demokratlara çevrilen ismiyle faaliyetlerine devam ediyordu, *Pravda* da *Rabochii put'* ismiyle yayınlanabiliyordu, hatta 26 Temmuz-3 Ağustos arasında parti altıncı kongresini yapmayı bile başardı.[40] Bolşevikler Temmuz gösterileri başlarken ele geçirdikleri Sovyet'in İşçi Bölümü'ndeki hâkimiyetlerini de kaybetmediler. İşçi Bölümü'nde kendi başkanlık kurumuna sahip bir ayrı yönetim oluşturdular ve Lenin'in "Sovyet'in içinde sabırlı açıklama çalışması" ilkesi üzerinde yapılandırdılar.[41] Mayıs ve Haziran'da Bolşeviklerin İşçi Bölümü'nü ele geçirmesini mümkün kılan bölge sovyetleri için yapılan seçimlerde yaşanan sola kayma eğilimi Temmuz ve Ağustos'ta daha da hızlandı. Genellikle diğer radikal aktivistlerle yakın bir birliktelik içinde çalışan Bolşevikler, etkilerini sürekli olarak artırdılar. Bölge sovyetleri Temmuz ayından itibaren Petrograd Sovyeti'nin seçimlerinin yenilenmesi ve yeniden organize edilmesi ile ilgili defalarca çağrılar yaptılar, gerekçeleri ise Petrograd Sovyeti'nin kitlelerle bağını kaybettiği ve artık "devrim-

---

39 R. A. Wade, "The Rajonye Sovety of Petrograd: The Role of Local Political Bodies in the Russian Revolution", *Jahrbücher für die Geschichte Osteuropas* 20 (1972), s. 235.

40 C.J. Read, *Lenin: A Revolutionary Life* (Londra: Routledge, 2005), s. 163.

41 Sukhanov, *1917*, s. 491.

ci demokrasi"nin çıkarlarını temsil etmiyor olduğuydu. Bölge sovyetleri içinde böylesi bir çalışma rahatlıkla mümkün olabiliyordu çünkü Bölgeler Arası Sovyet Konferansı'nın kontrolünü ele geçirmişlerdi.[42]

Nisan 1917'de Petrograd Sovyeti mahallelerde politik koordinasyonu sağlamak için Bölgeler Arası Sovyetler Konferansı'nı kurmuştu. Haziran'daki Sovyetler Birinci Konferansı sonrasında artık bir ihtiyaç olmaktan çıktığı düşünüldü ve bir daha toplanmadı. Ancak Temmuz Günleri sonrasında Kızıl Muhafızlardan silahların toplanmasının örgütlenmesini kolaylaştırmak amacıyla yeniden canlandırılmasına karar verildi, bu hareket belirgin bir biçimde geri tepti. Bölgeler Arası Sovyet Konferansı 17 Temmuz'da yeniden toplandığında sola kaymıştı. Henüz tam olarak Bolşeviklerin denetimine girmemiş olsa da Kızıl Muhafızlardan silahlarının toplanması talimatına uymayı reddederek toplanır toplanmaz Sovyet'in otoritesine meydan okudu. Gerekçe olarak ise Temmuz Günleri'nin ve sonuçlarının "Sovyet'le proletarya ve başkentin askerleri arasında önemli bir temas eksilmesi" yaşandığını gösterdiğini belirtiyorlar ve bunu düzeltmek için de bölge sovyetlerinden temsilcilerin Sovyet İcrası'na girmesini öneriyorlardı. Ağustos başında, Bölgeler Arası Konferans, Sovyet İcrası'nda bölgelerin temsiliyetinin nasıl iyileştirilebileceği üzerine çalışmak gibi özel bir görev verilen başkanlık heyetini seçen Bolşevik çizgideki bir yönetime sahipti. Ağustos ilerledikçe Bölgeler Arası Sovyet Başkanlık Heyeti daha da cüretkâr hale gelerek hem bölge sovyetlerinin toplantılarını düzenleme ve hatta Sovyet'in İşçi ve Asker bölümlerinin toplantılarına katılma hakkını talep etti. Bir diğer deyişle tek taraflı olarak Sovyet liderliğini yeniden yapılandırmaya soyundu.[43] Bu dönemde başkentteki işçi sınıfı içinde Bolşeviklere desteğin arttığına dair başka belirgin işaretler de vardı. 7 Ağustos'ta İkinci Fabrika Komiteleri Konferansı toplandığında bileşimin tamamı Bolşeviklerden oluşuyordu.[44] Sonrasında Petrog-

42 Wade, "Rajonnye Sovety", s. 236.

43 *A.g.e.*, s. 237-9.

44 Sukhanov, *1917*, s. 492.

rad Kent Duması için yapılan seçimlerde de Bolşevikler oyların % 33'ünü elde ederek neredeyse % 37 alan SR'lerle başa baş bir sonuç almıştı.[45]

Kızıl Muhafızlara sahip çıkma mücadelesindeki kilit rolleri düşünüldüğünde Kornilov Olayı esnasında Karşı-Devrimle Mücadele Komitesi'nde Bolşeviklerin belirleyici rol oynaması şaşırtıcı değildi, Sukhanov'a göre komitenin eylemlerini ve karakterini belirleyen güç Bolşeviklerdi. Başkentin savunulması örgütlenirken, "komitenin işçi ve asker kitlelerini harekete geçirmesi gerekiyordu ve bu kitleler, örgütlenebildikleri oranda Bolşevikler tarafından örgütlenmiş ve onları takip etmişlerdi". Bolşevikler, komitenin liderliğinde azınlık olsalar bile pratikte onu belirleyebilmişlerdi. Sukhanov'a göre "Onlar olmaksızın komite etkisizdi; onlar olmaksızın durumu idare eden açıklamalar yayınlayarak ve inandırıcılığını çoktan kaybetmiş hatiplerin cansız konuşmaları ile vakit geçirebilirdi". İşçilerin silahlandırılması gerektiğini savunan ve bunu komiteye katılmalarının koşulu haline getirenler Bolşeviklerdi. Sovyet liderler Kornilov'un durdurulması gerektiğini kabul ettikleri için komitenin SR'li başkanının Bolşeviklerin bu talebini kabul etmek dışında bir seçeneği yoktu. Kızıl Muhafızları kontrol edenler Bolşeviklerdi. 29 Ağustos'ta Bölgeler Arası Komite, Petrograd'ın tüm mahallelerinde birer Kızıl Muhafızı yeniden kurdu. Bolşeviklerin aynı zamanda, 27-28 Ağustos geçesi boyunca her bir kışlada son derece aktif olan, kitlesel toplantılar düzenleyen, askerleri silahlarını ellerine alarak Kornilov'a direnmeye ve devrimi kurtarmaya zorlayan Askerî Örgütü vardı. Üçüncü Süvari Birliği'nin bir kısım güçlerinin Petrograd'a yaklaşmakta olduğu 28'i akşamı başkentin banliyöleri eyleme geçmeye hazırlanan Kızıl Muhafızlar ve garnizon askerlerinin büyük bir kampına dönüşmüştü, bu esnada Gatchina, Pavlovsk ve Tsarkoe Selo gibi komşu kentlerdeki garnizonlar da Karşı Devrimle Mücadele Komitesi'ne destek vermek için gelmişlerdi. 29 sabahı ise Kornilov tutuklanmıştı bile.[46]

---

45 Rosenberg, *Liberals*, s. 220.

46 Sukhanov, *1917*, s. 505-8, 513.

Kornilov'un komplosunun çöküşü Bolşevikleri bir kez daha Rus Devrimi'nin ön saflarına taşıdı. Yeni kurduğu Direktuar'ı, ani Bolşevik uyanışını sınırlamak için hâlâ kullanabileceğini düşünen Kerenski, 31 Ağustos'ta Bolşeviklerin günlük gazetesi ile birlikte bağımsız sosyalist *Novaya zhizn*'i de kapatmayı denedi. Karar uygulanamadı. 2 Şubat'ta, ardından da 5'inde Kerenski krizin sona erdiği gerekçesiyle Kızıl Muhafızların dağıtılmasını istedi. Ancak Bölgeler Arası Konferans bu isteği derhal reddetti; birkaç gün sonra Petrograd Sovyeti üzerindeki Bolşevik hâkimiyeti doğrulandı ve resmî bir Kızıl Muhafız Departmanı kısa süre içinde oluşturuldu. Silahlı işçiler kendilerini dağıtma teşebbüslerini savuşturdular, sonraki birkaç aylık devrim sürecinin kalıcı bir niteliği ve Kornilov'unkine benzeyen bir maceranın tekrarına karşı direnişin temel gücü haline geldiler. Sukhanov gelinen son noktayı şöyle özetliyordu:

> Burjuva darbesi haberi Rusya'nın yüzeyini ve derinliklerini önemli oranda karıştırdı. Tüm örgütlü demokrasi ayaklarının üzerinde doğruldu. Yüz binlerce ve milyonlarca işçi, asker ve köylü, sınıf düşmanının saldırısına karşı savunma için silahlı bir biçimde ayağa kalktı. Son noktayı koyacak bir meydan muharebesi için arzuları karşı konulmaz bir biçimde, her saat başı artıyordu. Her yerde bir sınıfsal içgüdü, küçük bir parça sınıf bilinci ve devasa bir hızla büyüyen Bolşeviklerin örgütlenme ve fikirlerinin etkisi hissediliyordu. [...] Kornilov ayaklanması sonrasında Bolşevizm her yerde çok bereketli tomurcuklar vermeye başladı ve ülke çapında çok derin kökler geliştirerek yaygınlaştı.[47]

Kornilov'un bir karşı-devrimi sahneye koyması, Rus işçi sınıfının devrimci geleneğine bağlı kitlelerin eylemiyle engellendi.

47 *A.g.e.*, s. 522-3.

5

Sosyal Devrimin Altı Ayı

Sukhanov'un deyişiyle Kornilov'un başarısız askerî darbesi sonrasında Bolşevizmin tomurcuklanması, yani 1905'in devrimci geleneklerinin yeniden ortaya çıkışı, Rus halkının Birinci Koalisyon Hükümeti yönetiminde gerçekleşen çok yavaş değişimden duydukları derin rahatsızlık ve Kerenski İkinci Koalisyon hükümetini kurduğunda, hükümetin devrimin kazanımlarını aşındırmaya başladığına dair bir algı sayesinde mümkün olabilmişti. İşçi sınıfı çevrelerinde "burjuvalar" olarak nitelendirilen liberaller, hâlâ, sosyal reform ile ilgili tüm tartışmaları Kurucu Meclis'in toplanması sonrasına erteleme taraftarıydılar, bunun gerçekleşeceğinden emin olabilmek için ise karşı devrimle flörte bile açıktılar. Oysa Çar'ın devrilmesinden 6 ay sonra toplumsal değişim için basınç giderek önüne geçilemez bir noktaya ulaşmıştı. İşçiler, köylüler ve askerlerin hepsi, artık daha fazla katlanamayacaklarını hissettikleri birçok sorunla karşı karşıyaydılar. Altı aylık devrim sürecinin devrimci Rusya'yı kurmak için yola çıkmış sosyal sınıflar üzerindeki etkisi, onları birincisinin kazanımlarını korumanın tek yolunun ikinci bir devrim yapmak olduğuna ikna edecek kadar radikalleştirmek oldu.

Fabrika komiteleri ve yetkileri

Savaşın etkisiyle Petrograd'da sanayi üretimi ikiye katlandı ve işçi sayısı 1914'te 242.600'den, 1917'de 392.800'e, çevredeki endüstriyel banliyöler de hesaba katılırsa yaklaşık 417.000'e ulaştı. Savaşla bağlantılı sanayilerde genişleme en büyük oranlara ulaştı: Metalürji işkolunda işçi sayısı % 135, kimyasal alanında % 99 artarken, giyim sanayindeki artış yalnızca % 44'tü. Diğer tüketim malları sanayilerinde ise üretim ya sabit kaldı ya da düşüş yaşadı. Savaş patlak verdiğinde başkentteki işçilerin % 17'si askere alındı ve bunların yerine yenilerinin gelmesi işgücünün bileşiminde belirgin sosyal değişimlere yol açtı. 1914'e gelindiğinde aileleri iki nesildir kentli olan çekirdek ya da "kadro" statüsündeki işçilerin oranı % 40 iken geriye kalan % 60 işgücüne yeni katılmıştı. Yeni katılanların büyük çoğunluğu Petrograd'a yakın kırsal bölgedendi ancak Rusya'nın çok daha doğusundan gelen genellikle Koreli "Çinli" işçiler de vardı. Kadın işçilerin sayısında da önemli bir artış yaşanmıştı, işgücü içindeki oranları % 25'ten % 33'e çıktı. Savaşa taraf olan tüm ülkelerde olduğu gibi, Birinci Dünya Savaşı hızla yükselen enflasyon oranları ile geldi. 1913'te 100 ruble eden malların fiyatı 1916 sonunda 221, 1917 sonunda ise 512 ruble eder hale geldi. 1916 ilkbaharına kadar, savaş için gereken üretimin yapılabilmesi için merkezî öneme sahip kadro işçiler maaşlarının enflasyona yenilmediğine emin olabiliyordu, ancak daha sonrasında Şubat Devrimi geçici bir nefes alma olanağı sunana kadar enflasyon istikrarlı biçimde tüm kazançlarını yiyip bitirdi.[1]

İşçiler Çar'ın devrilmesine ve eski rejimin çöküşüne büyük bir coşkuyla yanıt verdiler. Fabrikadaki otokratik düzeni sona erdirme ve "anayasal" bir fabrika kurmanın zamanı gelmişti. Para cezalarını ve diğer cezaları düzenleyen kanunlar yırtılıp atıldı, kara listeler deşifre edildi, yürürlükten kaldırıldı ve fabrikalarda eski düzeni ayakta tutanlar –baskıcı ustabaşılar, rüşvetçiler, muhbirler– genellikle kelimenin gerçek anlamında

1 S.A. Smith, *Red Petrograd: Revolution in the Factories 1917-18* (Cambridge: Cambridge University Press, 1983) çalışmasından uyarlanmıştır.

fabrikalardan dışarı atıldılar, hırpalandılar ve hatta bazen öldürüldüler. Putilov Fabrikası'nda yönetici ve yardımcısı işçilerce öldürüldü ve cansız bedenleri yakındaki Obvodnyi Kanalı'na atıldı. Kralın tahttan feragatini takip eden üç gün içinde yönetimde çalışan 40 kişi fabrikadan uzaklaştırıldı. Aşırı sadık işçiler de benzer bir kaderi yaşamış olabilirler. 1905 ve 1917 arasında Çar aşırı milliyetçi, anti-Semitik Kara Yüzler hareketini geliştirip büyütmüştü, bunlar grev kırmaya her zaman hazır bir topluluktu. Putilov Fabrikası motor montaj bölümünde, Kara Yüzlerin yerel örgütünü yöneten kişi, "bir el arabasına sıkıştırılıp, kafasından aşağı kırmızı kurşun dökülüp, küçük düşürücü bir biçimde fabrikanın dışına götürülüp sokağa atıldı". Putilov Fabrikası kiremithanesindeki ustabaşı, işçilere kaba davranışlarından ve zorla mesai yaptırmakta ısrar ettiğinden dolayı görevden alındı. Baltık Tersanesi'nde yönetimin en az 60 üyesi azledildi, başka göreve transfer edildi ya da el arabasıyla fabrikadan atıldı. Fişek Fabrikası'nda teknik personelin % 80'i görevden alındı. Eski ve Yeni Deniz Kuvvetleri Komutanlıklarında ve Galernyi Adası Tersanesi'nde 49 teknik eleman işçilerin gerçekleştirdiği kitlesel toplantılar sonrasında işten atılırken Boru Fabrikası'nda yönetici ve 14 üst düzey idareci geçici olarak görevden alındılar.[2]

İlk fabrika komiteleri böylesi radikal, neredeyse isyana dönüşen kitlesel toplantılarda seçildi. Eski idari yapıların tüm bölümlerinin yerinden edildiği düşünülünce fabrika komitelerinin bazılarının, ilk zamanlardan itibaren, kimi fabrika yönetimininkileri andıran görevleri de üstlenmiş olması neredeyse kaçınılmazdı. Bu özellikle devlet mülkiyetindeki silah imalathaneleri için böyleydi. Bu işletmelerde idareler, işçiler tarafından devirmiş oldukları devletin uzantıları olarak görülüyorlardı ve dolayısıyla eski yönetim aygıtının büyük kısmı ortadan kalktığı için fabrika komiteleri üretimi devam ettirmek için "idari komite"ler kurmaktaydı. Bu yüzden Fişek Fabrikası'nda, işçiler yeni bir geçici yönetici atayan ve iki komisyon kuran bir "idari komite" seçmişlerdi. Komisyonlardan biri teknik perso-

2 *A.g.e.*, s. 55.

nelden oluşuyor ve üretimin devamını güvence altına alıyordu, işçilerden oluşan komisyon ise işletme için yeni bir yönetsel yapı planlamaya çalışıyordu. Sestoretsk Silah Fabrikası'nda, Boru Fabrikası'nda ve Okhta Patlayıcı Fabrikası'nda da benzer adımlar atılmıştı. Bu durum çok uzun süre devam etmese de Mart 1917'nin birkaç haftasında fabrika komiteleri kendilerini adeta büyük devlet fabrikalarının yönetiminde buldular ve Steve Smith'in belirttiği üzere "bu deneyim, üretim üzerinde işçi denetimi kurulması fikrinin doğması açısından son derece önemliydi".[3]

Reformist Sovyet liderliği bu tarz gelişmeleri teşvik etmedi. Geçici Hükümet'in iş yaşamı üzerine aldığı kararların tümü Çar'ın devrilmesi sürecinde ortaya çıkan radikalizmi ılımlı hale getirmeyi hedefliyordu. Petrograd Sovyeti ile Petrograd Fabrika Sahipleri ve İmalatçılar Birliği, 10 Mart'ta işe bir düzen içerisinde geri dönüş ile ilgili yapılan anlaşmanın bir parçası olarak başkentte sekiz saatlik işgünü üzerinde anlaşmaya vardılar.[4] Hatta pratikte sekiz saatlik işgünü Nisan sonu itibarıyla ülkenin tamamında uygulanmaya başlamıştı.[5] Buna karşılık bu geçici duruma yasal statü kazandırmak yerine, Geçici Hükümet bu büyük değişikliğin çok yönlü ve çeşitli sonuçlarını değerlendirmek üzere bir Araştırma Komisyonu kurdu; eski düzende hâkim norm, işgününün on bir ya da on iki saat olmasıydı. 29 Mart'ta Ticaret ve Sanayi Bakanı tarafından açıklanan; sendikaların, fabrika komitelerinin ve diğer mekanizmaların haklarını, endüstriyel çatışmaların barış içinde çözülmesini sağlamak adına güvence altına almaya söz veren bir programda sekiz saatlik işgününden bahsedilmiyordu. Program sadece "daha kısa bir çalışma haftası"ndan ve Çar tarafından 1912 yılında kurulan sosyal sigorta ödemelerinin genişletilmesinden söz ediyordu.[6]

3 *A.g.e.*, s. 61.

4 *A.g.e.*, s. 66.

5 J.L.H. Keep, *The Russian Revolution: A Study in Mass Mobilization* (Londra: Weidenfeld and Nicolson, 1976), s. 69.

6 Smith, *Red Petrograd*, s. 76-7.

Donanma Bakanlığı ve Ağır Silahlar İdaresi için çalışan fabrikaların yöneticileri 15 Nisan'da gerçekleştirdikleri bir toplantıda, fabrika komitelerinin gelecekteki rolünü tartıştılar ve "öz yönetim" ya da işçilerin üretimde sorumluluk sahibi olması gibi yaklaşımları reddettiler. Toplantıya katılanlar fabrika komitelerinin kendilerini fabrikanın iç düzenini denetlemekle sınırlaması gerektiğinde ısrarcı davrandı ve bu denetlemeyi de ücretlerin, çalışma saatlerinin, işe alma ve işten çıkarmanın ve biraz da anlaşılmaz bir biçimde fabrika idaresinin "enformasyona dayalı teftişi" olarak tanımladı. Geçici Hükümet 23 Nisan'da fabrika komiteleri hakkında bir yasa çıkardığında ise faaliyet alanları daha da sınırlandı ve geleneksel sendikal faaliyetler çizgisine çekildi: yöneticilere şikâyetleri iletmek, yer değişiklikleri ile ilgili sorunları müzakere etmek ve üyelerini eğitmek. Bu oldukça sorunlu bir çerçeveydi çünkü özel sektörde, devlet sektöründen farklı olarak, fabrika komiteleri yönetsel konulara pek de el atmamıştı, ancak fabrika komitesinin onayı olmaksızın hiçbir işçinin işe alınıp, işten çıkarılamayacağını bir hak olarak ortaya koymuşlardı. Çar'ın devrilmesi öncesinde işten çıkarılan "çıbanbaşları"nın yeniden işe alınması için birçok kampanya yürütülmüştü.

28 Nisan'da, Birinci Koalisyon Hükümeti'nin kurulmasına dönük adımlar atılmaktayken Donanma Bakanlığı için çalışan işletmelerdeki fabrika komitelerinin bir toplantısı yapıldı. 1915'ten beri Savaş Sanayileri Komitesi'nin İşçi Grubu'nda önde gelen bir üye olarak yer alan bir Menşevik, toplantıda yaptığı konuşmada fabrika komitelerinin fabrikanın işlerini kendi başlarına yürütmek üzere attıkları her adımı eleştirdi; fabrika komiteleri gözetim altında tutmalı, denetlemeli, teftiş etmeli ancak yönetmemeliydi. Model olarak, fabrika komitesinin idari yapılara dokunmadığı ancak soru sorma ve finansal konularda bilgiye ulaşma haklarını talep ettikleri Obukhov Fabrikası'nı gösterdi. Dolayısıyla fabrika komitesinin, finansal açıklamaların taslaklarının hazırlanmasına kadar yönetimin her aşamasında rol almakta ısrarcı olduğu Baltık Tersanesi'ndeki durumu eleştiriyordu.[7]

7 *A.g.e.*, s. 62.

Birinci Koalisyon Hükümeti kurulur kurulmaz, ilk olarak Skobelev başkanlığında ve Gvozdev'in eşliğinde bir Çalışma Bakanlığı kuruldu. Ekonomiye müdahale edileceği ve aşırı savaş kârlarının kamulaştırılacağı ile ilgili lakırdılara rağmen söylenenlerin ancak çok küçük bir kısmı hayata geçirilebildi. Sovyetler Birinci Kongresi, "var olan koşullarda" sekiz saatlik işgünü için bastırmanın "sorumlu işçilerin" işi olamayacağını kabul etti. 1913'teki "grevmania"ya dair eleştirileri ya da savaş süresince grevlere karşı çıkmayı hatırlatan bu tutum, Çalışma Bakanlığı'nın çok az mesafe kat ettiği anlamına geliyordu. Birinci Koalisyon hükümeti çöktüğünde sadece Çar'ın çıkarmış olduğu var olan yasalara birkaç ek yapılmıştı, böylece 1880'de kurulan fabrika teftiş sistemini revizyondan geçirmek amacıyla ilk adım olarak 11 Temmuz'da iş müfettişleri kurumsallaştırıldı.[8]

"Var olan koşullar" hiç kuşku yok ki iş dünyası açısından oldukça zorluydu. İşverenler yeni duruma uyum sağlamak için mücadele ediyorlardı. Şubat ayında, bazı tekil işletmelerde % 200-300 düzeyinde ücret artışları dayatılmış olsa da Şubat ayında işçi ücretlerinde ortalama % 50 artış sağlandı. Ücretler artan tek maliyet kalemi değildi: Şubat ve Haziran 1917 arasında Donbas'taki geleneksel tedarikçilerden temin edilen yakıtın maliyeti de % 100 arttı. Aynı zamanda finansal meseleler de vardı. Savaş döneminde sanayinin büyümesi büyük oranda bankalar tarafından finanse edilmişti, banka fonlarının % 75'i savaşla ilgili sanayilere yatırılmıştı. Temmuz 1917'de ülkedeki siyasi istikrarsızlık öyle bir noktaya ulaştı ki bankalar kredileri kısmaya başladı, yakıt ve diğer sabit maliyetler ise artmaya devam etti. Bunların üstüne bir de üretimin sürekli olarak aksaması, üretkenlikte % 35-50 seviyesinde düşüşlere yol açmaktaydı. Savaş sanayiyle ilişkili birçok işletme 1916'da büyük kazançlar sağlamışlardı, ancak "var olan koşullar" bu kârların hızla yok olması anlamına geliyordu. Buna rağmen, fabrika komiteleri "kayıtları görmeyi" talep ettiklerinde, 1916'da elde edilen kârların seviyesi onları, batmanın eşiğinde olduklarını söyleyen işverenlerin ortalığı boş yere velveleye verdiklerine

8 *A.g.e.*, s. 170.

ikna etti.[9] İkinci Koalisyon Hükümeti'nin kurulması ile sonuçlanan uzun görüşmeler boyunca, acil sosyal düzenlemelere ihtiyaç duyulduğunu belirten Kerenski'nin 8 Temmuz Deklarasyonu üzerine birçok tartışma yürütülmüştü. Tabii ki bu deklarasyon, liberaller tarafından asla kabul edilmedi ve hükümet nihayet kurulduğunda da hayata geçirilmesine direnmeye kararlıydılar. Bu yeni hükümetin pratikte attığı tek adım, bir kez daha, Çar'ın yasalarında düzenlemeler yapmak oldu: 25 Temmuz'da var olan Sosyal Sigortalar Kanunu bütün işçileri kapsayacak biçimde genişletildi; 1912'de çıkarılan yasa sadece özel sektörde çalışanları kapsıyordu. 8 Ağustos'ta kadınlar ve reşit olmayanlar için savaşla ilişkili işletmeler hariç olmak üzere gece çalışması yasaklandı. Giderek daha fazla Bolşeviklerin tasarılarına oy veren bir işgücünün buna benzer ılımlı değişimlerden etkilenmesi neredeyse imkânsızdı.[10]

28 Haziran'da yani, Birinci Koalisyon Hükümeti'nin son günlerinde, Skobelev işçileri "sanayi organizasyonunu bozan" ve "hazineyi zora sokacak" "keyfî" tutumlara karşı uyardı. "Kendiliğinden eylemler çoğu zaman örgütlü eylemlerin önüne geçiyor, böylesi eylemler söz konusu işletmenin koşulları göz önüne bulundurulmadan hayata geçiriliyor [...] ve proletaryanın sınıf hareketine zarar veriyor" diye de ekledi. Bu belirgin sağa dönüş Temmuz Günleri'nden sonra çok daha net görülebiliyordu, İkinci Koalisyon Hükümeti'nin emekle ilgili meselelere yaklaşımı çok daha kötüleşmişti. Çalışma Bakanlığı 23 Ağustos tarihli genelgesinde, 23 Nisan Kanunu'nun işyeri sahibine, karşılıklı anlaşma yoluyla alternatif bir düzenleme gerçekleşmediği sürece fabrika komitesindeki işçilerin dışında istediği işçiyi işe alma ve işten çıkarma konusunda tam bir yetkiye sahip olduğunu düzenlediğini bir kez daha hatırlattı. Çalışma Bakanlığı'nın açıklamasına göre fabrika komiteleri, işletme yönetiminin yetkisinde oluğu açık olan işe alma ve işten çıkarma konularına karışma hakkını "zorla ele geçirmişlerdi". Genelge şu tehditle sona

9 P. Flenley, "Industrial Relations and Economic Crisis of 1917", Rus Devrimi Çalışma Grubu Konferansı'na sunulan makale, 8-10 Ocak 1988.

10 Smith, *Red Petrograd*, s. 170.

eriyordu: "Belirli kişilerin işe alınması ve işten çıkarılması amacıyla işçiler tarafından zorlayıcı yöntemlere başvurulması, cezalandırılacak suçlardan biri olarak görülecektir."[11]

Kornilov krizinin zirvesinde 28 Ağustos'ta yayınlanan bir diğer Çalışma Bakanlığı genelgesi ise 23 Nisan Kanunu'na göre fabrika komite toplantılarının ancak iş saatleri sonrasında yapılabileceğini ve iş gününü bölemeyeceğini işçilere hatırlatıyordu. "Enerjisini yoğun bir biçimde işe yöneltmek ve çalışma saatlerinin bir anını bile boşa harcamamak her işçinin görevidir." 23 Nisan Kanunu ile ilgili yapılan bu açıklamalar, genelgeyi geçersiz kılması ve karşı devrimci gördüğünü belirterek kınaması için Sovyet'e çağrıda bulunan Langenzpien Fabrikası'nda protestolara yol açtı, işçiler fabrika komitelerinin üretkenliği azalttığı düşüncesinin aşağılık bir iftira olduğunu ve Çalışma Bakanlığı'nın Kapitalist Çıkarları Savunma Bakanlığı'na dönüştüğünü ifade ediyorlardı.[12] Putilov, Amirallik, Kablo, Nobel ve Lebedev fabrikalarında da benzer protestolar yaşandı. Yayınlanması sonrasında kimi işverenlerin, üretim faaliyetine katılmadıkları gerekçesiyle fabrika komitesi üyelerinin ücretlerini kesmeye teşebbüs ettiği Skobelev'in genelgeleri, Petrograd Fabrikaları Üçüncü Konferansı tarafından da kınandı.[13]

Sanayi krizi

Steve Smith'in belirttiği gibi "1917'nin devrimci süreci ancak ekonominin derinleşen krizi kapsamında anlaşılabilir [...] ekonomideki kriz, siyasi krizi besliyordu". Eylül'e gelindiğinde Rusya çapında imalat sanayi üretimi sene başına göre % 40 düşmüştü ve birçok işveren için tek seçenek fabrikalarını kapatmak olmuştu: Mart ile Temmuz arasında, 568 tekstil ve gıda işleme tesisi kapanmıştı. Savaşla ilgili sanayilerdeki vasıflı işçiler işlerini korumayı başarmışlardı; Ekim ayında metal işçilerinin

11 R.P. Browder ve A.F. Kerensky, *The Russian Provisional Government 1917: Documents* (Stanford, CA: Stanford University Press, 1961), cilt 2, s. 731.

12 *A.g.e.*, s. 722.

13 Smith, *Red Petrograd*, s. 180-1.

sadece % 3'ü işsizdi.[14] Devrimin ilk üç ayında % 40 seviyesindeki fiyat artışları % 50'lik ücret artışları ile karşılandı; ancak Temmuz'dan itibaren, nominal ücretler hızla artmaya devam etmesine rağmen, enflasyon hızına yetişemediği için gerçek ücretler belirgin oranda düşmeye başladı.[15] Sonbaharla birlikte arz miktarında yeniden daralma başladı. Şubat ayında hükümet ekmek için günlük 500 gram karne değeri belirlemişken, Ekim ile birlikte miktar 300 grama düştü. Bu aylarda devletin tespit ettiği ekmek fiyatı % 230 arttı, bu esnada karaborsadaki fiyatlar ise daha da hızlı yükseldi. Buna karşılık karaborsa tercihi günde 4-5 saati bulabilen ekmek kuyruğundan muaf olmak anlamına geliyordu. Büyük bir hızla kötüleşen bu koşullarda bir miktar istikrar sunan, yine fabrika komitelerinin duruma müdahalesi oluyordu. Ağustos ayının sonunda Putilov Fabrikası yönetimi 10 bin kişiyi işten çıkarmak istediğini belirtti, fabrika komitesi görüşme talep etti ve daha düşük bir işten çıkarma tazminatını ve Sovyet'in arabuluculuğunu kabul ederek işten çıkarılanların sayısını 3.200'e indirdi. Fabrika komitesinin bazı üyelerinin, işten çıkarmalarda ağırlığın kadınlarda olması düşüncesinin Bolşeviklerin baskısı ile etkisizleştirilmesi sonrasında bütün işten çıkarmaların gönüllü olması konusunda da anlaşmaya varıldı. Bunlara karşılık, yazdan sonbahara geçilirken Putilov Fabrikası üçte bir kapasitede çalışıyordu ve bu da ancak fabrika komitesinin inisiyatifiyle mümkün olabiliyordu. Fabrika komitesi kok kömürü ile çalışan kazanları odunla çalışabilecek şekilde modifiye ederek üretimin sürmesini güvenceye almıştı. Boru Fabrikası'ndan ve diğer birçok fabrikadan işçiler, çalışmayan demiryolu hatlarında kalmış kömür kargolarını başkente yönlendirmek üzere Güney Rusya'ya gönderilmişti.[16]

Ekonomik durum kötüleştikçe, fabrika komitelerinin etkisi daha da arttı. Mayıs ayı sonu itibariyle Bolşevikler Petrograd Sendika Konseyi'nin denetimini ele geçirmiş olsa da ulusal ölçekte sendikalar sıkı bir Menşevik denetim altındaydı ve fabrika teme-

14 *A.g.e.*, s. 168.

15 Keep, *Russian Revolution*, s. 73.

16 Smith, *Red Petrograd*, s. 176.

linden doğan radikal görüşleri benimsemeye istekli değildiler. Fabrika komiteleri ise böylesi sınırlamalara sahip değillerdi. Petrograd Fabrika Komitelerinin Birinci Konferansı 30 Mayıs ile 3 Haziran arasında toplandı ve fabrika komitelerinin şirket hesaplarını inceleme hakkını ortaya koydu. 7-12 Ağustos tarihlerinde düzenlenen İkinci Konferans'a kadar faaliyetin kesintiye uğradığı bir ara dönem yaşandı; 5-10 Eylül'de Üçüncü Konferans ve 10 Ekim'de de dördüncüsü yapıldı. Tüm Rusya Fabrika Komiteleri Konferansı 17-22 Ekim'de toplandı. Bu konferanslarda alınan kararlar, fabrika komitelerinin üretimle ilgili konularda artan kararlılığını ortaya koyuyordu. Fabrika komiteleri nasıl Mart ve Nisan'da fabrika yaşamını demokratikleştirip işe alma ve işten çıkarmayı kontrol eder hale geldiyse, Mayıs ve Haziran'da da hammaddeleri ve verimli kullanımlarını takip eder hale geldiler. Sonra, Temmuz ve Ağustos'ta işverenler, çeşitli "denetim komisyonları" kurarak üretimi, siparişleri ve muhasebeyi takibe başlayan fabrika komitelerinin yetkilerini tırpanlamaya çalıştılar. Eylül ve Ekim'de birçok işveren üretime son vermeyi ya da Rusya'dan ayrılmayı düşündüklerinde fabrika komiteleri fabrikaların denetimini ele almayı tartışmaktaydılar.[17] Ağustos ayının sonunda Solunum Cihazı Fabrikası'ndaki fabrika komitesi tarafından kabul edilen bir karar bu sürecin bir simgesidir:

> En acil ve kritik anda bırakıp kaçan yönetim tarafından fabrikamıza karşı gerçekleştirilen sabotaj ile ilgili olarak kendi konumumuzu açıkça ortaya koyduk. Bu tutumu sivil cephenin terk edilmesi olarak değerlendiriyoruz. Sivil cepheye zarar vermemek ve yönetimin sekiz günlük yokluğuna rağmen fabrikanın normal biçimde çalışabilmesi için ortak olarak şu karara vardık: Şartlar herhangi bir gecikmeyi kaldıramayacağı için işlerin yasal boyutu ile ilgilenecek ve tarafsız davranabilecek bir komiserin derhal atanmasını talep etmek. Fabrika komitesi ve satış elemanları komiteleri de üretimin ve üretim miktarının korunmasının sorumluluğunu üstlenecek.[18]

17 *A.g.e.*, s. 177-184.

18 *A.g.e.*, s. 179.

İşçilerin işyeri yönetimini yerinden etmeye dönük bu çabaları sendikalist bir ütopyacılıktan değil son derece pratik ve pragmatik, var olan işleri koruma arzusundan kaynaklanıyordu.

Üretim üzerinde işçi denetimi kurmaya dönük taleplerin motivasyonu ne olursa olsun Kerenski bunları kabul etmeyecekti. Hükümeti herhangi bir seviyedeki işçi denetimine külliyen karşıydı. Bu sebeple Özel Savunma Konseyi 23 Eylül'de savaşla ilgili sanayilerde gelecekte etkin olacak ilkeleri şu şekilde belirledi: "Fabrikanın sahibi her zaman fabrikanın başı olacaktı ve işçiler tesisin yönetimi ile ilgili konulara müdahale etme hakkına da bunları değiştirme hakkına da sahip olmayacaktı; işe alma ve işten çıkarma konusunda da bunlarla ilgili yürürlükteki kanunlara sıkı bir biçimde uyulmalıydı."[19] Fabrika komiteleri bunu kabul etmeyecekti. Petrograd Fabrika Komiteleri'nin Ağustos başında gerçekleşen İkinci Konferansı'ndan itibaren Bolşevik söylemi yansıtan kararlar alınmaktaydı. Bu yüzden "her gün daha da kötüleşmekte olan kriz, sadece politik iktidarın değil aynı zamanda üretim örgütlenmesi üzerindeki denetimini de kaybetmekten korkan burjuvazinin politikaları ile daha da şiddetleniyor"; burjuvazi sadece üretimi örgütleme yeteneğini kaybetmekle kalmıyor aynı zamanda "gizli lokavtlara başvurarak bir sabotaj politikası uyguluyor". Bu yüzden "Rusya'da [üretimin] düzenlenmesi ancak proletarya ve köylülerin onu destekleyen zümresi tarafından denetlenen bir örgüt tarafından uygulanabilir, bu ise ancak devlet iktidarını ele geçirmeleri ile mümkün olabilir". Bu karar, 1905 sonrasında Moskova'da uzun süredir bir sendikacı olarak çalışan ve 1910 Alkolle Mücadele Kongresi'nde bir işçi delegesi olan Vladimir Milyutin tarafından önerilmişti.[20]

21 Ağustos'ta Almanların Riga'yı ele geçirmesi sonrasında kilit önemdeki savunma sanayi tesislerinin Petrograd'dan taşınacağı ile ilgili söylentiler fabrika komitelerinin en önemli kaygılarının başında geliyordu. Eylül ayında Putilov Fabrikası'nın

19 Browder ve Kerensky, *Provisional Government*, cilt 2, s. 723.

20 E. Acton ve T. Stableford (ed.), *The Soviet Union: A Documentary History*, cilt 1 (Exeter: University of Exeter Press, 2005), s. 34.

yönetimi Saratov'a kanaldan makine göndermeye teşebbüs etti ancak fabrika komitesi, yönetim kendilerine makinelerin Petrograd'da gerekli olmadığını ispatlayana dek bir ay boyunca mavnaya el koydu. Boru Fabrikası'nda ise yönetim, üretimi Penza, Voronoezh ve Ekaterinoslav'a taşımayı, 4.000 makineyi ve 20.000 işçiyi transfer etmeyi planlıyordu, ancak fabrika komitesi bu kentleri gezdiğinde transfer edilen işgücünü istihdam etme planının bulunmadığı ve sadece 1.300 işçiye iş verileceği ortaya çıktı. Aynı şekilde Okhta Patlayıcı Fabrikası, Okhta Barut Fabrikası, Patlayıcı Fabrikası ve Optik Fabrikası'nda da taşınma planları yeterli hazırlık yapılmadığı gerekçesiyle engellendi. Eylül ayı başlarındaki Fabrika Komiteleri Üçüncü Konferansı, çok sıkı işçi denetimi altında gerçekleşecek tekil işletme taşınmaları dışındaki tüm taşınmaları kınadı.[21] Taşınma, kapatılma anlamına gelecek bir uygulamaya dönüşebilirdi ve işçi denetimi, fabrika komitelerinin kendilerini neredeyse doğal bir biçimde Bolşevik talepleri desteklemeye iten endüstriyel kaos ile başa çıkma çabalarının ilk ve en öncelikli boyutuydu.

Kadın işçiler

Eylül ayında Putilov Fabrikası'nda işten çıkarma krizi yaşanırken, fabrika komitesinin bazı üyeleri, kadınların, erkekler askere alındıktan sonra işçi sınıfına yeni katılmış olmalarını gerekçe göstererek öncelikle kadın işçilerin çıkarılmasını savundu; Bolşevikler böylesi bir çözüme şiddetle karşı çıktılar.[22] Bolşeviklere göre kadınlar devrimci sürecin aktif katılımcıları olarak teşvik edilmeliydiler. Geçici Hükümet, bütün kadınların yerel ve genel seçimlerde oy kullanmasını baskı altında da olsa kabullenmişti ve 10 Mart'ta Bolşevik St. Petersburg Komitesi kendisini, kadınları bu seçimler için örgütleme görevine adadı, 15 Mart'ta bir Kadın Bürosu kurmaya karar verdi ve 1914'teki kadın gazetesi *Rabotnisa*'yı yeniden çıkarmaya başladı. Kadın eylemci Aleksandra Kollontay 19 Mart'ta Rusya'ya döndüğün-

21 Smith, *Red Petrograd*, s. 171-4.

22 *A.g.e.*, s. 176.

de hiç vakit kaybetmeksizin, planlanan Kurucu Meclis seçimleri için kadın işçilerin hazırlanması ve Kadın Bürosu'nun kuruluş toplantısının derhal yapılması ihtiyaçları üzerine *Pravda*'da bir yazı kaleme aldı. 1908'de Kollontay, Kadınlar Kongresi'ne tekstil işçilerinden bir delegasyon örgütlenmesine yardım etmiş sonrasında ise kadınlar için kurulacak ayrı bir örgütlenmeye şüpheyle yaklaşan Bolşeviklerden gelen muhalefet ile karşılaşmıştı. Aynı şey bir kez daha tekrarlanmıştı. Lenin 3 Nisan'da döndüğünde, Kollontay'ın ayrı bir Kadın Bürosu görüşüne her zaman karşı çıkmış olan eşi Nadezhda Krupskaya ona eşlik ediyordu. Büro kurulması girişimi güç kaybetti ve Kollontay, Nisan ayı sonunda Petrograd Parti Konferansı'nda konuyu gündeme getirdiğinde öneri, yukarıdan gelen bir müdahale sonucu divan başkanı tarafından geri çekildi. Bu müdahale Kadın Kongresi sırasında St. Petersburg Komitesi üyeliği yapmış olan deneyimli yeraltı militanı Bagdatiev'i oldukça sinirlendirmişti.[23]

Kollontay için bu tür örgütsel dezavantajlara rağmen, Bolşevik kadın militanlar 1917'de faaliyetlerini iki kadın grubu üzerinde yoğunlaştırdılar: asker eşleri ve çamaşırhane işçileri. 1912'den beri asker eşleri sınırlı bir finansal destekten yararlanmışlardı. Ancak yasa resmî nikâhlı olmayan eşleri hariç tutuyordu ve Rus İmparatorluğu'nda kendilerini meşru ve sürekli bir ilişki içinde gören çok sayıda kadın bu kategoriye dahil edilebiliyordu. Rus İmparatorluğu, Çar'ın Hıristiyan tebaası içinde sadece Ortodoks Kilisesi'nde kıyılmış nikâhları resmen tanıyordu, ancak kendi geleneklerine göre evlendiklerini düşünen, yine de yasa karşısında resmî nikâhsız eş gibi görünen Eski İnananlar'dan (*Old Believers*) ve diğer dinî gruplardan çok sayıda kadın mevcuttu.[24] Geçici Hükümet'in ilk kararlarından biri, böylesi bir dinsel ayrımcılığa son vermek oldu, ancak kararın mali sonuçları üzerine yeterince kafa yorulmamıştı, özellik-

23 M. Donald, "Bolshevik Activity amongst the Working Women of Petrograd in 1917", *International Review of Social History* 27 (1982), s. 134, 139-41.

24 S. Badcock, "Women, Protest and Revolution: Soldiers' Wives in Russia During 1917", *International Review of Social History* 49/1 (2004), s. 52.

le de söz konusu yardımların enflasyon tarafından pula çevrildiği hesaba katılmamıştı. 11 Nisan'da, 15 bin asker eşi Sovyet'e bir yürüyüş düzenleyerek yardım miktarının artırılmasını talep ettiler. Sovyet başkanı ile görüştüklerinde ise kendilerine hazinenin boş olduğu söylendi. Kollontay durumu protesto etmek istediğinde ise kendisine söz hakkı verilmedi, bunun üzerine o da Tauride Sarayı'nın kapısının önünde o anda kararı alınan bir gösteri düzenledi. Kadınlara kendilerine ait bir örgütlenme yaratmaları gerektiğini, bu sayede Sovyet'te temsil hakkı kazanabileceklerini, Bolşeviklerin de bu politikayı desteklediğini söyledi. Nisan ortasında kentin tümünü temsil eden, Kollontay ve kimi Sovyet üyelerin de dahil olduğu bir asker eşleri komitesi kuruldu, Haziran'da bu örgüt kısa süre sonra Bolşeviklerin hâkim olacağı Asker Eşleri Sendikası'na dönüşmüştü.[25] Bu baskı sonucu, Birinci Koalisyon Hükümeti kimi tavizler verdi: Yardıma hak kazanma kapsamı resmî nikâhlı olmayan eşleri, evlatlıkları ve üvey anneleri de ekleyecek biçimde genişletildi. Buna karşılık, alınan karar devlet üzerine devasa bir yük bindirdi: 1916'da 25 milyon ruble olan yardımın maliyeti 1917 Eylülü'nde 36 milyon rubleye yükseldi, bu rakam askerî harcamaların % 11'ine denk geliyordu.[26]

Bolşevikler aynı zamanda Nisan sonlarında kurulan Çamaşırhane İşçileri Sendikası'nda da etkindiler. Çamaşırhane işçileri, Petrograd'daki diğer işçiler gibi 8 saatlik işgünü istiyorlardı. İşverenler reddedince, 1 Mayıs'ta başlayan bir grev çağrısı yaptılar. Sendika bir Bolşevik tarafından yönetiliyordu ve Kollontay kampanyayı oldukça detaylı bir biçimde *Pravda*'da yayınlanan bir dizi makalede anlattı. Sovyet 8 Mayıs'ta, işçilerin zaferine kadar ay boyunca devam edecek olan grevi destekleme kararı aldı, zafer ancak kısmi olabilmişti çünkü kimi işverenler anlaşmaya uymamışken kimi de iflas tehdidi karşısında işyerlerini kapatmışlardı. Çamaşırhane işçilerinin grevi sürerken, Bolşevik Parti uzun süredir beklenen haftalık kadın dergisi *Rabotnitsa*'yı 10 Mayıs'ta yayınladı. Ardından Mayıs ve Ha-

25 Donald, "Bolshevik Activity", s. 141.

26 Badcock, "Women", s. 53.

ziran süresince Bolşevikler, *Rabotnitsa* yayın kurulu tarafından düzenlenen halk toplantıları aracılığıyla gazeteye bağlı bir ajitatörler okulu yarattı; hedefleri yaklaşan yerel Duma seçimlerinde "Savaşa ve Pahalılığa Hayır" sloganıyla mücadeleyi yükseltmekti; Haziran'da açık havada birçok kadın işçi buluşması gerçekleşti.[27]

Temmuz Günleri *Rabotnitsa*'yı olumsuz yönde etkiledi. Kollontay tutuklandı ve kimi Bolşevik kadın aktivistler darp edildi. Bir sonraki halk toplantısının yapılabilmesi için tam bir ay geçmesi gerekti, 30 Temmuz'da sadece 700 kadının toplanabilmiş olması ise Bolşevikleri hayal kırıklığına uğrattı. Sonra, durum düzelmeye başladı. 1 Ağustos'ta ev işçisi kadınların bir mitingine Kollontay'ın tutuklanmasını protesto eden ve Bolşeviklere yönelik iftira olduğunu düşündükleri saldırıları kınayan 1.000'den fazla kadın katıldı, *Rabotnitsa*'nın tertiplediği bir sonraki eyleme 5.000 kişi katıldı ve tutuklu Bolşeviklerin serbest bırakılması talep edildi. Kollontay, Kornilov'un başarısız darbesi sonrasında serbest kalınca, bir sonraki *Rabotnitsa* mitinginde omuzlarda taşındı. Ekim ayı başında İşçi Kadınlar Petrograd Konferansı'nı hazırlamak üzere bir Kadın İşçiler İnisiyatifi oluşturuldu. Konferansa Kurucu Meclis seçimlerinde kadın oylarının örgütlenmesi görevi verilecekti, hazırlık amacıyla 70 civarında toplantı planlandı.[28]

Toprak komiteleri ve işleyişleri

Şubat Devrimi başkentte başlamış ve işçilerle askerlerin başarısı olmuştu. Yıl boyunca köylüler devrimci mücadeleye çok daha aktif biçimde katıldılar. Çar'ın devrilmesi, köylere adaletsiz bir toprak sahipliği sisteminin sonunu simgeleyen bir gelişme olarak yansıdı. Ülkenin en önde gelen toprak sahibi olan Çar'ın gidişi sonrasında köylüler, Çar rejiminin temel dayanak noktası olan toprak sahibi soylu sınıfının geri kalanı için de benzer bir kaderin yaşanacağını umuyorlardı. Bu dönemde köylüle-

27 Donald, "Bolshevik Activity", s. 144, 146.

28 *A.g.e.*, s. 149-52.

rin aldığı birçok kararda aristokratların özel mülkiyeti altındaki toprakların çok yakında kamulaştırılacağı ve köylülere devredileceği umuluyordu. Mart ayının başlarında kırsal bölgelerin tamamında köylerde ve kilise bölgelerinde köylü komiteleri seçildi, seçimler çoğunlukla genel köylü toplantıları şeklinde gerçekleşiyordu. Köylü temsilcisi olarak seçilenler geleneksel yerel liderler ile SR militanlarının bir karmasını yansıtıyordu.[29] Şubat Devrimi'nin hemen akabinde köylüler yeni düzene olan desteklerini, acil tedarik krizinin aşılmasına yardımcı olmak için yetkililere artan miktarlarda tahıl sunarak gösterdiler.[30] Buna karşılık, işçilerde olduğu gibi, köylülerin de desteği eleştirildi: Kostroma'ya yakın bir köy komitesi 30 Mart'ta Geçici Hükümet'i, bir an önce Kurucu Hükümet çağrısı yapmak için hareket ettiği "müddetçe" destekleme kararı aldı.

Köylüler aynı zamanda yeni ölçekte yeni demokratik kurumların kurulduğunu görmek ve kırsal işleri yönetegelmiş olan eski toprak yüzbaşıları ve yüksek rütbelilerden kurtulmak konusunda da hevesliydiler. Ancak bu seçimler Ağustos ve Eylül'e kadar gerçekleşmedi ve ara dönemde var olan *zemstvo* yönetim kurulları ve bunların aristokrat liderleri faaliyetlerine devam ettiler; bu tablo köylülerde oldukça büyük bir hayal kırıklığı yarattı.[31] *Zemstvo* başkanları çoğunlukla yeni yerel komiserler olarak isimlendirildiler ve kendilerine Geçici Hükümet tarafından "yerel toprak sahiplerini ve kırların tüm aydın kapasitesini" çalışmalarına katma tavsiyesi verildi; köylülerden hiç bahseden olmamıştı. Bu tavsiye Geçici Hükümet'in 7 Mart deklarasyonunda yer alan, yerel yönetimin halk tarafından seçileceği taahhüdü ile çelişiyor görünüyordu. Üç hafta sonrasında alınan, yerel komiserlere olası kırsal karışıklıklarda nasıl asker toplayacaklarına dair tavsiyede bulunma kararı da yeni devletin pek de köylü-merkezli bir yaklaşıma sahip olmadığını gösteri-

29 G.J. Gill, "The Mainsprings of Peasant Action in 1917", *Soviet Studies* 30 (1978), s. 66, 80.

30 G.J. Gill, "The Failure of Rural Policy in Russia, February-October 1917", *Slavic Review* 37 (1978), s. 242.

31 *A.g.e.*, s. 242-3.

yordu. Graham Gill'in belirttiği gibi "göründüğü kadarıyla hükümet, eski baskı aygıtına hiç dokunmadan onun adını değiştirmek dışında pek de başka bir şey yapmıyordu".[32]

Çar'ı tahtından indiren besin kıtlığı olmuştu, bundan dolayı Geçici Hükümet'in tarım politikasındaki ilk hamlelerinin besin tedarikini güvence altına almaya dönük olması şaşırtıcı değildi. 5 Mart'ta yerel *zemstvo*lara tahıla el koyma yetkisi verildi ve 9 Mart'ta Tarım Bakanlığı'nda özel bir Tedarik Komitesi oluşturuldu. 25 Mart'ta Geçici Hükümet o ana kadarki en radikal kararını alarak tahıl alım ve satımını devlet tekeli altına aldı: Hem soylu hem de köylü çiftçiler kendi geçimleri için gereken minimum miktar dışında, ürettikleri tüm tahılı sabit fiyattan devlete satmak zorundaydı. Bu sistemi hayata geçirmek için, aynı gün içinde tedarik komiteleri hiyerarşisi oluşturuldu. Geçici Hükümet üretkenliği artırmak adına, kullanılmadığı tespit edilen tüm tarım makinelerinin kamulaştırılabileceğini ve kullanmaya hazır üreticilere tahsis edilebileceğini de kararname ile düzenledi.[33]

11 Nisan'da Geçici Hükümet, ürünün zarar görmeden toplanabilmesini sağlamak için ekilmiş tüm toprakları devlet koruması altına alma kararı verdi; bu kararla ekili toprağa hangi sebeple olursa olsun zarar vermek suç olarak kabul edildi. Paralel bir diğer hamlede ise Geçici Hükümet işlenen toprakların büyüklüğünü artırma çabasına girişti. Büyük arazilerin önemli bir kesimi, işin başında olmayan toprak sahipleri, kentlerde yaşayan soylu aileler tarafından işletiliyordu. Çiftlikler savaş koşullarında eskisi kadar rençber ve at bulamayan ve bu sebepten zorunlu olarak ektiği toprakları azaltan kâhyalar tarafından yönetiliyordu. Volga Nehri kıyısındaki Saratov gibi Kara Toprak kuşağındaki kimi çok verimli bölgelerde ekilen toprakların miktarı % 50 oranında azaldı, oysa ülke çapında söz konusu değer sadece % 10'du. Mümkün olduğu kadar çok toprağın ekilmesini güvence altına alabilmek için ekilmeden bırakılan tüm top-

32 G.J. Gill, *Peasants and Government in the Russian Revolution* (Basingstoke: Macmillan, 1979), s. 22, 25, 29.

33 Gill, "Failure", s. 249.

rakların başına geçmek ve işlemeye gönüllü olanlara kiralamak üzere tedarik komiteleri yetkilendirildi.[34]

Söz konusu toprak reformu olduğunda ise Geçici Hükümet çok daha az gayret sarf etti. Liberal tarım bakanı 19 Mart'ta toprak reformunun "yasal yollarla ve şiddetsiz" bir biçimde hayata geçirileceğini duyurarak Kurucu Meclis yasama sürecine başlamadan topraklara el koymak üzere köylüler tarafından gerçekleştirilen eylemleri kınadı. Bu aşamada gerçekleşen tek reform ise eski saltanat arazilerine devlet tarafından el konmasıydı. Buna karşılık tarım bakanlığı toprak komitelerinden ülkenin toprak envanterini kontrol edecek ve mülkiyet altındaki tüm toprakları kaydedecek hiyerarşik bir örgütlenme kurdu, beklentisi Kurucu Meclis'in, toplandığında toprak reformu konusunu ele almak isteyeceğiydi. Bütün toprak komiteleri hiyerarşisinin zirvesindeki Merkezî Toprak Komitesi, 21 Nisan tarihinde kuruldu. Tek yetkisi Geçici Hükümet'e bilgi sağlamaktı ve bir araya gelmek için hiçbir telaş sergilemiyordu. İlk toplantısını 20 Mayıs'ta gerçekleştirdi, ılımlılık telkin ederek, Kurucu Meclis'e sunacağı raporunu hazırlarken yasadışı eylemlerden kaçınılması çağrısı yaptı.

Yerel toprak komitelerinin gündemi ise oldukça farklıydı: Yerel toprak komitelerinin tek görevi mülk altındaki toprakları kaydetmek değildi, aynı zamanda "toprak rezervini korumak"la da görevliydiler. Bu durum, yetkilerinin yerel tedarik komitelerininkilerle rekabet içinde olduğu hatta onları aştığı anlamına geliyordu.[35] Yerel toprak komiteleri "ulusal toprak fonunu israf eden" toprak sahiplerini, topraklarından atma yetkisine de sahipti. Bu hüküm, yeterince özenli bir biçimde üretim yapmayan her toprak sahibinin toprağından mahrum edilebilmesi anlamına geliyordu. Birinci Koalisyon Hükümeti kurulur ve SR lideri Victor Çernov tarım bakanlığını üstlenir üstlenmez yerel toprak komitelerinin yetkilerindeki karmaşa, toprağın parça parça yeniden dağıtılmasını hayata geçirmek için kullanılmaya başlandı ve Tüm Rusya Köylüler Sov-

34 Keep, "Russian Revolution", s. 163.

35 Gill, "Failure", s. 252.

yeti 4 ve 28 Mayıs tarihleri arasında toplandığında bu süreç daha da hızlandı.

Kongredeki delegelerin yarıya yakını SR'li olmasına ve SR aktivistlerinin bazıları 1905'te kurulmuş olan Köylü Birliği'ni canlandırmaya istekli olsa da, SR'lerin büyük kısmı kurmakta oldukları, aslında en aşağıdan ulusal ölçeğe köylü konseylerinin bir piramidi olan yapıları "sovyet" olarak nitelemeyi tercih ettiler. Kongre, 24 Mayıs'ta Çernov'un konuşmasından sonra yaptığı oylamada tüm toprakların köylülere dağıtılmasını kabul etti. Bunun nasıl gerçekleştirileceği ise ayın 26'sında yayınlanan çağrıyla açıkça ortaya kondu: Köylüler, tüm toprakların "toprak üzerinde uğraşıp didinen herkese eşit biçimde dağıtılması" temelinde gerçekleştirilecek bir toprak reformuna hazırlanacak toprak komiteleri oluşturacaklardı. Kurucu Meclis'in düzenlemeye son şeklini vereceği ana kadar derhal uygulamaya sokulacak bir ara önlem uyarınca tüm topraklar, toprağı işlemenin ve ürünü toplamanın en uygun yöntemini belirleyecek ve sonrasında da gerekli makineleri kamulaştıracak toprak komitelerinin kullanımına bırakılacaktı. Toprak komitelerinin gözetimi dışında gerçekleşecek tüm toprak müsadereleri "keyfî" olarak kınanacaktı.[36]

Kongre sonrasında, SR'ler yerel toprak komitesinin denetimini ele geçirdikleri her yerde, "ulusal toprak fonunun israf edildiğini" ilan ederek bölgedeki soylu toprak sahibinin topraklarına el koyup, üretici köylülerin kullanabilmesini sağlamak için tarım makinelerinin yeniden dağıtımını sağladılar. Bunu yaparken, Tüm Rusya Köylü Sovyetleri Kongresi tarafından da kabul edilen Toprak Üzerinde Üretici Köylü Egemenliği belgesine dayanıyorlardı. Bu belge, toprak üzerinde özel mülkiyetin sona ermesi gerektiğini, tüm topraklara tazminatsız bir biçimde el konulmasını ve tüm halkın mülkiyeti kılınmasını düzenliyordu. Böylece "toprak onu işleyenlerin" denetimine geçecekti, toprak mülkiyeti eşit olacak ve yerel şartlar göz önünde bulundurularak, "ücretli işçi çalıştırılmasına izin verilmeksizin" toprağın aile ölçeğinde ya da kooperatif olarak işlen-

36 Keep, *Russian Revolution*, s. 230.

mesine izin verilecekti. "Ücretli işçi" konusunda tek istisna ise "oldukça gelişmiş teknikler kullanılarak" işlenen "meyve bahçeleri, plantasyonlar, fidanlıklardan" oluşan ve devlet tarafından işletilen pilot çiftlikler olacaktı.[37] Böylece SR'ler partilerinin 1901'de kurulmasından beri savunageldikleri politikalarını uygulamaya başlıyorlardı. Liberallere göre ise köylü kongresinin kararları toprak komiteleri tarafından hayata geçirilen vahşice eylemlerin onaylanması anlamına geliyordu ve Çernov'un kabinedeki diğer bakan meslektaşları Tarım Bakanlığı'nın uygulamada toprak üzerindeki tüm yetkiyi toprak komitelerine vermiş olmasından kaygı duymaktaydılar.[38]

SR'nin Üçüncü Kongresi, köylü kongresinin tamamlanmasının ardından 25 Mayıs-4 Haziran arasında gerçekleşti. Benzer biçimde o da ikircikli bir tutum benimsedi. Kongre, ancak Kurucu Meclis'in tam bir toprak reformunu hayata geçirebileceğini kabul etti, ancak geçici bir önlem olarak tüm toprakların demokratik toprak komitelerinin yönetimi altına alınması ve "üretimde kullanılan tüm öğelerin ve hayvan stokunun en iyi sonuçları yaratacak biçimde dağıtılmasını" da karar altına aldı. Bütün SR'ler gibi Çernov da üretici köylülerin toprak sahipliğinin soylularınkinden çok daha üretken olacağına inanıyordu. Bu yüzden Kurucu Meclis toplanmamış olsa bile ekilmeyen toprakların ekilmesini, köylülerin vakit kaybetmeksizin daha çok toprağa sahip olmasını sağlamak için hükümetin yaptığı yasal düzenlemeleri teşvik etmekten memnundu. Koalisyondaki liberal bakanlar bunu tutarsızlığın en korkunç biçimi olarak görüyorlardı ancak sonuç olarak Çernov'un bilgisi ve hamiliği altında toprağa "arka kapıdan" dolaşarak el koymalar katlanarak arttı. Köylüler, toprağın işlenmesinin güvence altına alınması zorunluluğu ile ilgili kararnameyi soylu toprak sahiplerinin makinelerini kamulaştırmak için kullandılar. Soylu toprak sahibi, makineler olmadığı için toprağı işleyemediğinde köylüler bu sefer de toprağın ekilmemiş olduğunu, dolayısıy-

37 R. Kowalski, *The Russian Revolution 1917-1921* (Londra: Routledge, 1997), s. 132.

38 Keep, *Russian Revolution*, s. 166.

la yeniden dağıtılması gerektiğini iddia edebiliyorlardı. Bir diğer grup köylü ise soylu toprak sahibinin toprağında çalışmayı reddediyorlar, onu iflasın eşiğine sürüklüyorlar, ardından da ekilmeyen toprağa sahip çıkmayı talep ediyorlardı; eğer soylu –bazılarının yaptığı gibi– "Çinli" işgücünü getirerek yanıt veriyorsa, bunlar öfkeli bir kalabalık tarafından köyden atılıyordu. Çernov böylesi tepkilere göz yumuyordu, çünkü Kurucu Meclis toplandığında SR'lerin çoğunlukta olacağına ve bu yüzden de SR'nin Toprak Reformu'nu hayata geçireceğine adı gibi emindi; Kurucu Meclis'in toplanmasında tek yapması gereken, kendisinin teşvik ettiği dönüşümleri geriye dönük olarak onaylamak olacaktı.[39] SR Üçüncü Kongresi'nde şunları söylemişti: "Kurucu Meclis, toprağın onu işleyenlere devredilmiş olmasını temel alarak çalışacağı için toprakların toprak komitelerinin emrine verilmesi Kurucu Meclis'in yetkilerinin gaspı anlamına gelmiyor, sadece onun zaten verecek olduğu kararı uygulamak oluyor."[40]

1-6 Temmuz tarihlerinde yapılan Merkez Toprak Komitesi'nin ikinci toplantısında, Çernov konuşmasını kabinedeki liberal bakanları eleştirmek için kullandı ve Köylü Sovyeti ve SR politikaları ile uyumlu bir karar önerisi sundu. Köylü Sovyeti'nden 12 temsilcinin Merkez Toprak Komitesi'ne katılmasında ısrar ederek bazı komite üyelerinin protesto amacıyla istifasını da hızlandırmış oldu. Daha sonra, 16 Temmuz'da İkinci Koalisyon Hükümeti'nin kurulması adına yürütülen müzakerelerin görevden alınmasına yol açabileceği ihtimaline karşı, kabinedeki diğer bakanların onayı olmaksızın, toprak ve tedarik komitelerine bir genelge gönderdi. Bu genelge kiraları sabitliyor ve komitelerin yetkilerini artırarak dolaylı toprak müsaderelerini sistematik hale getiriyordu. Tüm ekilebilir toprakların ve çayır alanlarının doğru biçimde kullanılmasından komiteler sorumlu olduğu için, soylu toprak sahiplerinin ekimini gerçekleştiremedikleri tüm toprakları işlemeye hazır hale gelmeliydiler; ekilmeyen her toprak ve kullanılmayan her ta-

39 Gill, "Failure", s. 255.

40 *A.g.e.*, s. 92.

rım makinesi komitelerin denetimine girmeliydi. Genelge şöyle sona eriyordu: "Toprak komiteleri kendilerini devlet aygıtının organları olarak görmelidir [...] komiteler üretici köylülerin adil taleplerini karşılamak için, ulusal ekonominin parçalanmasına, üretici güçlerin eksilmesine yol açmadığı müddetçe her türlü önlemi alabilirler." Çernov köylülerin yaptıklarını olanca açıklığıyla onaylıyor ve fazlası için teşvik ediyordu. Kabinedeki meslektaşları dehşete düşmüştü.[41]

Toprak müsadereleri başlar

Çernov'un toprak komitelerine iktidar organları gibi davranma çağrısı yapan genelgesini yayınlamasından bir gün sonra, Kerenski'nin geçiş yönetiminin istifasına rağmen hâlâ içişleri bakanlığı görevini yürüten Tsereteli, yerel komiserlere yasadışı toprak müsadereleri karşısında sert bir tutum alınması talimatıyla yanıt verdi. 18 Temmuz'da Tedarik Bakanı İçişleri Bakanı'na destek verdi ve tedarik komitelerine yasadışı müsadelerden uzak durmaları emri verdi. Tüm tedarik komitelerine ilettiği genelge ile görevden alınma veya cezai soruşturma pahasına kanun dışı biçimde gerçekleştirilen toprak müsaderelerini yasakladı.[42] İkinci Koalisyon Hükümeti'nin bileşimi sonuçlandırıldığında Çernov koltuğunu korumuşsa da bakan arkadaşları tarafından yapılan bu hamleler pozisyonunun giderek irtifa kaybettiğinin işaretiydi ve Ağustos sonu itibarıyla istifa etmeye karar verdi. Çernov'un marjinalleştirilmesi, tartışma yaratan toprak satışları konusunda özellikle belirginlik kazandı. Köylüler Merkez Toprak Komitesi'nin kurulmasıyla toprak satışlarında moratoryum ilan edilmesi gerektiğini iddia ediyorlardı. Eğer Merkez Toprak Komitesi, toprakları kamulaştırıp yeniden dağıtmadan önce özel mülkiyet altındaki toprakların kesin bir dökümünü çıkarmak istiyorduysa moratoryuma ihtiyaç vardı. Soylular böylece kısa bir süre sonra tazminatsız kaybedecekleri toprakları parça parça satamamış olurlardı. Birinci Koalisyon

41 Keep, *Russian Revolution*, s. 166; Gill, "Failure", s. 255.

42 Gill, *Peasant*, s. 87.

Hükümeti döneminde SR'li adalet bakanı toprak satışlarını yasadışı ilan etmeye kalkmıştı ancak liberal bakanlar 23 Haziran'da bu düzenlemeyi iptal ettirmişlerdi. 12 Temmuz'da iki Koalisyon hükümeti arasındaki dönemde, Çernov toprak alışverişinin kısıtlanmasını engelleyecek liberal bakanların yokluğunu yeni bir avantaja çevirmek istedi. Bu adım ise 22 Temmuz'da İkinci Koalisyon Hükümeti tarafından çıkarılan, yerel toprak komitesinin kabul etmesi ve Tarım Bakanlığı'nın onaylamasıyla toprak satışına müsaade eden bir yasayla boşa çıkarıldı.[43]

Köylülere göre, kendilerinin topraklara el koyması kanuna aykırıyken soyluların topraklarını satabilmesi adil değildi. 14 Ağustos'ta Köylü Sovyeti'nin yönetimi İkinci Koalisyon Hükümeti'ne, köylü Sovyetlerinin yerel yöneticilerinden birçoğunun, Çernov'un yapmaya teşvik ettiği türden toprak müsaderelerine karışmış olma suçlamasıyla tutuklandığına dair şikâyetini iletti. Hükümet geri adım atmadı; hatta 24 Ağustos'ta Tedarik Bakanı "itaatsizlikle" suçladığı toprak komitelerini dağıtma yetkisi aldı. Ancak toprak komiteleri, hükümete duydukları güveni kaybettikleri için itaatsizliklerine devam ettiler. 9 Ağustos'ta alınan, Kurucu Meclis seçimlerini Eylül ortasından Kasım ortasına erteleme kararının, köylülerin toprak reformu talebinin kısa süre içinde karşılanabileceğine dair inançlarını beslediği söylenemez.

Hükümet bölgesel toprak komitelerini ilçe seviyesine kadar denetim altında tutmakta oldukça mahirdi. Buna karşılık, özel bölge seviyesinde (*volost'*), köylülerin yönetilmekten ziyade kendilerini yönetmeye dair baskın arzusu karşısında durabilmek mümkün değildi. Hükümet açısından bakıldığında kırsal bölge komitesi ya da yeni konan ismiyle kırsal bölge sovyeti, yasaların ve düzenin güvence altına alınmasından sorumlu olan ve yiyecek tedarikini garanti eden idarenin en temel birimiydi. Uygulamada ise kırsal seviyedeki idare tamamen köylülerin denetimindeydi, çoğu zaman düzen kadar karışıklığın örgütlenmesinden sorumlu olan da oydu, eğer ortada bir eylem varsa bu her zaman kırsal seviyede örgütlenen bir işti. Hükü-

43 Gill, "Failure", s. 256.

met açısından kırsal seviyedeki tedarik komiteleri önemli bir çıbanbaşı haline gelmişti. Hayata geçirmeleri beklenen hedefleri ne olursa olsun, genellikle kırsal sovyetler ile birleşmiş durumdaydılar ve yukarıdan gelen hiçbir talimatı umursamıyorlardı; Gill'in ifadeleriyle "aşağıdan gelen isteklere, yukarıdan gelen talimatlara göre çok daha duyarlıydılar". Aynısını kırsal toprak komiteleri için de söylemek mümkündü: Tedarik komiteleriyle aralarındaki fark çok iyi tanımlanmadığı için genellikle onlar da kırsal sovyet tarafından açık bir biçimde yutuluyorlardı. Hükümet ile köyler arasındaki uçurum giderek aşılamaz hale geliyordu. Kırsal ölçekte köylülerin borusu ötüyordu ve onlar da toprak istiyorlardı. Gerekçeleri gayet basitti: "Toprak kendi gücünü kullanarak onu işlemek isteyen herkes tarafından kullanılabilecek, doğa tarafından yaratılmış bir nimettir."[44]

Geçici Hükümet tarafından tahıl üzerinde devlet tekeli oluşturulduğunda, köylülere ödenen sabit fiyat daha önceden Çar'ın ödediğine göre % 60 artmıştı. Şaha kalkmış enflasyon, kısa sürede bu artışı pula çevirdi. Köylüler fiyatları yukarıya doğru zorlamak için devlete tahıl sevkiyatını yavaşlatmaya başladılar ve zaman zaman soyluların, devlete sevkiyat gerçekleştirip fiyat kırmalarını engellemek için de soyluların topraklarına el koydular. Bu işbirliği yapmama haline bir son verebilmek adına çaresizlik içinde atılan bir adımla hükümet, 27 Ağustos'ta aniden tahıla ödediği fiyatı iki katına çıkardı; bunun bir daha asla gerçekleşmeyecek bir geri adım olduğunu tekrar tekrar ifade etmeyi de ihmal etmediler.[45] Fiyat artışı, güç kullanmaya hazır hale gelmiş otoritelerin havuç-sopa politikasının bir parçasıydı. Mart ve Ağustos arasındaki dönemde köylülere karşı şiddet kullanılan sadece 56 olay yaşanmışken, Eylül-Ekim döneminde sayı 105'e çıktı. 8 Eylül'de Kerenski'nin, Kornilov'un darbe girişimi sonrasında otoritesini yeniden tesis etmeye çalıştığı bir aşamada, yerel komiserlere köylüler karşısında ihtiyaç duydukları anda şiddet kullanma yetkisi verildi; Ekim'de ise köylü eylemleriyle başa çıkabilmeleri için kendile-

44 Gill, *Peasant*, s. 58, 155.

45 Gill, "Failure", s. 250.

rini, gerektiğinde süvari birliklerini kullanıma hazır halde bulundurma gibi "özel güçler"le yetkilendirdi. Pratikte ise bu birlikler köylüleri yola getirmek için harekete geçme emri aldıkları çoğu kez, köylülere karşı güç kullanmayı reddettiler.[46]

Eylül itibarıyla köylü isyanları yayılmıştı, tahıl zengini Merkez Kara Toprak ve Orta Volga bölgeleri yaşananlardan oldukça kötü etkilenmişti. 105 çiftliğin yok edildiği Tambov bölgesi bunların en kötüsüydü, 24'ü Kozlov Mahallesi'nde birbirini takip eden şiddet dolu üç günde gerçekleşmişti. 15 Eylül'de bölgeye düzeni yeniden sağlamak için Moskova'dan birlikler sevk edildi ama düzenin yeniden gözle görülecek biçimde sağlanabilmesi için, hükümet politikasının hilafına, yerel toprak komitesinin tüm toprakları kendi idaresi altına alması gerekti, sonra aynı komite soyluların topraklarını kamulaştırdı ve köylüler arasında dağıttı.[47] Eylül 1917'de Volga Bölgesi'ne gerçekleştirdiği gezi sonrasında, *Guardian*'dan gazeteci Morgan Philips Price, yerel sovyetlerin orada hayata geçirdikleri "geçici toprak kamulaştırma planı"nı tarif ediyordu: "Soyluların topraklarına el konması, toprakların komünal bir temelde bölünmesi tamamlanmıştı ve sadece yasal olarak onaylanmayı bekliyordu". Hatta Philips Price, Samara Bölgesel Toprak Komitesi'nin yazdan beri tüm toprak satışlarını yasakladığını ve köylüler tarafından işlenmeyen tüm toprakların yönetimini üstlendiğini de fark etmişti; soylulara sadece hiçbir işçi çalıştırmaksızın kendi başlarına işleyebilecekleri kadar toprak bırakılmıştı. Bu biçimde bir havuzda toplanan topraklar, hiçbir kira ödemesi talep edilmeksizin köylüler arasında paylaştırılmıştı. Bölgesel toprak havuzu kurmaya yönelen diğer yerler de aynı yolu izliyordu. Kısacası, Kerenski'nin yerel komiserlerinin tüm çabalarına rağmen Kurucu Meclis toplanmadan köylerde geçici toprak reformunu hayata geçirmeye dönük SR politikası gerçekleşmekteydi.[48]

---

46 Gill, *Peasant*, s. 135, 143; H. White, "1917 in the Rear Garrisons", Rus Devrimi üzerine Çalışma Grubu'nun Konferansı'na sunulan metin, 5-7 Ocak 1990.

47 Keep, *Russian Revolution*, s. 209-10.

48 M.P. Price, *Dispatches from the Revolution: Russia 1916-18* (Londra: Pluto Press, 1997), s. 62.

Askerler ve disiplinin yeniden sağlanması

6 aylık devrim süreci sonrasında, Geçici Hükümet'in ve koalisyon hükümetlerinin, dönemin toplumsal meseleleri karşısındaki başarısızlıklardan dolayı işçilerin ve köylülerin yoğun bir hayal kırıklığı yaşadıkları ortadaydı. İkisi de fabrikalara ve topraklara el koyarak işleri kendi ellerine almaktaydılar. Peki askerlerin tavrı nasıldı? Garnizon askerleri Çar'ın devrilmesine derhal tepki vermişlerdi. Asker komitelerinin oluşumu bu olayla neredeyse aynı anda gerçekleşmişti. 1 Numaralı Emir zaten kurulmuş olanı resmileştirmekteydi sadece. Askerler sık sık subayların seçimle gelmesini talep ediyorlardı ama sevilmeyen subayların görevden alınması ile yetindiler.[49] Cepheye kadar, 3.200 km boyunca 1 Numaralı Emir'den etkilenmeyen tek bir kısım yoktu. Askerler derhal selam verme ve hazır olda bekleme yüklerinden kurtuldular; subaylarına "Ekselansları" olarak değil de "Teğmen Bey" olarak hitap etmeye başladılar ve kendilerine de "sen" yerine "siz" diye hitap edilmesini şart koştular. Komiteler ardından subaylara talepler ilettiler, açıklama yapılmasını istediler, emirleri geçersiz ilan ettiler, silah ve cephane üzerinde kurumsal denetim inşa ettiler. 1 Numaralı Emir'in hiçbir resmî dayanağının olmadığına dair subayların tüm ikna çabaları başarısız oldu, Geçici Hükümet'in tüm yapabildiği ise Sovyet'i 5 Mart'ta 2 Numaralı Emir'i çıkarmaya ikna etmek oldu. Buna göre subayların seçimle gelmeyeceği ve askerî stratejiyle ilgili konulara komitelerin müdahale etmemesi karar altına alınıyordu. Bununla beraber, 2 Numaralı Emir, halihazırda seçilmiş subayların görevlerini koruyacağını ve eğer uygun bir mekanizma tanımlanabilirse, seçilmiş subaylar konumunun da yaratılabileceğini ima etti. Esasında, Alan Wildman'ın belirttiği gibi 1 Numaralı Emir "askerlerin subay ve ordu disiplini boyunduruğu karşısında özgürleşmek için kazdıkları siperleri kurumsallaştırıyordu".[50]

---

49 White, "Rear Garrisons".

50 A.K. Wildman, "The February Revolution in the Russian Army", *Soviet Studies* 22 (1970), s. 14-15.

Subayların linç edildiği olaylar da yaşandı ancak bu olaylar cepheden ziyade cephe gerisinde daha çok görüldü, en çok da Petrograd'da ve Baltık Filosu'nda yaşandı. Uygulamada, komiteler tarafından "karşı-devrimci" oldukları gerekçesiyle gözaltına alınan subayların büyük kısmı kısa süre sonra sessizce ve hızlıca serbest bırakıldı. Pskov, Dvinsk (Daugavpils), Minsk ve Kamenets-Podolsk gibi cephede yer alan kentlerde, yerel komutanlar Rusya'nın demokratik bir devlete dönüşümüne işaret eden zafer kutlamaları düzenlediler, Geçici Hükümet tarafından görevlendirilen komiserler de genellikle bu kutlamalara katıldılar. Mart ayının sonuna gelindikçe komite yapısı daha da resmî bir yapıya büründü. Kendiliğinden gelişen taban eylemleri yerini komitelerin hiyerarşik piramit yapısına bıraktı; bu yüzden "Mart ayı sonu itibarıyla bölükten ordu seviyesine kadar komite yapısı neredeyse tamamlandı ve komiteler, birim komutanlarının aktif ya da pasif işbirliğinden de yararlanıyorlardı". Komitelerin kurulduğu ilk ordu 12. Ordu'ydu, 1. ve 5. ordular ise hemen ardından geldiler. Bunların tamamı Kuzey Cephesi'ndeydi. Diğer cephelerde bu daha uzun zaman aldı, ancak sürece kararlılıkla itirazın geliştiği tek birim 8. Ordu idi ve en sonunda kumandanına, disiplinin yeniden temin edilmesi isteniyorsa bir komitenin "yararlı" olacağı konusunda telkinde bulunuldu.[51]

Firar bir sorundu ancak aşılamayacak noktada değildi. İlk başta toprak reformunun uygulanıyor olduğuna dair söylentiler firar oranını % 1-2 oranına yükseltti, ancak firar edenlerin çoğu ailelerin iyi olduğunun ve toprak reformunun gerçekleşmesinin eli kulağında olmadığının farkına vardığında birliklerine geri döndüler. 15 Nisan'dan önce geri dönen tüm firariler için af çıkması, sorunu etkin bir biçimde yönetilebilir sınırlar oranlarda tuttu.[52] Haziran Taarruzu için yapılan hazırlıklar firarları ve protestoları artırdı. Genellikle sıkı bir pazarlıkla ailenin tarlasındaki harman günlerine denk getirilen izinlerin son anda iptal edilmesi, etkilenenlerin büyük tepkisine yol açmış-

51 *A.g.e.*, s. 16, 19-22.

52 *A.g.e.*, s. 17.

tı. Taarruz aynı zamanda iyileşmekte olan yaralıların ve sahra tahkimatı için terhis edilen 40 yaşı aşmış askerlerin de geri çağrılmasına sebep oldu. Temmuz Günleri yaklaşırken, Moskova Askerî Bölgesi'ndeki birçok birim tekrar cepheye gönderilme kararına karşı isyan başlattılar, benzeri isyanlar Tsaritsyn ve Nizhnii Novgorod'da da çıktı.[53]

Temmuz Günleri sonrasında, idam cezası tehdidiyle disiplini yeniden sağlama kampanyalarının bir kez daha başlatılmasına cephe gerisindeki garnizonlarda direniş başlarken, disiplin kampanyası cephede silahlı çatışmalara ve tutuklamalara yol açtı.[54] Örneğin Moskova Askerî Bölgesi'nde Bolşevikler, Temmuz Günleri sonrasında yetkililerin askerî disiplini, subay otoritesini ve düzenli askerî eğitim görevlerini yeniden tesis etme teşebbüslerinden faydalanmayı başardılar. Temmuz'a kadar asker sovyetlerinin çoğu reformist SR'lerin sıkı denetimi altındayken, cepheye gönderilmek istemeyen itaatsiz yedek alayların cezalandırıcı sevkle karşılaşması gibi uygulamaları içeren disiplin kampanyası sırasında ortaya çıkan huzursuzluğun dolaysız sonucu olarak askerler bağlılıklarını Bolşeviklere yönlendirmeye başladılar.[55] Askerlerin adım adım SR'lerden uzaklaşıp Bolşeviklere yönelmelerini ateşleyen bir diğer etken de SR'lerin disiplin kampanyasına ilişkin propagandaya verdikleri belirgin onaydı, Kerenski tarafından sunulan heyecanlı desteği anmaya bile gerek yok.

Kornilov'un başarısız askerî darbesi hazırlanışı esnasında, ölüm cezasının yeniden uygulanmasını meşrulaştırabilmek için bir kriz algısının üretilebilmesi genelkurmay başkanı için önemliydi. Sonuç olarak, üst düzey askerî yetkililer askerlerin savaşma yeteneğini kötüleyen raporlar yayınladılar. Sovyet basını her ne kadar bundan dolayı Genelkurmay Başkanlığını eleştirse de Kerenski, Moskova Devlet Konferansı'nda yaptı-

53 White, "Rear Garrisons".

54 *A.g.e.*

55 Bu iddia T.F. Kuzmina'ya aittir. *Revolyutsionnoe dvizhenie soldatskikh mass Tsentra Rossii nakanune Oktyabrya: po materialam Moskovskgo voennogo okruga* (Moskova: Nauka, 1978).

ğı konuşmada Kornilov'a duyduğu sempatiyi ortaya koymuştu. Sonunda, disiplin kampanyası boyunca rütbesiz askerler için yürütülen eleştiri SR'lerin de tahammül sınırını aştı. 25 Ağustos'ta SR gazetesi *Delo naroda*, savaş alanından bozgun halinde kaçan bir alayın resmî raporlarını eleştiri konusu yaptı: Sovyet tarafından yürütülen soruşturma, bahis konusu alayın kayıplarının % 75'inin bütünüyle makul bir karar olan geri çekilmeden önce yaşandığını ortaya koyuyordu. Sonradan oluşturulan ve korkaklıkla suçlanan bir diğer birim ise düşmanın 200 tüfeğine karşı sadece 16 tüfeği kaldığı için geri çekilmişti. Hükümet yanlısı basına göre, 21 Ağustos'ta Riga'nın düşmesi benzer biçimde "konumlarını kasten terk eden" askerî birimler yüzündendi. Buna karşılık Kuzey Cephesi yardımcı komiserinin yazdığı rapora göre buna benzer bir olay yaşanmamıştı.[56] 12. Ordu Asker Sovyeti başkanı da aynı şekilde açık sözlüydü: Riga'da ordu "ancak çok büyük kayıplar yaşadıktan ve yeterince takviye alamadıktan sonra" geri çekilmişti; geri çekilmelerine rağmen birçok karşı saldırı gerçekleştirmişlerdi; toplamda, ortada kaotik ve düzensiz bir kaçış değil disiplinli ve iyi yönetilmiş bir geri çekilme vardı.

Kerenski ve Kornilov'un politikalarına karşı askerler arasında artan düşmanlık, Kornilov isyanı sırasında askerlerin büyük çoğunluğunun darbe teşebbüsüne karşı çıkması sonucunu doğurdu. Kornilov'un karşı devrimine direnmek üzere cephe gerisi garnizonlarında görevli askerler tarafından çok sayıda acil durum komitesi kuruldu. 28 Ağustos ve 1 Eylül arasında Moskova Askerî Bölgesi'nde böylesi 81 komite aktifti. Şüpheli subayların tutuklanması ve Kızıl Muhafızlara silahların dağıtılmasında bu komiteler öncü bir rol oynuyorlardı ve meclislerinde, Kornilov'un macerasını destekleyen karşı devrimci Subaylar Sendikası'nın kapatılmasını talep ediyorlardı. Darbeyi püskürtmek için kurulan bu komitelerin birçoğu Kornilov tehlikesi geçince de dağılmadılar ve cephe gerisindeki asker komiteleri yeniden seçim için ortaya çıkarak Bolşeviklerin etkileyici zaferlerini güvence altına aldılar. Bölge komiserleri, köy-

56 Browder ve Kerensky, *Provisional Government*, cilt 2, s. 1036.

lü isyanlarını bastırmak için cephe gerisindeki birliklerden yararlanmak istediler. Garnizon askerleri arasında güçlenen muhalif ruh hali düşünüldüğünde, köylü direnişleriyle savaşmak için düzenlenen bu operasyonlara katılmayı genellikle reddetmiş olmaları da şaşırtıcı olmasa gerek.[57]

Altı aylık devrim süreci sonrasında, cephedeki askerler olmasa bile cephe gerisindeki askerler otoritelerin politikalarını sorgulamaya başlamıştı. Şubat'ta, Kerenski asi askerleri sahiplenmiş ve Duma'daki liberalleri Çar'ı tahttan indirmeye zorlamıştı. Eylül'e gelindiğinde ise işçiler fabrikaların kontrolünü ele geçiriyor, köylüler topraklara el koyuyordu, askerler de bunlardan herhangi birine son vermeye hazır değillerdi. İşçilerin, köylülerin ve askerlerin tamamı Şubat'tan beri bir sosyal ilerleme yaşanmamış olmasından eşit derecede rahatsızdılar. Kerenski hükümeti devrimin asgari talepleri olarak algılanan isteklere dahi uyum sağlamaktan uzakken Bolşevikler örgütsel kazanımları toparlama yeteneğini gösterebiliyordu.

57 White, "Rear Garrisons".

6

AYAKLANMA

Kornilov'un askerî darbe girişimi başarısız olduğunda Kerenski üçüncü bir koalisyon hükümeti kurma konusunda kararlıydı. Bunun, ikincisini kurmaktan daha da zorlu olacağı ortadaydı; Bolşeviklerin "çiçeklenmesiyle", Kornilov sonrası ruh hali içerisinde Sovyet hükümeti için yapılan çağrılar daha gür bir biçimde seslendiriliyordu. Üçüncü koalisyona karşı bir Sovyet Hükümeti için yürütülen mücadele, 1905'ten beri liberallerle yapılan siyasi anlaşmalara şüpheyle yaklaşan Rus işçi sınıfının devrimci geleneğini yeniden ihya etme mücadelesiydi. Kerenski yeni bir koalisyon çağrısı yaptığında günleri sayılıydı ve Şubat'tan beri bir Sovyet Hükümeti için çağrı yapan Bolşevikler tartışma götürmez biçimde yaşananlardan en çok faydalananlardı. Lenin Rusya'ya döndüğünde, Bolşevikler Sovyet'te çoğunluğu ele geçirdiğinde vaktin gelmiş olacağını söylemişti. Kornilov'un askerî darbe girişiminin püskürtülmesinden hemen sonra Bolşevikler bu çoğunluğu kazandılar. Buna karşılık Bolşevikler bir Sovyet Hükümeti için vaktin geldiğine ikna olmuş ve işçilerin, askerlerin ve köylülerin büyük çoğunluğu da aynı şekilde düşünüyor olmasına rağmen, Bolşevik Parti içinde böylesi bir hükümeti kurmanın en iyi yolunun ne olduğu konusunda taktik anlaşmazlıklar vardı. Hükümet demokratik yollarla mı yoksa ayaklanma aracılığıyla mı kurulmalıydı?

Bu tartışmalar oldukça sert yürütülüyordu çünkü arka planda önemli ideolojik ve gelecekte takip edilecek devrimci güzergâh ile ilgili konular gündeme geliyordu.

Bir Sovyet hükümeti

1 Eylül'de Kornilov'un politik hayallerinin boşa çıktığı kesinleştiğinde SR Parti'nin günlük gazetesi *Delo naroda*, bugün bir tarihçiye göründüğü kadar 1917'de o günkü bir okuyucuya da çelişkili görünmüş olması gereken bir başyazı yayınladı. *Delo naroda* Rus Devrimi'nin "sosyal karakteri"nin toprak sahiplerini ve sanayicileri karşı devrim saflarına itmeye mecbur olduğunu ve şimdi gerçekleşenin bu olduğunu, Kornilov komplosunun neredeyse kansız bir biçimde bastırılışının, karşı devrim tehlikesinin aslında "bir elin parmağı kadar generale" indirgenebileceğini gösterdiğini, Kornilov tarafından Petrograd'a Kerenski'yi devirmek için gönderilen askerlerin bile, bulaştıkları işin devrime karşı bir silahlı kalkışma olduğunu anlar anlamaz devrimi savunur hale geldiğini ilan ediyordu. Liberaller karşı devrimci yüzlerini açıkça ortaya koyarken, "devrimin tarafında yer alanlar sadece emektar işçiler, askerler ve köylüler kitlesiydi". Liberallerin boylu boyunca Kornilov darbesine bulaşmış göründüğü bir noktada, "Geçici Devrimci Hükümet sadece emektar kitlelerin temsilcilerinden oluşmamalı mı?" diye soruyordu gazete. "Devrime ve daha da ötesi sosyalizme bağlı hiçbir halk önderi, hükümet otoritesini uygulamak adına Kadetlere katılamaz ve katılmamalıdır" diye devam ediyordu başyazı. İhtiyaç duyulanın emekçi kitlelerin hükümeti olduğunu bu kadar açıkça ifade eden tespitlere rağmen, başyazı şöyle sona eriyordu: "Buna rağmen, bizler koalisyon hükümetinden yana olduğumuzu ifade ediyoruz. Rus Devrimi'nin kapitalist gelişme olanaklarını ortadan kaldırmadığını ve Batı Avrupa'da bir sosyalist devrim gerçekleşmedikçe kapitalist rejimi devirmek gibi bir seçeneğin bulunmadığını düşünüyoruz."[1]

1 R.P. Browder ve A.F. Kerensky, *The Russian Provisional Government, 1917: Documents* (Stanford, CA: Stanford University Press, 1961), cilt 3, s. 1656.

Okurların bundan çıkarması gereken sonuç neydi? SR günlük gazetesinin Kornilov sonrası Rusya'yı analizinin tüm mantığı "emekçi kitlelerin bir hükümeti", bir diğer deyişle Sovyet'te temsil edilen partilerin oluşturduğu bir hükümet, yani bir Sovyet hükümeti ihtiyacını ortaya koyuyordu. Ancak Rus kapitalizminin daha fazla gelişmesine izin verilmesi gerektiğine dair soyut bir doktrinsel inanış, editörleri sanayicilerle ve toprak sahipleriyle koalisyona devam etme fikrine ikna ediyordu. Buna karşılık bu koalisyon Kadetlerle yapılamazdı, çünkü onlar devrime ihanet edenler olarak damgalanmıştı ancak sanayicilerin ve toprak sahiplerinin destekler göründükleri tek parti de Kadetlerdi. SR yaklaşımı oldukça anlamsız görünüyordu. Birçok insan için daha kabul edilebilir olan ise bu başyazının yayınlandığı günlerde ortalıkta dolanmakta olan; Çernov'un Sovyet'i temel alan ve Bolşeviklerin de temsil edileceği bir devrimci hükümet kurmaya dönük girişimlerde bulunduğuna dair söylentilerdi. Lenin'in kafası da aynı biçimde çalışıyordu. Yine 1 Eylül tarihli "Uzlaşmalar Üzerine" adlı makalesinde açıkça ortaya koyduğu gibi o da böylesi bir hükümeti desteklemeye istekliydi. Lenin bu yazıda, Kornilov sonrası momentin, belki de sadece "birkaç gün" sürecek özel bir dizi koşulun yan yana gelişini sağladığını belirtiyordu. Bu durum, "SR'lerin ve Menşeviklerin Sovyet'e karşı sorumlu olacak" ve "tüm Rus Devrimi'nin barışçıl ilerlemesini güvence altına alabilecek" bir hükümet oluşturmasını mümkün kılıyordu. Bolşevikler böylesi bir hükümete katılmayacaktı ancak Kurucu Meclis "yeni bir erteleme olmaksızın ve hatta daha erken bir tarihte" toplanana değin SR'leri ve Menşevikleri destekleyecekti.[2] Lenin 3 Eylül gibi erken bir tarihte bu özgün anın geçmiş olduğunu hissediyordu ve tabii ki Çernov Hükümeti kurulamadı. Bunun yerine Kerenski, Kornilov krizi sırasında kendisine tevdi edilen olağanüstü hal yetkilerini üçüncü bir koalisyon hükümeti kurmak için kullanacağını açıkladı.[3]

2 V.I. Lenin, *Between the Two Revolutions: Articles and Speeches of 1917* (Moskova: Progress Publishers, 1971), s. 36.

3 R.A. Wade, *The Russian Revolution, 1917* (Cambridge: Cambridge University Press, 2005), s. 214 [*Rus Devrimi 1917*, çev. Ergin Özler, İletişim Yayınları, İstanbul, 2018].

Sovyet Hükümeti için yapılan çağrılar artık neredeyse eskimişti: Daha Çar yeni devrildiği dönemlerde bile Bolşevik saflardan gelen sesler arasında duyulabilirdi. Fikrin reddedilmesinin gerekçeleri, 30 Mart'ta Sovyet'in kurucularından biri olan Yurii Steklov tarafından yapılan bir konuşmada özetlenmişti. "[Sovyet'te yer alan] aşırı devrimci demokratik güçlerin iktidarı kendi ellerine almalarına dair bir teşebbüsün tarihsel bir temeli olabilmesinin koşulu [...] ılımlı liberalizmin iflas etmesi ve emekçi sınıfların taleplerini karşılamakta yetersiz kalmasıdır; işte ancak böylesi bir durumda devrimci demokratik güçlerin burjuvaziden iktidarı alması sorusuyla yüz yüze gelebiliriz."[4] *Delo naroda* 1 Eylül'de, Rusya'da hâlâ kapitalist iktisadi gelişmeye ihtiyaç olduğunu düşünmekteydi, ancak eğer Steklov'un öncülleri kabul edilirse, kapitalist politikacıların ve Kadet liberallerinin hem "iflas etmiş" hem de "emekçi sınıfların taleplerini karşılamakta yetersiz" kalmış olduğunu göstermek oldukça kolaydı. Bu yüzden, Steklov'un Mart'taki mantığı takip edilirse, Eylül ayı itibarıyla bir Sovyet Hükümeti'nin vakti gelmişti. İşçiler bunun farkına oldukça erken bir tarihte, Sovyet'in İşçi Bölümü'nün bir Sovyet Hükümeti için yapılan Bolşevik çağrı lehine oy kullandığı Temmuz Günleri'nde varmıştı. Kornilov'un macerası da Sovyet'in Asker Bölümü'nün radikalleşmesi pahasına gerçekleşmişti. 31 Ağustos'u 1 Eylül'e bağlayan gece Petrograd Sovyeti ilk olarak, Bolşeviklerin bir Sovyet Hükümeti çağrısı yapan karar tasarısı lehinde oy kullanmıştı. Bu zafer küçük bir farkla kazanılmıştı ve hem Bolşevikler hem de rakipleri, 9 Eylül'de yapılacak ikinci ve belirleyici bir oylamaya hazırlanmışlardı: Troçki'nin yaptığı bir konuşma sonrasında Sovyet Hükümeti talebi, tartışma götürmeyecek biçimde bir kez daha kazandı, artık Petrograd Sovyeti'nin denetimi Bolşeviklerdeydi.

Bu olaydan önce Sovyet İcrası, bir Demokratik Konferans toplama kararı almıştı ve konferans 14-22 Eylül arasında gerçekleşti. Sovyetler, sendikalar ve yakın geçmişte daha demokratik hale getirilmiş *duma* ve *zemstvo* temsilcileri devrimin önündeki yolu tespit etmek için bir araya geldiler ve 20

4 Browder ve Kerensky, *Provisional Government*, cilt 3, s. 1224.

Ekim'de ikinci bir Sovyet Kongresi toplama kararı aldılar. Demokratik Konferans'ta, Bolşevik Lev Kamenev söz aldı ve Lenin'in "Uzlaşmalar Üzerine"de ortaya koyduğu çerçeveyi kullanarak, iktidarın hiç vakit kaybetmeksizin Demokratik Konferans'a, "bugün burada temsil edilen demokrasiye" aktarılmasını teklif etti: Sözlerinin başında Lenin'i takip ederek, Bolşeviklerin böylesi bir hükümete katılmadan destek olacağını belirtti, ancak sonrasında Lenin'in çok daha ilerisine giderek, İkinci Sovyetler Kongresi toplandığında bu kararı yeniden değerlendireceklerini de ekledi. Demokratik Konferans Kamenev'in teklifine kulak asmadı ve perde arkasında devam eden yoğun itiş kakış arasına serpiştirilmiş bir dizi karmaşık oylama sonrasında önce koalisyon ilkesini destekleyen bir kararı onadı, ardından Kadetleri ve Kornilov'u açıkça destekleyen tüm diğer liberalleri koalisyonun dışında tutmayı düzenleyen bir değişikliği destekledi.

Demokratik Konferans'ın birçok delegesi bu Üçüncü Koalisyon Hükümeti'nin, Demokratik Konferans'a karşı sorumlu olmasını istiyordu ancak Kerenski, mülk sahibi sınıflar Demokratik Konferans'ta temsil edilmediği için, bir alternatif bulunmasında ısrarcı oldu. En sonunda, toplumun tüm sınıf ve tabakalarını temsil eden yeni bir organ, "Ön Meclis" için toplanma çağrısı yapılma kararı alındı. Kerenski'nin ısrarı sonucunda, Üçüncü Koalisyon Hükümeti Ön Meclis'e karşı sorumlu olmayacaktı, ancak onun güvenoyuna ihtiyaç duyacaktı.[5] 24 Eylül'de, Demokratik Konferans'ın tamamlanmasından 2 gün sonra, SR Merkez Komitesi de Kerenski'yi destekleme kararı aldı, buna karşılık parti başkanı Çernov ise sonraki tüm Merkez Komite toplantılarını boykot edeceğini açıkladı. Üçüncü Koalisyon Hükümeti'nin bileşimi en sonunda 25 Eylül'de belirlendi: Kadet'ten 4 bakan vardı, bir bakan da eski Kadet üyesiydi, hiçbirinin Kornilov'un macerasına katılmadığı kabul ediliyordu; çalışma bakanı ise reformist politikaları 1911'de işçiler tarafından reddedilmiş Gvozdev idi.

5 G.R. Swain, *The Origins of the Russian Civil War* (Harlow: Longman, 1996), s. 44.

Lenin'in "Uzlaşmalar Üzerine" yazısındaki bakış açısıyla hareket eden Bolşevik Merkez Komitesi 21 Eylül'de ön Meclis'te yer alma kararı aldı, ancak karar oylamasında sonuçlar çok yakındı, öneri sekize karşı dokuz oyla onaylanmıştı. Bu yüzden aynı konuyu 23 Eylül'de tekrar tartışma kararı alındı, bu sefer Merkez Komite, Demokratik Konferans'taki Bolşevik delegasyonla ortak toplanma şansı buldu. Bu çok daha geniş oturum da 50'ye karşı 77 oyla kararı onayladı, hatta bu toplantıda "benzer partilerin bir bileşimini", diğer bir deyişle sosyalist partilerin koalisyonunu yaratmak ile ilgili tartışma yinelendi. Lenin kızgındı. 3 Eylül'de uzlaşmanın doğru taktik olup olmadığı konusunda düşünüyorduysa da 12 Eylül'de uzlaşma fikrini tamamıyla reddediyor ve Bolşevik Merkez Komitesi'ne gönderdiği mektuplarda "Bolşeviklerin iktidarı alması gerektiği"nde ısrarcı oluyordu. Demokratik Konferans'a katılan çok sayıda Bolşevik, fiilî bir Bolşevik Kongresi anlamına gelecekti ve "bu aşamadaki görevin Petrograd'da silahlı bir ayaklanma olması gerektiği"nde netleşmiş olmalıydılar. Bir sonraki gün de vurguladığı gibi, Temmuz'da iktidarı almak Blankizm olurdu çünkü "Petrogradlı askerler ve işçiler arasında çoğunluk değildik", oysa Bolşevikler şimdi çoğunluğa sahipti; "şimdi halkın çoğunluğunun desteğine sahip olduğumuza göre, ayaklanma, Blankizm olmak bir yana tam da bugünün göreviydi".[6]

Bir haftadan daha uzun bir süre sonra, Lenin fikirlerinin hâlâ yönetim içinde çoğunluk olup olmadığından kuşku duyuyordu. 22 Eylül'de "partimizin hataları üzerine" yazıyordu: Demokratik Konferans'a katılmış olmalarının bir hata olduğunu düşünüyordu artık ve bu hatayı düzeltmek için de "ön Meclis'i boykot etmeliyiz" ve onun yerine "sovyetlere giderek" kitleleri mücadeleye çağırmalıyız diyordu. 24 Eylül'de bu müdahalelerin bir sonucu olarak, Bolşevik Parti Lenin'in isteklerine boyun eğdi ve ön Meclis faaliyetlerinin "ancak tali olarak değerlendirilebileceğini ve bütünüyle kitlesel mücadeleye" ve "iktidarın İkinci Sovyet Kongresi'ne transferine ilişkin görevlere tabi olduğu" kararını aldı. 5 Ekim itibarıyla Bolşeviklerin tama-

6 Lenin, *Between the Two Revolutions*, s. 391, 394-5.

mı Lenin'in duruş noktasına gelmişti ve ön Meclis'i boykot yönünde oy kullandılar. 7 Ekim'de ön Meclis açıldığında Troçki önderliğindeki Bolşevikler, etkileyici bir biçimde meclisten ayrıldılar.[7] Açılış töreninde özel bir açıklama yapmasına izin verilen Troçki, ön Meclis yerine resmî olarak Cumhuriyet Konseyi olarak adlandırılan meclisi, "bu halka ihanet hükümetiyle" anlaşmış bir "karşı devrime müsamaha gösterme konseyi" ilan etti. Konuşmasının sonunda şunları söyledi:

> Devrim ve halk tehlike altındadır. Hükümet bu tehlikeyi şiddetlendirmektedir ve iktidardaki partiler de ona yardımcı olmaktadır. Ülkeyi ve kendisini ancak halk kurtarabilir. Halka sesleniyoruz: Yaşasın acil, dürüst, demokratik barış. Bütün iktidar sovyetlere, tüm topraklar halka. Yaşasın Kurucu Meclis.[8]

Lenin'i, Bolşeviklerin Menşeviklerin ve SR'lerin oluşturabileceği bir koalisyon hükümetini Bolşeviklerin destekleyebileceği fikrinden Bolşeviklerin ayaklanma yoluyla iktidarı ele geçirmesi gerektiği ısrarına böyle hızla getiren sebep neydi? Bunun açıklaması, Nisan Tezleri'nde tanımladığı 1905'in "proletaryanın ve köylülüğün demokratik diktatörlüğü" önerisiyle 1917'nin "proletaryanın ve *yoksul* köylülüğün demokratik diktatörlüğü" talebinin arasındaki ayrımda saklıydı. Ona göre Rus Devrimi'nin burjuva demokratik aşaması başlar başlamaz sona ermişti, Mart ayında bile Sovyet'in hükümet üzerinde fiilî denetimi vardı. Devrim sosyalist aşamasına giriyordu, bu durum ise azami özen talep ediyordu. Bütün sosyalistler, köylülere oy hakkı verildiğinde sosyalizme sempati duyan geçici hükümeti devirip yerine karşı-devrimci bir hükümeti geçirdikleri 1848 Devrimi'nin Fransası'na takılıp kalmıştı. Eğer işçi sınıfının oyu küçük mülk sahibi köylülerin içinde kaybolsaydı, devrim sosyalist aşamaya giremezdi. Devrime işçi sınıfının önderlik etmesi gerekiyordu, bunun gerçekleşebilmesi için de köylü oylarının, işçiler ve yoksul köylüler arasında bir ittifakın desteklen-

7 G.R. Swain, "Before the Fighting Started: A Discussion on the Theme of a Third Way", *Revolutionary Russia* 4 (1991), s. 212.

8 G.R. Swain, *Trotsky* (Harlow: Pearson Education, 2006), s. 67.

mesiyle parçalanması gerekiyordu. Sosyalist bir koalisyon hükümeti içerisinde dengeler yanlış oluşursa, eğer köylüleri destekleyen SR'ler olması gerekenden fazla iktidara sahip olurlarsa, böylesi bir koalisyon hızlıca yozlaşıp sosyalizmi kesinlikle kuramazdı. "Uzlaşmalar Üzerine"de Lenin, Bolşeviklerin Sovyet'teki güçlerini kullanarak Çernov yönetimindeki bir koalisyonu dağıtabileceğini ve onu, SR Parti'nin kesinlikle parçalanmasına yol açacak bir radikal toprak reformunu kabul etmeye zorlayabileceğini öngörmüştü, ancak *Delo naroda*'da çıkan başyazı o anın henüz gelmediğini yazmıştı. Bunun üzerine düşünen Lenin ise Bolşeviklerin öne çıkarak iktidarı alıp, sonrasında köylü oylarını dağıtmaya çalışmasının çok daha güvenli olacağına karar vermişti. Devrim sosyalist bir aşamaya geçerken Bolşeviklerin bekleyebileceği bir diğer desteğin kaynağı ise, Lenin'in Nisan Tezleri'nde açıkça ortaya koyduğu gibi bir Avrupa devrimi beklentisiydi, ancak köylü devrimi üzerindeki etkisine kıyasla Avrupa devrimi üzerindeki belirleyiciliği asgari seviyedeydi.

Ayaklanmayı tartışmak

Petrograd Sovyeti üzerindeki egemenlikleri ön Meclis'in terk edilmesiyle birleşince bütün konuşmaların üzerinde yoğunlaştığı bir soru ortaya çıkmıştı: Bolşevikler ne planlıyordu? Lenin "İkinci Sovyet Kongresi'nde bir iktidar devri"nin gerçekleşebilmesi için kongre toplanmadan önce bir ayaklanmanın gerçekleşmesinin zorunlu olduğunda kararlıydı. 29 Eylül tarihli bir mektupta; parti içindeki, İkinci Sovyet Kongresi'nin toplanmasını bekleme ve acil ayaklanma çağrısını orada yapma eğilimini eleştiriyordu:

> *Aussprechen was ist*,[9] olguları ortaya koymalıyız. Şunu kabul etmeliyiz ki, parti liderlerimiz arasında veya Merkez Komitemizde, Sovyetler Kongresi'ni bekleme lehinde ve iktidara hemen el koymaya karşı, hemen yapılacak bir ihtilale karşı olan

9 (Alın.) Bu konuda sözümüzü söylemeliyiz – e.n.

bir eğilim var. Bu eğilim ya da görüş alt edilmelidir. [...] Sovyetler Kongresi'ni "beklemek" su katılmamış salaklık ya da düpedüz ihanet olacaktır.[10]

Lenin o kadar kızmıştı ki "eğer Sovyetler Kongresi için 'bekler' ve momentin kaçmasına müsaade edersek, devrimi mahvetmiş oluruz, noktasındaki kesin kanaat"inin altını iyice çizmek için Merkez Komite'den istifa etti.[11]

Lenin'in önerdiği ayaklanma nasıl bir biçim alacaktı? Yaklaşmakta olan Kuzey Sovyetleri Kongresi'nin Bolşevik delegelerinin yararlanması için hazırladığı 8 Ekim tarihli bir notta, Bolşeviklere sadık askerlere "Petrograd'a olabildiğince ani ve hızlı bir biçimde eş zamanlı olarak gerçekleşecek bir saldırıya" hazır olmaları çağrısında bulunmuştu. Bu saldırı "Petrograd'ı çember içine almayı ve diğer kentlerden izole etmeyi, denizcilerin, askerlerin ve işçilerin ortak bir saldırısı ile kenti ele geçirmeyi" hedefleyecekti.

"Hem Rus hem de dünya devrimlerinin başarısı, iki ya da üç günlük bir çatışmanın sonucuna bağlıydı" diye sonuçlandırıyordu metni. Ayın 8'inde yazılan ikinci bir mektup ise daha net bir çerçeve çiziyordu: "Donanma, Kronstadt, Viborg ve Revel (Talinn), Petrograd üzerine yürüyebilir ve bunu yapmak zorundalar." Lenin, bu saldırıyı başlatma kararının 8 Ekim'de açılması planlanan ancak 11-13 Ekim tarihlerine ertelenen Kuzey Sovyetleri Kongresi'nde alınmasını umut ediyordu.[12]

Lenin 10 Ekim'de kılık değiştirerek, çok önemli bir Merkez Komitesi toplantısına katılmak üzere Petrograd'a geldi. Bu toplantının acil ayaklanma çağrısını destekleyeceğini umuyordu ancak yaşananlar, planlarını mahvetti. Kuzey Sovyetleri Kongresi delegelerine sunduğu öneriye uygun biçimde askerî güçleri kullanarak acil ayaklanma konusunu toplantıda ortaya koydu. Buna karşılık Troçki'nin yazdığı gibi "ayaklanma gö-

10 Wade, *Russian Revolution*, s. 221-2.

11 Lenin, *Between the Two Revolutions*, s. 412-15.

12 *A.g.e.*, s. 475-6, 482. Ayrıca bkz. J. White, "Lenin, Trotsky and the Arts of Insurrection: The Congress of Soviets of the Northern Region, 11-13 October 1917", *Slavonic and East European Review* 77 (1999), s. 123.

revini partinin bir görevi gibi ortaya koyuyordu, hazırlıklarının sovyetlerle uyumlu hale getirilmesine dair zorlu görevden hiç bahsetmiyordu, İkinci Sovyet Kongresi ile ilgili tek kelime etmiyordu."[13] O zamana kadar Lenin'in en sadık destekçilerinden birisi olan Grigorii Zinovyev'in de desteğini alan Kamenev, ayaklanmanın sadece zamanlamasına değil, daha fazlasına itiraz ediyordu. Onlar ayaklanma fikrine bütünüyle karşı bir konum alıyorlardı. Kamenev zaten Demokratik Konferans'tan beri meseleyi böyle tanımlıyordu: Olaylar Bolşeviklerin lehine gelişiyordu, Sovyetler İkinci Kongresi'nde çoğunluğu garantileyeceklerdi, Kasım ortasında seçimler yapıldığında Kurucu Meclis'teki sandalyelerin üçte birini alabilirlerdi. SR'lerin sol ve sağ kanatları arasındaki her geçen gün daha da büyüyen ayrışma, Kurucu Meclis toplandığında Bolşeviklerin, partilerinin ötesinde geniş bir destek alacakları anlamına geliyordu. İktidar yavaş yavaş ancak kesin bir biçimde avuçlarına düşerken, onu ele geçirmeye çalışmak gereksiz bir kumardı. Kornilov'un başarısız darbesi sırasında köylüleri temsil eden partiler Bolşeviklere yanaşmıştı, ancak "bir dikkatsiz adım, bir iyi düşünülmemiş hamle", aynen 1848 Fransası'nda olduğu gibi onları karşı-devrimin yanına itebilirdi. Kamenev ve Zinovyev "yeni bir Kornilov ayaklanmasına dair teşebbüslerin tabii ki kendilerine başka çare bırakmayacağını" kabul ediyorlardı ancak böylesi bir şey gerçekleşmediği müddetçe "kendimizi bir savunma pozisyonu ile sınırlayabiliriz ve böyle de yapmalıyız".[14]

10 Ekim'deki Merkez Komite toplantısı "zamanı geldiği için silahlı ayaklanmayı gündeme alan" ve "tüm parti örgütünü, kendisini buna göre düzenlemeye çağıran" bir kararın kabul edilmesi ile sonuçlandı.[15] Bu her ne kadar resmî politikada bir kaymayı simgelese de iktidarı alma konusunda Sovyetler Kongresi'nden önce ya da herhangi belirli bir tarihte partiyi bir ta-

13 Swain, *Trotsky*, s. 67.

14 *The Bolsheviks and the October Revolution: Central Committee Minutes of the Russian Social Democratic Labour Party (Bolsheviks), August 1917-February 1918* (Londra: Pluto Press, 1974), s. 89-95.

15 *A.g.e.*, s. 88.

ahhüt altına sokmuyordu.[16] Lenin'in politikası bir zafer kazanmış mıydı? Troçki'nin sonradan hatırladığı kadarıyla, kararın içeriği ne olursa olsun, belirgin bir tarih olarak 15 Ekim öncesinde bir şeyler olması gerektiğini enformel bir biçimde herkes anlamıştı, bir diğer deyişle artık 11-13 Ekim tarihlerinde yapılması planlanan Kuzey Sovyetleri Kongresi üzerine bir ayaklanma inşa edilmeliydi.[17] Troçki'nin hafızası, ayaklanmanın "20'sinden önce", yani Lenin'in istemiş olduğu gibi İkinci Sovyetler Kongresi'nden önce olmasının söylendiğini sonradan açıklayan Kamenev tarafından da muhtemelen tasdik edilirdi.[18] Buna karşılık eğer yazılı kayıtlara inanmak gerekirse Lenin Sovyetler Kongresi toplanmadan önce ayaklanmanın gerçekleşmesi gerektiği konusunda yoldaşlarını ikna edememişti.



10 Ekim 1917 tarihli Bolşevik Merkez Komitesi toplantısına katılmak üzere bir işçi kılığına girerek Petrograd'a dönen Lenin.

Troçki Kuzey Sovyetleri Kongresi'ne katıldığında "neredeyse hiç gizlisi saklısı olmayan bir ayaklanma davetiyesi" içeren bir kararı delegelere kabul ettirdi; ancak bu çağrı 20 Ekim'de gerçekleşecek bir ayaklanmaya dönüktü, bu tarih ise Lenin'in istemiş olduğu gibi kongre başlamadan önce değil, tam da başladığı gün gerçekleşecek bir ayaklanmaya işaret ediyordu. Kuzey Sovyetleri Kongresi'nde, Letonyalı piyadeler Troçki'nin çağrısını desteklediler. "Sovyetler Kongresi'ni savunacaklarını" açıkça

16 Wade, *Russian Revolution*, s. 225.

17 Swain, *Trotsky*, s. 68.

18 *Minutes*, s. 109.

deklare ettiler ancak kongre gerçekleşmeden önce bir Bolşevik darbeyi destekleyeceklerine dair tek söz söylemediler. Troçki, Kuzey Sovyetleri Kongresi'nin liderlerini Lenin'inkilerden ziyade *kendi* fikirlerine ikna etmişti. Bu konu üzerinde yaptığı konuşmasında Troçki, Kerenski'nin Petrograd garnizonundaki askerlerin üçte ikisini başkentten çekme planlarına belirgin bir atıfta bulundu. Fin bölgesel sovyetler komitesinden gelen ve "bölge komitesinin komiseri tarafından imzalanmadığı müddetçe Geçici Hükümet'in Finlandiya'da tek bir kararının bile hayata geçirilmediğini" ifade eden raporun ortaya çıkardığı sonuçlardan da yararlanmış olmalıydı.[19]

Lenin'in büyük bir hevesle umduğu gibi İkinci Sovyetler Kongresi öncesinde bir Bolşevik ayaklanması gerçekleşecek miydi? St. Petersburg Komitesi'nin 15 Ekim'deki bir toplantısında kürsüye ardı ardına çıkan konuşmacılar Bolşeviklerin iktidarı ele geçirmelerine, üstelik bunu tam da Sovyetler Kongresi'nden önce yaptıklarında, destek olmak için işçilerin ve askerlerin sokaklara çıkıp çıkmayacağına dair tereddütleri rapor eden konuşmalar yaptılar. Diğer yandansa toplantıya katılanlar, işçilerin Petrograd Sovyeti'ni korumak için desteğe koşacaklarını ve İkinci Sovyetler Kongresi'ne engel olacak herhangi bir teşebbüsü engelleyeceklerini açıkça ifade ettiler.[20] Bolşevik Merkez Komitesi bir sonraki gün, yani 16 Ekim'de toplandığında ayaklanma üzerine tartışma kaldığı yerden devam etti. Bu genişletilmiş Merkez Komitesi toplantısı olduğu için St. Petersburg Komitesi'nden, Askerî Örgüt'ten ve Sovyet'in önde gelen Bolşevik liderlerinden temsilciler de katılmaktaydı. Toplantının amacı ayaklanma konusu üzerinde bir uzlaşmaya varmaktı ve mahallelerden gelen raporlar Lenin için iyi haberler içermiyordu: Vasilevskii Adası'nda "militan bir ruh hali yoktu", Birinci Kent Bölgesi'nde "ruh halini değerlendirebilmek zordu". Moskova Bölgesi'nde işçiler "eğer Sovyet çağırırsa sokağa çıkacaklardı, ama çağıran parti olursa çıkmayacaklardı"; Narva Bölgesi'nde "işçiler eyleme geçmeye istekli değildi", Neva Bölge-

19 Swain, *Trotsky*, s. 68.

20 Wade, *Russian Revolution*, s. 226.

si'nde "herkes Sovyet'i takip edecekti". Garnizonlarda ise "mahallelerde çalışan yoldaşların [...] söylediğine göre bir kalkışma için, askerî birliklerin kentten çekilmesi gibi somut bir sebeple olumlu yönde canlarının yanması gerekiyordu". Diğer önemli raporlar da ihtiyat yanlısıydı ve Lenin'in politikasını sorgulamaktaydı. Petrograd Sovyeti'nden gelen rapora göre ise "hiç kimse sokaklara atılmaya hazır değildi, ancak Sovyet çağırırsa herkes gelirdi" ve beklenen an henüz gelmemişti. Şliyapnikov, Metal İşçileri Sendikası'nda Bolşevik etkinin belirleyici olduğunu "ancak bir Bolşevik ayaklanmanın popüler olmadığını" belirtiyordu. Milyutin'e göre de " ilk yumruğu atmaya hazır değildik".[21]

Kamenev haklı bir biçimde 10 Ekim'in üzerinden bir hafta geçtiğini ve hiçbir adım atılmadığını belirtebilirdi. Ortada bir ayaklanmayı hayata geçirebilecek bir aygıt yoktu; kararın tek sonucu Kerenski'yi neyin yaklaştığı konusunda uyarması ve Bolşevik Parti'ye baskıyı artırmaya hazırlanmak için hükümete zaman kazandırmasıydı. Kamenev ve Zinovyev, bir kez daha, ayaklanma politikasının terk edilmesi gerektiğini ifade ettiler. Zinovyev açık konuşuyordu: "Eğer ayaklanma uzun vadeli bir plan olarak düşünülüyorsa, kimse buna itiraz edemez, ancak söz konusu olan yarın ya da öbür gün ise, bu maceracılıktır." Lenin ise bir kez daha acil ayaklanma talep etti. Bu yüzden öfkesinin hedefinde Kamenev ve Zinovyev kadar Troçki de vardı çünkü toplantıda Troçki'nin temsilcisi tarafından yapılan açıklamayı Lenin, kararsızlıktan dolayı ne yapacağını bilememek olarak yorumlamıştı. Troçki'nin sözcüsü ayaklanmanın gündemde olmasını ancak kesin bir tarih belirtilmemesi gerektiğini söylemişti: "Bizim görevimiz herhangi bir yerde bir ayaklanma patlarsa onun silahlı güçle desteklenmesini sağlamaktır." Hükümetin askerî birlikleri kentten çekmek için planladığı teşebbüsün ayaklanma için gerek duyulan cinsten bir krizin kıvılcımı olması muhtemeldi ve Merkez Komite toplantısı tutanaklarındaki dolaylı ifadelerine bakılırsa Troçki'nin görüşüne göre "başlangıç düğmesine zaten basılmış olduğu için ki-

21 *Minutes*, s. 97-101.

min başlayacağı konusunda kaygı duymanın bir manası yoktu". En sonunda 16 Ekim Bolşevik Merkez Komitesi toplantısı, 10 Ekim kararını teyit etti ve bir kez daha ne bir tarih belirledi ne de net bir plan ortaya koydu. Bir katılımcı durumu şöyle özetliyordu: "Kararın ruhu, iktidarın mümkün olan ilk fırsattan yararlanılarak ele geçirilmesi gerektiğiydi."[22]

Merkez Komite toplantısı sonrasında 16 Ekim'de Kamenev Merkez Komite'den istifa etti ve bir sonraki gün kendi görüşlerini özetleyen bir makaleyi bağımsız sosyalist gazete *Novaya zhizn*'de yayınladı. Bu yazı, onun ve Zinovyev'in başlıca parti örgütlerine ayaklanmaya itirazlarını yazılı olarak ilettiklerini gösteriyordu: "Sadece Yoldaş Zinovyev ve ben değil sahada deneyimli çok sayıda yoldaş da bir ayaklanma başlatmamızın kabul edilemez, proletarya ve devrim için ölümcül olacağını düşünüyor." Bolşevik önderler arasında bir ayaklanma seçeneğinin tartışıldığını kamuoyuna böylece açıkladıktan sonra ayrıca net bir kararın alınamadığını da açıkça ortaya koymuş oluyordu: "Partimiz tarafından şu ya da bu tarih için kesin bir ayaklanma kararı alınmış olduğu bilgisine sahip değilim, parti böylesi bir karar almadı."[23] 18 Ekim itibarıyla basın, bir Bolşevik darbesine dair planlar üzerine yapılan yorumlarla dolup taşıyordu, iş öyle bir boyuta ulaşmıştı ki Troçki inkârı seçmek zorunda kalmıştı. Daha sonrasında alarm durumunun "işçi bölümlerinde ve hatta daha fazla alaylarda yayıldığını ve onlara bile kendileri olmaksızın bir harekete geçişin planlandığı duygusunun hâkim olmaya başladığını" anımsıyordu.

Bu yüzden, Troçki devrim stratejisi olarak gördüğü çerçeveyi özetleyen bir açıklamayı Sovyet huzurunda yapma kararı aldı.

> Petrograd Sovyeti'nin kararları halkın bilgilenmesi için basılır. Sovyet seçimle oluşan bir kurumdur, her bir delege kendi seçmenlerine karşı sorumludur. Bu devrimci parlamento işçilerin ve askerlerin bilgisi haricinde kararlar alamaz. [...] Petrograd Sovyeti bir eylem çağrısı yapmayı gerekli görürse, bu ka-

22 *A.g.e.*, s. 101-2, 109.

23 *A.g.e.*, s. 121.

rarı alır, ancak ben bu tarz eylem kararlarının nerede ve ne zaman alındığını bilmem. [...] Sovyetler Kongresi çağrısı ile ilgili olarak, tam bu anda Petrograd'ı garnizonsuz bırakmak istiyorlar. Bu tam anlamıyla anlaşılabilir bir karar çünkü Sovyetler Kongresi'nin tüm cephelerde derhal ateşkesin sağlanması, toprağın köylülere devredilmesi için iktidarı Kongre'ye devreden bir kararı kesinlikle alacağını biliyorlar. Burjuvazi bunu biliyor ve bu yüzden de kendisine bağlı tüm güçleri bize karşı silahlandırmak istiyor. Bu yalan ve iftira ise aslında Kongre'ye saldırmak için yapılan hazırlıktan başka bir şey değildir. Tüm dürüst insanlar biliyor ki Petrograd Sovyeti silahlı bir gösteri için bir tarih belirlememiştir, ancak böyle bir karar alırsa, tüm Petrograd garnizonu ve proletarya onun pankartı ardında yürüyecektir. Aynı zamanda, burjuva basınında sovyetlere karşı devam eden saldırının, tüm güçlerin işçilere ve askerlere karşı harekete geçirilmesine dönük bir çelişki yaratma hazırlığı olduğunu işçilere ve askerlere açıklamak zorundayız. Saldırı için hâlâ bir tarih belirlemedik. Ancak karşı tarafın böylesi bir tarih belirlediği açık olarak anlaşılmaktadır. Bu saldırıyı göğüsleyeceğiz, bu saldırıyı hak ettiği biçimde geri püskürteceğiz. Kongre'nin çalışmalarını engellemeyi amaçlayan ilk karşı devrimci saldırıyı acımasız ve sonuna kadar gidecek bir karşı saldırı ile yanıtlayacağımızı ilan edeceğiz.[24]

Troçki'yi öfkelendiren gelişme, Sovyet podyumunda yanında oturan Kamenev'in konuşma biter bitmez ayağa fırlayıp Troçki'nin konuşmasını bütünüyle desteklediğini söyleyerek konuşmasının, ayaklanmanın nasıl gelişebileceğinin oldukça dolambaçlı bir izahı değil de ayaklanma seçeneğinin tamamen inkârı olduğunu ima etmesi oldu. Yaşananların hemen sonrasında, Troçki Lenin ile buluştu ve hâlâ ayaklanmaya bağlı olduğuna ve eğer sabırlı davranırlarsa, harekete geçme olanağının ortaya çıkacağına dair güvence vermeye çalıştı.

Kamenev'in hareketi, Bolşevik Merkez Komitesi'nin 20 Ekim'deki bir sonraki toplantısında, Sovyetler Kongresi'nin

24 Swain, *Trotsky*, s. 69-70.

açılışının 20 Ekim'den 25 Ekim'e ertelenmesine dönük birkaç gün önce alınan kararın sonuçlarından ziyade iç tartışmalara yoğunlaşması sonucunu doğurdu. Troçki hâlâ 18'indeki Sovyet toplantısında Kamenev'in kendisini köşeye sıkıştırmasının azabını çekiyordu, konuşmasında ne demek istediğini açıklamaya çalışıyor ve Kamenev'in parti disiplin kuruluna gönderilmesi gerektiğini söylüyordu. Lenin ise Merkez Komite'ye yazmış olduğu uzun ve zehir zemberek mektupta Kamenev ve Zinovyev'i silahlı kalkışma kararını Kerenski'ye "ifşa eden" "grevkırıcılar" olarak tanımlıyordu; bu sebeple de partiden atılmalarını istiyordu. Merkez Komite ise derhal, partiden kimseyi atma yetkisinin olmadığı kararını aldı ancak Kamenev istifasını vermişti ve bu kabul edilecekti. Zinovyev'in bir açıklamasının *Pravda*'da yayınlanmasına destek vererek Lenin ve yoldaşları arasındaki gerginliği yumuşatmaya çalışan Stalin de istifa etmesi gerektiğini düşünüyordu ancak onun istifası Merkez Komite tarafından kabul edilmedi. Merkez Komite'nin geçmişi geride bırakıp yeniden geleceğe odaklanması ancak 21 Ekim'de mümkün olabildi. Lenin'in "iki mutsuz karamsar" Kamenev ve Zinovyev'e yönelik sert eleştirisini broşür olarak basmama ve bunun yerine İkinci Sovyetler Kongresi'nde Bolşevik egemenliğinin nasıl güvence altına alınacağı üzerine yoğunlaşma kararı alındı.[25]

Askerî Devrimci Komite

Kerenski'nin garnizon birliklerini cepheye nakletme planlarının bir ayaklanma için gereken kıvılcımı sağlayacağını düşünen Troçki haklı çıkmıştı. Kerenski böyle davranmamış olsaydı herhangi bir Bolşevik ayaklanma yaşanmayacaktı. Hiç beklenmeyecek bir biçimde Lenin'e, Sovyetler Kongresi başlamadan önce, hem de tam da eli kulağındayken, iktidarı ele geçirme şansını veren oydu.[26] 6 Ekim'de Petrograd Askerî Bölgesi Komutanı'na garnizon birliklerini cepheye doğru harekete ge-

25 *Minutes*, s. 111, 123; Lenin, *Between Two Revolutions*, s. 488.

26 Wade, *Russian Revolution*, s. 231.

çirme talimatı verildi. 9 Ekim'de cevap olarak Sovyet, Devrimci Savunma Komitesi kurulması önerisini geliştirdi. Üç gün sonra 12 Ekim'de Sovyet'in Başkanı olarak Troçki, bu öneriyi uygulamaya koydu, komiteye de Askerî Devrimci Komite (ADK) adı verildi. Bu adımın ardından, Bolşevikler 18 Ekim'den 21 Ekim'e kadar sürecek bir Petrograd garnizonu konferansı örgütledi, bu esnada da ADK ilk resmî toplantısını 20 Ekim'de gerçekleştirdi. Alman ordusunun ağır fakat emin adımlarla Petrograd'a doğru ilerlediği su götürmez bir gerçekti, fakat devrimin koruyucusu olarak görülen bu askerleri nakletmek isteyen Kerenski'nin başka bir niyeti mi vardı? Petrograd'ın devrimci birlikleri cepheye nakledildiğinde Kerenski ve kendisine yakın olanlar "ikinci bir Kornilov hareketi" tertiplemek ve bir darbe mi tezgâhlamak istiyorlardı? ADK'nin çekincesi buydu, böylesi bir senaryonun hayata geçirilmesine engel olmak istiyordu, 21'inden 23'üne kadar Petrograd garnizonuna komiserler göndermeye ve birliklerin hareketlenmesi ile ilgili tüm kararları takip edebilmek amacıyla başkaca önlemler de almaya başladı.

ADK tarafından 23 Ekim'e kadar atılan adımlar genelde savunmaya dönüktü, hatta Petrograd Askerî Bölgesi ve "isyankâr" ADK komiserleri arasında, ağza alınmayacak laflar havada uçuşsa da bir uzlaşmaya varabilmek için teşebbüsler de yaşanıyordu. 21 Ekim'de ADK delegasyonu Petrograd Askerî Bölgesi Komutanı General G.P. Polkovnikov'a o andan itibaren ancak ADK tarafından da imzalanmış kararlarının geçerli olabileceğini deklare ettiğinde, komutan bu ültimatomu derhal ve net bir biçimde reddetti.[27] Buna karşılık, 22 Ekim'de Petrograd Askerî Bölgesi temsilcileri herhangi bir uzlaşmanın mümkün olup olmayacağını görmek için bir kez daha ADK'nin kapısını çaldılar. Troçki'nin sonradan açıkladığı gibi, bu uzlaşma önerileri ADK tarafından ancak 23'ünde değerlendirilebildi ve o zaman da artık iş işten geçmişti: "Cumartesi [ayın 21'i] yarı onurlu bir şartlı teslimiyet kabul edilebilirdi, Pazartesi [23'ü] artık çok geç kalmışlardı." 22 Ekim Pazar "Sovyet Günü" ilan edilmişti, gün boyu sürecek barışçıl toplantılar ve gösteriler düzen-

27 *A.g.e.*, s. 229.

lenerek Sovyet'e verilen destek gösterilecek ve İkinci Sovyetler Kongresi selamlanacaktı. Troçki bütün günü halk toplantısı halk toplantısı gezerek, toplantılara katılanlara hitap ederek geçirdi, çabalarını ADK'ye destek vermekte hâlâ tereddüt yaşayan garnizon askerleri üzerinde yoğunlaştırmıştı. Yürüttüğü ajitasyon o kadar başarılı olmuştu ki ADK 23 Ekim'de şehir çapında yetkinin komiserlerine geçtiğini ve sadece ADK tarafından onaylanan emirlere itaat edileceğini duyurdu, oysa gerçekte başkentin kalbindeki Peter-Paul Kalesi'ndeki garnizon askerlerinin desteği Troçki tarafından ancak 23 Ekim'in öğleden sonrasında elde edilebilmişti. ADK garnizonların kontrolünü ele geçirirken "liderlerin hiçbiri tarafından ayaklanma kelimesi ağza alınmıyordu" diye hatırlıyordu Troçki. 23'ü akşamı ADK'nin çalışmaları ile ilgili Sovyet'e rapor verirken, önlemlerin iktidarı ele geçirme planının bir parçası olarak değil de Sovyetler Kongresi'ni korumak için alındığı algısı hâkimdi.[28]

Kerenski, ADK komiserlerinin görevlendirilmesinin ne anlama geldiğinin bütünüyle farkındaydı. 23-24 Ekim gecesi ADK'nin tüm üyelerini tutuklamak istedi ancak bakan arkadaşları sadece bazı ADK üyelerini tutuklamasına ve Bolşevik basını kapatmasına rıza gösterdiler.[29] Buna karşılık, Bolşevik basına ve ADK komiserlerine karşı harekete geçerek Kerenski kendisini Bolşeviklerin ikinci bir Kornilov gibi hareket ettiği suçlamalarına açık hale getiriyordu. Bu kumarı oynama riskini üstlendi çünkü Üçüncü Koalisyon Hükümeti'nin kurulmasıyla inşa ettiği iktidar sistemi oldukça istikrarsız görünüyordu. O kadar ki hükümetini desteklemesi için kurduğu ön Meclis bile ona karşı dönüyor gibi görünüyordu.

Ön Meclis'in dağılışı

Ön Meclis'in Kerenski'yi desteklemeye devam edebilmesi için Kadet Parti'nin sol kanadıyla SR Parti'nin sağ kanadı arasında bir seviyede fikir birliğinin sağlanması gerekiyordu. Bu ilişki

28 Swain, *Trotsky*, s. 71-2; Wade, *Russian Revolution*, s. 231.

29 Wade, *Russian Revolution*, s. 231.

açısından temel önemde olan SR'nin sağında, dolayısıyla da Kadetlerin solunda iki küçük politik grup bulunmaktaydı: Halkçı Sosyalist Parti ve Rusya'nın giderek gelişmekte olan kooperatif hareketinden delegeler; Demokratik Konferans'ta üçüncü bir Koalisyon Hükümeti'nin kurulması lehine oyunu değiştiren kooperatif hareketti söz konusu olan.[30] Kadetler Bolşevizme karşı bir tür son mevzi haline gelmesini umdukları Ön Meclis'e diğer partilere göre daha çok önem veriyorlardı. Günlük strateji toplantıları düzenliyor ve çeşitli başlıklarda kanun taslakları hazırlamak için yoğun bir çaba harcıyorlardı, ancak problemleri Halkçı Sosyalist Parti'nin ve kooperatifçi müttefiklerinin son derece isteksiz olmasıydı. Halkçı Sosyalist Parti, Ön Meclis açılmadan önce bile Kurucu Meclis seçiminin hazırlık kampanyası sırasında 26 Eylül'de gerçekleştirdikleri konferansta Kadetlerle ittifak yapmaya niyetlerinin olmadığını, seçimle ilgili uzlaşmaların ancak diğer sosyalist partilerle yapılabileceğini kararlaştırmışlardı. 4 Ekim'de kooperatiflerin olağanüstü kongresinde alınan sosyalist olmayan gruplarla hiçbir ortak tutum geliştirilmeyeceğine dair karar, Kadetler için daha da kaygı vericiydi.[31]

Bu kararların Ön Meclis'in sorunsuz işleyişi açısından pek de iyiye işaret olmadıkları açıktı. Kerenski için en azından kısa vadede günü kurtaran gelişme ise 13-14 Ekim'de yapılan İkinci Kanaat Önderleri Toplantısı'nda alınan ve Kadetlere Ön Meclis'te Halkçı Sosyalistlerle işbirliği yapmayı tavsiye eden karardı. 10. Kadet Kongresi de Koalisyon'a verilen desteği büyütmeye çalışmak adına benzer bir karara vardı.[32] Buna karşılık soyut işbirliği açıklamalarından pratik politik sonuçlar çıkarmanın kolay olmadığı ortaya çıktı. Kooperatifler 18 Ekim'de inisiyatif alarak Üçüncü Koalisyon Hükümeti'ni destekleyen bir program taslağı hazırladılar. İlk başta Kerenski'yi destekleyen partiler bir arada duruyor gibiydiler: Halkçı Sosyalistler, kooperatifler ve Kadetler hepsi bir blok halinde oy kullanarak artık Kerenski'ye karşı oy kullanan Menşevikleri ve SR'leri beş oyla ye-

30 Swain, "Before", s. 213.

31 Swain, *Origins*, s. 46.

32 Swain, "Before", s. 214.

nilgiye uğrattılar. Ancak bu zafer el kaldırarak yapılan bir oylamada kazanılmıştı. Muhalefet gizli oy talep edince işler bu sefer Kerenki için tersine döndü, Ön Meclis'te kazandığı ilk ve tek zaferden de böylece mahrum kalacaktı.[33]

Sonuç olarak koalisyona verilen destek bir süre sonra çözülmeye başladı. Bu gelişmede kilit rolü, siyasi görüşleri Halkçı Sosyalistlerinkine benzeyen, Kerenski'nin yeni savunma bakanı General A.I. Verkhovskii oynamıştı. Kadetlerin artan öfkesine ve Kerenski'nin kendisinin bile artan tedirginliğine rağmen Verkhovskii bir tür "şok terapi" fikrini savunur hale gelmişti. Rusya için tek olası çözümün Ön Meclis'te muhalefet ile anlaşmak ve önde gelen kimi taleplerini kabul etmek olduğundan bahsediyordu. Bunların içinde en önemlisi de barış konusuydu. Verkhovskii, Rus halkını Birinci Dünya Savaşı'nda savaşmaya ikna etmenin tek yolunun İtilaf Devletleri'nin bir barış önerisi geliştirmesi ve İttifak Devletleri'nin de bunu reddetmesi ile mümkün olabileceğine emindi. Böylesi bir gelişme büyük bir protesto dalgası yaratırdı ve "ancak ondan sonra işe yarayacak gerçek bir gönüllüler ordusu yaratılabilirdi" diye yazmıştı. Verkhovskii Üçüncü Koalisyon Hükümeti'nin sosyalist üyelerini, heyecan verici önerisinin Ekim ayının sonunda Paris'te düzenlenecek olan Müttefikler-Arası Konferans'a götürülmesi konusunda ikna etmişti. Ancak ne bu konferansta Rusya'yı temsil edecek Kadetli Dışişleri Bakanı ne de Kadet Partisi ikna edilebilmişti. Hükümet içinde ortaya çıkan bu temel anlaşmazlık dolayısıyla Verkhovskii 19 Ekim'de istifa etti.[34]

23-24 Ekim gecesinde Kerenski Bolşevik basını kapatıp ADK komiserlerini tutuklama kararı aldığında, hamlelerine Ön Meclis'ten de destek bulabileceğini umut ediyordu. Ön Meclis 24 Ekim'de rutin toplantısına başladı, tartışma faslına öğle saatlerinde geçildi, Kerenski, Lenin ve Troçki'ye isimlerini vererek bir ayaklanma planladıkları gerekçesiyle saldırdığı uzun bir konuşma yaptı ve "bu yönde hazırlıklar ve ayaklanma propagandası sonrasında, kendilerine Bolşevikler adını veren grup, artık bunu

33 Swain, *Origins*, s. 46.

34 *A.g.e.*, s. 47.

hayata geçirme aşamasına geldi" diye de ekledi. ADK'nin komiser görevlendirmesine karşı harekete geçmekte, askerlere "kasti ya da farkında olmadan yaptıkları hatanın farkına varabilecekleri" zamanı bırakmak için acele etmediğini, ancak artık bir ayaklanmanın başladığı kesin olarak anlaşıldığına göre "tutuklama emirlerinin verildiğini" çünkü " kasten ya da farkında olmadan gelişen bir ihanetle devlet tehlikeye düştüğünde ve yıkımın eşiğine geldiğinde, ben dahil Geçici Hükümet, ülkenin yaşam, onur ve bağımsızlığına ihanet etmektense öldürülmeyi ve yok edilmeyi tercih ederiz" dedi. Konuşması sırasında Kerenski'ye, ADK'nin, tüm alaylara harekete geçmeye hazır olma emri verdiğine dair bir not iletildi. Kerenski "var olan düzene karşı ayaktakımını kışkırtma teşebbüsü"nü kınadı; "ayaktakımı" tabirini kullanmasını ise "tıpkı Temmuz günlerinde olduğu gibi [ayaklanma] cephedeki Almanlar için sınırlarımıza yeni saldırı yöneltmenin gerekçesi haline gelebilir" çıkarımı ile meşrulaştırmaya çalıştı. Konuşmasını şu çağrı ile tamamladı: "Tam da bugün, bu öğleden sonraki oturumda, Geçici Hükümet sizden, huzurunda bulunduğum bu soylu bileşimin desteğinin verdiği güvence ile görevini tam olarak yerine getirip getiremeyeceği sorusunun cevabını almak istiyor."[35] Kerenski'nin konuşmasına cevap vermek üzere hazırlanan Kadetler, hükümet için destek toplamakta yine öncülüğü üstlendiler, ancak Ön Meclis yeniden toplandığında Kerenski hükümeti için destek isteyen ve alacağı kararlı önlemlere "güvenoyu" anlamına gelen bir karar tasarısı reddedildi.[36] Akşama kadar geçen zaman diliminde Kadetler, birçoğu Kerenski'ye destek sunmaktansa çekimser kalmaya karar vermiş olan kooperatif liderlerinin inatçı direnişi ile karşı karşıya kaldılar, Kerenski'ye güven oylamasında kaybettiren, kooperatifçilerin çekimser kalması olmuştu.[37]

Ön Meclis'in kısa ömrü boyunca, Kerenski'nin bir zamanlar her konuda aynı düşünmeseler de destekçisi olmuş Menşevik

35 Browder ve Kerensky, *Provisional Government*, cilt 3, s. 1774-7.

36 N.N. Sukhanov, *The Russian Revolution, 1917: A Personal Record* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1984), s. 611.

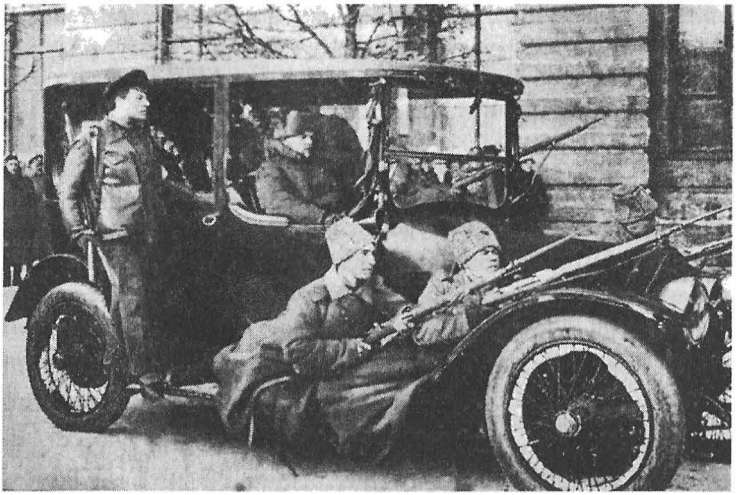
37 Swain, *Origins*, s. 48.

ve SR'lerin onun muhalifi konumuna geçmiş olmaları Kerenski'nin giderek artan yalnızlaşmasının bir belirtisiydi. Demokratik Konferans, "iktidarın, Ön Meclis'in güvenoyunu almış bir hükümette olması" konusunda ısrarcı olmuştu; 24 Ekim akşamının ilk saatleri itibarıyla Kerenski böylesi bir güvene sahip değildi. Ön Meclis, İtilaf Devletleri ile derhal barış görüşmelerine başlanması ve tüm toprakların toprak komitelerine devredilmesi çağrısı yaptı. Sol kanattaki kimi SR'lerin Kadetleri Ön Meclis'ten atarak bir Devrimci Konvansiyon kurma fikirlerine rağmen, Ön Meclis içindeki çoğu SR ve Menşevik muhalif, onun varlığını sürdürmesine gerek görmüyorlardı ve bir Sovyet hükümeti kurulması yönündeki çağrılara katıldılar. 24'ünde, Sovyetler İkinci Kongresi'nin Menşevik delegeleri, bir Sovyet partileri koalisyonunun kurulması yönünde oy kullandılar, çağrı aynı gün içinde SR kontrolündeki Petrograd Duması'nda da destek buldu. Halkçı Sosyalistler ve kooperatifçiler bile Koalisyon Hükümeti'ne sırt çevirince, Kerenski'nin kaderi de çizilmiş oldu.[38]

Ayaklanma sahneye konuluyor

Kerenski ADK komiserlerini tutuklamaya ve Bolşevik basını kapatmaya dönük hamlesini yapınca Troçki ve ADK her iki hamleye de karşı harekete geçti. Sovyet ve bir komitesi saldırı altındaydı, bu yüzden de Sovyet direndi. Her şey çok mantıklı ve açıklanabilir görünüyordu, buna karşılık Troçki'nin planlamış ve diğerlerinin de hemen farkına varmış olduğu gibi Bolşevikler Kerenski'nin Kornilov benzeri hamlesine karşı Sovyet direnişini yönetirken, adım adım devletin kontrolünü de ele geçiriyorlardı; Sovyet'i savunmak ve Bolşevik ayaklanmayı hayata geçirmek aynı sürecin parçası olmuştu. Bu algının devam ettirilebilmesi mümkün olduğu sürece Troçki saldırıdan ziyade savunmadan bahsetti. Çünkü her şey bıçak sırtında yaşanıyordu. 24'ünün sabahı, Peter-Paul Kalesi bisiklet taburunun hâlâ Kerenski'ye sadık olduğu bilgisi Troçki'ye ulaştı. ADK hemen taburun telefon bağlantısını kesti ve öğleden sonra saat 4'te apar topar yapılan

38 Swain, "Before", s. 215.



Harekete geçmeye hazır asker ve Kızıl Muhafızlar.

bir toplantıda Troçki onları yeniden ADK'ye dönmeye ikna etti. Kısa bir süre sonra Petrograd Sovyeti'nin olağanüstü birleşiminde yaptığı konuşma belirsizliklerle doluydu. ADK devrimi savunuyordu ancak düzenin sağlanması adına sorumluluk üstlenmekten de korkmuyordu. Sovyetler İkinci Kongresi'nin iktidarı sovyetlere devretmesi gerektiğini açıkladı ve bu gerçekleştiğinde bir isyanın yaşanıp yaşanmayacağı ise "halkın ortak iradesini hiçe sayarak hükümet yetkilerini kullanmaya devam edenlere" bağlı olacaktı. Buna karşılık "[ele geçirdiği iktidarı] eksiltmeden ve zarar görmeden kongreye taşıma görevinin" ADK'nin olduğunu da ekledi, burada Sovyetler İkinci Kongresi'ne sunacağı iktidarı ADK'nin şimdiden ele geçirdiğini ima ediyor görünüyordu. Son sözleri yaşanmakta olanların bir özeti gibiydi: "Eğer bir hayalete dönüşmüş olan hükümet kendi cesedine nefes üflemek gibi tehlikeli bir işe kalkışırsa, halk kitleleri de kararlı bir biçimde karşı saldırıya geçecektir."[39]

24'ü boyunca Kerenski elinden geleni yaptı. Tren istasyonlarının kendisine sadık askerlerce işgal edilmesini, önemli kav-

39 Swain, *Trotsky*, s. 73.

şaklarda kontrol noktaları oluşturulmasını ve Neva Nehri üzerine kurulu köprülerin kaldırılmasını emretti. ADK bahsi geçen son hamleye, *Aurora* kruvazörünün mürettebatından Nikolaevskii Köprüsü üzerindeki akışı yeniden sağlamalarını isteyerek yanıt verdi, böylece şehir merkezi ile kuzey banliyöleri arasında ulaşım yeniden sağlandı. Savaş gemisinin kaptanı emri uygulamayı reddetmişti ancak "tutuklanmayı" kabul etti, tutuklanınca da emre sadık biçimde gemiyi köprüye yanaştırdı, Kerenski'nin muhafızlarını kaçmaya zorladı, sı ırasında da denizciler köprüyü indirdiler. Tam bu esnada AD ζ komiserleri telefon santraline ulaşmayı başardılar ve Kerenski'nin kesmiş olduğu Sovyet binasının telefon bağlantısını yeniden sağladılar. Ancak Troçki'nin sözlerine bakılırsa "yasallığın göbek bağı 24'ü akşamına kadar tam olarak kesilmemişti". Yaşananlar hâlâ bir saldırıdan ziyade savunma olarak algılanabilirdi çünkü ADK Kerenski'nin hamlelerini boşa çıkarmış ve saldırı öncesi başlayan durumu yeniden tesis etmişti, daha ötesine geçmemişti.[40]

Bolşevik Komitesi de 24'ünde toplandığında bir ayaklanmanın başlayıp başlamadığına karar verememişti. Petrograd Askerî Bölgesi ile ADK arasında bir uzlaşma müzakeresi başlatma teşebbüsüne dair bir rapor almışlardı, aslında gelişmelerin çoktan aştığı bir konuydu bu; Kerenski'nin kapatmış olduğu gazeteleri yeniden açmak için kararlı önlemler aldı ancak "Geçici Hükümet'in ve yayınlayacağı emirlerin gözlenmesi" kararı, Kerenski'nin devrilmesinin an meselesi olduğuna işaret etmiyordu.[41] İkinci Sovyetler Kongresi'nin açılışı için toplanan Bolşevik delegelere hitap ederken Troçki hâlâ şifreli konuşmaya devam ediyordu ve bu yaşananları yıllar sonra şöyle anımsıyordu: "Garnizonun belli birimlerinin zihinlerinde tereddütler yaratmaksızın saldırının üstündeki savunma kılıfını çıkarıp atmak hâlâ imkânsızdı." 24'ü akşam saatlerinde Petrograd Kent Duması'ndan ne olup bittiği hakkında bir açıklama alabilmek için Petrograd Sovyeti'ne gelen bir heyete Troçki, "iktidar me-

40 *A.g.e.*, s. 73.

41 *Minutes*, s. 124-5.

selesi Sovyetler Kongresi tarafından karara bağlanacak" teminatını vermişti.[42]

24'ü akşamı saat 6 sularında, Lenin Merkez Komite'yi belirsizliğe son vermeye ve iktidarı ele geçirmeye zorlayan bir not iletti. Bu notta iktidarın Bolşevik Parti ya da ADK tarafından, yani "bir başka kurum" tarafından ele geçirilmesinin önemi kalmadığını ifade etti. Önemli olan anı yakalamaktı: "Beklememeliyiz! Her şeyi kaybedebiliriz!" "İktidar, hiçbir şart altında 25'inde Kerenski ve ortaklarının elinde kalmamalıydı" ve Lenin bu noktada ısrarcıydı.

> Tarih, bugün muzaffer olabilecekken işlerini savsaklayan devrimcileri asla affetmeyecektir (ki bugün kesinlikle zafer onların olacaktır), bu esnada yarın çok şey kaybetmeyi de hatta her şeyi kaybetmeyi de riske etmiş oluyorlar. Bugün eğer iktidarı ele geçirirsek bunu Sovyetlerin hilafına değil tam da onların adına yapmış olacağız. Ayaklanmanın işi iktidarı ele geçirmektir; politik amacı ise ele geçirmeden sonra açıklığa kavuşur.[43]

Bu yüzden, İkinci Sovyetler Kongresi 25 Ekim'de açıldığında "hâlâ değişkenlik gösterebilecek oylama sonucunu beklemek tam bir formalite" olacaktı. İkinci Sovyetler Kongresi bir Sovyet Hükümeti oluşumunu tartışacaktı ve delegeler arasında bir Sovyet Hükümeti kurulmasından yana olanların çoğunluk olduğu biliniyordu ancak Lenin Demokratik Konferans'taki gelgitli oylamaya işaret etmiş olabilirdi ve delegeleri oldubittiye getirmeyi tercih ediyordu. "Hükümet sendeliyor. Her ne pahasına olursa olsun öldürücü darbe vurulmalı. Bunu ertelemek ölümcül bir hata olur" diye yazmıştı.[44] Diğer mektupları gibi bunun da Merkez Komite tarafından görmezden gelineceğinden korktuğu için, mektubu göndermek yerine kendi gidip görüşlerini ortaya koymaya karar verdi. Gece yarısı sularında Sovyet binasına ulaşmıştı.[45]

---

42 Swain, *Trotsky*, s. 72.

43 Lenin, *Between the Revolutions*, s. 505.

44 *A.g.e.*

45 C.J. Read, *Lenin: A Revolutionary Life* (Londra: Routledge, 2005), s. 182.

7

SOVYET HÜKÜMETİ

İktidarın ele geçirilmesi ile ilgili taktikler üzerinde yaşanan anlaşmazlıklarda örtük biçimde ortaya çıkan Bolşevik Parti içindeki ideolojik tartışma, Sovyet Hükümeti'nin bileşiminin ne olması gerektiği tartışmasında bir kez daha su yüzüne çıktı. Bu noktaya kadar, bu kısa tarihin odak noktası Rus işçi sınıfının devrimci geleneğinin izini sürmekti. 1905'te ortaya çıkan bu gelenek, Şubat ve Ekim 1917 arasındaki dönemde Bolşeviklerin de desteğiyle ağırlığını kesintisiz bir biçimde hissettirdi. Kerenski'nin devrilmesiyle 1905'te ilk kez tasavvur edilebilen devrim tamamlanmış oldu. Ancak 25 Ekim'in erken saatlerinde işçiler ve Kızıl Muhafızlar Kerenski'yi devirmek için öne atıldıklarında, Rus emekçi sınıfların ikincil ve çok daha güçsüz bir geleneği de ön plana çıktı. Bu kesim, Bolşevik ideolojinin ve örgütlenme teorisinin konusu olmuştu ancak Kerenski'nin devrilmesinde rol oynayanların kahir çoğunluğu tamamen cahildi. Daha Kerenski'nin devrilmesinin zamanlamasının tartışıldığı dönemlerde, Lenin Nisan Tezleri'nde özetlediği düşüncelerin aslında ne anlama geldiğini açıklarken Kerenski devrildikten sonra Rusya'da sosyalizmin kurulabilmesinin ancak Bolşeviklerin, köylülerin ve onları temsil eden partilerin "selinin" altında boğulmaması ile mümkün olabileceğini söylemişti. Sov-

yet Hükümeti'nin bileşimi tartışılırken Lenin'in ilk içgüdüsel tepkisi sosyalist bir koalisyonun her türlüsüne karşı çıkmak oldu. Bu tutumu, Lenin, kendi Nisan Tezleri'nde "yoksul köylülük" ile olası bir ittifaktan bahsetmesine ve Kerenski'nin devrilmesi sırasında yoksul köylülüğün sözcüsü olarak sol SR'lerin ortaya çıkışına tanık olunmasına rağmen benimsemişti. Sovyet Hükümeti'nin bileşimi meselesi Bolşevik Parti'yi ikiye bölünce Lenin, zafere doğru yürüyüşü zorlamak için Bolşevizmin ikinci geleneğinden, parti disiplini kavramından yararlandı. Ancak bu bir Pirüs zaferiydi çünkü alttan alta işleyen politik gerçekler Lenin'i Bolşeviklerin baskın olduğu bir sosyalist koalisyon hükümetinin kurulmasına ikna olmaya zorladı.

Sol SR'lerin farkına varmak

Troçki'nin açıklamalarına bakılırsa, Kerenski'nin devrilmesi "genellikle bir komiserin liderliğindeki silahlı işçilerin ve denizcilerin çekirdeğini oluşturduğu" küçük grupların, tren istasyonları, elektrik santralleri, köprüler, Merkez Bankası, büyük matbaalar ve telgraf merkezi gibi stratejik noktaları işgal etmesi ile başladı. Bunların çoğuna Troçki'nin kendisi tarafından "eğer onları kelimelerle durduramazsanız, silah kullanın" talimatı verilmişti. Bu esnada İkinci Sovyet Kongresi delegeleri bir olağanüstü kongre-öncesi toplantıda bir araya gelmişlerdi. 25'i sabaha karşı saat 3'te Troçki burada katılımcılara seslendi ve önceki 24 saat boyunca devam eden belirsizliğe bir son verdi. Tereddüde yer bırakmayacak bir netlikte Bolşevik Parti'nin başını çektiği bir ayaklanmanın sürmekte olduğunu açıkladı, "düşmanın teslim olmaya başladığı"nı ve Sovyet'in çok yakında "Rus ülkesinin egemeni konumuna geleceğini" ısrarla tekrarladı. Troçki tabloyu abartıyordu. 25'inde şafak söktüğünde ayaklanmanın temposu düşmüş görünüyordu. Sabah saat 7 itibarıyla Petrograd Askerî Bölgesi Karargâhı ve Kışlık Saray'daki Üçüncü Koalisyon Hükümeti'nin telefon bağlantısı yoktu ancak teslim olduklarına dair bir belirti de yoktu. Sabah saat 10'da Sovyet'in, Kerenski hükümetinin devrilmiş olduğuna dair açıklaması da gerçe-

ği yansıtmıyordu. Öğle saatlerinde ADK Ön Meclis'in üyelerini dağılmaya ikna etmişti ancak hükümet hâlâ Kışlık Saray'daydı.

25 Ekim'de öğleni takip eden saatlerde Petrograd Sovyeti'nin olağanüstü bileşimine hitap eden Troçki, Kerenski'nin devrilmiş olduğunu söyledi ancak bu sadece kısmen doğruydu çünkü her ne kadar Kerenski, ABD Büyükelçiliği'nin yardımıyla, kendisine sadık askerî birlikler bulabilmek umuduyla Petrograd'dan ayrıldıysa da Kışlık Saray hâlâ ele geçirilmemişti.[1] İkinci Sovyetler Kongresi akşam saat 10'dan sonra resmî açılış toplantısına başladığı anlarda Kışlık Saray'dan yapılan top atışlarının sesleri duyulabiliyordu. Çatışmalar ancak 26'sı sabahı saat 2'de sona erdi ve Üçüncü Koalisyon Hükümeti'nin bakanları sabah saat 3'te Peter-Paul Kalesi'nde gözlem altına alındılar.[2] Dolayısıyla Kışlık Saray'ın denetimini ele geçirmek üzere çatışmalar devam ederken İkinci Sovyetler Kongresi'nin ilk toplantısı, görüşmelere 25-26 Ekim gece yarısı sonrasında başladı. SR'ler ve Menşevikler, Kerenski'nin devrilmesini protesto etmek için toplantıyı terk etmeye hazırlanırken, sol kanat Menşevikler çatışmalara son verilmesi ve müzakerelerin başlatılması çağrısı yaptı, önerge oy birliği ile kabul edildi.[3] Troçki ise şöyle itiraz etti:

> Ayaklanmamız zafere ulaştı ve siz bize şunu teklif ediyorsunuz: Zaferinizden feragat edin, uzlaşmaya varın. [...] Hayır, bu noktada uzlaşma bir işe yaramaz. [...] Böylesi öneriler yapan herkese, şöyle yanıt vermeliyiz: "Sizler acınacak halde, tecrit edilmiş bireylersiniz, sizler iflas ettiniz, artık oynayacak bir rolünüz kalmadı. Bundan sonra ait olduğunuz yere gidin artık [...] yani tarihin çöplüğüne."[4]

Ancak Troçki'nin ardından kürsüye çıkan bir başka Bolşevik, kendilerinin aslında uzlaşmaya ve diğer sosyalist partilerle

---

1 G.R. Swain, *Trotsky* (Harlow: Pearson Education, 2006), s. 74-5.

2 N.N. Sukhanov, *The Russian Revolution, 1917: A Personal Record* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1984), s. 643.

3 G.R. Swain, *The Origins of the Russian Civil War* (Harlow: Longman, 1996), s. 54.

4 Swain, *Trotsky*, s. 76.

işbirliği yapmaya oldukça açık olduklarını söyledi. Sabah 2'de kongre, bir Sovyet Hükümeti kurma konusuna dönmeden önce yarım saat ara verme kararı aldı. Bu ara esnasında Kışlık Saray'ın teslim olduğu haberi ulaştı ve sonrasında kongre bir "geçici işçiler ve köylüler hükümeti" kurup, "Kurucu Meclis toplantısına kadar" ülkeyi yönetme kararı aldı. İkinci Sovyetler Kongresi bu karar sonrasında, yeni hükümetin bileşimi sorusunu bir sonraki güne bırakarak oturumuna son verdi.[5]

Ayaklanma başladığında, olası bir Sovyet Hükümeti'nin nasıl bir şey olabileceğini tartışmak üzere kısa bir Bolşevik Merkez Komite toplantısı yapılmıştı. Burada alınan tek karar Kamenev'in "sol SR'lerle temas kurması" için bilgilendirilmesiydi.[6] Bolşeviklerle SR Parti'nin sol kanat üyeleri arasındaki işbirliğinin uzun bir şeceresi vardı. Esas olarak bir köylü partisi olarak algılanmasına rağmen SR, 1905 Devrimi boyunca St. Petersburglu işçiler arasında son derecede aktifti, 1906 ilkbaharındaki Birinci Devlet Duması seçim kampanyası boyunca bir süre işçi sınıfı içinde Sosyal Demokratlara kıyasla daha güçlü destek bulacağı izlenimi oluşturacak kadar sıkı bir rakipti.[7] Sonrasında 1909 ve 1910 arasında kısa bir süre de olsa St. Petersburg Metal İşçileri Sendikası'nın kontrolünü ele geçirdi. Dördüncü Devlet Duması seçimlerini boykot ettikleri için SR'ler sosyal sigorta kampanyasının ilk aşamalarına katılamadılar ancak 1914 ilkbaharında fabrika temelli seçimlerin başlaması ile birlikte sigorta konseyi seçimlerinde aktif rol oynadılar.[8] Aslında, 1914 ilkbaharının işçi eylemleri süresince Bolşevikler ve SR'ler aralarında ortak bir 1 Mayıs çağrısının da bulunduğu birçok ortak açıklama yayınladılar.[9] Daha

5 *A.g.e.*

6 *The Bolsheviks and the October Revolution: Central Committee Minutes of the Russian Social Democratic Labour Party (Bolsheviks), August 1917-February 1918* (Londra: Pluto Press, 1974), s. 126.

7 G.R. Swain, *Russian Social Democracy and the Legal Labour Movement 1906-14* (Basingstoke: Macmillan, 1983), s. 13.

8 M. Melancon, "'Stormy Petrels': The SRs in Russia Labour Organizations, 1905-14", *The Carl Beck Papers*, sayı 703 (Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 1988), s. 22, 40.

9 M. Melancon, "'Marching Together!': Left Bloc Activities in the Russian Revolutionary Movement, 1900-February 1917", *Slavic Review* 49 (1990), s. 249.

sonra, Ağustos 1915'te, Bolşevikler ve SR'ler Savaş Sanayi Komitesi'ne işçi delegeleri seçilmesine dönük yaklaşımlarını planlamak üzere Petrograd'da ortak bir toplantı gerçekleştirdiler ve bunun sonucunda Gvozdev'in müdahalesi sonrasında ikinci tur seçimlerin boykot edilmesinde işbirliği yaptılar. Yaklaşık altı ay sonra savaş karşıtı yayınların ülkeye kaçak yöntemlerle sokulmasında da ortak davrandılar. Bolşevik lider Şliyapnikov bu konuda oldukça rahattı çünkü Petrograd'daki SR'lerin "çoğunluğu solcuydu". 1917 Şubatı'nın ilk günlerinde işçi militanlar Dördüncü Devlet Duması'nın yeniden açılışına en uygun eylem biçimini tartışırlarken Şliyapnikov, Petrograd SR lideri ile toplantı yapmış ve Duma Binası'nda bir gösteri düzenlemektense greve çıkmak üzerinde anlaşmıştı.[10] Bu işbirliği Çar'ın devrilmesinden sonra da devam etti. Mart ayındaki Sovyetler Konferansı'nda sol kanat bir SR olan Boris Kamkov, savaş karşıtı bir kararı desteklemek için Bolşeviklerle birlikte çalıştı.[11]



Alexander Şliyapnikov, yeraltı yıllarında önde gelen bir Bolşevik militan ve 1917 Şubat'ın kilit isimlerinden; Lenin'in ilk hükümetinde çalışma komiseri.

SR Parti'nin sol kanadı, yaz ve sonbahar ilerledikçe, SR önderliğine karşı durma noktasında giderek artan bir kararlılık kazandı. SR Parti içinde sol kanadın etkisi başkentte istikrarlı bir biçimde artıyordu. Mayıs ayındaki üçüncü SR Kongresi'nde delegelerin yaklaşık % 40'ı soldan gelen önergelerin en az biri lehinde oy kullandı ve kongre süresince sol kanat ken-

10 M. Melancon, *The Socialist Revolutionaries and the Russian Anti-War Movement, 1914-17* (Columbus: Ohio State University Press, 1990), s. 53, 62, 88, 202-4.

11 M. Melancon, "The Left SRs and the Bolshevik Uprising", V.N. Brovkin, *The Bolsheviks in Russian Society: The Revolution and Civil Wars* (New Haven, CT: Yale University Press, 1997), s. 61.

di "örgütlenme bürosu"nu kurma kararı aldı. Birinci Koalisyon Hükümeti kurulurken, sol kanat SR'ler Kamkov tarafından yapılan bir konuşma sonrasında teklif aleyhinde oy kullandılar, Kamkov konuşmasında "ancak Sovyetlerin ortaya koyacağı bir hükümetin" başarılı bir biçimde "ülkeyi demokratik çerçevede yeniden inşa edebileceğini" söyledi. 3 Mayıs'ta Petrograd SR Konferansı'na katılan sol SR'ler bir Sovyet Hükümeti kurulması çağrısı yaptılar. Temmuz Günleri esnasında Sovyet Merkezî Yönetim Konseyi'ne hitap eden Kamkov bir Sovyet Hükümeti kurulmasını talep etti ve sol kanadın etkisi altındaki SR Kuzey Bölgesi Komitesi, Kronstadtlıların Petrograd'a gelmesine destek oldular.[12] Önde gelen sol kanat SR'lerden biri olan Isaak Shteinberg hatıratında şunları yazmıştı: "Temmuz Günleri'nde SR Parti'nin sol kanadı Bolşeviklerle çok yakın bir mesai yürüttü ve dayanışma içinde oldu." Ancak bu dayanışma ara sıra yaşanan tartışmaları da bütünüyle ortadan kaldırmadı. Bolşevikler, sol kanat SR Maria Spiridonova'nın Kronstadtlı denizcilere seslenmesini engellediğinde bunun bir örneği yaşanmıştı. Temmuz Günleri sonrasında sol SR'ler kendi resmî açıklamalarını yayınlamaya başlamışlardı ancak bilinçli bir biçimde partiden tamamen ayrılmamayı seçtiler. 6-10 Ağustos arasında yürütülen SR Parti Konseyi oylamasında oyların neredeyse % 50'sini kazandılar ve Kornilov'un başarısız darbe girişimi sonrasında 10 Eylül'de Petrograd SR örgütlenmesinin kontrolünü ele geçirdiler.[13] Hatta Eylül başlangıcında Bolşeviklerin Petrograd Sovyeti'nde kazandıkları zafer, sol kanat SR'lerin desteği olmaksızın mümkün olmazdı, çünkü bu başarının en kritik aşaması Sovyet'in Asker Bölümü'nün Sovyet Hükümeti talebi lehine kazanılmasıydı ve Asker Bölümü'nün temel bir gücü olmaları sebebiyle başarının kazanılmasında en az Bolşevikler kadar sol kanat SR'lerin de payı vardı. 14 Eylül'de Petrograd'daki SR örgütü koalisyonun sonlandırılması ve bir Sovyet Hükü-

12 *A.g.e.*, s. 61-2.

13 I. Shteinberg, *Ot Fevralya po oktyabr' 1917g.* (Berlin: Problemy russkoi revolyutsii, 1919), s. 63, 90. Spiridonova olayı için bkz. A. Rabinowitch, *Prelude to Revolution: The Petrograd Bolsheviks and the July 1917 Uprising* (Bloomington: Indiana University Press, 1968), s. 182.

meti'nin kurulması yönünde çağrıda bulundu. Kronstadt'taki de dahil olmak üzere kuzeydeki donanma üslerini ve Kharkov (Harkov), Kazan ve Ufa gibi önemli şehirleri ellerinde bulundurmalarıyla dikkate alınması gereken bir güce sahiptiler. Demokratik Konferans'ta Bolşeviklerle birlikte sol kanat SR'ler de Kamenev'in halihazırda desteklediği bir öneri olan, bir sosyalist koalisyon hükümeti fikrine destek bulmak için büyük çaba harcadılar. Sol SR'lerin arasında, aynı fikrin Bolşeviklerin içinde yarattığına benzer çatlaklar söz konusu değildi. Michael Melancon'un ifadesiyle "sadece sosyalistlerden oluşan bir hükümet fikri sol SR'lerin takıntısıydı."[14]

Petrograd Sovyeti'nin Asker Bölümü'nün yeni seçilen başkanı P. Lazimir, Kornilov'un yenilmesinde çok önemli bir rol oynamış olan bir sol kanat SR idi. Troçki tarafından kurulduğunda Sovyet'in Askerî Devrimci Komitesi'nin başına geçmesi en muhtemel kişi oydu, Kamkov ile birlikte ADK'nin çalışmalarına katıldı.[15] 24 Ekim akşamı Kamkov, Kerenski'nin ve Geçici Hükümet'in istifasını, yerine bir sosyalist koalisyon hükümeti kurulmasını talep etmek üzere söz aldı.[16] Sol SR'ler, Bolşevikleri, üzerinde çok tartışılan ayaklanmalarında desteklememeye kararlı olsalar da Kerenski'nin ADK komiserlerine saldırısına katılmayarak 23-24 Ekim gecesi militanlarına devrimin kaderinin risk altında olması sebebiyle Bolşevik basının yeniden açılmasına ve Merkez Bankası gibi stratejik binaların ele geçirilmesine yardımcı olma talimatlarını verdiler.[17] 24-25 Ekim gecesi ise komitenin Troçki tarafından bir Bolşevik darbe için kullanıldığına ikna olan Kamkov, ADK'den çekildi.[18] SR liderleri Kerenski'nin devrilmesini protesto etmek amacıyla İkinci Sovyet Kongresi'nden ayrılmaya karar verdiklerinde sol SR'ler ay-

14 Melancon, "Left SRs", s. 64, 69. Demokratik Konferans için bkz. R. A Wade, *The Russian Revolution, 1917* (Cambridge: Cambridge University Press, 2005), s. 214.

15 Melancon, "Left SRs", s. 70.

16 Sukhanov, *1917*, s. 610.

17 S. Mstislavskii, *Five Days Which Transformed Russia*, (Londra: Hutchinson, 1988), s. 112.

18 Melancon, "Left SRs", s. 70.

rılmayı reddetti ve sonuç olarak partiden atıldılar. Dolayısıyla 26 Ekim sabahı, Sovyet Hükümeti'nin bileşimi tartışması başladığında sol SR'ler ayrı bir siyasi parti olarak doğmuş bulunuyordu.

Bütün bu sebeplerden dolayı sol SR'ler, Bolşeviklerin hükümet ortaklığına olası adaylardan en güçlüsü olarak göründüler, Bolşevik Merkez Komitesi'nin Kamenev'den nabız yoklamasını istemesi bu sebeptendi. 26 Ekim'de Lenin ve Troçki oralarda olan ve sadece Bolşeviklerden oluşan bir hükümet kurulması fikrine katılan Merkez Komite üyelerini gayriresmî bir toplantıya çağırdılar. Buna rağmen günün ilerleyen saatlerinde Merkez Komite üç sol SR'yi daha resmî bir toplantıya davet ederek birlikte koalisyon kurmayı teklif etti; sol SR'ler ise tüm Sovyet partilerinin Sovyet hükümetine katılımını sağlamaya dönük adımlar atılmasını isteyerek hükümete katılma teklifini geri çevirdi. Bu sebeple 26'sı akşamı saat 9'da Kamenev ikinci Sovyet oturumunu açarken, önerilen Sovyet Hükümeti'nin bileşiminden bahsetmemeyi tercih etti. İdam cezasının lağvedildiğini, toprak komitelerinin tutuklu üyelerinin serbest bırakılacağını ve Kerenski'nin de tutuklanmasının an meselesi olduğunu ilan etti. Ardından Lenin barış ve toprak üzerine kararnameleri sundu, hükümetin hem müttefiklerle hem de düşmanlarla barış görüşmeleri başlatmayı taahhüt ettiğini ve yerel toprak komitelerine derhal toprak devriminin yapılacağını ilan etti. Kamenev ancak 27'si sabahı saat 2.30'da Sovyet Hükümeti'nin, yani, Halk Komiserleri Konseyi'nin bileşimi konusuna gelebildi ve sadece Bolşeviklerden oluşacağını açıkladı.[19]

Vikzhel müzakereleri

Sol SR'ler açıklamayı duyar duymaz protestoya başladılar. Hükümeti Bolşeviklerle birlikte kurma teklifini reddetmişlerdi çünkü sadece Bolşeviklerden oluşandan daha geniş bir sosyalist koalisyon istiyorlardı; iktidarın sadece Bolşeviklerde oldu-

19 A. Rabinowitch, *The Bolsheviks in Power: The First Year of Soviet Rule in Petrograd* (Bloomington: Indiana University Press, 2008), s. 18-19.

ğunu görmeyi kesinlikle istemiyorlardı.[20] Troçki'nin sadece Bolşeviklerden oluşan bir hükümeti savunan konuşması sonrasında Demiryolu İşçileri Sendikası'ndan (Vikzhel) bir temsilci delegelere hitap etmek istedi. Vikzhel'i sol SR'ler kontrol ediyordu ve söz alan temsilci tam olarak sol SR politikayı ifade eden bir telgrafı okudu, bu politika bir Bolşevik Hükümet yerine "devrimci sosyalist" bir hükümetin kurulmasıydı ve Vikzhel böylesi bir hükümet kurulana kadar demiryolları üzerindeki tüm hareketi gözetim altında tutacağını ısrarla ifade ediyordu. Bu girişimi görmezden gelen kongre delegeleri sadece Bolşeviklerden oluşan hükümeti onaylamaya ve azımsanmayacak sayıda sol SR üye içerse de ağırlığın Bolşeviklerde olduğu yeni bir Sovyet İcrası seçmeye karar verdi. Başkanlık ise Kamenev'e verildi.

Sol SR'lerin daha geniş bir sosyalist partiler koalisyonu oluşturma arzusu sadece Bolşeviklerin tek başlarına bir hükümet oluşturma konusundaki kararlılıkları ile değil aynı zamanda 25-26 Ekim gecesi İkinci Sovyet Kongresi'ni terk eden sağ SR'lerin ve Menşeviklerin uzlaşmazlığı yüzünden de hüsrana uğradı. Bu iki parti hiç vakit kaybetmeden Bolşevikleri iktidardan uzaklaştırmak amacıyla Devrimin ve Anavatanın Kurtuluşu Komitesi'ni (DAKK) kurdular. Vikzhel'in müdahil olmasının amacı ise Bolşeviklerle ılımlı sosyalistler arasında yaşanması muhtemel bir iç savaşa mani olmaktı. İkinci Sovyetler Kongresi'ne hitabında Vikzhel, Bolşevikleri, tanım gereği tüm demokratik toplumu temsil etmesi mümkün olmayan işçiler ve askerler sovyeti adına iktidarı alarak demokratik cepheyi parçalamakla suçladı. İkinci Sovyetler Kongresi'nde köylülerin neredeyse hiç yer almamalarının yanı sıra sanayi-dışı işçilerin de önemli bir kısmı dışarıda kalmıştı. Vikzhel, tüm "devrimci demokrasi"yi politik sürece dahil edecek biçimde daha geniş bir Sovyet İcrası oluşturulmasını talep ediyordu ve böylesi bir yapının geniş tabanlı bir sosyalist yönetimi, bir Sovyet partileri koalisyonunu oluşturacağını iddia ediyordu. Bolşeviklerle ve DAKK ile gerçekleştirilen ön görüşmeler sonrasında 28 Ekim'de Vikzhel, Kurucu Meclis toplanana kadar iktidarı elin-

20 *A.g.e.*, s. 20.

de tutacak "devrimci demokrasinin yasama organı"na karşı sorumlu olacak bir sosyalist koalisyon yönetiminin kurulması talebini ortaya koydu. Bu karara aykırı biçimde herhangi bir zor kullanımı durumunda demiryolu işçileri grevle ve hükümeti felç ederek yanıt verecekti.[21]

Bolşevikler arasında Vikzhel'in talebine ilk yanıt verenler, ayaklanma konusunda Lenin ile ters düşmüş olanlardı. Sendika lideri David Ryazanov; Kamenev, Askerî Devrimci Komite ve Vikzhel arasında irtibat sağlayarak 28 Ekim görüşmelerinde bir tür arabulucu rolü oynadı. İlk başta uzlaşmaz bir tavır ortaya koyan DAKK idi. DAKK kısa sürede Üçüncü Koalisyon Hükümeti'ne de sorun çıkaran ayrışmalar ekseninde parçalandı: Liberaller çalışmalara katılmalı mıydı? Örgütün ismine "Anavatan" kelimesinin girmesi için ısrarcı olanlar liberallerdi, ancak DAKK, yönetimde liberallerin yer almaması kararını aldı; Petrograd Duması'nın ya da Ön Meclis'in delegesi olan liberaller katılabilirdi ancak Kadet Partililer bu kategoriye girmiyordu. İkinci soru ise DAKK'ın Kerenski'yi yeniden iktidara getirmek veya Bolşeviklerin dışlandığı bir sosyalist koalisyon kurmak arasında yapması gereken tercihle ilgiliydi. DAKK'ın 28 Ekim'de Vikzhel ile görüşmesi sonrasında Kerenski yanlıları kaybetti; Skobelev "Kerenski bizim tarafımızdan önerilecek bakan bileşiminde hiçbir biçimde yer almayacaktır" taahhüdünü Vikzhel'e vermişti. DAKK, Vikzhel ile bir sosyalist koalisyon gerektiği konusunda uzlaşmıştı ancak Sovyet Kongresi'nin onaylamış olduğu köylüye toprak dağıtma ve savaşı bitirme yönündeki "Bolşevik" politikayı uygulamayı kabul etse bile hükümete Bolşeviklerin katılmasına hâlâ itiraz ediyorlardı.

Kerenski Kışlık Saray'dan 25 Ekim, saat 11'de kaçmıştı. İlk olarak Pskov'a, Kuzey Ordusu karargâhına gitmişti. Burada kendisini desteklemeye hazır az sayıda asker de bulmuştu. Ancak kendisine en tereddütsüz biçimde destek olma sözü veren, General Petr Krasnov yönetimindeki Üçüncü Süvari Kolordusu idi ve hem bölüğün hem de Krasnov'un, Kornilov'un askerî

21 G.R. Swain, "Before the Fighting Started: A Discussion on the Theme of a Third Way", *Revolutionary Russia* 4 (1991), s. 216-17.

darbesinde kritik bir rol oynadıkları düşünülüyordu. Kerenski, Krasnov ve Üçüncü Süvari Kolordusu 27 Ekim'de Gatçina'ya hareket ettiler ve orada Kerenski'nin ordu başkomiseri ile buluştular. Kendisi 26 Ekim'de gerçekleşen DAKK'ın ilk toplantısına katılmıştı. Bu toplantıda başkentte gerçekleşecek bir anti-Bolşevik hareketlenmenin, Krasnov'un askerî ilerlemesi ile eş zamanlı hayata geçirilmesine dair planlar yapılmıştı. Komiserin, kendisinin ayrılması sonrasında DAKK içinde ortaya çıkan bölünmelerden ve Kerenski hükümetinin kurtarılması kampanyasından vazgeçilmesinden haberi yoktu. Hiçbir zaman tam olarak parti merkez komitesinin denetiminde olmayan SR Parti'nin Askerî Komisyonu, Petrograd'daki Subay Eğitim Kolordusu ile temasa geçmiş ve 28 Ekim'de Kerenski'nin Gatçina'ya ulaştığını öğrendiklerinde ise onu desteklemek için harekete geçmeye karar vermişti. 29 Ekim'in erken saatlerinde Kızıl Muhafızlar bu subaylardan Kerenski'ye mesaj ileten bir kuryenin önünü kesmişlerdi, planlarının ortaya çıkacağının farkına varan subaylar ise vakit kaybetmeksizin Bolşeviklere karşı silaha sarılmak dışında bir seçenekleri olmadığına karar verdiler.[22] Yoğun çatışma sonrasında, 29'u şafak vakti subayların eylemi kolayca bastırıldı, ancak bu 200 ölü ve yaralı pahasına gerçekleşebildi. Subayların eylemine karşılık vermek amacıyla, 29 Ekim'in ilerleyen saatlerinde ADK, sol SR Yarbay Mikhail Muraviev'i Petrograd'ı Kerenski saldırısına karşı korumak üzere görevlendirerek kentte sıkıyönetim ilan etti.[23]

Vikzhel bu gelişmelerle çileden çıkmıştı ve anlaşılabilir bir biçimde DAKK'ı yürüttüğü ikiyüzlü diplomasi sebebiyle suçladı. 29'unda bir ültimatom yayınlayarak anlamlı müzakereler derhal başlatılmazsa bir demiryolu grevinin gerçekleşeceğini ilan etti. Buna rağmen DAKK uzlaşmaz tutumunu devam ettirdi, önde gelen bir SR, 29 Ekim'de Vikzhel'e bakış açılarını şöyle açıklamıştı: "Demokratik kampın içinde bile bir tartışmanın sonucuna silahların karar vermesi gereken anlar yaşanabilir." Diğer tarafta ise 29 Ekim'de gerçekleşen Merkez Komite toplantısın-

22 Swain, *Origins*, s. 56.

23 Rabinowitch, *Bolsheviks*, s. 23-4.

da Bolşevikler olabilecekleri en makul ruh halindeydiler. Diğer partilerin katılmasıyla hükümetin genişletilmesi kabul edilmişti, hatta uzlaşmayı kolaylaştıracaksa Troçki ve Lenin'in kabinede görev almayabilecekleri de ima edilmişti. Bolşevikler, Vikzhel'e partilerinin geçmişte Demokratik Konferans'ta bir sosyalist yönetim çağrısı yapmış olduğunu ve gelecek birkaç günde ne olursa olsun iktidarın, toplanmasıyla birlikte Kurucu Meclis'e devredileceğini hatırlattılar. Sonrasında Kamenev, Sovyet İcrası'na, Lenin'in hükümetteki konumunun vazgeçilemez olmadığını açıkladı. Vikzhel süreci ilerliyor gibi görünüyordu ve görüşmeler 29-30 Ekim gecesinin büyük kısmında devam etti.[24]

Bu esnada Kerenski ve Krasnov tarafından bir araya getirilen ve Üçüncü Süvari Kolordusu tarafından idare edilen kuvvetler Petrograd'ın batısındaki düzlükteki tek yükselti olan Pulkovo Tepeleri'ne doğru ilerlediler. 30 Ekim'de Muraviev hafif silahlı, kalabalık bir Kızıl Muhafız birliğine onları karşılama görevi verdi. Krasnov'un güçleri sayıca azdı, ancak seçkin süvari birliklerinin hücumuyla eğitimsiz Kızıl Muhafızlar arasında panik çıkarmayı planlıyordu. Muraviev'in planı ise bunun tam tersiydi: Stratejik olarak konumlanmış makineli tüfek bataryalarının atışıyla süvari saldırısının moraller üzerinde yıkıcı bir etki yaratmasını engellemek. Sonuçta Muraviev'in taktiği üstün çıktı: Krasnov'un süvari saldırısı belirleyici olamadı ve 30'unun geri kalan saatleri karşılıklı gelişigüzel atışlarla geçirildi. 31 Ekim'de Baltık Denizcilerinden oluşan bir heyet Kazak süvariler ile görüşmek istediler ve kendilerine Don Nehri kıyısındaki evlerine dönebilmeleri için güvenli bir koridor açmayı teklif ettiler. Teklif süvarilerin çoğu tarafından kabul edildi.[25]

Bu çatışma devam ederken, Vikzhel görüşmeleri kimi somut ilerlemeler kaydetti. Bunun tek sebebi Pulkovo'da gerçekleşen çatışmaların iç savaş tehdidini çok daha görünür kılması değildi, aynı zamanda Obukhov fabrikalarından bir işçi delegasyonunun görüşmeler lehine lobi yapması da etkili olmuştu. İşçiler ne yaşanmış olursa olsun son kertede kardeş sosyalist parti-

24 *A.g.e.*, s. 27, Swain, "Before", s. 218-9.

25 Swain, *Origins*, s. 60.

ler arasında neden bir anlaşma sağlanamamış olduğunu öğrenmek istiyorlardı ve "eğer işçilerin kanı dökülürse Lenin, Troçki ve Kerenski'yi buzdaki aynı çukura gömeriz" tehdidini de sözlerine ekliyorlardı.[26] Çift taraflı basınç altında kalan DAKK da kendi pozisyonunu değiştirmeye başladı. SR'ler "Bolşevik darbeden doğan bir hükümeti" destekleyemeyeceklerini söyleseler de Bolşeviklerin de dahil olduğu "bireylerden oluşan bir hükümet" kurulabilirdi. Menşevikler ise daha da uzlaştırıcıydı, böylesi bir hükümette yer almakla ilgili tereddütleri bulunsa da bir sosyalist koalisyon hükümetini destekleyeceklerdi.

O esnada görüşmeler son derece umut verici göründüğü için genel ilkesel konulardan özel konulara doğru geçilmekteydi. Sovyet İcrası'nın genişletilmesi fikri çok çabuk benimsendi; Sovyet İcrası'nın, Köylü Sovyeti'nden, Sovyet'te temsil edilmeyen sendikalardan ek temsilcilerle ve yakında demokratik bir seçimle oluşan Petrograd Duması'ndan delegelerle genişletilmesinin gerektiği tespit edilmişti. Sıra bileşim tartışmasına gelmişti: Kamenev Kerenski'nin, DAKK ise Lenin ve Troçki'nin üzerini çizmişti, sanayi ve içişlerinin başındaki Bolşeviklere göre yönetimin başına geçecek en uygun isim Çernov'du. 31 Ekim'de, ordu içindeki asker komiteleri hiyerarşi piramidinin en üstünde yer alan Tüm-Ordu Komitesi, bir sosyalist koalisyon hükümeti kurulması konusunda Vikzhel'i destekleme kararı aldı. Hatta Britanya büyükelçisi bile "[Vikzhel'in] önerisi çoğunluğun desteğine sahip" raporunu vermişti.[27] 1 Kasım'da Bolşevik kontrolündeki Petrograd Sovyeti'nin gazetesi *Rabochii i soldat*, okuyucularına Vikzhel görüşmelerinde anlaşma sağlandığı bilgisini vermişti.[28]

Vikzhel'in alabora oluşu

Vikzhel görüşmelerinin sonucunda ortaya çıkan öneri Lenin'in de 1 Eylül'de müsamaha göstermeye hazırlandığını ifade etmiş

26 Swain, "Before", s. 219.

27 *A.g.e.*, s. 220-2.

28 Rabinowitch, *Bolsheviks*, s. 31.

olduğu Çernov tarafından yönetilen bir tür hükümet gibi görünüyordu. Lenin'in böylesi bir tavizin kabul edilemez olduğuna 3 Eylül gibi erken bir tarihte karar vermiş olduğu düşünülürse Vikzhel tarafından önerildiğinde böyle bir anlaşmaya karşı olması şaşırtıcı değildi. Eylül'de Çernov yönetimindeki bir hükümet fikrini hoş karşılamış ve hatta Bolşeviklerin de katılabileceğini söylemiş Kamenev karşıt görüşteydi. Kamenev; SR Parti içinde Eylül ayından bu yana yaşanan ayrışma ve sol SR'nin kurulmasıyla, sol SR müttefikleriyle birlikte Bolşeviklerin böylesi bir hükümeti etkisi altına almasının neredeyse kesin olduğunu söyleyebilirdi. Bolşevik Parti isyan konusunda nasıl ayrıştıysa Vikzhel görüşmeleri sırasında da aynı biçimde bölünmüştü ve Lenin bir kez daha işlerin kendi adına iyi gitmediğini görünce istifa tehdidini masaya sürdü.

Lenin her zaman Bolşeviklerin tek başlarına iktidar olabileceklerinde ısrarcıydı. Muraviev'in Krasnov'u savaş meydanından sürüp atması sonrasında ise Vikzhel görüşmelerine dair tüm ilgisini kaybetti. Onun için görüşmeler sadece bir oyalama taktiğiydi. Kerenski karşısında elde edilen zafer tam anlamıyla güvence altına alınana dek Bolşeviklerin rakipleri sakinleştirmeye ve ters köşeye yatırmaya ihtiyacı vardı. Troçki ve ADK de aynı çizgiyi takip ediyorlardı, 31 Ekim'de Vikzhel'e görüşmelerin "Kerenski'nin karşı devrimci birliklerine karşı yürütülen mücadeleyi akamete uğratamayacağı söylenmişti". Buna karşılık Ryazanov'un görüşmelerin devam bölümünde ifade ettiği gibi Bolşevik Merkez Komitesi'nin bu sorun hakkında hâlâ bir karar vermesi gerekiyordu. Bu toplantının tutanakları bulunamamış olsa da Merkez Komite 31 Ekim'de toplanmış, Lenin ile Troçki'nin hükümette yer alması gerektiği konusunda ilkesel karar almıştır. Buna karşılık Vikzhel görüşmelerine karşı çıkılmamış, köylülerden ve sendikalardan yeni katılımlarla Sovyet İcrası'nın genişletilebileceği kabul edilmişti. Kamenev'in daha sonradan açıkladığı gibi, 31 Ekim'de "Merkez Komite müzakerelere devam etme yönünde bir tutum göstermeye devam etmişti".[29]

29 *Minutes*, s. 143.

Ancak Lenin'in görüşleri çoktandır netleşmişti. 1 Kasım'da St. Petersburg Komitesi'nin bir toplantısına katıldığında, muhaliflerine, Merkez Komitesi'nde çoğunluğu elde ederlerse ayrılacağını ve "denizcilere gideceğini" açıkladı.[30] Aynı gün ilerleyen saatlerde Merkez Komite toplandığında, Vikzhel görüşmeleri en önemli gündem maddesiydi. Genişletilmiş bir toplantıydı, St. Petersburg Komitesi'nden, Askerî Örgüt'ten ve Sovyet İcrası'nda bulunan önde gelen Bolşevikler de toplantıya katılmıştı. Kamenev, Vikzhel'in ne teklif ettiğini açıkladı, Troçki ise "ayaklanmada hiçbir rolü olmayanlar şimdi iktidarı avuçlarına almak istiyorlar" diyerek ona derhal itiraz etti; Bolşeviklerin herhangi bir hükümette mutlaka çoğunluğa sahip olmaları gerektiğini söyledi. Hükümet Lenin'in başkanlığında kurulmalıydı. Lenin'in bir diğer destekçisi ise 31 Ekim toplantısında Merkez Komite'nin, Lenin ve Troçki'nin mutlaka hükümette yer alması gerektiği yönünde karar aldığını oysa Kamenev'in bu kararı görüşmelere yansıtmadığını dolayısıyla da görüşmelerden çekilmesi gerektiğini belirtti. Kamenev ise ekibinin hükümet görevleri için adaylar üzerine bir tartışma yürütmediğini, sadece diğerlerinin düşüncelerini dinleyip rapor ettiğini ısrarla ifade etti. Kamenev'i destekleyenlerden biri de Aleksey Rikov'du. O da "Kamenev'in görüşmeleri mutlak bir başarıyla yürüttüğü"nde ısrarcıydı. Sovyet İcrası'nı köylülerle, diğer sendikalarla ve hatta Petrograd Duması'nın üyeleriyle genişletmek ona göre bütünüyle makuldü, bu sadece "geçen Merkez Komite kararlarının onaylanmasından" ibaretti.

Kamenev'e verdiği desteği en açık ve tereddütsüz bir biçimde ifade eden ise Ryazanov oldu: "St. Petersburg'da bile iktidar bizim değil Sovyet'in ellerinde ve bu durumla yüzleşilmelidir; eğer bu rotadan saparsak tamamıyla ve umutsuzca yalnız kalırız. [...] Eğer bugün anlaşmayı reddedersek sol SR'leri de kaybederiz, kitlelere bir Sovyet hükümeti sözü vermişken onları aldattığımız olgusu ile baş başa kalırız" dedi. Kamenev, Lenin'e itiraz edenlerin pozisyonunu şöyle özetledi: "Vikzhel'le beraber mücadele edebiliriz, ancak ona karşı değil." Lenin ise hâlâ aynı

30 Rabinowitch, *Bolsheviks*, s. 33.

netlikteydi: "Vikzhel, Kornilovların tarafındadır." Bu ateşli tartışmaların sonucu iki taraf için de kısmi birer zaferdi. Merkez Komite, Lenin'in önerdiği gibi 4'e karşı 10 oyla Vikzhel görüşmelerinin sona erdirilmesi kararı aldı fakat sonrasında görüşmelere bir ültimatom sunma kararı aldı; bu oylamanın kaça kaç sonuçlandığı ise bilinmiyor. Yine 4'e karşı 5 oyla, ültimatoma cevap verme süresinin en fazla 2 saat olması kararı alındı. Merkez Komite kararına göre, ültimatomun sonucunda kurulacak olası bir hükümet Sovyet İcrası'na, fakat "genişletilebilecek olan" Sovyet İcrası'na karşı sorumlu olacaktı.[31] Toplantı sonrasında bir Bolşevik delege Sovyet İcrası'nı Merkez Komite kararı ile ilgili bilgilendirdi, bunu yaparken anlaşılması zor şu ifadeyi de ekledi: "Anlaşma istemeyen neredeyse hiç kimse yok."[32]

Bolşevik Merkez Komitesi 2 Kasım'da bir kez daha toplandı ancak elimizde bu toplantının da tutanakları yok. Lenin'in teklifinin sadece 1 oyla kabul edildiğini, kabul edilmeden önceki iki oylamada eşitlik olduğunu ve karar öncesinde Lenin'in St. Petersburg Komitesi ile temas kurup görüşmeler hakkında kendi eğilimini destekleyen yönde karar almalarını istediğini biliyoruz.[33] Ayın 2'sinde Zinovyev Sovyet İcrası'ndaki Bolşevik delegelerle görüşmeler yaptı ve Merkez Komite'nin Lenin'in ısrarıyla benimsediği tutumu yumuşatmaları için onları ikna etti; sol SR'leri kazanmak için Bolşevikler yeni hükümetteki komiserliklerin sadece yarısını alacaktı, ancak hem Lenin hem de Troçki hükümette yer alacaktı. Kamenev ve Zinovyev'in sonradan anlattıklarına göre bu sayede "[2 Kasım'daki] olağanüstü çabayla Merkez Komite kararını revizyona uğratmayı ve bir Sovyet Hükümeti yaratmak için temel oluşturabilecek bir kararı elde etmeyi başardık".[34] Bu yeni karar daha sonrasında Sovyet İcrası tarafından da onaylandı ve Bolşeviklerle sol SR'ler tarafından ortak biçimde, 3 Kasım'da yapılacak olan Vikzhel görüşmelerinin son turuna gelindi. Bu toplantı açıldığında Puti-

31 *Minutes*, s. 132-5.

32 Rabinowitch, *Bolsheviks*, s. 37.

33 *A.g.e.*, s. 39.

34 *Minutes*, s. 141.

lov ve Aleksandrovskii fabrikalarından delegeler söz alıp bir sosyalist koalisyon idaresinin hemen oracıkta kurulmasını istediler. Vikzhel görüşmelerini yürüten delegelerin önünde detaylarda farklılaşan ancak yeterli politik iradenin varlığı durumunda rahatlıkla uzlaştırılabilecek kadar birbirine yakın içerikte iki metin vardı. Vikzhel, hükümetin, Petrograd Duması'nın temsilcileriyle genişletilmiş 420 kişilik bir Sovyet İcrası'na karşı sorumlu olmasını önerirken, Sovyet İcrası Petrograd Duması'ndan sadece sosyalistlerin katılımıyla genişleyerek üye sayısını 425'e çıkarmak istiyordu. Bu genişletilmiş Sovyet İcrası, Sovyet İkinci Kongresi'nin kabul ettiği toprak ve barış kararnamelerine ve Sovyet iktidarı ilkesine bağlı olacaktı.[35]

Sovyet iktidarını temel alan bir sosyalist koalisyon hükümetinin kurulması artık çantada keklik görünüyordu; işçiler bunun için yoğun şekilde lobi yapıyorlardı ancak Lenin geri adım atmayacaktı. Lenin tarafından alınan ancak başka hiç kimse tarafından muhafaza edilmeyen notlara göre 2 Kasım'ın geç saatlerinde Merkez Komitesi, "Merkez Komitesi içinde Muhalefet" konusunda bir karar almak üzere bir kez daha toplandı. Buna göre "Sovyet iktidarı sloganına ihanet etmeden sadece Bolşeviklerden oluşan bir hükümete itiraz edilemez"di ve Merkez Komite "Sovyetlerdeki azınlığın tehditleri karşısında" geri adım atmamalıydı. Bu kararı esas alan ve Lenin'i destekleyen Merkez Komite çoğunluğu, Kamenev'i destekleyen Merkez Komite azınlığına, 2 Kasım'da toplanan Sovyet İcrası'nda "azınlığa dahil Merkez Komite üyelerinin doğrudan parçası oldukları Bolşevik Grup, açık bir şekilde Merkez Komite kararına aykırı oy kullanmıştır" iddiasını içeren bir ültimatom gönderdi. Lenin'e göre "muhalefet parti kurumlarımızı yıpratarak teslim almaya çalışmış" ve çalışmalarını sabote etmişti; muhalefetin yazılı biçimde "parti disiplinine uyacağını, Lenin yoldaşın önergesinde formüle edilen ve Merkez Komite tarafından da onaylanan politikayı hayata geçireceğini" kabul etmesini istemekten başka bir çare kalmamıştı. Lenin, Troçki ve Stalin ilk imzacılar oldular, 3 Kasım'da Lenin tek tek tüm Merkez Komite üyeleriy-

35 Swain, "Before", s. 227; Rabinowitch, *Bolsheviks*, s. 40.

le görüşerek "çoğunluğun azınlığa ültimatomu"nu imzalayarak destek vermeleri için ısrarcı oldu.[36]

Vikzhel görüşmelerinde tartışmalar kaldığı yerden 4 Kasım'da yeniden başladığında Bolşevik delegasyonun başkanlığını artık Kamenev değil Stalin yürütüyordu ve sonuç vermeyen görüşmeler sabaha karşı saat 2'ye kadar sürse de onun yaklaşımı hiçbir ilerleme kaydedilemeyeceğini açıkça ortaya koyuyordu.[37] Görüşmelerin dışında ise 4 Kasım'da Kamenev ve Zinovyev, Rikov, Milyutin ve diğer destekçilerinin de katılımıyla Lenin'in iktidarı sadece Bolşeviklerden oluşan bir idareye sunma ısrarını protesto etmek amacıyla Merkez Komite'den istifa ettiler. Aynı anda, Rikov İçişleri Komiserliğinden, Milyutin ise Tarım Komiserliğinden istifa etti. Hükümetin daha genç altı üyesi de ayrıca istifa etti; Ryazanov istifa açıklamasıyla destek sundu ve Çalışma Komiseri Şliyapnikov da istifa etmemeyi tercih etmekle birlikte bir sosyalist koalisyon hükümeti oluşturma noktasında anlaşmaya varılabileceğine dair bir protesto açıklaması yayınladı.[38]

İstifa edenlerin yayınladığı açıklama "sadece Bolşeviklerden oluşan bir hükümetin kendisini siyasi terör uygulamadan sürdürebilme şansı olmadığını" ifade ediyordu. Sanki onları haklı çıkarmak istercesine, açıklama Sovyet İcrası tarafından okunmadan önce Lenin söz alarak hükümetin "burjuva" basını kapatma kararını savundu ve sıkıyönetimi, keyfî yönetimi meşrulaştırmak için kullandığı eleştirileri ile karşı karşıya kaldı. Ancak bunların hiçbirini kabul etmedi. Muraviev'in sıkıyönetimle ilişkili bir emir yayınladığını kabul etti ancak bunun, "yanlış anlamalara yol açabilecek kelimelerle yazılmış olsa da yeni hükümetin ruhuna aykırı hiçbir şey içermediğini" de ekledi. Gerçekte ise Muraviev'in emri Bolşevik yönetimin gerçek ve muhtemel muhaliflerine karşı yaygın ve tümüyle keyfî bir tutuklama dalgasına yol açmıştı. Lenin'e göre ise Sovyet içinde hükümetini eleştirenler sadece "parlamentocu engelleme politikası-

36 *Minutes*, s. 136-9. Lenin'in imzalı destek açıklaması isteği için bkz. Rabinowitch, *Bolsheviks*, s. 41.

37 Swain, "Before", s. 227.

38 *Minutes*, s. 140-2.

nın" savunucularıydılar. Lenin'in bu konuda sunduğu önerge, Sovyet İcrası'nın usule dair kuralların "yasamacı bir engelleme silahı" olarak kullanılabildiği bir "burjuva parlamentosu" olmadığını ifade ediyordu. Bolşeviklerin yönetimindeki Sovyet Hükümeti, Sovyet İcrası'na rapor verecekti ancak sovyet denetiminin gölgesi altında kararnamelerle yönetmeye devam edecekti.[39]

Lenin'in yoldaşlarının davranışına duyduğu öfke hiçbir yatışma emaresi göstermiyordu. 4-5-6 Kasım istifaları sonrasında Lenin, "azınlık" liderleri Merkez Komite'den istifa etmelerine rağmen partide kalmaya devam ettikleri için Merkez Komite kararlarına uymakla hâlâ mükellef olduklarını ısrarla belirten ikinci bir ültimatom gönderdi. Buna karşılık "parti disiplinini hiçe sayarak" Merkez Komite'nin çalışmalarını engelliediklerini ve bunun sonucu olarak da "Merkez Komite'nin partiden acil ihracı gündeme almak" dışında bir seçeneği kalmadığını iddia ediyordu. Kamenev kısa ve sert cevabında "parti dışında hiçbir yerde Merkez Komite kararları aleyhinde konuşmadığını ve Sovyet İcrası toplantılarında da grubun çoğunluğunun aldığı kararlar doğrultusunda oy kullandığını" ısrarla belirtti. O da geri adım atmak istemiyordu ve Lenin'i "Merkez Komite'nin müzakereleri sürdürme yönünde diretmeye devam ettiği bir anda" Vikzhel müzakerelerini kesip atmak üzere bir önerge sunmak için sözcü konumunu gasp etmekle suçluyordu.[40] 7 Kasım'da Kamenev ve Ryazanov Merkez Komite'ye "merkezin aleyhimizdeki açıklamasının kıyıcı tarzını" kınayan bir not ilettiler. Bir sonraki gün Lenin, Kamenev'i Sovyet İcrası başkanlığından attırdı.[41]

Parti disiplini ve işçi sınıfı

Haziran'dan beri Sendikalar Merkez Konseyi sekreteri olan Bolşevik Solomon Lozovski, Lenin'in ültimatomuna, Sovyet İcrası'ndaki Bolşevik delegelere yazdığı mektupla yanıt verdi:

39 J.L.H. Keep, *The Debate on Soviet Power* (Oxford: Clarendon Press, 1979), s. 85-6.

40 *Minutes*, s. 143.

41 Rabinowitch, *Bolsheviks*, s. 49.



Önde gelen bir Bolşevik sendikacı ve Lenin'in ilk hükümetine sadece Bolşevikleri dahil etmesini yüksek sesle eleştiren Solomon Lozovski.

Günümüzün temel sorununun grup ve parti disiplini olduğunu düşünürsek aşağıdaki açıklamayı yapmanın görevim olduğunu düşünüyorum:

> Varlığımın tüm hücreleriyle Merkez Komitesi'nin taktiklerinin, proletaryanın tecridine, emekçi sınıflar arasında iç savaşa ve büyük devrimin yenilgisine sebep olduğunu hissettiğim şu anda parti disiplini gerekçesiyle sessiz kalamam. [...] ADK ülkeye aklına eseni yaparken, olağanüstü mahkemelerle ilgili akla mantığa sığmayan genelgeler yayınlarken parti disiplini adına sessiz kalamam. [....] Sovyet iktidarı için mücadeleyi sadece iktidarın inanılmaz bir manevrayla tümüyle Bolşeviklerin eline geçtiğini [görmek için] yürüten emekçi kitlelerin öfke dolu ancak sessiz hoşnutsuzluğunu parti disiplini adına görmezden gelemem ve yine parti disiplini adına bir kişiye taparak şu ya da bunun hükümete girmesi gerektiği konusunda ısrarcı olamam.[42]

Bu coşkulu itiraz, Lenin'in Merkez Komite üzerinde sadece birkaç oyla elde ettiği çoğunluğa dayanarak nasıl olup da partinin özünü oluşturan işçi militanlar bir yana, Sovyet İcrası'ndaki çok daha geniş Bolşevik delegasyonuna kendi görüşlerini dayatabildiğine dikkat çekmek istiyordu. Bu itiraz, Lenin'in Bolşevik Parti anlayışının tam da kalbinde yer alan bir kavramını gündeme getiriyordu, daha 1905 Devrimi'nden önce tartışı-

42 J. Bunyan ve H.H. Fisher, *The Bolshevik Revolution: Documents and Materials* (Stanford, CA: Stanford University Press, 1934), s. 206.

lıp bir çözüme kavuşturulmuş fakat 1917'de Bolşevikleri destekleyenlerin çoğunun hakkında pek bir şey bilmediği bir konuydu bu.

1905 Devrimi'nden beri Bolşevikler ve Menşevikler arasındaki temel anlaşmazlık reform ve devrim konusunda yaşanıyordu ki bu tartışmadan da işçi sınıfının en uygun müttefikinin kim olduğu konusundaki anlaşmazlık ortaya çıkmıştı. Menşeviklere göre müttefik Rus burjuvazisi olmalıydı, işçilerden ve liberal politikacılardan gelen ortak baskı Çar'ı iktidardan parlamento adına feragat etmeye zorlayabilirdi ve böylece anayasal demokratik iktidarın hüküm sürdüğü uzun bir dönem açılabilirdi. Bolşevikler ise 1905'ten öğrendikleriyle doğal müttefiklerinin liberaller değil köylüler olduğu konusunda ikna olmuştu, yani işçiler ve köylüler monarşiyi devirip devrimci dönüşümü başlatabilirdi. Bu yüzden liberallerden bilinçli şekilde uzak durarak köylü partisi SR'lerle işbirliği arayışına girdiler. Ancak, Bolşeviklerle Menşevikler arasındaki gerçek anlaşmazlık aslında oldukça başka bir konudan kaynaklanıyordu. 1903'te Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin (RSDİP) ikinci kongresinde Bolşevikler ve Menşevikler kurmak istedikleri partinin doğası konusunda ayrışmışlardı. Lenin 1902'deki *Ne Yapmalı?* broşüründen beri işçi sınıfı partisinin görevinin devrimde işçilere önderlik yapmak olduğunu iddia ediyordu ve bunun etkin bir biçimde gerçekleşebilmesi için de partinin küçük, kaynaşmış ve katı bir biçimde disiplinli olması gerektiğine inanıyordu.

Disiplin konusu, İkinci Kongre'de parti tüzüğü tartışması yapılırken doruğa çıkmıştı, özellikle tartışma yaratan ise parti üyeliğinin tanımı ile ilgili yapılan Birinci Madde idi. Lenin'in önerisi tartışma götürmez gibi görünüyordu: "Partinin programını benimseyen ve partinin bir komitesine katılarak bunu gösteren kişi bir üye olarak değerlendirilir." Ancak böylesi bir madde siyasi partilerin yasal olarak faaliyet gösterebildikleri bir ülkede mükemmel bir formül olabilecekken Rusya'da Lenin'in tanımı üyeliği yasadışı faaliyet yürüten küçük bir elit grupla sınırlamış oluyordu. Lenin'in muhalifleri ise üyeliği "bir parti komitesinin kontrolü altında [partiye] düzenli kişisel katkı-

da bulunan"lara genişletmek istiyorlardı. Lenin'in tanımına göre pratik anlamda politik propagandaya ikna olan, bildiri dağıtan ve hatta bir grev örgütleyen bir işçi bile parti üyeliği için yeterlik kazanmış olmuyordu, sadece yasadışı komite çalışmalarına katılanlar üye olacaktı. Menşevik tanımlamaya göre ise bu kilit önemdeki militanlar parti üyesi olarak kabul edilecekti.[43]

Bu kaygıların altında işçi sınıfı bilincinin mahiyeti üzerine farklı düşünceler yatmaktaydı. Lenin işçi sınıfına önderlik edilmesi gerektiğini düşünüyordu, çünkü ona göre işçiler kendi hallerine bırakıldıklarında ancak sendikal bilinci edinebilirlerdi, grev yaparak o andaki çıkarlarını korumayı öğrenebilirlerdi ancak, sadece politik bir devrimin koşullarını temelden değiştirebileceklerini anlayamazlardı; siyasi sınıf bilinci, sendikal mücadele alanının "dışından" getirilmeliydi. Karşıtları ise işçilerin kendi öz örgütleri aracılığıyla yaşamdan kendi paylarına düşeni artırmanın tek yolunun devrimci değişim olduğunu anlayabileceklerini savunuyordu. 1905-17 evresi boyunca Lenin, Bolşevik Parti'nin liderlik rolünü üstlenmesi adına birçok girişimde bulundu, fakat ülkedeki işçi sınıfı hareketine, ülke dışında konumlanmış bir yönetici topluluğunun önderlik yapabilme olanakları son derece sınırlıydı. Böylesi girişimlerin kaderi kesin olarak reddedilmek olmuştu.

St. Petersburg Sovyeti Ekim 1905'te kurulduğunda Bolşevikler önceleri oldukça ihtiyatlıydı. 29 Ekim'de Sovyet'in Sosyal Demokrat Parti'nin programını desteklemesi gerektiği yönünde bir öneri sunmak istediler ancak delegelerin çoğunluğu bunu makul bulmadı ve teklif hemen reddedildi.[44] 1906'da Çar'ın örgütlenme özgürlüğü üzerine geçici yasaları sendikaların kurulmasını mümkün kıldığında Bolşevikler ortaya çıkan olanağı kavramakta yavaş kalmışlardı ancak yılın sonuna doğru ve 1907'nin ilk yarısında enerjilerini sendika çalışmasına yöneltmeye karar verdiklerinde Menşevikler tek başlarına mesa-

43 A. Ascher (ed.), *The Mensheviks in the Russian Revolution* (Londra: Thames and Hudson, 1976), s. 44-5 [*Rus Devriminde Menşevikler*, çev. Celal Kanat, Metis Yayınları, İstanbul, 1992].

44 G.D. Surh, *1905 in St. Petersburg: Labor, Society and Revolution* (Londra: Thames and Hudson, 1976), s. 44-5.

fe kat etmiş durumdaydı. Sosyal Demokrat Parti Londra'da Mayıs 1907'de Beşinci Kongresi'ni yaptığında, Bolşevikler çoğunluğu elde etti ve sendika çalışması üzerine bir karar alındı. Bu kararda üyelerden "sendikaları Sosyal Demokrat Parti'nin ideolojik önderliğini benimsemeye" teşvik etmeleri ve "sendika ile parti arasında örgütsel bağlar" kurmaya çalışmaları isteniyordu. "Örgütsel bağlar" kurma yaklaşımı sonradan birçok tartışma yaratmıştı.[45] Nisan 1908'de bir grup işçi delegesi Kooperatif Toplulukları Kongresi'ne katıldığında Merkez Komite temsilcisi ile delegasyonun geri kalanı arasında anlaşmazlık ortaya çıkmıştı. Anlaşmazlık, kooperatiflerin krediyle mal satıp satamayacağı gibi oldukça teknik bir konu üzerinde yaşanmıştı ancak bu konuda Sosyal Demokrat Parti'nin çok net bir çizgisi vardı ve bir uzlaşmaya varılabilmesi ancak Merkez Komite temsilcisi ile sabırlı bir müzakere yürütülmesi sonunda mümkün olabilmişti.[46]

Yeraltı parti komiteleri, işçi aktivistlerine diğer yasal kongrelere katılmamaları gerektiğini söylemeye başladığında yaşanacak anlaşmazlıkları çözebilecek kolay bir uzlaşma mümkün değildi. Bolşevikler Beşinci Parti Kongresi'nde çoğunluk kazanmış olsalar da Bolşevik fraksiyon kendi içinde, İkinci Devlet Duması'nın dağıtılmasına ve Üçüncü Duma'nın oy hakkının kısıtlanması sonrasında yeniden toplantıya çağrılmasına karşı en doğru yanıtın ne olduğu üzerinde yürütülen tartışmalar neticesinde kendi arasında bölündü, bunun sonucu da Duma'da Sosyal Demokratların temsiliyetinin üçte iki oranında azalması oldu. Sol kanat Bolşevikler en iyi yanıtın, protesto amacıyla vekillerin Duma'dan geri çağrılması olacağını savunuyorlardı ve bu Geriçağırmacılar işçilerin, sendikalar ve legal kongrelerin örneği olduğu Çar'ın "sahte" tavizlerinde yer almamaları gerektiğini de iddia ediyorlardı. Lenin Geriçağırmacılığın her zaman karşısında oldu ancak 1908 yazı itibarıyla Geriçağırmacılar Sosyal Demokrat Parti'nin St. Petersburg Komitesi'nin kontrolüne öylesine sahiptiler ki Metal İşçileri Sendikası'nın yönetim ku-

45 Swain, *Legal*, s. 13-20.

46 *A.g.e.*, s. 40.

rulundaki temsilcileri, sendikanın kararları üzerindeki hayalî parti vetosu yetkisini her fırsatta göstermeye çalışıyordu; bu esnada 1908 Aralık ayındaki Kadınlar Kongresi yaklaşırken aynı St. Petersburg Komitesi, kongreye katılmak üzere bir işçi kadın delegasyonu çıkarmaya çalışan Aleksandra Kollontay ile neredeyse açık bir savaş halindeydi. Komite, önce delegasyonun oluşmasını engellemeye çalıştı, sonrasında kararlarını denetim altına alma yetkisi olduğunu savundu: Sadece kızıl pankartlar açıp protesto amacıyla toplantıyı terk edebilirlerdi. Kollontay'ın delegasyonu bu talimatı tamamen görmezden geldi.[47]

1909 yılında Sosyal Demokrat Parti'nin yer altı örgütlenmesi Rusya'da çökerken yasal işçi hareketi güç ve otorite kazanmaya başladı. Yurtdışında ise Lenin, Bolşevik fraksiyonu yeniden inşa etmeye kararlıydı. Haziran 1909'da Geriçağırmacıları partiden çıkardı, sonrasında ise Bolşeviklerin Beşinci Kongre'de elde ettiği parti üzerindeki kontrolü yeniden kurmak için kolları sıvadı. Buna karşılık var olan parti yapıları içinde çalışmanın yasal işçi hareketindeki militanların partinin yeniden inşasıyla ilişkilenmesine yol açacağını fark edince rotasını bir kez daha değiştirdi. Artık Bolşevikleri ayrı bir parti olarak oluşturmaya karar vermişti ve yasal işçi gruplarının partiye bağlı olarak kabul edilebilmeleri "yasadışı çekirdek örgütlerin konferans ya da kongrede aldığı özel bir kararla" onaylanması durumunda mümkün olabilecekti.[48] Bu kararlar, Bolşevikleri Menşeviklerden ayrı bir parti olarak resmen kuran Ocak 1912 Prag Konferansı'nda parti tüzüğü haline gelerek dokunulmazlık kazandı.

Rusya'da sendikalar ekseninde yoğunlaşan güçlü bir yasal işçi hareketi doğmuş olsa da Lenin, polis ajanları eliyle kalbura dönmüş küçük, yasadışı Bolşevik komiteler yasal işçi hareketinden üstün olduğunda, ona önderlik etmeye ve doğru devrimci hatta yol almasını güvence altına alabilmek için talimatlar verme hakkı olduğunda ısrar etmeye devam ediyordu. Şubat ve Mart 1914'te, 1908'den sonra ilk defa, Bolşevikler işçi hareketi içinde kimi örgütsel bağları dayatmayı denemeye uygun bir po-

47 *A.g.e.*, s. 46.

48 *A.g.e.*, s. 141.

zisyondaydılar. Sigorta Konseyi'nde, St. Petersburg Kent ve Bölge ofislerinde işçi temsiliyeti için seçimler yapılmaya başlandığında Bolşevik Parti yapılması gerekenlerin direktiflerini vererek önderlik rolünü tahkim etmek istedi. *Pravda*, Sigorta Konseyi için yapılan seçimlerde seçilenlerin "tüm faaliyetlerini örgütlü Marksistlerle uyumlu bir biçimde yürütmesi gerektiğini" vurguluyordu, kastedilen grup tabii ki Bolşeviklerdi. Buna karşılık 1913 seçimlerinde yapılan yönetim kurulu seçimlerinde Bolşeviklerin kazandığı zafere rağmen Metal İşçileri Sendikası, sigorta birimlerine seçilen temsilcilerin "örgütlü Marksistlere" değil, sigorta fonlarından seçilen bir işçi konseyine karşı sorumlu olmasını önerdi. Bu teklif reddedildiğinde, Putilov Fabrikası'ndan işçiler, gelecekteki sigorta seçimlerinde işçileri "örgütlü Marksistlerin" kılavuzluğuna bağlamaya dönük hiçbir teşebbüs olmaması gerektiğini talep eden protestolara öncülük etti.

30 Mart'taki St. Petersburg Sigorta Ofisi seçimlerinde Metal İşçileri Sendikası daha baştan istediğini yaptırdı, seçilenler bir sigorta konseyine karşı sorumlu olacaklardı, ancak Bolşevikler tarafından getirilen bir son dakika değişiklik önergesi kararın içeriğini değiştirerek seçilenlerin hem bir seçilmiş sigorta konseyine hem de örgütlü Marksistlere karşı sorumlu olmasını sağladı. Bu ikili sorumluluk uygulaması St. Petersburg Bölgesel Sigorta Ofisi'ne işçilerin seçilmesinde de tekrarlandı, ancak bu durum kimileri için tartışmaya son derece açık görünüyordu, kararın hiçbir mantığı yoktu. Aslında ortada memnuniyet veren bir uzlaşma vardı: İşçiler parti etkisinin Merkez Komitesi'nin talimatları aracılığıyla kurulmasına karşıydı, bu etki devrimci değişim ilkelerine bağlı yerel işçi delegelerinin tutumları aracılığıyla yaratılmalıydı.[49] Bu ruh haline bir başka örnek ise sigorta kampanyası sırasında Prag Konferansı'nda alınan kararlara karşı çıkan muhalif bir Bolşevik grubun ortaya çıkmasıdır.[50] Bölgelerarası Grup, Birinci Dünya Savaşı sırasın-

49 *A.g.e.*, s. 181-2.

50 I. Thatcher, "The St. Petersburg/Petrograd *Mezhraionka*, 1913-17: The Rise and Fall of a Movement for Social Democratic Unity", *Slavonic and East European Review* 87 (2009), s. 286.

da en güçlü ve en militan yeraltı örgütlerinden birisi haline geldi ve Troçki'nin önderliğinde Temmuz 1917'deki Altıncı Parti Kongresi'nde yeniden Bolşevik Parti ile birleşti.

Ekim 1916'da sosyal sigorta konsey seçimleri bir kez daha yapıldığında tarih tekerrür etti. Petrograd Kent Sigortası Yönetim Kurulu'na 4 Bolşevik ve bir SR seçildi. 15 gün sonra Petrograd Bölgesel Sigortası Yönetim Kurulu seçimleri yapıldı ve bu sefer de 3 Bolşevik ve 2 Menşevik seçildi. Seçimler esnasında seçmenlere biri Bolşevikler diğeri de Menşevikler tarafından hazırlanan yönetmeliklerden hangisini uygun buldukları da soruldu. İki seçimde zafer kazanan Bolşevikler olsa da kabul edilen Menşeviklerin yönetmeliği oldu; yönetmelikler temel konular söz konusu olduğunda aynı içeriğe sahip olsalar da Bolşeviklerin yönetmeliği, İşçi Grubu'nun "örgütlü Marksistlere karşı sorumlu" olması gerektiği talebini yinelerken Menşeviklerin yönetmelik önerisi "fonlar kolektifine", yani kendilerini seçen işçilere karşı sorumluluğu düzenliyordu.[51]

1908, 1914 ve 1916'da önderlik ve disiplin konularında Bolşevik hiyerarşi ile yaşanan cebelleşmelere katılan işçi sayısı oldukça azdı ancak Ekim-Kasım 1917'de yaşanan olaylar, Kerenski'nin devrilmesinde rol alanlar içinde benzeri kaygıları taşıyan önemli sayıda işçinin de bulunduğunu gösteriyordu. Obukhov, Putilov ve Aleksandrovskii işçileri Vikzhel müzakereleri için lobi yaptıkları sırada işçilerin 1908 yasal konferanslarında ve 1914 ve 1916'nın sigorta kampanyalarında aldıkları tutumu tekrarlıyorlardı. Parti önderliği Lenin'in Merkez Komite üzerindeki ince denetimi aracılığıyla değil Sovyet İcrası'na seçilen Bolşevik işçilerin eylemleri ile sergilenmeliydi. Lozovski'nin sergilediği tutumun esası buydu ve aynı şey Şliyapnikov için de söylenebilirdi. Şliyapnikov altı yıl aradan sonra Nisan 1914'te St. Petersburg'a dönmüştü ve ilk olarak New Lessner, sonrasında da Ericsson fabrikalarında iş bulmuştu, hiç vakit kaybedilmeden Metal İşçileri Sendikası'nın yönetim kurulunda görevlendirildi. Temmuz 1914'te gözlemlerini şöyle ka-

51 R.B. McKean, *St. Petersburg between the Revolutions* (New Haven, CT: Yale University Press, 1990), s. 402, 558, n. 134.

leme almıştı: "Proletaryamıza hayranım. St. Petersburg'dan en son ayrılışımdan bu yana sanki yeniden doğmuş. İşçi sınıfının derin kadrolarından gerçek önderler doğmuş; sürgünlere ve tutuklamalara rağmen davamız ilerlemiş."[52]

Şubat ayında Kerenski'yi devrimin yaklaşmakta olduğu konusunda uyaran aktivist işçiler vardı. Bu aktivist işçiler Lenin'in ya da Bolşeviklerin kendilerine önderlik etmesine ve talimatlar vermesine ihtiyaç duymadılar. Şliyapnikov, 1915 Ekimi'nde Petrograd'a Bolşevik Merkez Komitesi'nin Rusya Bürosu'nu yeniden kurmak için geri döndüğünde bunun bir kez daha farkına vardı. Sonrasında sigorta fonlarından işçilerle ortak mesai yürüttü ve 1916'nın Ocak ayı geldiğinde, işçilerin, kendilerine Bolşevik St. Petersburg Komitesi tarafından sunulan "rehberliğe" karşı çıkmalarına destek oluyordu. Mart 1916'da Zinovyev'i "İlyiç (Lenin) hakkında Rusya'da çok zararlı hikâyeler dolaşıyor" diye uyardı. "Küçük anlaşmazlıklar yüzünden faaliyet içindeki insanlar bize sırtlarını dönüyor" diyerek diğer Bolşeviklerle tartışıyordu ve Şubat Devrimi'ni gerçekleştirecek olanlar da sigorta fonu üyeleri gibi pratik faaliyeti yürüten insanlar olacaktı.[53] Şliyapnikov bütün bunlardan dolayı Kasım 1917'de Lenin'le ve parti disiplini anlayışıyla bir kez daha ters düştüğünde çok şaşırmış olmamalı.

52 B.C. Allen, *Alexander Shlyapnikov, 1885-1937: Life of an Old Bolshevik* (Leiden: Brill, 2015), s. 49-51.

53 *A.g.e.*, s. 65.

8

BOLŞEVİK - SOL SR KOALİSYONU

Bolşevik Merkez Komitesi içinde yürütülen Sovyet Hükümeti'nin bileşimine dair tartışma aşılamayan bir tıkanıklık ile sonuçlandı. Lenin parti disiplinini göreve çağırarak istediğini elde etti ama hükümet komiserlerinin birçoğu istifa etmişti ve İkinci Sovyetler Kongresi'nin kurduğu Sovyet İcrası'nda Rusya'nın köylü nüfusunun büyük bir çoğunluğunun temsil edilmiyor olduğu gerçeğinden kaçış yoktu. Lenin her ne kadar Kamenev ile yürüttüğü tartışmanın ateşiyle "Sovyet iktidarı sloganına ihanet etmeden sadece Bolşeviklerden oluşan bir hükümeti reddetmenin bir yolu yoktur" demiş olsa da temel hareket noktası proletaryanın köylülüğe sosyalist devrimde önderlik etmesiydi. Bütün Sovyet partilerinin koalisyonu Bolşevikleri zor duruma sokabilirdi, fakat yoksul köylülerin sesi olarak görülen sol SR'lerle yapılacak koalisyon, komiserliklerin çoğu Bolşeviklerin elinde bulunduğu sürece farklı ele alınmalıydı. Böylesi bir koalisyon Lenin'in Nisan Tezleri ile tam olarak uyumlu olacaktı. Bu yüzden 25 Ekim'de söz konusu fikir kısa süreli de olsa gündemde kalmıştı ve yine bu yüzden 4 Kasım'da Bolşevik "azınlığın" komiserleri Lenin'in politikalarını protesto etmek için istifa ettiğinde hükümette kalan "çoğunluk" Bolşevikler önde gelen sol SR Andrey Kalagaev'i Tarım

Bakanlığı görevini üstlenmesi için ikna etmek üzere harekete geçtiler. Kalagaev gerisi Bolşeviklerden oluşacak bir hükümette tek başına yer alacaktı.[1] Bolşevik Parti'de ortalık yatışıp da istifa krizi sona erdiğinde Bolşevik-sol SR koalisyonu fikri yeniden canlandı. Böylesi bir koalisyon kurulduğunda bu sefer de geriye kalan temel soru koalisyonda hangi partinin baskın olacağıydı.

Yeni hükümet için müzakere

Vikzhel müzakereleri ile ilgili tartışmanın en yoğunlaştığı noktada bile Bolşevikler, İkinci Sovyet Kongresi'nde seçilmiş olan Sovyet İcrası'nın genişletilmesi gerektiğini her zaman kabul etmişlerdi, bunun en önemli sebebi de yönetimde çok az sayıda köylünün temsil ediliyor oluşuydu. Vikzhel görüşmelerinin çöküşü sonrasında Sovyet İcrası içinde temel sorun üzerine tartışmalar devam etti ve 11 Kasım gibi erken bir tarihte Köylüler Sovyeti Olağanüstü Kongresi toplandığında ilerleme kaydedilmeye başlandı. Bu birleşim sağ SR'lerden ziyade sol SR'lere net bir zafer sağladı. Kongre'de, yeni seçilen Köylü Sovyeti İcrası ile Sovyetler İkinci Kongresi tarafından seçilen, Bolşeviklerin denetimindeki Sovyet İcrası'nın eşitlik temelinde birleşmesi önerildi. Hem Sovyetler İkinci Kongresi hem de Köylüler Sovyeti Olağanüstü Kongresi tarafından kabul edilen programı onaylayan partiler yeni bir hükümet kurabilirlerdi, bunlar da Bolşevikler ile sol SR'lerdi. Sonuç olarak, 14-15 Kasım gecesi Bolşevik Merkez Komitesi ve sol SR'lerin Sovyet İcrası'ndaki önderliği görüşmeler yürüttü ve Köylü Sovyeti İcrası'nın Sovyet İcrası'na katılması konusunda mutabık kaldılar; bu birleşme gösterişli bir kutlama eşliğinde hayata geçirildi.[2]

En karizmatik liderleri Maria Spiridonova, 17 Kasım'da Sovyet İcrası'na yaptığı bir konuşmada, kamuoyuna da açıklandı-

1 J.L.H. Keep, *The Debate on Soviet Power* (Oxford: Clarendon Press, 1979), s. 86, 89.

2 A. Rabinowitch, *The Bolsheviks in Power: The First Year of Soviet Rule in Petrograd* (Bloomington: Indiana University Press, 2008), s. 50.

ğı üzere, 14-15 Kasım görüşmeleri sırasında sol SR'ler Bolşeviklerle birlikte hükümet kurmaya hazır olduklarının işaretini verdiler. Sol SR'ler tarafından öne sürülen tek koşul yeni koalisyon hükümetinin genişletilmiş Sovyet İcrası'na karşı gerçekten sorumlu olmasıydı. 19-28 Kasım tarihleri arasında toplanan Birinci Sol SR Kongresi'nde Boris Kamkov'un güvence verdiği üzere, yürütülen tartışmaların sonucunda Bolşevikler "Sovyet İcrası tarafından önceden kabul edilmemiş tek bir kararnameyi bile yayınlamamayı" kesinlikle kabul etmişlerdi.[3] Kamkov'un kongre delegelerine açıkladığına göre Sovyet İcrası'nın kesin bileşimi ancak "asker delegeler cepheden geri döndüğünde" netleşecekti – ancak o zaman Sovyet İcrası içindeki parti sandalyelerinin nihai dağılımı üzerinde mutabakat sağlanabilecekti. Sonuç olarak, sol SR'lerin hükümette tam olarak kaç sandalye talep edecekleri ancak o zaman ortaya çıkacaktı. Buna karşılık "iktidarın uygulanmasında rol almaya karar verdik" diye de ekledi. Bu yüzden Kalagaev hiç vakit kaybetmeksizin Tarım Komiseri koltuğuna oturacaktı.[4]

Bolşevik-sol SR hükümetinin kurulması bir süre askıya alındı. Sağ SR'ler Olağanüstü Köylü Sovyetleri Kongresi'nin yeterli hazırlık yapılmadan düzenlendiğini ve seçim bölgelerinin de sol SR'lere çoğunluk sağlamak amacıyla düzenlendiğini iddia ediyorlardı. Buna karşılık 27 Kasım'da Petrograd'da ikinci Köylü Sovyetleri Kongresi toplandı ve sağ SR'lere çoğunluk sağlamak bir yana, sol SR'ler bir kez daha en büyük parti olarak ortaya çıktılar: Sağ SR'lerin 305, Bolşeviklerin 91 delegesine karşılık 350 delegeleri vardı.[5] Sol SR'ler, Sovyet İcrası'nın son halinin kendilerine Bolşeviklerinkine eş bir güç sağlayacağını tahmin ederek 5 komiserlik istemeye karar verdiler, buna karşılık Sovyet İcrası'nın nihai alaşımı ortaya çıktığında Bolşevikler küçük de olsa bir çoğunluk elde etmeyi başardılar, böylece sol

3 *A.g.e.*, s. 52.

4 *Partiya Levykh Sotsialistov Revolyutsionerov: Dokumenty i Materialy*, 2 cilt (Moskova: Rosspen, 2000), cilt 1, s. 107. Bundan sonra *LSR*.

5 T.A. Sivokhina, *Krakh melkoburzhuaznoi oppozitsii* (Moskova: Politizdat, 1973), s. 74.

SR'ler, 7 Aralık'ta bir prensip kararı olarak, 9 Aralık'ta da bunu kesin karara dönüştürerek 4 komiserlik istediler.[6]

Toprak reformu

Sol SR'ler Bolşeviklerle hükümet kurdular çünkü bunu, Mayıs'taki Köylü Sovyetleri Birinci Kongresi'nde söz verilen toprak reformunu hayata geçirebilmek için bir olanak olarak gördüler. Daha sol SR'lerin hükümete katılımı gerçekleşmeden önce bile Bolşevikler bölge ve mahalle toprak komitelerine özel mülkleri kamulaştırma sürecini başlatmaları talimatı vermişlerdi ve sol SR'ler yereldeki güçlerini kullanarak hızlıca bu işi örgütlemeye girişmişlerdi. Mahalle sovyetlerinin resmî yapılarının Mart 1918'de resmiyet kazanmasından önce bile bu mülkleri genelde kamulaştırıldı ve varlık envanterleri de düzenlendi; bu çoğunlukla barışçıl bir süreçti, mahalle toprak komitelerinin yakın zamanda kurulmasıyla, tedarik komiteleri ve *zemstvo*lar isimlerini mahalle sovyetleri olarak değiştirdiler. Toprak reformu esas olarak iki kurum tarafından yürütüldü: İlki sol SR'lerin egemenliği altındaki ve 1918'in başlarında köylere yaklaşık 50 bin ajitatör göndermiş bulunan Sovyet İcrası Köylü Bölümü; ikincisi de yine sol SR'lerin etkisi altındaki Tarım Komiserliği, özellikle de Rusya'nın kalbindeki 14 ili yöneten Moskova Bölgesel Tarım Komiserliği.

Soyluların elindeki mülklerin kamulaştırılması işin kolay kısmıydı ancak eşit toprak dağıtımını başarmanın çok daha zor olduğu ortaya çıktı. 11 Nisan 1918'de Tarım Komiserliği, eşitlik hedefine ulaşabilmek için geçici bir yönetmelik yayınladı. Bir yandan köylülere bu hedefe tam anlamıyla ulaşmanın daha uzun zaman alacağını da açıkladı; bahar ekim vaktinin çok yakın olması ve gereken istatistiksel bilginin toplanmasının daha aylar sürebileceği gerekçeleriyle şu aşamada ancak geçici temelde hareket etmenin esas olduğu tespit ediliyordu. Uygulamada ise bu geçici toprak dağıtımı döneminin ne kadar süreceği bölgelere göre büyük değişkenlik gösteriyordu: Bazı bölgelerde bu

6 Rabinowitch, *Bolsheviks*, s. 83-4.

sadece bir yıldı, bazılarında 3 diğerlerinde ise 9 yıldı; 9 yılık periyod geleneksel 3-tarla sisteminin de tam rotasyonunu mümkün kılıyordu. Toprak dağıtımının geçici olduğunun ilan edilmesi ayrıca, sonraki bir aşamada kolektif tarım uygulamasına geçilebileceğini uman Tarım Komiserliği'ndeki Bolşeviklerin de işine geliyordu. Ancak evdeki hesap çarşıya uymadı, 1918 yazı itibarıyla ülke iç savaşa yuvarlandığında 1918 baharında gerçekleştirilen geçici toprak tahsisatı, en azından ülkenin sovyet kontrolü altında kalan bölgelerinde kalıcılık kazandı.

Toprak yeniden dağıtımının kapsamı toprak yokluğu çekilen geleneksel bölgeleri yansıtıyordu: Toprak üretkenliğinin çok daha az olduğu bölgelere göre köylülerin ellerindeki toprakların küçük olduğu Volga Nehri kıyısındaki verimli kara toprak bölgelerinde, toprak yeniden bölüşümü çok daha büyük boyutlarda gerçekleşmişti. Toprak bölüşümü her zaman çok da kolay gerçekleşemiyordu. Çok az sayıdaki kimi olayda muhtemelen sağ SR'lerin etkisi altındaki köylüler "Kurucu Meclis'in talimatı olmaksızın" toprağı paylaşmayı reddettiler. Daha sık yaşanan bir durum ise mücavir alanlardaki toprakların paylaşımı konusunda mahalle toplulukları arasında anlaşmanın sağlanamadığı yerlerde yeniden dağıtımın gerçekleşememesiydi. Böylesi durumlarda Sovyet İcrası Köylü Bölümü'nden ya da Tarım Komiserliği'nden temsilciler hakemlik yapmaya çalışıyorlardı. Her şeye rağmen, toprak reformu başarısının aslan payı sol SR'lere aitti – 1918 baharında illerde yapılan bir anket, toprak reformunun, köylerin % 85'inde herhangi bir ciddi anlaşmazlık yaşanmadan gerçekleşmiş olduğunu gösteriyordu.[7]

Kurucu meclis

Bolşevikler ve sol SR'ler toprak sorununu ele almaya nereden başlamaları gerektiği konusunda büyük oranda anlaşma sağlamışlardı. Yeni koalisyon hükümetinin karşısına çıkan ilk büyük

7 Bu özet için bkz. J. Channon, "Peasant Revolution and Land Reform: Land Redistribution in European Russia, October 1917-1920", doktora tezi, University of Birmingham, 1983.

temel sorunla nasıl yüzleşecekleri konusunda da anlaşmak üzereydiler: 4 Kasım'daki istifalara rağmen tüm Bolşevikler, Lenin'e en sadık olanlar da dahil olmak üzere, iktidarı tek başlarına ele geçirmiş olsalar bile "iktidarın uzun süre ellerinde kalmayacağını, Kurucu Meclis toplantısını geciktirmeyi planlamadıklarını, seçimler sonrasında meclisi derhal toplayarak iktidarı kendisine devredeceklerini açıkça beyan ediyorlardı". Bolşevikler, Kurucu Meclis açılana kadar işleyecek bir "geçici işçi ve köylü hükümeti" kurmuşlardı, Sovyet İcrası 8 Kasım'da Lenin'in sadece Bolşeviklerden oluşan hükümetini "Kurucu Meclis toplanana kadar" finanse etmeyi kabul etmişti, aynı Sovyet toplantısı, Kurucu Meclis seçim sürecinin, planlandığı gibi 12 Kasım'da başlayacağını açıklamıştı. Bundan birkaç gün önce, 6 Kasım'da ise Sovyet İcrası sol SR'lerin seçimlerle ilgili önerilerini tartışmıştı. Sol SR'ler bütünüyle ayrı bir parti olarak ancak Sovyetler İkinci Kongresi esnasında örgütlenebildikleri için Kurucu Meclis seçimlerinde yarışacak kendi aday listelerini oluşturmamışlardı. Sovyet İcrası ayrı listelerin hazırlanabilmesi için seçimlerin ertelenmesi olasılığını gündeme getirmişti ancak sol SR'lerin önemli sayıda vekil kazanacaklarına güvenleri tam olduğu için seçimlerin ertelenmesini tartışmaya direndiler.[8]

Bolşevik-sol SR koalisyonu için müzakereler 14-15 Kasım'da devam ederken Kurucu Meclis seçimlerinin sonuçları da alınmaya başladı. Bolşevikler tüm sandalyelerin üçte birini almayı umarken sol SR'ler de yaklaşık 100 sandalye kazanmaktan bahsediyorlardı. Ancak her iki tahminin de fazlasıyla iyimser olduğu ortaya çıktı. Kurucu Meclis seçimlerinde Bolşevikler oyların % 23,7'sini alırken SR'ler tek başlarına oyların % 37,3'ünü, Ukraynalı SR'nin oyları dahil edildiğinde ise yaklaşık % 50'sini almayı başardılar. Sonuçlar kazanılan sandalyelere yansıtıldığında Bolşevikler sandalyelerin % 24'ünü kazanıyorken % 54'ü SR'nin payına düşüyordu. Bolşevikler umduklarını elde edememişlerdi ancak Petrograd'da ve Moskova'nın çevresinde sanayinin kalbinin attığı bölgelerin desteği arkalarındaydı. Sol ve sağ

8 G.R. Swain, *The Origins of the Russian Civil War* (Harlow: Longman, 1996), s. 76.

SR'lerin arasında çözülme oluşması beklentisi de boşa çıkmıştı. Sol SR'lerin tek başarabildiği Petrograd'da, Volga bölgesinin ve Rusya'nın güneyinin büyük kısmında yerel parti örgütlerinin denetiminin kendilerine geçmiş olduğunu göstermek oldu. Ancak aday listelerinin başının sağ SR'ler tarafından tutulması parti mekanizması tarafından güvence altına alındığı için söz konusu yerel örgütler de Kurucu Meclis'te sağ SR'ler tarafından temsil edilecekti.[9]

Sol SR'ler bu nedenden dolayı Kurucu Meclis seçimlerinin gerçek güçlerini yansıtmadığından ve devrimin saatinin geriye çevrilebileceği anlamına gelmemesi gerektiğinden emindi. Kamkov 21 Kasım'da Sol SR Birinci Kongresi'nde yaptığı konuşmada sovyetlerin, yasama organı olarak kalmaya devam etmesini ve Kurucu Meclis'in devrimi ezmesine müsaade edilmemesi gerektiğini söyledi; Meclis "devrimle organik bir biçimde bütünleşmeliydi".[10] Aynı gün hem Lenin hem de sol SR Vladimir Karelin, Sovyet İcrası'na hitap ederek Kurucu Meclis'te Sovyet tipi geri çağırma yetkisinin uygulanabilmesinin temel önemde olduğunu ifade ettiler, Kurucu Meclis üyeleri de aynen Sovyet delegelerinde olduğu gibi, seçmenlerin görüşlerini ifade etmekte başarısızlığa uğruyorlarsa geri çağrılabilmeliydiler.[11] Bunun gerçekleşebilmesi için seçim kanununun gözden geçirilmesi gerekecekti ve bu da Kurucu Meclis'te uygulanan nispi temsil sistemi dolayısıyla başarılması zor bir işti, ancak Lenin "halkın devrimci iradesi yaşama geçirilmeli" fikrinde ısrarcıydı ve ona göre "SR'ler artık var olmayan bir partiydi". Yapılması gereken "sovyetlere geri çağırma yetkisinin verilmesi ve bu sayede de yeniden seçimler yoluyla iktidarın bir partiden diğerine geçmesinin sağlanmasıydı". Bir diğer deyişle, artık sol SR'lerin yerel parti örgütlerini kontrol ettiği bölgelerde, yerel Kurucu Meclis vekillerinin geri çağrılması için yerel sovyetler üzerindeki etkilerinden yararlanabilirlerdi, tabii ki hâlâ, Sağ SR'lerden ziyade Sol'u desteklemeye devam ediyorlarsa bu mümkün

9 *A.g.e.*, s. 76-7.

10 *LSR*, cilt 1, s. 124, 133.

11 Keep, *Debate*, s. 144.

olurdu. Sovyet İcrası teknik boyutlarını bir komisyona havale ederek geri çağırma yetkisine destek verdi.[12]

Eğer geri çağırma yetkisi planlı bir biçimde uygulanacaktıysa ve sovyetler geri çağırmayı hayata geçirecektiyse Kurucu Meclis'in daha önceden planlandığı gibi 28 Kasım'da açılabilmesi de Bölgesel Hükümet tarafından kurulan Seçim Komisyonu'nun, vekilleri toplantıya çağırma görevini sürdürebilmesi de mümkün değildi. 23 Kasım'da Seçim Komisyonu üyeleri gözaltına alındı ve ayın 27'sinde, % 50'lik toplantı yeter sayısı ya da 400 vekil Petrograd'a ulaşana kadar Kurucu Meclis'in toplanmayacağı açıklandı. 29 Kasım'da Bolşevikler bir sonraki adımın ne olması gerektiğini tartıştılar ve bazıları Kurucu Meclis'ten liberalleri atmayı ve Devrimci Konvansiyon olarak isimlendirdikleri bir yapı kurmayı önerdiler. Devrimci Konvansiyon'un, Kurucu Meclis'le Sovyetler Üçüncü Kongresi'ni birleştirerek oluşturulabileceğini öneren sol SR'ler bu fikri büyük bir mutlulukla benimsediler. Bu yüzden sol SR'ler, Sovyet İcrası 1 Aralık'ta toplandığında, Bolşevikleri seçim komisyonunu gözaltına alarak sergiledikleri "keyfî ve baskıcı tutum" dolayısıyla eleştirseler de "meclisin hem sosyalist hem de burjuva bileşenlerinin toplantıya çağrılacak" olmasını güvence altına alacak bir karar tasarısının reddedilmesine destek verdiler.[13]

Buna karşılık Kurucu Meclis'in Bolşevik vekilleri Petrograd'da toplanmaya başladıkça, çoğunun, geri çağırma yetkisini desteklemekle birlikte liberalleri dışlama ve bir Devrimci Konvansiyon oluşturma fikrine sıcak bakmadıkları anlaşıldı. Bolşevik vekiller işlerin idaresi ile ilgili bir sekretarya seçtiler ve temsilcileri olarak seçtikleri isimler, Lenin'in disipline sevk etmek istediği ve 4 Kasım'ı protesto amacıyla görevlerinden istifa eden eski Merkez Komite "azınlığı" ile ilişkiliydi. 11 Aralık'ta Merkez Komite sadece tek bir gündemle toplandı: "Sağ-kanat eğilimlerin yerleştiği Kurucu Meclis grubu." Lenin yapılması gerekenin "sekretaryayı görevden almak", yeni bir Merkez Komitesi temsilcisi atamak ve "gruba bütün temsilî kurumların Mer-

12 Swain, *Origins*, s. 80.

13 Keep, *Debate*, s. 264.

kez Komite'nin emri altında olduğunun hatırlatılması" olduğunu söyledi. Bir sonraki gün Merkez Komite'nin yeni temsilcileri vekillere bilgi verdiklerinde, Kurucu Meclis'in muhtemelen dağıtılacağından ilk defa haberdar oldular.

Kamuoyu önünde Bolşevik Parti hâlâ Kurucu Meclis ve sovyetlerin bir Devrimci Konvansiyon'a dönüştürülebileceği düzenlemeden bahsediyorlardı. Buna karşılık sonbahar boyunca olduğu gibi, nasıl ilerleneceği konusunda yine iki farklı fikir öne çıkıyordu. Kamenev telaşa bir mahal görmüyordu, Kurucu Meclis öncelikle bir "denenmeli"ydi, toplanmasına müsaade edilmeliydi. Ancak eğer Sovyet hükümeti tarafından çıkarılan kararnameleri onaylamakta sorun çıkaracağı açıkça ortaya çıkarsa işte o zaman bir Devrimci Konvansiyon kurma çalışmaları başlayabilirdi. *Pravda* 20 Aralık sayısında bu fikre "anayasal hayalleri" besleme gerekçesiyle saldırdı; bir Devrimci Konvansiyon kurulmasına dönük derhal harekete geçilmeliydi. Ayın 20'sinde Kurucu Meclis'in 5 Ocak'ta açılacağı duyurulmasına rağmen bu esnada daha önceden planlanmış olan Üçüncü Sovyetler Kongresi ile Üçüncü Köylü Sovyetleri Kongresi, "Kurucu Meclis toplandığında günün en önemli konularında ezilen sınıfların görüşleri de temsil edilebilsin" diye iki hafta erkene alındı. Neyin planlandığı gayet açıktı: Kurucu Meclis'in ve iki sovyet kongresinin eş zamanlı toplantılarından yararlanarak bir Devrimci Konvansiyon kurulacaktı.[14]

21 Aralık'ta sol SR'ler eski yoldaşları sağ SR'lerle son bir toplantı yaptılar ancak onları bir Devrimci Konvansiyona kazanmayı ummuşlarsa yanılmışlardı. Böylece sol SR'ler Aralık ayının sonundan itibaren bir Devrimci Konvansiyon kurulması fikrine kesin bir biçimde bağlandılar ve bunun kusursuz biçimde nasıl başarılabileceği konusunda da Sovyet İcrası'nda Bolşeviklerle ortak mesai harcadılar. Sovyet İcrası, Devrimci Konvansiyon konusunu 3 Ocak 1918'de tartıştığında Lenin'in katı tutumunu benimsedi ve Kurucu Meclis'e bir ültimatom verme kararı aldı: Kurucu Meclis Üçüncü Sovyetler Kongresi'ne katılarak bir Devrimci Konvansiyon'da yer alabilirdi ancak bunun

14 Swain, *Origins*, s. 81.

mümkün olabilmesi, sol SR'ler tarafından hazırlanan ve vekillerin geri çağrılabilmesinde ısrarcı olan Emekçi ve Sömürülen Halkın Hakları Deklarasyonu'nu kabul etmesine bağlıydı. Kurucu Meclis 5 Ocak 1918'de açıldığında Sovyet Hükümeti'nin temel kararnamelerini kabul etti ancak ültimatom konusu bildirgeyi kabul etmedi, Sovyet İcrası başkanının "yaklaşmakta olan Üçüncü Sovyet Kongresi ile ortak konvansiyona katılabilmenizin temeli"ni oluşturacağı uyarısı da ikna edici olmadı. Kurucu Meclis'in tartışmalarını sürdürmesine izin verilmesini ve "ona Sovyetler Üçüncü Kongresi ile karşı konulmasını" isteyen azınlığı görmezden gelen Lenin, Kurucu Meclis'in hiç vakit kaybedilmeksizin dağıtılmasında ısrarcı oldu.[15] Bir hafta sonrasında Üçüncü Sovyetler Kongresi'yle Üçüncü Köylü Sovyetleri Kongresi birleşerek yeni bir Sovyet İcrası oluşturdular.[16]

Keyfi yönetim

Bolşevikler ve sol SR'ler Kurucu Meclis'e nasıl yanıt üretecekleri konusunda anlaşmış olsalar da keyfî kullanılan yetkiler sorunu üzerinde herhangi bir anlaşma yoktu. İki parti arasındaki anlaşma gereğince Adalet Komiserliği sol SR Shteinberg'e verilmişti. ADK tarafından keyfî yetki kullanımı sol SR'lerin uzun süredir rahatsızlık duyduğu bir konuydu. Lenin 4 Kasım'da, ADK'yi gazeteleri kapatmak ve muhalifleri tutuklamak için kullanmasını soruşturmak isteyen Sovyet İcrası'nı "parlamentocu engelleme politikası" uygulamakla itham edip önemsemediğinde sol SR'ler ADK'den ayrıldıklarını açıklamışlardı. Ancak 14-15 Kasım'da Bolşeviklerle varılan anlaşma doğrultusunda sol SR'ler eşit temsiliyetle ADK'ye yeniden dahil oldular. 21 Kasım'da yapılan bir ADK toplantısında Bolşevikler, sol SR temsiliyeti bulunmayan, tamamıyla yeni bir güvenlik ajansı kurmayı denediler ancak sol SR'ler bu yönde karar alınmasını engellemeyi başardılar.[17] 1 Aralık'ta Shteinberg ve sol SR'ler bir kez

15 *A.g.e.*, s. 82.

16 Rabinowitch, *Bolsheviks*, s. 126.

17 *A.g.e.*, s. 47, 81.

daha Sovyet İcrası'ndaki konumlarını kullanarak Lenin'i 28 Kasım'da, Kadet Parti'nin yasadışı ilan edilmesi ve partinin önde gelen liderlerinin tutuklanması konusunda verdiği kararın gerekçelerini sunması için zorladılar.[18] Sol SR'ler Sovyet Hükümeti'nin Çar yönetimine özgü polis rejimi uygulamalarına tevessül etmemesi gerektiği konusunda son derece kararlıydılar.

Lenin ADK'yi 5 Aralık'ta dağıttı ve 7 Aralık'ta Çeka gizli polisini kurdu. Lenin'in daha önceki tek taraflı hamlelerine hızlıca itiraz eden Shteinberg'e böylece engelleyici bir vuruş gerçekleştirmiş oluyordu. 15 Aralık'ta Shteinberg kabinedeki diğer bakanlarla istişare etmeden bir kararname yayınlayarak ADK tarafından yakalanan ve olağan hapishane sistemi dışında alıkonulan tüm mahkûmların devlet hapishanelerine aktarılması ve buralarda davalarının yeniden görülerek ya tutulmaları ya da serbest bırakılmaları yönünde bir talimat verdi. Bir sonraki gün Çeka faaliyetleri hakkında şikâyetleri alma hakkı olduğunu açıkladı ve diğer bakanlardan Çeka'yı denetleme hakkı talep etti, ancak talebi reddedildi. 17 Aralık'ta Menşevikler ve sağ SR'ler tarafından düzenlenen bir "işçi konferansı"nda katılımcılar Çeka tarafından gözaltına alındığında, işçilerin serbest bırakılmasını sağlamak için şahsen olay yerine gitti. 19 Aralık'ta Lenin Hükümeti Shteinberg'i tutumu konusunda uyardı ve "Çeka'nın talimatlarının ancak hükümete başvuru ile değiştirilebileceği" konusuna netlik getirdi. Shteinberg sonrasında gayet ikna edici bir biçimde eğer işler o şekilde yürüyecekse sol SR'lerin de Çeka'ya katılması gerektiğini iddia etti. Bu yüzden 4 Ocak'ta Bolşevik Başkan Felix Dzerzhinskii'nin (Cerjinski) itirazlarına rağmen sol SR'lerin Çeka çalışmalarına katılmasına müsaade edildi.[19]

İşçi eylemleri

Lenin'in Kurucu Meclis tartışmasını kapatmakta ve Devrimci Konvansiyon kurulması üzerine görüşmeleri kısa kesmekte bu

18 Keep, *Debate*, s. 173.

19 Rabinowitch, *Bolsheviks*, s. 84-7.

kadar kararlı olması kısmen "geri çağırma" yetkisinin sonsuza kadar Bolşevikler ve sol SR müttefikleri lehine çalışmayabileceğini görmesinden kaynaklanıyordu. SR Parti Dördüncü Kongresi'ni 26 Kasım-5 Aralık arasında toplamıştı ve toplantı partinin, tüm sınıflar arası koalisyon ve Bolşevikleri devirme planı bahislerini boşa çıkararak gayet planlı bir biçimde sola kaydığını açıkça ortaya koydu. Çernov'un Kurucu Meclis'te "resmî ve sistemli" çalışma politikası büyük bir destek almıştı. Çernov kitlelerin Bolşeviklerin "karşılanamaz talepleri"nden kısa süre içinde yorulacağını ve eğer SR'ler barış, toprak ve üretim üzerinde işçi denetimi gibi gündemin öne çıkan konuları hakkında ciddi, üzerinde iyice düşünülmüş yasa tasarıları sunarlarsa Bolşeviklerin arkasındaki desteği çekip alabileceklerini düşünüyordu. Bu yüzden SR'ler Kurucu Meclis'in açılışına yasa tasarıları hazırlamak üzere 14 komisyon kurdular. SR'ler Kurucu Meclis Devrimci Konvansiyon'a dönüştüğünde yasa önerilerinin öne çıkan gündem olacağını düşünüyordu. Hatta 26-27 Aralık'ta SR'ler Devrimci Konvansiyon oyununu oynama ve kazanmalarını sağlayacak plan tasarıları hazırladılar. Üçüncü Sovyetler Kongresi'ne katılmayı, aynı anda da vekilleri, Kurucu Meclis'e bağlı paralel bir Sovyetler Kongresi'nde toplamayı düşünüyorlardı. Bir Devrimci Konvansiyon olacaktı ancak bu, meşru olduğunu iddia eden iki rakip grubun köylü delegelerinin varlığı koşullarında mümkün olacaktı. Lenin'in pek de hoş karşılayacağı bir senaryo değildi bu.[20]

Benzer şekilde "işçi konferansları"na yönelik Çekacı müdahalelerin gösterdiği gibi SR'ler, sovyetlerden Bolşevik delegeleri geri çağırma konusunda kimi başarılar da elde etmişlerdi. Bolşevikler buna geri çağırma seçimlerini erteleyerek yanıt verdiklerinde ise SR'ler seçimlerin yeniden gerçekleşmesini talep etmek için karşıt "işçi konferansları" düzenliyorlardı.[21] Ocak ayında kimi fabrikalarda yaşanan huzursuzluk 13 Mart'ta Petrograd'da gerçekleşen Fabrika Temsilcilerinin İşçi Konferansı "olağanüstü toplantısı"nda belirgin bir örgütsel form kaza-

20 Swain, *Origins*, s. 89-90.

21 *A.g.e.*, s. 91.

nan bir harekete dönüştü. Konferansta sovyetlerin "proletaryanın işçi sınıfının politik temsilcisi olma vasfını kaybettiği ve daha çok bir yargı ya da polis örgütüne dönüştüğü" ifade edildi. İşçi sınıfının memnuniyetsizliği anlaşılabilirdi. İşçiler bir Sovyet Hükümeti kurulmasının, fabrika komitelerinin üretimi devam ettirme işine destek olacağını ummuşlardı. William Rosenberg'in ifadesiyle "birkaç hafta boyunca işçiler arasında, fabrikalarındaki üretimi engelleyici sorunlarla ilgili kendi başlarına en azından geçici çözümler geliştirmelerinin mümkün olabileceğine dair sahici ve yaygın bir inanç oluşmuş görünüyordu". Devlet denetimi fabrika sahiplerinin "sabotajlarına" bir son verecekti. Buna karşılık, "alttan gelen" yaygın, kendiliğinden gelişen kamulaştırmalar felaketi ötelemekten fazlasına pek de yaramadı. En iyi ihtimalle üzerinde çalışılmakta olan işler tamamlandı ve Kasım ile Aralık'ta, işler tamamıyla ve uzun süreyle durmadan önce yeni birkaç sipariş alındı; Ocak itibarıyla gelecekle ilgili her türlü iyimserlik tükenmişti. Rosenberg'in kelimeleriyle, "Devrimci Rusya'nın en dikkat çekici özelliklerinden birisi Ekim'den sonraki yaklaşık 8 ayda neredeyse hiçbir şeyin iyiye gitmemiş olmasıydı".[22]

1918'in Ocak ve Nisan ayları arasında başkent sanayi işgücünün % 60'ı "sokağa atılmıştı". Kimya sanayinde bu oran % 79 iken metal sanayinde % 74'e ulaşmıştı; bu iki sanayi başkent işgücünün % 70'ine denk geliyordu ve fabrika komiteleri hareketinin tam da merkezinde yer alıyordu. 1912'den beri işçi militanlarının çekirdek kadrosunu temin eden en önemli gruplar –fabrika komitesi hareketinin kalbinde Bolşevik işçiler yer almaktaydı– artık işsizlikten en fazla etkilenen gruplar haline gelmişlerdi. Ardı ardına yaşanan olumsuzluklardan bunalmış görgü tanıklarına göre 1918 yılının ilk günlerinde gerçekleşen "fabrika komitelerinin işçileri işten atmak için komisyonlar oluşturmasıydı", bunlar yaşanırken işten çıkarmaları gerçekleştiren militanlarla alt kadrolar arasında bir uçurum oluşması kaçınılmazdı. Ocak-Şubat 1918'de ayrıcalıkların tadını çı-

22 William G. Rosenberg, "Russian Labor and Bolshevik Power after October", *Slavic Review* 44/2 (1985), s. 220, 230.

karan ve diğerlerine tepeden bakan fabrika komitesi kodamanları ile ilgili söylentiler alıp başını gitmişti.[23]

Sovyet Hükümeti bir yandan öncelikleri güvenceye alma mücadelesi verip hızla çökmekte olan ekonomiyi denetim altına almaya çalışırken merkez ile fabrika zemini arasındaki yaratıcı gerilim sürekli bir baskı altındaydı. Lenin'in disiplin arzusunun ateşli bir eleştirmeni olan ve sonradan kendisini Sendika Sekreteri konumunda bulan Lozovski bile fabrika komitelerinin iyileştirilmesi ve yetkilerinin sınırlanması için çağrılar yapıyordu. Merkezî hükümetin iyiliği için yerel inisiyatifler kontrol altına alınmalıydı. Bu yüzden Lastik Fabrikası Komitesi, diğer birçok fabrikanın 1917 sonbaharında yaptığı gibi yakıt bulması için güneye bir heyet göndermişti fakat başkente 40 demiryolu tankeri petrolle döndüklerinde Sovyet hükümeti, fabrika komitesinin şaşkınlığı eşliğinde bütün yüke el koydu.[24] İşler umulduğu gibi gitmiyordu. Üretim üzerinde işçi denetimi sözü, 26 Ekim'de gerçekleşen İkinci Sovyetler Kongresi'nde karar altına alınan bir kararname ile verilmişti, 3 Kasım'da ise detayları tamamlayan bir kararname taslağı hazırlanmış ve beşten fazla işçi çalıştıran tüm işletmelerde işçi denetiminin kurulacağı açıkça ifade edilmişti. Bunu hayata geçiren ise fabrika komiteleri olacaktı ve kararları bağlayıcı olan fabrika komitelerine işletmenin tüm kayıtları açık tutulacaktı. 14 Kasım'da çıkarılan ve "ekonominin planlı düzenlenmesini" mümkün kılabilecek bir merkezileşme öğesini ortaya koymaya teşebbüs eden yeni bir kararname yayınlandı; fabrika komiteleri, Rus İşçi Denetimi Konseyi'ne bağlı olarak çalışacak işçi denetimi yerel konseyleri tarafından denetlenecekti. İşçi Denetimi Konseyi; Fabrika Komiteleri Konseyi, Sendikalar Merkez Konseyi ve Sovyet İcrası'nı bir araya getirecekti.[25] Bu kararname ile fabrika yönetimi herhangi bir yerel fabrika komitesi kararı aleyhine komite hiyerarşisinde bir üst makama başvurma hakkı elde ediyordu.

23 *A.g.e.*, s. 223-4, 226, 230.

24 *A.g.e.*, s. 227.

25 P.H. Avrich, "The Bolshevik Revolution and Workers' Control in Russian Industry", *Slavic Review* 22 (1963), s. 43-49.

İşçi denetiminin nasıl uygulanacağı konusunda iki kararnamenin bulunması önemli miktarda kafa karışıklığına yol açmıştı ve temyiz hakkı o kadar belirsiz bir biçimde kaleme alınmıştı ki uygulamada fabrika yöneticilerinin pek de işine yaramamıştı.[26]

Rus İşçi Denetimi Konseyi 25 Kasım ve 5 Aralık olmak üzere sadece iki kere toplandı, "ekonominin planlı düzenlenmesi"ni geliştirmek için çok az şey yaptı, hatta görünüşe bakılırsa anarşi hüküm sürüyordu.[27] Devlet açısından bakıldığında "Bolşevik" demiryolu tamir ekiplerinin, sadece "burjuva" beyaz yaka işçilerin sıcak ofislerde oturmasını gerekçe göstererek dondurucu soğuklarda ray bakım işlerini yürütmeyi reddetmesi hoş görülemezdi. Fabrika komitesi aktivistlerinin yük vagonlarını katardan ayırıp gıda maddelerine el koyması da kabul edilebilir değildi.[28] 16 Kasım'da Petrograd Fabrika Komiteleri Beşinci Konferansı o ana kadar Bolşevikler tarafından harekete geçirilen inisiyatifleri sahiplendi, dahası Petrograd Fabrika Komiteleri Merkez Konseyi işçi denetimi kararnamesinin nasıl uygulanabileceği üzerine yeni yönetmelikler yayınladı. Bu yönetmelikler 14 Kasım kararnamesi ile çelişiyordu ve fabrika sahiplerinin, devletin kamulaştırması tehdidi altında finans, satın alma ve satışlar konularında kendilerini işçi denetimine tabi kılmaları gerektiğini en anlaşılır ve açıklayıcı biçimde ortaya koyuyordu, bunun reddi ise işçilerin kendilerinin fabrikanın kamulaştırıldığını deklare etmesini garantilemek anlamına geliyordu.

Rus İşçi Denetimi Konseyi yeni ve çok daha ılımlı yönetmelikler yayınladığında, bahsedilen Petrograd yönetmeliğinin itirazla karşılaşması şaşırtıcı değildi. Lozovski işçilerin özel mülkiyet altındaki mevcut fabrikaları denetim altına almaları durumunda sosyalist bir geleceğe ilerlemektense aslında çürümekte olan kapitalizme yeni bir hayat öpücüğü vermiş olacaklarını düşünüyordu. Yeni yönetmelikler de Lozovski'nin bu dü-

26 W. Rosenberg, "Workers and Workers' Control in the Russian Revolution", *History Workshop* 5 (1978), s. 92.

27 Avrich, "Workers' Control", s. 49, n. 11.

28 Rosenberg, "Workers' Control", s. 95.

şüncesinin izlerini takip ediyordu. Bundan kısa bir süre sonra "devlet işçileri denetimi" kavramını icat eden Milyutin oldu. O, böylesi bir denetimin "yekpare bir devlet aygıtı" aracılığıyla uygulanması gerektiğini vurguluyordu. 1 Aralık 1917'de Yüksek Ekonomik Konsey'in kurulması bu yolda atılmış ilk adımdı, kısa süre içinde Rus İşçi Denetimi Konseyi'ni yutmuştu. Beşinci Fabrika Komiteleri Kongresi sendikalarla "dostça ortak çalışma" ihtiyacından bahsetmişti ve 7-14 Ocak tarihlerindeki Birinci Sendikalar Kongresi'nde hem Lozovski hem de Riyazanov, Petrograd Fabrika Komiteleri Merkez Konseyi'ni anarko-sendikalizme kaymakla suçladı. Kongre ezici bir çoğunlukla fabrika komitelerini, "birincil organları" haline getirdiği sendikaların denetimine sokmaya karar verdi, fabrika komiteleri yerel sendika hücrelerine dönüşecekti ve sıkı bir denetim altına alınacaklardı. Un ufak olmakta olan bir ekonominin dümenine devlet geçtikçe tüm niyet ve hedefleriyle birlikte işçi denetimi ortadan kalktı.[29]

Barış görüşmeleri

Fabrika Komitelerinin disipline edilmesi ve ekonomik küçülme ile mücadele hikâyesindeki dönüm noktası Aralık ayında Sovyet Hükümeti'nin bir kararname yayınlayarak top mermisi dahil tüm askerî üretimi durdurması ve bu durumdan etkilenen fabrikalara da Sibirya'da zorlukları telafi edici siparişler arayışına girmelerinin üstü kapalı biçimde ifade edilmesi ile yaşandı. Bu karar, mantığa uygun bir biçimde 2 Aralık'ta doğu cephesinde gerçekleştirilen ateşkes sonrasında alınmıştı. Rosenberg'in ifade ettiği gibi fabrika komitelerinin omuzladığı birçok görevin yanı sıra şimdi bir de "tezkeresini alan askerlerin soluğu fabrikanın kapısında alıp eski işlerini geri istemeleri" sorununu yönetmeleri de eklenmişti.[30] Askerlerin terhisi barış süreçlerinin temel özelliğiydi, savaş sanayinin tasfiyesi ise yine bu sürecin bir parçasıydı.

29 Avrich, "Workers' Control", s. 51, 56, 61.

30 Rosenberg, "Labor", s. 224.

Lenin'in Rus ordusunun geriye kalan son Genelkurmay Başkanı General N.N. Dukhonin'e Birinci Dünya Savaşı'nın tüm cephelerinde genel bir ateşkes sağlanması amacıyla görüşmelerin başlaması talimatını verdiği 8 Kasım'da barışa dair pratik adımlar atılmaya başlandı. Dukhonin DAKK ile yakın bir mesai yürütmüştü, dolayısıyla 9 Kasım'da bu öneriyi müttefiklerle görüşmek için ek zaman talep edince Lenin bunu bir karşı devrimci hamle olarak yorumladı. Dukhonin görevden alındı ve Lenin anlaşılması zor bir biçimde cephedeki askerlere kendi yerel ateşkeslerini örgütlemeleri çağrısı yaptı. Bunun işe yarayacağını düşünmesine imkân verecek gerekçeleri vardı. Ekim'de üst düzey asker komitelerinin –cephe, ordu ve kıta düzeyinde– çoğu hâlâ Menşevik ve SR kontrolü altındaydı ve alttan gelen kararlı baskıya rağmen seçimlerin yenilenmesine yanaşmıyorlardı. Buna karşılık Beşinci Ordu 16 Ekim'de kongresini yapmış ve bunun sonucunda İkinci Sovyetler Kongresi'ne Bolşevikler ve sol SR'lerden oluşan bir delegasyon göndermişti. Sovyet Hükümeti'ne verilen destek er-erbaş arasında artıyordu ve ordu liderliği değişebilirdi.

Sovyet Hükümeti ilan edildikten sonra diğer ordular da Beşinci Ordu'yu takip ettiler. Bolşevik ayaklanmayı takip eden ilk hafta içinde birinci, ikinci ve üçüncü orduların hepsi ADK'nin otoritesini tanıdı. Onuncu Ordu 7 Kasım'da, On İkinci Ordu ise 12 Kasım'da kervana katıldı. Bu seçimlerde oylar genelde birbirine çok yakındı ve ilan edilen destek, salt Bolşeviklerden oluşan bir hükümete olmaktan ziyade bir sosyalist koalisyonaydı. Buna rağmen Kasım ortası itibarıyla Kuzey ve Batı cephelerindeki tüm ordular Sovyet Hükümeti'ne sempati besleyen yeni liderler seçmişlerdi.[31] Kurucu Meclis seçimleri de Bolşeviklere artan desteği ortaya koydu: Kuzey cephesinde Bolşevikler sandıktan önde çıkmışlardı, ancak her bir orduda % 67'nin biraz altında bir oy oranı elde etmeyi başardıkları Batı cephesindeki zafer çok daha kesindi. Güney ve Romanya cephelerindeki durum ise oldukça farklıydı. Burada Bolşevik başarı büyük

31 A.K. Wildman, *The End of the Imperial Russian Army: The Road to Soviet Power and Peace* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1987), s. 318-49.

oranda Ukrayna partileri ile paylaşılmak zorundaydı, Romanya cephesinde ise neredeyse bütünüyle başarısızlığa uğradılar ve oyların sadece % 10'unu alabildiler.[32]

Bu koşullarda Lenin değişimi zorlayacak kadar güçlü olduğunu hissetti ve Dukhonin'in görevden alınması konusunda baskı yarattı. 11 Kasım'da yeni atanan Genelkurmay Başkanı Ensign Nikolay Krylenko, Beşinci Ordu'nun Dvinsk'teki (Daugavpils) karargâhına ulaştı ve kumandanını görevden aldı. Bir miktar zorlanarak da olsa 19 Kasım'da, kendisine Dukhonin'i yakalaması için askerî destek veren ve Sovyet Hükümeti'nin arkasında olduğunu bir kez daha ilan eden bir ordu kongresi topladı. İttifak Devletleri'yle resmî ateşkes görüşmeleri 19 Kasım itibarıyla başlamıştı, dolayısıyla zaman sınırlıydı. Krylenko, Ana Karargâh'a 3.000 adamla gitti ve Dukhonin 20 Kasım'da tutuklandı, bir sonraki gün ise nasıl olduğu bilinmemekle birlikte öldürüldü. Ordu tamamen Lenin'in emri altına alındığına göre ateşkes görüşmeleri artık hızlanabilirdi. Başlarda Sovyet Hükümeti'nin İttifak Devletleri'ne yaptığı ateşkes teklifinin Birinci Dünya Savaşı'nın tüm cephelerinde genel bir ateşkes için işaret olacağı düşünülüyordu. Bu öneri ateşkes görüşmeleri başladığında gündeme geldi, sonrasında ise bir hafta ertelendi. Bu ilk görüşmelere katılan Kamenev, Sovyet İcrası'na "sadece genel bir barışın başlangıcı olacak bir ateşkesi kabul edebiliriz" görüşünü açıkladı. Buna karşılık Lenin, birkaç gün içerisinde genel bir barışın pek de gerçekçi olmadığına karar verdi ve 27 Kasım tarihli barış görüşmelerini yürüteceklere iletilen talimat genel bir barış için sadece "mücadele etmek"ten bahsediyordu; 2 Aralık'ta varılan Brest-Litovsk Antlaşması sadece Doğu Cephesi'ni kapsıyordu.[33]

Barış görüşmelerini biraz daha karmaşık hale getiren bir diğer gelişme ise 7 Kasım'da Ukrayna'daki Rada Meclisi'nin Ukrayna Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşunu ilan etmesiydi. Cumhuriyet, Kurucu Meclis'in inşa edeceği gelecekteki demokratik

32 O.H. Radkey, *Russia Goes to the Polls* (Ithaca, NY: Cornell University Press, 1977), s. 38.

33 Swain, *Origins*, s. 92-4.

ve federal Rusya'nın içinde tamamen otonom bir birim olarak var olacaktı. Sonrasında Rada, 10 Kasım'da ayrı bir genel barış görüşmesi çağrısı yayınladı ve 26 Kasım'da da İttifak Devletleri ile kendi ateşkes görüşmelerini başlattı. Lenin, Aralık ayının başlarına kadar, Ukraynalı Rada'nın kısa ömürlü bir girişim olarak kalacağı konusunda iyimserdi. Ukrayna Sovyetler Kongresi kısa süre sonra toplanacaktı ve tabii ki Rusya'nın Sovyet Hükümeti'ni destekleyecekti. Buna karşılık Ukrayna Sovyetler Kongresi 4 Aralık'ta Kiev'de toplandığında, bu kongrenin Sovyet iktidarı kurmaktansa Rada'yı Ukrayna'nın meşru hükümeti olarak gören Ukraynalı SR'lerin denetiminde olduğu görüldü. Bu duruma tepki gösteren Bolşevikler Ukrayna Sovyetler Kongresi'ni topluca terk ettiler, sanayi merkezi Harkov'a geçtiler ve 11-12 Aralık'ta Donetsk Havzası Bölgesel Sovyetler Kongresi'ni, bir Ukrayna Sovyet Cumhuriyeti kuracak "meşru" Ukrayna Sovyetler Kongresi'ne dönüştürdüler. Sol SR'lerin gerilimi düşürmek için yaptıkları aracılık girişimleri başarısız oldu: Rus Sovyeti Yönetimi'nin görüşü "Ukrayna halkının kendi kaderini tayin hakkı, şüphesiz, karşı devrimin kendi kaderini tayin hakkı değildir" yönündeydi. Sovyet Hükümeti, Fransız askerî misyonu tarafından gönderilen ve Ukraynalıların barış görüşmelerini bahar aylarına kadar uzatmasını isteyen bir telgraf ele geçirdi. Muhtemelen bu telgrafın bir sonucu olarak Ukraynalılar 11 Aralık'ta barış görüşmelerine katılan kendi delegasyonlarının Ruslarınkinden ayrılmasını talep ettiler. Lenin ise Ukrayna'nın ayrı bir heyetle temsil edilmesinin Brest-Litovsk görüşmelerine zarar vereceğinden ve barış ümitlerini suya düşürecek olmasından korktu.[34]

Bütün bu entrikalar, Aralık ayının sonuna doğru Lenin'i en iyi seçeneğin "ayrı bir barış ile zaman kazanmak" olduğuna ikna etti. Brest-Litovsk'taki görüşmeler 28 Aralık'ta yeniden başladığında Troçki tarafından ortaya konan, her konunun Ruslarla istişare edilmesi isteğini Ukrayna delegasyonunun reddetmiş olduğu çabucak anlaşılmıştı. 1 Ocak 1918 itibarıyla Ukraynalılar ittifak devletleriyle bağımsız müzakereler yürütüyorlar-

34 *A.g.e.*, s. 95.

dı. Bu yüzden Aralık ayının son günlerinde Harkov merkezli Ukrayna Sovyet Hükümeti, Ukrayna Halk Cumhuriyeti'ne karşı bir iç savaş başlatacağını ilan ettiğinde Rus Sovyet Hükümeti'nden destek aldı. Bu iç savaş, askerler Ukrayna Sovyet Hükümeti güçlerinin komutanı Moskova tarafından temin edildiği için daha ziyade bir Rus işgali gibi görünüyordu. Bir ay süren sıkı bir çatışma sonrasında Rus destekli güçler Şubat başlarında Kiev'i ele geçirdi. Ancak bu zafer Brest-Litovsk görüşmelerine destek sağlayamayacak kadar geç gelmişti. 5 Ocak 1918'de İttifak Devletleri Troçki'ye taleplerini ilettiler ve sonrasında da görüşmelere on günlük bir ara verilmesini istediler.

Barış antlaşmasının imzalanması

Troçki Brest-Litovsk'tan Petrograd'a döndüğünde karşısında Sovyet Rusya'nın ayrı bir barış antlaşması imzalamaktan ve kendisine sunulan koşulları kabul etmekten başka alternatifi olmadığına ikna olmuş bir Lenin buldu. Ancak Merkez Komite onun bu görüşlerini paylaşmıyordu. 8 Ocak'ta genişletilmiş bir toplantıda barıştan ziyade savaş yanlısı bir eğilim benimsendi. Buna karşılık Merkez Komite 11 Ocak'ta bu sefer dar bir katılımla yeniden toplandığında Lenin bir ara-uzlaşma elde etti: Hem Lenin'in acil barış çağrısı hem de İttifak Devletleri'ne karşı devrimci savaş çağrıları reddedilmişti; bunların yerine Troçki'nin önerisi olan "barış da yok savaş da" formülü destek bulmuştu. Ayrıca Troçki, eğer İttifak Devletleri "barış da yok savaş da" formülüne bir uzlaşma ile yanıt vermezlerse Lenin'in barış önerisini desteklemeyi kabul etmişti. Buna karşılık Troçki'nin 13 Ocak'ta Üçüncü Sovyetler Kongresi'ne yaptığı konuşma oldukça farklı bir içeriğe sahipti: Orada "dünya emperyalizmine karşı devrimci savaştan" bahsetti ve Kongre de "koşulları uygun olmayan ve emperyalist bir barışı asla kabul etmeyeceği" kararını aldı.[35] Hafızaları güçlü delegelerin anımsayabileceği gibi Nisan Tezleri'nde Lenin de devrimci savaş taraftarı gibi görünüyordu çünkü iktidarın "proletaryaya ve proletarya ile ittifak yapan köylü-

35 *A.g.e.*, s. 99.

lüğün en yoksul kesimlerine verilmesi" durumunda "sınıf bilincine sahip proletarya devrimci bir savaşa rıza gösterebilirdi".[36]

Brest-Litovsk'taki görüşmeler 17 Ocak'ta yeniden başladı. Ara verilen dönemde 9 Ocak'ta Ukrayna, biraz da Kurucu Meclis'in dağıtılmasına bir tepki olarak bağımsızlığını ilan etti ve İttifak Devletleri tarafından 19'unda tanındı. 28 Ocak'ta Ukrayna ile ayrı bir barış antlaşması imzalandı. Troçki'ye Brest-Litovsk'a giderken Almanya'daki devrimci hareketlenmenin daha da güçlenebileceği umuduyla barış görüşmelerini mümkün olduğu kadar uzatma talimatı verilmişti, ancak Ukrayna ile anlaşmayı güvenceye alan İttifak Devletleri 28 Ocak'ta Troçki'ye bir nota verdiler. Dolayısıyla onun da "barış da yok savaş da" taktiğini denemekten başka çaresi kalmadı. Sovyet Rusya'nın İttifak Devletleri ile resmî bir barış antlaşması imzalamayacağını ancak artık İttifak Devletleri ile bir savaş halinde olmadığını düşündüğünü ve askerî birlikleri dağıtmaya başlayacağını ilan etti. 30 Ocak'ta Petrograd'a geri döndü. Üç gün sonra, 16 Şubat 1918'de –Sovyet Rusya 1 Şubat'ta Batı takvimini kabul etmişti– İttifak Devletleri bir barış antlaşması yapılmadığına göre ateşkesin sona erdiğini ve savaşın 18 Şubat'ta yeniden başlayacağını ilan ettiler ve dedikleri de oldu.

Lenin ve Troçki arasındaki zımni anlaşmanın şartlarına göre bu aşamada Troçki'nin devrimci savaş fikrinden cayıp acil bir barış ihtiyacı konusunda Lenin'i desteklemesi gerekiyordu. Fakat Lenin, Sovyet Hükümeti'nin hiç vakit kaybetmeden İttifak Devletleri ile temas kurmayı ve barış antlaşması imzalamayı önerdiğinde Troçki Alman saldırısının başlamasına izin verilmesini, "böylece Alman işçilerin taarruzu bir tehdit olarak değil de bir vaka olarak öğreneceklerini" savundu. 17 Şubat'taki Merkez Komite toplantısında barış antlaşması yönünde oy kullanmıştı, 18'inde ise Almanlara bu içerikteki telgrafın gönderilmesi yönünde oy kullanmayı reddetti. Dvinsk (Daugavpils) kentine yönelik hava bombardımanının başladığını rapor etti ancak "kitleler yaşananlara alışmaya başlamışlardı [....] bekle-

36 V.I. Lenin, *Selected Works in Three Volumes* (Moskova: Progress, 1970), cilt 2, s. 43.

yip bütün bu olanların Alman halkı üzerinde nasıl bir izlenim bırakacağını görmek zorundayız" dedi. Günün ilerleyen saatlerinde yeniden toplanan Merkez Komite'ye Dvinsk'in düştüğü haberini verdiğinde ise Berlin ve Viyana'daki işçilere doğrudan seslenmeyi önerdi. 17 ve 18 Şubat'taki Lenin'in İttifak Devletleri ile müzakerenin başlaması ve bir barış antlaşmasının imzalanması önerilerinin tartışıldığı Merkez Komitesi toplantılarında Troçki'nin aldığı tutumlar, Lenin'in her iki seferde de tek bir oyla kaybetmesi anlamına geliyordu.[37]

Lenin ve Troçki arasındaki anlaşmazlık köylülüğe ve bir Avrupa Devrimi beklentisine dair farklı eğilimleri yansıtıyordu. Nisan Tezleri'nde, Lenin yaklaşmakta olan devrimde Rus işçilerin iki müttefike sahip olduğunu vurgulamıştı: Avrupalı işçiler ve Rusya'nın en yoksul köylüleri. Troçki'nin köylülere pek güveni yoktu. 1905 Devrimi'nin hemen ardından işçi sınıfının, eğer iktidarı almayı başarırsa, köylülerden gelebilecek ne tür tehlikelerle karşılaşabileceği üzerine yazmıştı. Köylüler ilk etapta işçileri destekleyeceklerdi çünkü işçiler onlara toprak verecekti, ancak sonrasında zaman geçtikçe işçi sınıfı hükümetine sırtlarını döneceklerdi.

> Köylülerin uzaklaşmaları, politik ataletleri ve üst katmanları arasında gözlenen aktif muhalefet kentlerdeki entelektüeller ve küçük burjuvazi üzerinde öyle veya böyle bir etkide bulunacaktı. Bu yüzden iktidardaki proletaryanın politikaları daha net ve kararlı hale geldikçe, ayağını bastığı zemin de daralacak ve sallantılı hale gelecekti.[38]

Troçki'nin çözümü, yani Rus işçilerinin kendi köylüleri ile çatışmamalarını güvence altına almanın yolu, Rus Devrimi'nin bir Avrupa Devrimi ile denk gelmesini sağlamaktı: "Kendi kaynaklarına terk edildiğinde Rusya işçi sınıfı, köylüler kendisine sırtlarını döndüğünde karşı devrim tarafından kaçınılmaz olarak ezilecektir."[39] Lenin'e göre Avrupa Devrimi'nin yenilme-

37 G.R. Swain, *Trotsky* (Harlow: Pearson Education, 2006), s. 82.

38 *A.g.e.*, s. 29.

39 *A.g.e.*

si durumunda yoksul köylülük ile yapılacak ittifak alternatif bir seçenekti, Troçki'ye göre ise Avrupa Devrimi kısa süre içinde başlamazsa Rus Devrimi muhtemelen ayakta kalamayacaktı. Bu yüzden, Brest-Litovsk imzalanmadan önce Berlin ve Viyana işçilerine ayağa kalkmaları için her türlü şans verilmeliydi.

Sol SR Karelin de Brest'e giden delegasyona dahildi ve barış koşulları ortaya çıkana kadar da Bolşeviklerle sol SR'ler oldukça uyumlu hareket ettiler. 11 Ocak'ta Bolşevik Merkez Komitesi "barış da yok savaş da" çizgisinde karar kılıp Sol SR Merkez Komitesi aynı gün devrimci savaş yönünde irade belirtince duruşları arasında bir fark ortaya çıktı. Buna karşılık birkaç gün sonra iki merkez komitenin ortak toplantısı sonrasında iki parti de "barış da yok savaş da" formülünde anlaştı. Bu sayede 14 Ocak 1918'de Bolşevikler ve sol SR'ler, Üçüncü Sovyetler Kongresi'ne barış görüşmeleri üzerine aldıkları ortak kararı sunabildiler. Troçki'nin İttifak Devletleri'ni "barış da yok savaş da" tutumu hakkında bilgilendirme kararı, alınmasından bir gün sonra hem Bolşevik hem de sol SR merkez komiteleri tarafından onaylandı. Petrograd'a geri dönen Troçki ve Karelin, Sovyet İcrası'nda Bolşevik ve sol SR gruplarının 31 Ocak'taki ortak toplantısında rapor verdiler; bir sonraki gün ise Sovyet İcrası'nın tamamının özel bir bileşiminde rapor verdiler.[40]

18-19 Şubat akşam ve gecesi, Bolşevik ve sol SR'li komiserler yeniden başlayan Alman taarruzu konusunda ne yapılması gerektiğini tartışmak üzere neredeyse hiç ara vermeden toplantı yaptılar. Sert ve yıpratıcı tartışmalar sonrasında önce Bolşevik Merkez Komitesi, onu takiben Sol SR Merkez Komitesi ve son olarak Sovyet Hükümeti, Almanya'nın şartlarını dinleme lehinde karar aldılar, Sovyet İcrası'na danışmadan Lenin Berlin'le temas kurdu. Lenin'in aceleci hamlesini Sovyet İcrası'nın Bolşevik ve sol SR üyelerine anlatmak oldukça zor görünmüş olmalı ki 19 Şubat akşamı için planlanan bir Sovyet İcrası toplantısı iptal edildi, bunun yerine Bolşevik ve sol SR grupları kendi toplantılarını yaptılar, toplantılar gece boyunca devam etti ancak somut bir sonuç elde edilemedi. Bir sonraki gün Petrograd

40 Rabinowitch, *Bolsheviks*, s. 145-6, 152-3, 155, 157.

Kenti Bolşevik Parti Konferansı'nda barış antlaşması kararının iptali çağrısı yapıldı ve aynı çağrı önceki kararını değiştiren Sol SR Merkez Komitesi tarafından da tekrar edildi.[41]

Almanların barış şartları kendilerine iletildiğinde 23 Şubat öğleden sonra hiç vakit kaybedilmeksizin Bolşevik Merkez Komitesi tarafından ele alındı. Lenin şartlar kabul edilemezse istifa edeceğini açıkladı ve Merkez Komitesi de onu destekleme kararı aldı. 23 Şubat henüz bitmeden Alman Ordusu'nun Pskov'u aldığı bilgisi ulaştı ve askerî uzmanlar birkaç gün içinde Petrograd'ın da düşmesinin kaçınılmaz olduğunu tahmin ediyorlardı.[42] 23 Şubat'ın geç saatlerinde Sovyet İcrası'ndaki Bolşevik ve sol SR grupların ortak toplantısı başladı, sol SR grup yekpare bir biçimde Almanların barış koşullarına karşıydı, Bolşeviklerin arasından lehte ve aleyhte konuşanlar çıksa da Bolşevik grubun ayrı bir toplantısında Lenin'in desteklenmesi kararı alındı. 24 Şubat sabaha karşı saat 3'te Sovyet İcrası'nın tamamı bir araya geldi, Bolşevikler adına Lenin, İttifak Devletleri tarafından dayatılan şartların kabul edilmesi lehine bir konuşma yaptı, sol SR'ler adına konuşan Kamkov ise aleyhte konuştu. Almanlar tarafından verilen süre dolmak üzereyken Lenin istediğini almayı başardı. Son oylamada, derhal barış yapılmasından yana olan 20 sol SR çekimser kalırken öneriye aslında karşı olan önemli sayıda Bolşevik, parti disiplinine uyarak Lenin'i destekledi.

Brest-Litovsk Antlaşması 3 Mart 1918'de imzalandı ancak henüz onaylanmamıştı. 5-8 Mart tarihleri arasında Bolşevik Partisi 7. Kongresi antlaşmayı onaylama yönünde oy kullandı ve 15 Mart'ta da Dördüncü Sovyetler Kongresi onay için toplandı. Kongre açılmadan önce 13 ve 14 Mart'ta toplanarak antlaşmaya hâlâ karşı olan ve sol Komünistler olarak anılan Bolşeviklerin, Lenin'in teklifi aleyhine oy kullanmaktansa çekimser kalması kararı alınmıştı. Kongre için gelen sol SR delegeler arasında belirgin bir çoğunluk barış antlaşmasına karşı çıkılması gerektiğine inanıyordu ancak bunun için en iyi yönte-

41 *A.g.e.*, s. 161-6.

42 Swain, *Trotsky*, s. 83.

min ne olacağı konusunda büyük bir anlaşmazlık vardı. Kongrede Lenin bir kez daha onay lehinde konuşurken aleyhte konuşan Kamkov, antlaşmanın "devrim için nefes alınacak bir yer" sağladığını düşünen Lenin'e karşı çıktı ve antlaşmanın aslında devrimi boğacağında ısrar etti. Lenin ve tasdik edenler galip geldiler, Sovyet Hükümeti kongre sonrası ilk toplantısı için buluştuğunda ise sol SR'ler tepki biçimlerine karar vermişlerdi: Kendilerine destek veren dört sol komünistle birlikte komiserlikten istifa ediyorlardı.[43] Alman ordularının Petrograd'ı antlaşmaya rağmen işgal etmesinden çekinen Lenin'in sadece Bolşeviklerden oluşan Sovyet Hükümeti ise 10-11 Mart gecesi Petrograd'dan Moskova'ya taşındı.

Koltukların eşit paylaşıldığı bir koalisyon hükümeti?

Brest-Litovsk Antlaşması'nın imzalanması ve sol SR komiserlerin hükümetten istifa etmesi Bolşevik ve sol SR partileri arasındaki ilişkiyi sona erdirmedi. Lenin Dördüncü Sovyetler Kongresi'nde Brest-Litovsk antlaşmasından bahsederken, antlaşmanın nefes alma alanı sağlamasından bahsetmişti. Bu nefes alma alanında, antlaşmanın destekçilerinin çoğunun beklentisi, yeni savaş bakanı Troçki'nin rehberliğinde Rus Ordusu'nun yeniden kurulması ve uygun bir zamanda İttifak Devletleri'ne karşı savaşın kaldığı yerden devam etmesiydi. Şubat ayının ikinci yarısında yaşanan çatışmalarda Kızıl Ordu Pskov'u kısa bir süreliğine geri almıştı, bir miktar askerî yetenek sergilemeyi başarmıştı ve Müttefik Askerî Misyonları, nefes alma alanında uzun süre beklenemeyebileceği konusunda Troçki'yi cesaretlendirmeye hevesliydiler. Troçki'nin kendisi de Yedinci Bolşevik Parti Kongresi'nde konuşurken nefes alma alanındaki bekleyişin en fazla iki ya da üç ay süreceğini tahmin etmişti. Nefes alma süreci tamamlandığında ise İtilaf Devletleri'nce büyük miktarda destek sağlanabilecekti.[44] Bu esnada Troçki, sol SR'lerin Uk-

43 Rabinowitch, *Bolsheviks*, s. 175-8, 197, 205.

44 Swain, *Trotsky*, s. 84.



Mart 1918'de ordu komiseri olarak atanması sonrasında Troçki (Getty Images).

rayna'yı işgal etme sürecindeki Alman birliklerini taciz etmek için oluşturduğu ve bu amaçla geçici sınırın ötesine geçen gayrinizami kuvvetlere örtük destek verdi. Bu yüzden Nisan ayı boyunca Bolşeviklerle sol SR'ler arasındaki ilişki bir seviyede devam etti.[45]

Sol SR'ler hükümetten çekilmiş olsalar bile Yüksek Askerî Konsey ve Çeka dahil olmak üzere Sovyet İcrası'nın her kademesindeki görevlerini korudular. Birçok Sol SR'ye göre bu çelişkili bir tutumdu ve bu konuyu 17-25 Nisan 1918 tarihlerinde yapılan İkinci Parti Kongresi'nde yeniden gündeme getirmek istiyorlardı. Hatta Spridonova'nın başını çektiği bir eleştiri dalgası, Bolşevik Yönetimi yarı terk edip yarı içinde kalmaya devam etmeyi fazlasıyla hayalperest buluyordu. Bu inanış o kadar yaygındı ki parti gazetesi, konuyu sayfalarında kapsamlı bir biçimde işleyebilmek için özel bir "tartışma" bölümü açmak zorunda kalmıştı. Birçok delege Bolşeviklerle sol SR'lerin oldukça uyumlu bir biçimde çalıştıklarına inanıyordu, o kadar ki Lenin onları özel "beşli" grubuna dahil etmeyi bile kabul etmişti. İkinci Sol SR Kongresi, sol SR komiserler hükümetten çekilmiş olsalar bile partinin "Bolşeviklerle doğrudan çatışmayı içeren bir yola çıkmadığı"nı ortaya koydu. Özellikle de Lenin hükümetinin otoritesine meydan okuyabilecekleri bir ayak olarak gördükleri Moskova Bölgesel Hükümeti benzeri "yerel bölgesel cumhuriyetler"de etkinlik göstermeye devam edeceklerdi.[46]

45 Swain, *Origins*, s. 131.

46 *LSR*, cilt 1, s. 217, 295, 315, 548.

Lenin Mayıs ayının ikinci haftasının sonunda günler süren bir dizi Merkez Komite toplantısı sonrasında bir karara varana dek Troçki'nin İtilaf Devletleri ile yakınlığı sürdürmesine ve Brest-Litovsk'un kısa vadeli bir "nefes alma alanı" olduğu anlayışına müdahale etmemeyi tercih etti. 15 Mayıs'ta Lenin tarafından hazırlanan bir ekonomik anlaşma teklifi Sovyet Rusya'ya yeni atanan Alman Büyükelçisi'ne sunuldu. Bu öneri, Sovyet devletinin ekonomik işleyişine karışmamak, bankaların ve dış ticaretin kamulaştırılmasını tanıma taahhüdü karşılığında Almanya'ya verilen önemli ekonomik imtiyazları içeriyordu.[47] Bir yandan Brest-Litovsk antlaşmasına atfen kullanılan "nefes alma alanı"nın vadesi belirsiz bir geleceğe kadar uzatılırken diğer yandan da Lenin tarafından taslağı ortaya konan sosyalist inşa programı, eleştirenlerin birçok kapitalist yön teşhis ettiği bir içeriğe sahipti: İşçi denetimi rafa kalkmış ve tek adam yönetimi geri gelmişti fakat sol SR'ler için kabul edilmesi daha zor olan ise tahılda serbest piyasaya son verilmesi ve köylülerin tahılına el koyma yetkisi verilen "üretim tugayları"nın oluşturulmasıydı. Özellikle bu politika Bolşeviklerle sol SR'leri ciddi bir anlaşmazlık noktasına getirmişti.

Lenin Hükümeti 9 Mayıs'ta, bir sonraki yılın tohumluğu olarak ayrılan kısmı hariç üretilen tüm tahılın, devlete karşılığı değersiz bir para birimi ile ödenmek şartıyla sabit fiyattan satılması, aksi yönde davranan köylülerin ise "halk düşmanı" ilan edilerek 10 yıl hapse çarptırılması yönünde bir karar aldı. Teklif Sovyet İcrası'nda tartışılırken, tahmin edilebileceği gibi sol SR'ler karşı çıktılar ancak 13 Mayıs'tan itibaren uygulamaya konmasını da engelleyemediler.[48] Üretim tugaylarının tahıla zorla el koymak üzere kurulmuş olmasının köylüler tarafından düşmanca bir davranış olarak algılanacağı anlaşılınca Lenin, kırda "sınıf savaşı"nı başlatma kararı aldı. Sovyet Hükümeti 8 Haziran'da üretim tugaylarının zengin köylü "kulak"lardan tahılı zorla almasına yardımcı olmak üzere "yoksul komiteleri"nin kurulması çağrısı yaptı. 11 Haziran'da Sov-

47 Swain, *Origins*, s. 131.

48 *LSR*, cilt 2, s. 70-1.

yet İcrası bu politikayı onayladığında sol SR'ler, böylesi bir kararın Sovyet İcrası'nın Köylü Bölümü ve Sovyet İcrası'nın kendi denetimlerinde olmaya devam eden birimleri tarafından uygulanamayacağını ilan ettiler.[49] Lenin, kendisinin ve Bolşeviklerin ekonomi yönetimini rasyonelleştirerek ve tahıl arzını kontrol altında tutarak sosyalizmi kurma yolunda ilerlediklerini düşünüyorlardı. Köylü ve sol SR'li muhalefeti, tam da onun hep korktuğu tarzda sosyalist inisiyatifin "sele kapılmasını" çağrıştırıyordu. Sol SR'ler sağa kaymıştı, zengin köylü "kulak"ların sözcüsü haline gelmişlerdi, dolayısıyla yeni "yoksul komiteleri" ile gerçek "yoksul" köylülere ulaşılmalıydı.

Bu çok ciddi anlaşmazlığa rağmen sol SR'ler Bolşeviklerle tüm köprüleri atmadılar. Hatta ülke iç savaşa sürüklenirken de sadık kalmaya devam ettiler. Sağ SR'ler ve destekçileri için Brest-Litovsk Antlaşması'nın bir "nefes alınacak alan" olmasıyla ilgili umutlar Mayıs'ta artık yok olmaya yüz tutmuştu. Mayıs'ın ikinci yarısında Menşevikler, sağ SR'ler ve Kadetler, hepsi Brest-Litovsk antlaşmasını reddeden parti konferansları düzenlemişlerdi, hatta 14 Mayıs'ta bir SR açıklamasında Bolşeviklere karşı silahlı ayaklanma çağrısı yapılıyordu. 18 Mayıs'ta yaklaşık 400 Kurucu Meclis delegesi bir araya geldi ve antlaşmayı kınadılar, İttifak Devletleri ile savaş halinin devam ettiğini ilan ettiler. Troçki ile olan temaslarını kesen İtilaf Devletleri yüzlerini, daha önceden Troçki'ye söz verdikleri üzere, İngiliz Seferî Birlikleri Arhangelsk'e ulaştığında kendilerine Yaroslavl'da bir ayaklanma tertipleme sözü veren Savinkov'a –Kerenski'nin önceki savaş bakanı– dönmüşlerdi. Haziran başlarında, Samara'daki SR'li asiler, bir zamanlar Troçki'nin yeniden yapılandırdığı ve İtilaf Devletleri yanlısı Kızıl Ordu için gönderilmiş olan bir başka askerî birime dönüştüler: Çekoslovak Lejyonu. Avusturya-Macaristan kökenli savaş esirlerinden oluşturulmuş bu birlik, Kiev yakınlarında Güneybatı cephesinde konuşlanmışlardı. Brest-Litovsk antlaşmasının imzalanmasıyla birlikte Alman güçlerinin Ukrayna'ya ilerlemelerini yavaşlatmışlardı, ardından da Trans-Sibirya demiryolunu kullanarak Fransa'ya git-

49 *A.g.e.*, s. 91, 95.

mek üzere Rusya'dan ayrılmaya karar vermişlerdi. Bu muazzam yeniden bir araya gelme başladığında, İtilaf Devletleri, Troçki Almanya ile olan "nefes alma" alanına bir son verdiğinde kendisini desteklemesi için Lejyon'un en azından bir kısmının Rusya'da kalmasını önermişlerdi. Lenin, Troçki'nin İtilaf Devletleri ile yürüttüğü ilişkiye bir son verdiğinde, Troçki'nin yeni Alman Büyükelçisi'nin ricasını kırmamak ve yola çıkan Çekoslovakları silahsızlandırmaktan başka bir çaresi kalmamıştı; onlar silahsızlanmayı reddettiler, isyan çıkardılar ve isyan sırasında da sağ SR'lere sadece Samara'yı değil Volga Nehri havzasının büyük kısmını ele geçirmeleri için yardım ettiler. Haziran başında Sovyet Hükümeti bir iç savaş için harekete geçmekteydi.[50]

Buna rağmen Haziran başında sol SR'ler Bolşeviklere karşı silaha sarılmamışlardı. Hatta Çekoslovaklara ve sağ SR'lere karşı savaşması için Volga'ya gönderilen kişi daha önce Pulkovo Tepesi'nde, Ekim 1917'de Krasnov'u yenmiş olan Muraviev'di. Sol SR'lerin eski müttefikleri Bolşeviklere gösterdikleri sabır, Haziran ayının sonunda tükendi. Bu değişimi hızlandıran gelişmelerden biri 9 Temmuz'daki Moskova Bölgesel Hükümeti'nin lağvedilmesi kararıydı, bölgesel hükümet sol SR'lerin denetimindeydi ve "yoksul komiteleri"ne direnmekteydi. Sol SR'ler bu keyfî uygulamayı 27 Haziran'daki Beşinci Moskova Bölgesi Sovyetler Kongresi'nde protesto ettiler, ancak bu tepkiler sonucu değiştirmedi – Lenin için bu da sosyalist programını engellemeye dönük köylü yanlısı teşebbüslerin tipik bir örneğiydi.[51] Buna karşılık sol SR'lerin Lenin konusunda sabırlarının tükenmesinin temel sebebi Alman Büyükelçisi'nin Moskova'ya gelmesi sonrasında Sovyet Rusya'daki hayat üzerinde Alman etkisinin sürekli büyüdüğüne dair gözlemleriydi. 24 Haziran'da Sol SR Merkez Komitesi bu gelişmeye nasıl yanıt vereceğini değerlendirmek üzere toplandı ve Lenin'in "nefes alma alanı"na artık son vermek için harekete geçme ve "Alman emperyalizminin temsilcilerine karşı" bir terör kampanyası başlatma çağrısı

50 Swain, *Origins*, s. 157-9, 164-72.

51 *LSR*, cilt 2, s. 72, 100, 144.

yapan bir karar aldı. Parti, bu kararın Bolşeviklerle çatışmalara yol açacağının farkındaydı ancak Lenin'in karşı çıktığı politikalarıyla desteklemeye istekli olduğu Bolşevik Parti politikaları arasına bir çizgi çekti. Birkaç gün sonra, 29 Haziran-1 Temmuz arasında yapılan Üçüncü Sol SR Kongresi'nde, Kamkov'un açıkladığı gibi Almanya ile bir ekonomik anlaşma yapmak için Lenin'in ortaya koyduğu arzu, Sovyet Rusya'yı "Alman kapitalizminin bir hizmetkârı" haline getirmişti.[52] Bu kongrede sol SR'ler "amaçlarının Bolşevikleri devirmek değil ancak Sovyet iktidarının doğru uygulanmasını sağlamak" olduğunu ifade etmişlerdi. Buna karşılık Sovyet iktidarını "düzeltmek" için seçtikleri yöntem –Brest-Litovsk antlaşmasını yırtıp atmak ve yaygın bir köylü ayaklanmasını kışkırtmak– açıkça Bolşevikleri hedef alıyordu. Kongrenin aldığı kararla, Lenin'e karşı isyanın, eşitlik ilkesini temel alacak bir yeni sol SR-Bolşevik Koalisyonu Hükümeti'nin yaratabileceğini umması şaşırtıcı ve safçaydı.[53]

Sol SR'ler bu kararı aldıklarında, yeni bir anayasayı kabul etmek üzere Temmuz başında toplanması planlanan Beşinci Sovyetler Kongresi'nde delegelerin % 40'ından fazlasını kazanacakları konusunda özgüvenleri tamdı. Böylesi bir güçle parti Brest-Litovsk Antlaşması'nı kadük kılacak bir oya ulaşacağını düşünüyordu, bunun sonrasında da eşit bir ortak olarak Bolşeviklerle yeniden birleşeceklerdi. Lenin'e göre eşit temsiliyet lanetli bir durumdu, Bolşeviklerin sosyalist inşa sürecini yönetmesi gerekiyordu, bu yüzden Sovyetler Beşinci Kongresi için yapılacak seçimlere müdahale edilmeliydi. 4 Temmuz'daki açılış yaklaştıkça Lenin'in ne ölçüde bir dolap çevirdiği ortaya çıktı: Resmî sonuçlara göre Bolşevikler 678 delege, sol SR'ler ise 269 delege kazanmıştı. Tarihçi Alexander Rabinowitch sonuçları dikkatli bir biçimde yeniden topladığında elde ettiği gerçek sonuçlara göre Bolşevikler 378, sol SR'ler 379, sol Maksimalistler –sol SR'lerle birleşme sürecindeki SR'lerden kopan küçük bir grup– de 30 delege kazanmışlardı.[54] Delegeliğe uygun bulunmayan

52 *A.g.e.*, s. 139.

53 *A.g.e.*, s. 161-3, 167, 169, 178.

54 Rabinowitch, *Bolsheviks*, s. 288, 442, n. 26.

sol SR'lerin sayısı giderek artıp "yoksul komiteleri"nden daha çok sayıda delegenin katılmasına onay verildikçe sol SR'ler, Bolşeviklerin kendilerini küçük de olsa bir çoğunluktan mahrum bırakıp sandalyelerin üçte birinden azını ayırdıklarını anladılar.[55] Kongre açıldığında Troçki her zamanki bıçkınlığıyla sol SR'lere dönük saldırının başını çekti. Nisan'daki eğiliminin tamamen zıddı bir yaklaşımla hükümetin izni olmaksızın Rusya-Ukrayna sınırındaki Alman harekâtlarına direnen herkesin görüldükleri yerde vurulacaklarını açıkça ilan etti. Sol SR Merkez Komitesi 4-5 Temmuz gecesi toplandığında Troçki'nin konuşmasına çarpıcı bir yanıt vermenin çok önemli olduğu kararına vardı ve Alman Büyükelçi'ye dönük bir suikast önerisini kabul etti. 5 Temmuz'da Lenin de konuşmasında sol SR'leri hedef aldığında parti, Lenin'in Rusyası'nın "Alman emperyalizminin bir sömürgesi olduğunu" belirten bir önerge verdi, "bütün emekçilerin ayaklanması" gerektiğini ilan etti, "Kahrolsun emperyalistler ve işbirlikçileri" sloganları eşliğinde kongreyi protesto eşliğinde terk etti. Sonraki gün iki sol SR suikastçı Alman büyükelçiyi öldürmeyi başardı.[56] Lenin bu aşamada sol SR'leri sovyetlerden çıkarmak ve politik etkilerini kesin olarak bitirmek için yeteri kadar gerekçesi olduğuna karar verdi.

İç savaşa sürüklenen ülke

Sol SR'lerin ayaklanması detaylı bir plana sahip değildi ve Moskova'yı ele geçirme planları 24 saat içinde bastırıldı. Popov Tugayı adı verilen sol SR'li denizci birliği 8 ağır silah, 48 makineli tüfek, 4 zırhlı araca sahip 200 kişiden oluşuyordu ve sayıca Lenin'e bağlı güçlere üstünlük sağlıyordu ancak kendilerine karşı kullanılan ağır top atışlarına karşı savunmasızdılar.[57] Volga Nehri kıyısında Muraviev sol SR harekâtı destekledi, Bolşeviklerden ayrıldı ve Almanya ile savaş halindeki Vol-

55 *LSR*, cilt 2, s. 304-5.

56 Rabinowitch, *Bolsheviks*, s. 289.

57 G.R. Swain, "Vacietis: The Enigma of the Red Army's First Commander", *Revolutionary Russia*, 16 (2003), s. 75.

ga Sovyet Cumhuriyeti'nin kurulduğunu ilan etti. Bolşeviklere sadık güçler tarafından öldürülse de Volga cephesinde yaşanan bu bölünme, Kazan'ın 7 Ağustos'ta sağ SR'lere sadık güçler tarafından ele geçirilmesine sebep oldu.[58] Troçki'nin ifade ettiği biçimiyle 1918 Ağustosu'nda Bolşevik iktidar pamuk ipliğine bağlıydı.[59] Lenin hükümeti Alman desteğiyle ayakta kalabildi. Amerikan büyükelçisi Ağustos ayındaki Moskova'yı bir "Alman işgal bölgesi" olarak tarif etmiş ve üniformasız Alman askerlerine kendi büyükelçiliklerini koruma izni veren gizli anlaşmayı kınamıştı.[60] 27 Ağustos'ta Almanya ile imzalanan ticaret anlaşması geçici sınır bölgesindeki birliklerin saldırı pozisyonundan çıkıp Volga'ya nakledilmesini mümkün kılıyordu; Troçki'nin karşı saldırısıyla 7 Eylül'de Kazan geri alındı ve böylece Bolşevikler havlu atmamış oldu.[61]

Ağustos 1918 boyunca Lenin'in hükümetinin ayakta kalmayı başarmasının tek açıklaması Alman desteği değildi. Katışıksız bir Bolşevik Hükümet kurulması hakkında Kasım 1917'de yürütülen sert tartışmalar sırasında Lenin'in muhalifleri, yani Bolşevik "azınlık", Bolşeviklerin iktidarı paylaşmadıkları durumda terör ile yönetmek dışında bir seçeneklerinin olmayacağını savunmuşlardı. Gerçekten de sol SR'ler Bolşeviklerden ayrılır ayrılmaz terör başladı. Kazan düşer düşmez, Lenin karşı devrimci bir ayaklanmanın bu sefer Nizhnii Novgorod'da patlayabileceğinden korkmuştu; eğer Kazan'ın kaybı sonrasında hemen bu Volga şehri de düşseydi Moskova yolu açılmış olacaktı. Bu yüzden Lenin 9 Ağustos'ta yaptığı açıklamada "[Nizhnii Novgorod'da] eldeki tüm gücün kullanılması gerekiyor, üçlü başkanlıktan oluşan bir diktatörlük yönetimi kurulmalı, kitlesel terörü kurumsallaştırmalı, askerleri sarhoş eden hayat kadınlarının, eski subayların yüzlercesini kentten sürmek ya da vurmak gerekiyor. Kaybedecek bir dakikamız bile yok" diye yaz-

58 Swain, "Russia's Garibaldi: The Revolutionary Life of Mikhail Artemevich Muraviev", *Revolutionary Russia* 11 (1998), s. 70-5; Swain, *Origins*, s. 177.

59 Swain, *Trotsky*, s. 94.

60 D-W.C. Poole, *An American Diplomat in Bolshevik Russia* (Madison: University of Wisconsin Press, 2014), s. 134.

61 Swain, *Trotsky*, s. 99.

mıştı. Kararlı eylem gerekiyordu, "kitlesel soruşturmalar" gerekiyordu, "silahlarını teslim etmeyenlerin vurulması" lazımdı ve "Menşeviklerin ve güven vermeyenlerin kitlesel sürgünleri" başlamalıydı.[62] Takip eden iki yıl için Sovyetler Birliği terör ve iç savaşın içinde dövülecekti ve keyfî yönetim takip eden 70 yıl boyunca Sovyet devletinin niteliği haline gelecekti.

62 V.I. Lenin, *Polnoe sobranie sochinenii*, 5. baskı (Moskova: Politizdat, 1963), cilt 50, s. 142-3.

SONUÇ

Eğer Çar 1905 Ekimi'nde karşılaştığı toplumsal eylemlere gerçek bir anayasa sunarak yanıt verseydi Rusya'nın alınyazısı çok daha farklı olabilirdi. Çar yarım bir anayasayla, sadece otoritesini güvence altına alacağı bir noktaya kadar geri çekilip büyük işçi ve köylü kitlelerini devlet işlerinde gerçek temsiliyetten mahrum bırakınca 1917'deki ikinci devrim kaçınılmaz oldu. Rus Devrimi'nin Kısa Tarihi, ikinci devrimde Rus Sosyal Demokratlarının devrimci kanadının, yani Bolşeviklerin çok önemli bir rol oynamasının da aynı biçimde kaçınılmaz olduğunu göstermiş oldu. 1905-1917 arasındaki yıllar meşruti bir Rusya'nın yeşerdiğine tanık olmadı. 1905'teki Ekim genel grevi sırasında liberaller Çar'ın onlara verdiğini büyük bir aceleyle kabul ettiler ve Çar devrilmenin eşiğine geldiğinde de onunla makul bir anlaşmaya ulaşmayı saltanatını sona erdirmek için kararlı bir tutum takınmaktan daha önemli gördüler. Bu koşullarda tarihçilerin iddia ettiği gibi Rus işçiler arasında reformist bir sendikal hareket yeşermiş değildi. Aslında 1905-1917 arasındaki yıllar Rus işçi sınıfının devrimci geleneğinin sağlamca kurulduğu yoğun bir sınıf çatışması dönemiydi. Şubat 1917'de Çar işçi sınıfı eylemleriyle devrildiğinde Bolşevik iktidar potansiyeli de çoktan oluşmuştu.

Bu söylenenlerden Bolşeviklerin önderliğinde bir ikinci devrimin kaçınılmaz olduğu anlamı çıkarılmamalıdır. Çar'ın devrilmesini takip eden günlerde "ikili iktidar" durumu kaçınılmazdı. Devlet Duması'nın Geçici Komitesi'nden doğan Geçici Hükümet ciddi bir işçi sınıfı temsiliyetine dayanmıyordu ve bu yüzden de Çar'ı deviren emekçi kitleleri kontrol edecekse gözünü Duma'nın dışına dikmek zorundaydı. Petrograd Sovyeti, kitlelere ancak böylesi bir açılım sunmuştu ve reformist liderleri de işbirliği yapma konusunda fazlasıyla istekliydiler. İrtibat Komitesi ve Birinci Koalisyon Hükümeti deneyimlerinin gösterdiği gibi liberaller ve reformist sosyalistler birlikte çalışmaya kararlı olduklarında bunu başarabiliyorlardı, ikili iktidarın farklı yönlere ilerlemesi bir zorunluluk değildi. Birinci Koalisyon Hükümeti bir seviyede hedeflerine ulaştı. Karşılıklı taviz verme prensibi üzerine kuruluydu, reformist sosyalistlerin yıkılan otokrasinin ardından ortaya çıkan yeni demokratik Rusya'yı yönetmenin liberallerin tarihsel görevi olduğuna dair inancı böyle olabilmesini kolaylaştırıyordu, reformist sosyalistlerin tek yapması gereken olası kapitalist aşırılıkları törpülemekti, böylece hükümete müdahaleleri ılımlı olabilirdi. Buna karşılık Birinci Koalisyon'un sürdürülebilmesinin arkasında yatan temel etken, ortak verilen Birinci Dünya Savaşı'nda zafer taahhüdüydü. Tsereteli'nin Sovyet üzerinde etkisi vardı, Kerenski düşük rütbeli askerleri ikna etmeye çalışıyordu, koalisyon başarılı bir taarruzu örgütleyebilir görünüyordu – eğer bu taarruz, plancılarının umduğu gibi İtilaf Devletleri'nin iki ay içinde yenilgisiyle sonuçlansaydı, Bolşevikler sorun çıkaran, ancak Temmuz günlerinin de gösterdiği gibi azınlıkta kalmaktan kurtulamayan bir güç olarak kalacaktı.

Zaman zaman oldukça şüpheci olan Bolşevik Parti'ye Nisan Tezleri'ni açıklarken Lenin, üyelerinden partinin görüşünün çoğunluk hale gelmesini sağlamak için sovyetlerde "sistematik ve sabırlı bir açıklama" çalışması yürütme çağrısı yaptı. Yoldaşları tam da bunu yaptılar. Fabrika komitelerinde, kadınların, Kızıl Muhafızların ve askerlerin arasında çalıştılar ve Temmuz ayı başında Birinci Koalisyon Hükümeti çöktüğünde Petrograd

Sovyeti İşçi Bölümü'nün desteğini çoktan kazanmışlardı. Temmuz günleri ise Bolşevik Askerî Örgütü'nün garnizon askerleri arasında ve Kronstadt deniz üssünde yeterince "sistematik ve sabırlı açıklama" yapılmamış olduğunu sergiledi. Eğer Bolşevikler Temmuz'da iktidarı almak için kararlılık göstermiş olsaydılar, Tsereteli ve Kerenski tarafından ezilirlerdi. Lenin bunun farkına vardı ve son dakikada acil eylem çağrısı yapanları dizginlemeyi bildi.

Bolşeviklerin askerler arasındaki "sistematik ve sabırlı açıklama" çalışmasının başarılı olmasını mümkün kılan Kornilov'un darbe girişimi olmuştu. İkinci Koalisyon Hükümeti'ni kendi kişisel rejimi olarak kuran Kerenski, kendisini Sovyet'ten ve Sovyet'in hükümette temsilinin devam ettirilmesini isteyen Tsereteli gibilerinden uzaklaştırmış oldu. Tsereteli olmaksızın Kerenski yarım kalmaya mahkûmdu. Kerenski kendisini Sovyet'ten uzaklaştırıyordu ancak Sovyet'ten ne kadar uzağa gidecekti? Sözünü daha çok geçirebilecek bir hükümet arzusu, ordu desteği aradığı anlamına mı geliyordu? Kerenski ve Kornilov arasında gelişen kaçak dövüşte ikisinin de birbirini manipüle edebileceğini düşündüğü anlaşılıyor. Kerenski Bolşevikleri tam anlamıyla bozguna uğratmak için Kornilov'un desteğini istiyordu; Kornilov ise tereddüt ederek de olsa böyle bir hareketin ardından askerî bir diktatörlük kurma niyetindeydi. Kornilov darbesi Şubat'ta Çar'ı deviren kitlelerin harekete geçirilmesiyle engellendi ve askerler süreçte kilit bir rol oynadılar. Kornilov'un yenilmesinin hemen ardından Petrograd Sovyeti'nin Asker Bölümü bir Sovyet Hükümeti'ni destekleme kararı alarak bütün Petrograd Sovyeti'nin de aynı kararı almasını mümkün kıldı.

Eylül'e gelindiğinde "sistematik ve sabırlı açıklama" çalışması işe yaramış görünüyordu: Bolşevikler Sovyet'in desteğini kazanmıştı ve iktidarı onların almasını bekliyordu. Ancak iktidar devri nasıl gerçekleşecekti? Lenin açısından Bolşevik Parti'nin vakit kaybetmeksizin iktidarı ele geçirmesi hayati önemdeydi. Ancak tüm Bolşevik yoldaşlar aynı fikirde değillerdi. Troçki gibi bazılarına göre Bolşeviklerin iktidarı üstlenmesi Ekim'de-

ki İkinci Sovyetler Kongresi ile ilişkilendirilmiş olmalıydı, Kamenev ve Zinovyev'e göre ise İkinci Sovyetler Kongresi demokratik yöntemlerle zaten bir Sovyet Hükümeti kuracağına göre iktidarın zorla ele geçirilmesi gerekmiyordu ve bu tehlikeliydi. Bolşevikler arasında yaşanan bu taktiksel ayrışmayı ortadan kaldıran, Petrograd garnizonundaki askerleri cepheye zorla nakletmeye kalkışan Kerenski olmuştu. Bu hamle hükümet ve Sovyet arasında bir otorite boşluğu yarattı, bu boşluk da Troçki'nin umduğu üzere kitle eylemlerini de arkasına alan Bolşeviklerin iktidarı almasını mümkün kıldı. Kerenski 24 Ekim'de Bolşevik basını kapatıp Sovyet'e bağlı askerî komiserleri tutuklayınca Rus Devrimi'nin geleneklerinin bir kez daha ortaya koyduğu gibi isyan kendi momentumundan güç alarak başladı.

Lenin, Nisan Tezleri'nde devrimci Rusya'nın yeni bir sosyalist yola çıkıyor olduğunu ve bunun gerçekleşebilmesi için de "proletarya ve en yoksul köylülerin demokratik diktatörlüğü"nün kurulması gerektiğini anlatmıştı. Buradaki kilit kelime "en yoksul" idi. SR'ler hatta yeni ortaya çıkan sol SR'ler bile köylülüğü zengin ve yoksul ayrımına tabi tutmuyordu, önemsiz istisnalarla birlikte, toprak noksanlığı sorunu tüm köylülerin ortak sorunuydu, bu yüzden de sınıfsal çizgilerle ayrıştırmak mümkün değildi. Lenin de bütün Marksistler gibi köylülerin "küçük burjuva zihniyeti"nden çekiniyordu ve yeni Sovyet Hükümeti'nde köylüleri kimin temsil edeceğini Bolşeviklerin denetlemesi gerektiğini düşünüyordu. Bu yüzden Sovyet Hükümeti'nin ilk 10 gününde Bolşevikler ikinci bir tartışma ile bir kez daha bölündü: Sovyet'teki tüm partilerin oluşturduğu bir sosyalist koalisyon hükümetinde yer almayı kabul etmek ya da etmemek. Lenin bir Sovyet Hükümeti'nin ancak kendi şartlarıyla kurulmasını güvence altına alabilmek için Bolşevik parti disiplini ve işçi sınıfına önderlik etme rolünün oynanmasını kullandı.

"Proletarya ve yoksul köylülüğün demokratik diktatörlüğü" en sonunda Bolşevik-sol SR Koalisyon hükümeti şeklinde kurulduğunda ise sol SR'ler hükümetin bir eşitlik ilkesi üzerinden işleyeceği beklentisine sahipti fakat seçim sonuçları Bolşevikle-

rin komiserliklerin çoğunu almasını mümkün kıldı. Bu koalisyon olabildiğince iyi işledi. Sanayinin çöküşü konusunda çok az çözüm üretebildiler ancak toprak reformu ve Kurucu Meclis seçim sonuçlarına ne tepki verilmesi gerektiği konularında üzerinde uzlaşılmış politikalar ortaya koydular. Anlaşamadıkları, iktidarın keyfî kullanılması/kullanılmaması konusunda ise sol SR'ler Bolşeviklerin daha aşırı eylemlerini yumuşatabileceklerini düşünüyorlardı. Bolşevik-sol SR koalisyonunu yıkıma sürükleyen ise İttifak Devletleri ile barışın nasıl olacağı sorunuydu. Sol SR'ler Lenin'in 1918 Martı'nda Brest Litovsk antlaşmasını imzalama kararını kabul edememişlerdi.

Sol SR'ler hükümetten ayrıldıktan sonra bile Sovyet İcrası'nın diğer her kademesindeki konumlarını koruyarak Lenin'in ihtiraslarını sınırlayabiliyorlardı. Her ne kadar Lenin "kırlarda sınıf savaşını" hayata geçirmek amacıyla "üretim tugayları" ve "yoksul komiteleri" kuran kararnameleri geçirebilmiş olsa da sovyetlerin sol SR'lerin denetimi altında olduğu ülkenin birçok bölgesinde ya da güçlü bir mevcudiyetlerinin olduğu Moskova Bölgesi gibi yerlerde bu kararnamelerin etkisi hissedilmemişti. Sol SR'ler Temmuz 1918'de toplanan Beşinci Sovyetler Kongresi'nde çoğunluğu kazanarak Lenin'in elinden kozlarını almayı planlıyorlardı, böylece Brest-Litovsk antlaşmasını yırtıp atabilecekler ve yeni bir Bolşevik-Sol SR koalisyonunu eşitlik ilkesine göre yeniden kuracaklardı, bu Lenin'le de olabilirdi Lenin'siz de. Lenin açısından eşitlik, kontrolü kaybetmek demekti ve bu yüzden geniş çaplı bir seçim usulsüzlüğü ile sol SR'lerin seçim başarısı engellendi. Lenin "en yoksul" köylülerin çıkarlarını sol SR'lerin temsil etmesindense kendisi tanımlamayı tercih etti. Lenin'in seçim yolsuzluğuna sol SR'ler üzerinde yeterince iyi düşünülmemiş bir halk ayaklanması çağrısı ile karşılık verince Lenin'e Bolşeviklerin tek başına yönetmesini mümkün kılmak için kendilerini sovyetlerden çıkarmayı meşrulaştıracak bir gerekçe vermiş oldular.

Bu kısa tarihin giriş bölümünü sona erdirirken Gorbaçov'un Şubat Devrimi'nin "kendi yolunda yürümesine" müsaade edilmesinin gerektiği görüşüne atıfta bulunulmuştu. Devrimi yo-

lundan çıkarma konusundaki çabaların tamamı Lenin'le ilişkiliydi. Lenin İkinci Sovyetler Kongresi sonrasında Bolşeviklerin iktidarı ele geçirmesini önerdiğinde ilk hamle yapılmıştı. Sovyet Hükümeti'ni sosyalist partilerin bir koalisyonu olarak kurma önerisini aşmak için parti disiplini kavramını kullanması da ikinci hamleydi. Bu müdahalelerine rağmen "ekmek, barış ve toprak" devrimci sloganını gerçek kılmak için harekete geçen Bolşevik ve sol SR'lerden oluşan bir sosyalist koalisyondu. 1918 Martı'nda Lenin Brest-Litovsk "nefes alma alanı"nın geriye doğru atılmış zoraki ve geçici bir adım değil de Sovyet politikasının kalıcı bir özelliği olduğuna karar verdiğinde sol SR'ler onu terk etti. Dolayısıyla, Şubat Devrimi'ni "kendi yolunda yürümekten" alıkoyan, Lenin'in Temmuz 1918'deki seçim dalaveresiydi.

Karşı olgusal tarih, kesinlik içermeyen bir sanattır ancak eğer Lenin Beşinci Sovyetler Kongresi'nde yenilmiş olsaydı geleceğin nasıl olacağı tahmin edilebilir. Sol SR'ler Lenin'in yer almadığı, eşitlik ilkesine dayalı bir koalisyona katılacak, özellikle de sol komünistlerden, yeterince Bolşevik olacağını varsayıyorlardı. 1938'de Stalin eski sol komünist Nikolay Buharin'in göstermelik yargılanmasını sahnelediğinde Kamkov gibi hayatta kalan sol SR'ler böylesi bir hükümetin nasıl kurulacağına dair detaylı "delilleri" vermeleri için bulundukları hapishane hücrelerinden getirilmişlerdi. Sol SR-Bolşevik Hükümeti'nin kaderi ne olabilirdi? Birinci Dünya Savaşı'nın Doğu cephesinde çatışma yeniden başlayabilirdi ve bu esnada Alman Ordusu muhtemelen Moskova'yı ele geçirirdi. Kısa vadede böylesi bir Sovyet Hükümeti'nin işi kesinlikle oldukça zor olurdu ama Birinci Dünya Savaşı yeniden başladığından dolayı Rusya'nın yeni doğmakta olan iç savaşının; sağ SR'lerin ayaklanmalarının sona ermesi ve Çekoslovakya Lejyonu'nun Sovyet yetkilileriyle yeniden görüşmeye başlamasıyla erteleneceği iddia edilebilir. Doğu Cephesi'nde savaşı yeniden başlatmak bir kumar olurdu ancak İtilaf Devletleri'nin Batı Cephesi'ndeki durumu 1918 yazında, bahara göre çok daha iyi durumdaydı. Hatta Alman Büyükelçi'nin suikasta kurban gitmesinin üzerinden 15 gün geç-

meden Batı Cephesi'nde İtilaf Devletleri'nin zaferi ile sonuçlanan "100 gün" taarruzu başlamıştı. Bolşevik-Sol SR koalisyonunun Moskova kaybı çok uzun vadeli olamayabilirdi çünkü General Haig, Batı cephesinde sonuç alıcı saldırıyı başlatmıştı, Alman birlikleri Doğu cephesinden çekiliyordu ve onlarla çatışmak Lenin'in korktuğu kadar zor olmayabilirdi. Bir Sol SR-Bolşevik koalisyonu ayakta kalabilir ve Rusya'yı da iç savaştan esirgeyebilirdi.

Buna karşılık Lenin sol SR'lerin gidişini görmekten memnuniyetsiz değildi, yaşanacak olan iç savaş ve terör olsa bile görüşü yine de buydu. Demokratik siyasetin masaya sürdüğü risklerden hoşlanmıyordu. Ön-Meclis'i boykot etmek istedi, İkinci Sovyetler Kongresi öncesinde iktidarı ele geçirmeyi önerdi, Kurucu Meclis'in faaliyetlerinin kısıtlanması gerektiği konusunda ısrar etti ve onun bir Devrimci Konvansiyon'a dönüştürülmesine dair girişimleri de sona erdirdi. Rusya'nın sosyalizme ilerlemek için bir "proletarya ve en yoksul köylüler" hükümetine ihtiyaç duyduğuna dair tüm teorik kanaatine rağmen gerçek fikri Vikzhel görüşmeleri devam ederken 2 Kasım'da "Sovyet İktidarı sloganına ihanet etmeksizin Bolşevik tek parti hükümeti reddedilemez" iddiasını ortaya attığında ortaya çıkmıştı. Lenin'in idaresinde Bolşevikler iktidarı paylaşmamaya kararlıydılar ve Gorbaçov'un Sovyet seçim sistemine bir demokrasi öğesi eklediği 1989'a kadar öyle de yaptılar. Bu değişiklik Sovyetler Birliği'nin iki yıl sonraki yıkılışını hızlandırdı. Rusya halkı bir sosyalist devrim istemişti ancak Lozovski'nin tarifiyle, Lenin'in "çetrefilli manevraları" sonucunda elde ettikleri bir Bolşevik diktatörlük oldu.

Klasik Bir Çalışma

Keep, J.L.H., *The Russian Revolution: A Study in Mass Mobilisation* (Londra: Weidenfeld and Nicolson, 1976).

Diğer Kısa Tarihler

Read, C.L., *From Tsar to Soviets: The Russian People and their Revolution, 1917-21* (Londra: UCL Press, 1996).

Smith, S.A., *The Russian Revolution: A Very Short Introduction* (Oxford: Oxford University Press, 2002).

Wade, R.A., *The Russian Revolution, 1917* (Cambridge: Cambridge University Press, 2000).

1905 Devrimi

Ascher, A., *The Revolution of 1905* (Stanford, CA: Stanford University Press, 1988 ve 1992).

Surh, G.D., *1905 in St. Petersburg: Labor, Society and Revolution* (Stanford, CA: Stanford University Press, 1989).

Devrimler Arasında

Levin, A., *The Second Duma* (New Haven, CT: Yale University Press, 1940).

McKean, R.B., *St. Petersburg between the Revolutions* (New Haven, CT: Yale University Press, 1990).

Melancon, M., *The Socialist Revolutionaries and the Russian Anti-War Movement 1914-1917* (Colombus: Ohio State University Press, 1990).

Siegelbaum, L.H., *The Politics of Industrial Mobilisation in Russia, 1914-17* (Basingstoke: Macmillan, 1983).

Swain, G.R., *Russian Social Democracy and the Legal Labour Movement, 1906-14* (Basingstoke: Macmillan, 1983).

Şubat Devrimi'nden Nisan Günlerine

Hasegawa, T., *The February Revolution: Petrograd 1917* (Seattle: University of Washington Press, 1981).

Pearson, R., *The Russian Moderates and the Crisis of Tsardom, 1914-1917* (Basingstoke: Macmillan, 1977).

Rosenberg, W.G., *Liberals in the Russian Revolution: The Constitutional Democratic Party, 1917-1921* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1974).

Swain, G. R., *The Origins of the Russian Civil War* (Harlow: Longman, 1996).

Haziran'dan Ekim'e

Gill, G.J., *Peasants and Government in the Russian Revolution* (Basingstoke: Macmillan, 1979).

Rabinowitch, A., *Prelude to Revolution: The Petrograd Bolsheviks and the July 1917 Upsring* (Bloomington: Indiana University Press, 1968) [*Devrime Doğru: Petrograd Bolşevikleri ve 1917 Temmuz Ayaklanması*, çev. Serpil Pehlivan, Yordam Yayınları, Istanbul, 2014].

—, *The Bolsheviks Come to Power: The Revolution of 1917 in Petrograd,* (New York: Norton and Co., 1976) [*Bolşevikler İktidara Geliyor: Petrograd'da 1917 Devrimi*, çev. Levent Konyar, Yordam Yayınları, İstanbul, 2016].

Smith, S.A., *Red Petrograd: Revolution in the Factories, 1917-18* (Cambridge: Cambridge University Press, 1983).

Swain, G.R., *The Origins of the Russian Civil War* (Harlow: Longman, 1996).

Wade, R.A., *Red Guards and Workers' Militias in the Russian Revolution* (Stanford, CA: Stanford University Press, 1984).

Wildman, A.K., *The End of the Imperial Russian Army* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1980 ve 1987).

Ekim'den Sonra

Brovkin, V.N., *The Mensheviks after October: Socialist Opposition and the Rise of the Bolshevik Dictatorship* (Ithaca, NY: Cornell University Press, 1987).

Rabinowitch, A., *The Bolsheviks in Power: The First Year of Soviet Rule in Petrograd* (Bloomington: Indiana University Press, 2007).

Radkey, O.H., *Russia Goes to the Polls* (Ithaca, NY: Cornell University Press, 1977).

Swain, G.R., *The Origins of the Russian Civil War* (Harlow: Longman, 1996).

Biyografi ve Otobiyografiler

Abraham, R., *Alexander Kerensky: The First Love of the Revolution* (Londra: Sidgwick and Jackson, 1987).

Allen, B.C., *Alexander Shlyapnikov, 1885-1937: Life of an Old Bolshevik* (Leiden: Brill, 2015).

Mstislavski, S., *Five Days Which Transformed Russia* (Londra: Hutchinson, 1988).

Poole, D-W.C., *An American Diplomat in Bolshevik Russia* (Madison: University of Wisconsin Press, 2014).

Price, M.P., *Dispatches from the Revolution: Russia 1916-18* (Londra: Pluto Press, 1997).

Read, C.J., *Lenin: A Revolutionary Life* (Londra: Routledge, 2005).

Roobol, W.H., *Tsereteli - a Democrat in the Russian Revolution* (Lahey: Martinus Nijhoff, 1976).

Sukhanov, N.N., *The Russian Revolution, 1917: A Personal Record* (Princeton NJ: Princeton University Press, 1984).

Swain, G.R., *Trotsky* (Harlow: Pearson-Longman, 2006).

Belgeler

The Bolsheviks and the October Revolution: Central Committee Minutes of the Russian Social Democratic Labour Party (Bolsheviks), August 1917 - February 1918 (Londra: Pluton Press, 1974).

Browder, R.P. ve A.F. Kerensky, *The Russian Provisional Government 1917: Documents*, 3 cilt (Stanford, CA: Stanford University Press, 1961).

Bunyan, J. ve H.H. Fisher, *The Bolshevik Revolution: Documents and Materials* (Stanford, CA: Stanford University Press, 1961).

Keep, J.L.H., *The Debate on Soviet Power: Minutes of the All - Russian Central Executive Committee of Soviets* (Oxford: Oxford University Press: 1979).

1 No.'lu Emir 14
"18 Nisan notu" 87
1905 Devrimi *ayrıca bkz.* Kanlı Pazar 11, 22-24, 27, 28, 49, 90, 104, 147, 183, 206, 222, 223, 252

(ADK) Askeri Devrimci Komite 17, 18, 193, 194, 196-201, 205, 209, 213, 216, 222, 240, 241
açlıkla mücadele 38
aflar 73
  ve Geçici Hükümet 73
Aivaz Fabrikası 44
Aivaz Fabrikası grevleri 44
Alekseyev, Mikhail 58, 66
Aleksinkii, Grigorii 96
Almanya 14, 18, 19, 58, 82, 83, 97, 251, 253, 257, 259-262
anarşistler 141, 142
anayasacılık 27, 88, 148, 223
Anayasal Demokrat Parti 27
anayasal dönem 223
asker eşleri 159, 160
Asker Eşleri Sendikası 160
Asker Hakları Deklarasyonu 14, 77
Asker Sovyeti 175
Askerî Devrimci Komite (ADK) 17, 193, 209
Askerî Komisyon 69, 70, 213
askerler *bkz.* silahlı güçler 14, 17, 23, 24, 39, 62-66, 69, 70, 77-80, 85, 87, 95-100, 104, 108, 109, 114, 119, 124, 135-139, 142, 144, 145, 147, 161, 172, 174-178, 182, 185, 188, 190, 191, 193, 194, 197, 199, 211, 246, 250, 262, 266-268
ateşkes 18, 191, 246-249
Avrupa Devrimi 104, 184, 252, 253
ayaklanma 22, 108, 177, 190, 194, 196, 201, 204, 205, 217, 247, 270, 274
  işçi eylemleri 206
  Kerenski, Alexander 189, 192, 197, 198, 200, 209
  Lenin, Vladimir 17, 114, 182-189, 191, 192, 196, 212, 260-262, 269
  Nizhnii Novgorod 262
  Savinkov, Boris 258
  ayrıca bkz. gösteriler

Badcock, Sarah 23
Bagdatiev, S. Ya. 50, 51, 107, 117
  gösteriler 120
  Kadın Bürosu 159
Baltık Tersaneleri 149, 151

barış 14, 18, 19, 57, 80-82, 84, 85, 97, 119, 150, 179, 183, 193, 196, 198, 210, 219, 234, 242, 246-254, 269, 270
besin kıtlığı 163
Birinci Devlet Duması 12, 23, 47, 72, 104, 125, 266
Ekim Manifestosu 52
seçimler 36, 206
Birinci Dünya Savaşı 23, 44, 47, 52, 148, 196, 227
barış 196, 247, 248
Birinci Koalisyon Hükûmeti 90, 94, 266
ekonomi 56
İtilaf devletlerinin zaferi 271
köylüler 56
Lenin, Vladimir 90, 247, 248, 270
Savaş Hedefleri Üzerine Hükûmet Deklarasyonu 81, 83
sanayi 56, 148
taarruz 94, 266
Birinci Koalisyon Hükûmeti *bkz.* Koalisyon Hükûmeti (Birinci) 15, 95, 100, 113, 124, 125, 140, 147, 151-153, 160, 164, 168, 208, 266
Birinci Makineli Tüfek Alayı 15, 109, 114-117
Blankizm 107, 182
Bolşevik Askerî Örgütü 15, 108-110, 113-115, 121, 142, 267
Bolşevikler 15, 37, 39, 45, 51, 68, 76, 89, 97, 100, 108, 122, 123, 130-132, 139, 146, 153, 155, 158-161, 175, 188, 193, 194, 196, 198, 207, 224, 227, 228, 233, 242, 245, 249
Askeri Devrimci Komite 193, 209
askerler 24, 97, 108, 109, 114, 145, 174, 177, 182, 188, 211, 267
ateşkes 247
ayaklanma 17, 114, 117, 182-192, 196, 198, 200, 201, 204, 206, 209, 212, 217, 247, 258, 260, 262, 269
Birinci Koalisyon Hükûmeti 90, 100, 109, 110, 113, 114, 140, 160, 266
Bölgelerarası Grup 227
darbe öğesi 25
Devrimci Konvansiyon 238, 242, 271
diktatörlük 22, 25, 271
disiplin 26, 44, 90, 109, 174, 175, 204, 219, 222, 223, 228, 229, 231, 238, 254, 268, 270
Geçici Hükûmet 106, 107
geri çağırma oylaması 238, 242
Geriçağırmacılık 225, 226
gösteriler 111, 133, 135, 143
grevler 44, 45, 49, 51
hükûmet kurma 17, 18, 120, 177, 179, 206, 233
ideoloji 22, 112, 203
iktidar 17, 21, 22, 24, 25, 106, 112, 182-184, 210, 211, 216, 219, 222, 236, 262, 265, 270, 271
isim değiştirme 234
işçi hareketleri 68, 226
kadınlar 153, 155, 158-161, 266
Karşı-Devrimle Mücadele Komitesi 145
Kerenski, Alexander 17, 24, 25, 97, 112, 113, 130, 132, 133, 135, 146, 174, 176, 177, 179, 194, 196, 198, 204, 213, 216, 229, 268
keyfî yönetim 153, 220, 240
Kızıl Muhafızlar 17, 138, 144, 145
Kurucu Meclis 183, 186, 211, 235, 236, 238-242, 247, 258
Lenin, Vladimir 16-19, 21, 24, 25, 90, 104, 106, 107, 112, 143, 177, 183, 184, 204, 210, 212, 214, 216, 218-222, 226, 229, 231, 236, 254, 256, 257, 259-262, 268-271
manifesto 11, 34, 35, 52
Merkez Komite 17, 109-111, 118, 121, 138, 182, 184, 186, 188, 206, 208, 210, 213, 216-222, 225, 229, 231, 232, 238, 253, 254, 257
Merkez Komitesi Rusya Bürosu 101

Nisan Tezleri 106, 183, 184, 204, 231, 266, 268
ön Meclis 182-184, 194, 196, 271
Petrograd Sovyeti 15, 24, 50, 180, 208, 215
Pravda grubu 227
propaganda 112, 174, 196
seçim hilesi 25
sendikalar 45, 155, 215, 216, 221, 225, 226
Sol SR'ler 18, 19, 25, 174, 186, 206, 208-211, 215, 218, 231, 234, 236, 238, 240, 242, 247, 253, 256-262, 269
Sosyalist Devrimci Parti 17, 25, 37, 145, 174, 183, 206-208, 215, 236
sosyalizm 25
Sovyet Hükümeti 24, 107, 118, 177, 180, 210, 247, 268, 270
St. Petersburg Komitesi 50, 106, 110, 111, 114, 158, 159, 188, 217, 218, 229
St. Petersburg Metal İşçileri Sendikası 44, 45, 227, 228
St. Petersburg Sovyeti 34, 40, 50, 101, 102, 104, 106, 111, 188, 224
Temmuz Günleri 120, 123, 143, 144, 161, 174, 180, 208, 266
terör 22, 220, 262, 271
toprak reformu 234, 235, 269
tüzük 223, 226
Ukrayna 236, 249, 256, 261
üyeler 19, 25, 225, 266
Viborg Mahalle Komitesi 67
Vikzhel müzakereleri 221, 232
ayrıca bkz. Bolşevik- Sol SR Koalisyonu, Sol SR-Bolşevik Koalisyonu
Bolşevik-sol SR Koalisyonu 232, 236, 260, 269, 271
Boru Fabrikası 107, 149, 150, 155, 158
Bosna-Hersek 41
bölge sovyetleri 141, 143, 144
Bölgeler Arası Sovyetler Konferansı 144
Brest Litovsk barış görüşmeleri *ayrıca bkz.* Brest Litovsk Antlaşması 18, 249-251
Brest-Litovsk Antlaşması 19, 248, 254, 255, 257, 258, 260
Buharin, Nikolay 270
burjuvazi 50, 79, 80, 91, 100, 106, 131, 180, 191, 223, 252
ekonomik kriz 157

Chkheidze, Nikolay 49, 61, 62, 67, 69
Cheremisov, A.V. 126
Cumhuriyet Konseyi *bkz.* Ön-Meclis 183
Cumhuriyetçi Merkez 183

çamaşırhane işçileri 159, 160
Çamaşırhane İşçileri Sendikası 160
Çar 22, 25, 28, 31-33, 37, 38, 42, 43, 47, 48, 55-57, 60, 63-65, 67, 69, 71, 77, 80, 84, 92, 100, 101, 120, 123, 130, 132, 134, 136, 147, 149-153, 159, 161, 163, 170, 172, 176, 180, 186, 210, 219, 223-225, 235, 241, 251, 257, 259, 261, 266, 267
'a karşı liberal muhalefet 29, 30, 53, 72
anayasa 27, 29, 40, 88, 148, 223, 265
Dördüncü Devlet Duması 53, 68, 207
Ekim Manifestosu 11, 34, 35, 52
ev hapsi 73
grevler 54
"parlamenter" ara dönem 36
Rasputin, Grigori 13, 58, 59
seçim sistemi 27
servetine el koyma 73
siyasi mahkum affı 35
tahttan feragat 14, 59, 66, 223
toprak reformu 36, 39, 40
Çariçe 58
Çeka gizli polis teşkilatı 18, 241, 242, 256
Çekoslovak Lejyonu 258, 270

Çernov, Victor 83, 91, 93, 98, 121, 124, 125, 179, 181, 184, 215, 216, 242
hükümet kurma 80, 179
istifa 94, 120, 168
Sovyet Hükümeti 120, 121
tarım bakanlığı görevinde 164
Temmuz Günleri 120
toprak komiteleri 164-169
tutuklanma 120, 169

DAKK (Devrimin ve Anavatanın Kurtuluşu Komitesi) 211-213, 215, 247
darbeler 22, 24, 25, 40, 58, 188, 190, 201, 209, 213, 267
Kornilov, Lavr 16, 128-130, 132-136, 146, 147, 161, 170, 174, 175, 177, 178, 186, 193, 208, 267
Delo naroda 178, 184
demiryolu işçileri 17, 33, 211, 212
demokrasi 76, 93, 105, 144, 181, 211, 212, 271
barış 82
silahlı güçler 79, 146
Demokratik Konferans 16, 181, 182, 186, 195, 201, 209, 214
Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Tersanesi 149
Devlet Duması 12, 23, 35, 39, 40-42, 44, 47-49, 53, 56, 60, 62, 65-70, 72, 83, 89, 90, 95, 96, 98, 104, 122, 128, 131, 132, 198, 207, 225, 266
Devlet Duması'nın Geçici Komitesi 72, 104, 125, 266
Ekim Manifestosu 34, 52
seçimler ve 11, 27, 33, 36, 43, 45, 46, 206
ayrıca bkz. Dördüncü Devlet Duması, İkinci Devlet Duması, Üçüncü
Devlet Duması'nın Geçici Komitesi 72, 104, 125, 266
devrim 12, 14, 16, 17, 22, 23, 25, 31, 32, 35, 36, 41, 43, 47, 49, 50, 52, 53, 58, 63, 65, 66, 68-71, 75, 77-80, 82, 84, 87, 92, 93, 95, 97, 102, 105-109, 112, 115, 116, 122, 126, 128, 130-132, 138, 139, 142, 143, 145-147, 153-155, 158, 172, 173, 175-180, 185, 190-193, 198, 199, 206, 209-212, 216, 222, 224, 227, 231, 237-239, 241-243, 247, 249-251, 253, 255, 262, 268, 271, 273, 274
Avrupa Devrimi 104, 184, 252, 253
Delo naroda 178, 180, 184
Rus işçi sınıfı 23, 24, 27, 28, 30, 37, 67, 104-106, 183, 203, 223, 252, 265
sosyalist aşama 183, 184
Şubat Devrimi 13, 60, 76, 89, 90, 101, 103, 110, 133, 135-137, 148, 161, 162, 229, 269, 270
ayrıca bkz. karşı devrim
Devrimci Konvansiyon 198, 238, 239, 241, 242, 271
devrimci partiler 32, 36
Devrimin ve Anavatanın Kurtuluşu Komitesi (DAKK) 211
dilekçe 12, 28-32, 34, 35, 42, 43, 44, 139
dilekçeler 47
din 73
Dobrynskii, I. A. 133, 134
Donald, Moira 23
Dördüncü Devlet Duması 12, 45, 49, 53, 98, 206, 207
Birinci Dünya Savaşı 44, 68
ayrıca bkz. Devlet Duması Bölgesel Komitesi
Dukhonin, N.N. 247, 248
dumalar (belediye meclisleri) 48, 55, 74, 91, 126
Dzerzhinskii (Cerjinski), Felix 241

Ekim Devrimi 22
Ekim Manifestosu 11, 34, 35, 52
ekonomi 16, 33, 44, 45, 56, 61, 92, 93, 123, 127, 132, 152, 154, 168, 244, 245, 246, 257, 258, 260
enflasyon 57, 155
kriz 154

Emekçi ve Sömürülen Halkın Hakları Deklarasyonu 240
emperyalizm 19, 250, 259, 261
enflasyon 57, 148, 155, 160, 170

Fabrika Doktorları Kurulu Kongresi (1909) 12, 42
Fabrika Temsilcileri İşçi Konferansı 19
fabrika komiteleri 18, 108, 148-153, 155, 158, 172, 243, 244, 246, 266
  konferanslar 16, 19, 141, 144, 154, 156, 157, 245
fabrikalar *ayrıca bkz.* sanayi 14, 19, 32, 34, 41, 46, 47, 49, 61, 63, 67, 71, 72, 78, 79, 107, 108, 119, 129, 136, 138, 143, 148-150, 156, 176, 214, 219, 228, 245, 246
Finlandiya 35, 82, 103, 117, 119, 188
Fişek Fabrikası 149
Fransa, devrim 19, 80, 99, 183, 186, 258

Galernyi Adası Tersanesi 149
Geçici Hükümet 14, 22, 55, 66, 70-73, 75, 82-84, 86, 88, 92, 101, 104, 105, 107, 117, 131, 134, 150, 151, 158, 159, 161-164, 166, 170, 172, 173, 188, 197, 266
  İrtibat Komisyonu 76, 77, 81
  Birinci Dünya Savaşı 23, 266
  Bolşevik Parti 102
  Kadet Partisi 85
  koalisyon 123, 209
  Nisan Krizi 87, 106
Geçici Hükümler 41, 42
"gericilik yılları" 41
Geriçağırmacılık 225, 226
gıda kıtlıkları 163
Gill, Graham 23, 163, 170
Gorbaçov, Mikhail 25, 269, 271
gösteriler 14, 62, 63, 65, 83, 87, 111, 121, 123, 133, 135, 193
  Birinci Makineli Tüfek Alayı 116, 117
  Temmuz Günleri 120, 123, 143
  ayrıca bkz. ayaklanma
"grevmania" 45, 47, 94, 152
Guçkov, I. 48, 49, 51, 55, 58, 85, 86, 96
  savunma bakanı olarak 77
Gvozdev, Kuz'ma 13, 43-45, 51, 52, 61, 68, 94, 139, 152, 207
  çalışma bakanı olarak 181
  işe geri dönüş komisyonu 76
  Petrograd Sovyeti 50, 67, 76

halk kongreleri 42
Halk Milisleri 15, 141
Halk Üniversiteleri Kongresi (1908) 42
Halkçı Sosyalist Parti 195, 198
hapishaneler 241
Hasegawa, Tsuyoshi 71, 72
hastalık sigortası 49
Hughes cihazı 135

Ivanov, Nikolay 66, 71
Izvestiya 93, 94, 101, 131, 136, 139

İçişleri Bakanlığı 57, 59
İçkiyle Mücadele Kongresi 12
idam cezası 35, 210
  Kerenski, Alexander 98, 124, 127, 133, 174
ikili iktidar 72, 266
İkinci Devlet Duması 12, 36, 39-41, 52, 56, 89, 95, 96, 225
İmparatorluk Devlet Duması *bkz.* Devlet Duması 23
İkinci Koalisyon Hükümeti 16, 116, 122, 123, 126, 127, 147, 153, 167, 168, 177, 267
  İlkeler Deklarasyonu 215
  Kadet Parti 125
İmparatorluk Muhafızları 64
inceleme komisyonu 31, 32, 46, 49, 50
insan hakları 73, 87
isyanlar 35, 59, 171, 174, 176
işçi eylemleri *ayrıca bkz.* grevler 13, 33, 51, 60, 62, 206, 228, 265
işçi hareketi *ayrıca bkz.* işçi sendikaları 23, 27, 30-32, 40, 43, 52, 68, 224, 226

işçi milisleri *ayrıca bkz.* Kızıl Muhafızlar 104, 136-138, 140, 141
İşçi Muhafızı 140
işçi sendikaları 18, 36, 150
Bolşevik Parti 225
Geçici Hükümler 41, 42
-nа saldırılar 41, 42
St. Petersburg İşçi Sendikaları Merkez Bürosu 42
St. Petersburg Matbaacılar Sendikası 45
işçiciler 36-41, 49, 91
işçiler 11, 29, 32, 33, 35, 38, 44, 45, 49, 59, 60, 64, 68, 79, 91, 94, 100, 110, 117, 124, 131, 135, 142, 146, 148, 157, 160, 162, 172, 176, 181, 181, 185, 203, 204, 212, 215, 219, 225, 227, 228, 241, 251
askerler 14, 63, 79, 80, 85, 109, 124, 136, 137, 139, 161, 182, 185, 191, 211
Bolşevik Parti 100, 102, 177, 228, 229
devlet işçileri denetimi 246
devrim 28, 43, 47, 63, 67, 104-106, 136, 137, 139, 161, 178, 183, 206, 223, 224, 229, 252, 253, 256
dilekçeler 30, 43, 44, 47
eylemler 13, 33, 51, 60, 62, 89, 206, 228, 265
fabrika komiteleri 18, 141, 144, 149-151, 153-155, 158, 243-246
gösteriler 14, 28, 62, 85, 86
hakları 18, 137
ittifaklar 104, 105, 183
işçi hareketleri 89
işçi ücretleri 152
kadınlar 62, 158, 159, 161, 226
kadro işçiler 148
Lena Altın Madeni katliamı 43
Lenin, Vladimir 104-106, 215, 223, 224, 229
militanlar 41, 49, 50, 52, 62, 63, 68, 159
oy verme 40, 52
örgütlenmesi 23, 31, 43, 76, 92, 159
Petrograd Sovyeti 14, 15, 67, 71, 76, 188
Putilov Fabrikası 13, 50, 61, 117, 149, 158, 227
Riga Hapishanesi isyanı 39
Rus İşçi Denetimi Konseyi 244-246
Savaş Sanayileri Komitesi İşçi Grubu 13, 151
sosyal sigorta 46, 67, 153, 206
ayrıca bkz. isyanlar, grevler, işçi sendikaları
İşe Geri Dönüş Komisyonu 76
işsizlik ödeneği 38

Japonya, savaş 29, 33, 35

Kadet Partisi 196
Geçici Hükümet 55, 72, 75, 81, 85, 86, 88
gösteriler 85
İkinci Koalisyon hükümeti 125
Ön-Meclis 198
parlamenter ara dönem 36
Kadın Bürosu 158, 159
kadınlar 23, 50, 62, 73, 74, 155, 160, 226, 266
işçiler 153, 158, 159, 161
Kadınlar Kongresi 50, 159, 226
kadro işçiler 148
Kalagaev, Andrei 231-233
Kamenev, Lev 102, 209-211, 215, 216, 218-221, 239, 248
ateşkes 248
ayaklanma 17, 186, 187, 189-191, 206, 212, 217
iktidar 181
Lenin, Vladimir 110, 111, 181, 186, 187, 189, 191, 192, 212, 214, 217
Vikzhel müzakereleri 221
Kamkov, Boris 207-209, 233, 254, 255, 270
Almanya 260
Kurucu Meclis 237

Kanlı Pazar 11, 28, 31, 33, 44, 46, 50, 61
kapitalizm 245
Kara Yüzler hareketi 149
Karelin, Vladimir 237, 253
karşı-devrim 71, 112, 130, 138, 146, 173, 183
Karşı-Devrimle Mücadele Komitesi 145
Kornilov Olayı 145
Karşı-Devrimle Mücadele Komitesi 145
Kazan 86, 209, 262
Kerenski, Alexander 14, 15, 18, 23, 49, 59, 61, 62, 65, 72, 85, 93, 95-99, 109, 113, 115, 122, 124, 136, 157, 171, 174, 176, 188, 189, 197, 201, 210, 214, 229, 258, 266, 268
adalet bakanı olarak 73
Askeri Devrimci Komite 193, 194, 196, 198, 200, 209, 213, 216
Askeri Komisyon 213
ayaklanma 192, 196, 209
Bolşevik Parti 17, 25, 112, 196, 198, 216, 267
devrilmesi 24, 25, 200, 203-205, 209
Devrimin ve Anavatanın Kurtuluşu Komitesi (DAKK) 212, 213, 215
İkinci Koalisyon Hükümeti 16, 123, 125, 126, 147, 153, 267
istifa 125
işçi denetimi 157
karşı-devrim 112, 130
Kornilov, Lavr 16, 100, 121, 126, 127, 129-135, 146, 170, 175, 179, 193, 194, 198, 267
köylü eylemleri 170
Ön Meclis 181, 194-198, 205, 212
Petrograd Sovyeti 67, 70, 78, 126
savaş bakanı olarak 96, 97
Üçüncü Koalisyon Hükümeti 16, 177, 181, 194, 195, 204, 205
keyfî yönetim 220, 263
Khabalov, S.S. 62, 63, 66
Khrustalev, P.A 32, 34, 50
Kızıl Muhafızlar 15, 17, 23, 86, 87, 137, 138-141, 145, 175, 199, 203, 214, 266
silah bırakma 142
Temmuz Günleri 136, 142, 144
Kızıl Ordu 255, 258
kilise bölgesi (*volost'*) komiteleri 169
Koalisyon Hükümeti (Birinci) 17, 19, 93, 94, 95, 124, 125, 140, 147, 151, 164, 208
Bolşevik Parti 90, 100, 109, 110, 113-115, 160, 266
Çalışma Bakanlığı 152, 153
gösteriler 123
'ne meydan okuma 110
Ukrayna 15, 115
ayrıca bkz. İkinci Koalisyon Hükümeti, Üçüncü Koalisyon Hükümeti
Kollontay, Aleksandra 158-161, 226
komünizm 21
kooperatif hareketi 195
Kooperatif Toplulukları Kongresi (1908) 42, 225
Kornilov, Lavr 16, 78, 100, 121, 126, 128-132, 134-136, 145-147, 154, 161, 170, 175, 177-179, 181, 186, 193, 194, 198, 208, 209, 212, 218, 267
darbe teşebbüsü 175
idam cezası 127, 133, 174
Kornilov Meselesi 135
Köylü Sovyeti 167, 169, 215
Köylü Sovyetleri Kongresi 165, 233, 234, 239, 240
Köylü Sovyetleri Olağanüstü Kongresi 18, 232, 233
köylüler 19, 23, 27, 39, 41, 57, 75, 78, 91, 106, 119, 127, 131, 147, 157, 161, 162, 168, 170, 172, 176, 178, 184, 186, 191, 206, 216, 217, 223, 231, 232, 252, 257, 258
Birinci Dünya Savaşı 56
eylemler 164, 170
ittifaklar 41, 104, 105, 183
kilise bölgesi (volost) komiteleri 169

Köylü Sovyetleri Kongresi 18, 233, 234, 239, 240
Köylü Sovyetleri Olağanüstü Kongresi 18, 233
Lenin, Vladimir 104, 105, 203, 252, 268, 269, 271
oy verme 35
Petrograd Sovyeti 24, 76, 78
Sovyet Hükümeti 105, 177, 268
tahıl fiyatları 170
Troçki, Leon 252
toprak reformu 56, 105, 164-166, 169, 171, 234, 235
Tüm Rusya Köylü Sovyetleri Kongresi 165
Krasnov, Petr 212-214, 216, 259
Kronstadt Deniz Üssü 35, 109, 117, 267
Krupskaya, Nadezhda 159
Krylenko, Nikolai 248
Kurucu Meclis 18, 29, 34, 66, 70, 71, 73, 87, 90, 91, 94, 101, 116, 123, 124, 131, 147, 159, 161, 179, 13, 186, 195, 206, 211, 235-242, 247
Brest-Litovsk Antlaşması 248, 258
toprak reformu 164-167, 169, 171, 235
Kuzey Sovyetleri Kongresi 185, 187, 188

Langenzipen Fabrikası 154
Lazimir, P. 209
Lena Altın Madeni Katliamı 43
Lenin, Vladimir 14, 21, 22, 28, 32, 33, 36, 82, 90, 108, 112, 117, 121, 122, 130, 159, 207, 214-220, 222, 228, 229, 238, 247, 252, 254, 256, 258, 263
Alman desteği 262
ateşkes 18, 247-249
Askeri Devrimci Komite 192
ayaklanma 17, 114, 177, 183-189, 191, 192, 196, 212, 261, 262, 269
Birinci Dünya Savaşı 247, 248
Bolşevik Askeri Örgütü 108
Bolşevik Parti 100, 103, 119, 143, 177, 182, 201, 204, 260, 266, 267
Brest-Litovsk Barış görüşmeleri 248-251
darbe öğesi 25
demokrasi 181
Devrimci Konvansiyon 239, 241, 242, 271
Devrimin ve Anavatanın Kurtuluşu Komitesi 212
geriçağırmacılık 225, 226
gösteriler 83, 110, 111
hükümet kurma 107, 177, 210
ihtiyatlılığı 119, 189
işçi sınıfı 104, 106, 224, 268
Kadın Bürosu 159
Kurucu Meclis 236, 237, 240, 241
köylüler 104, 105, 203, 252, 268, 269, 271
"nefes alma alanı" 19, 255, 257, 259, 270
Ne Yapmalı? 223
Nisan Tezleri 103, 106, 183, 184, 203, 204, 231, 252, 266, 268
Nizhnii Novgorod ayaklanması 262
Ön-Meclis 271
seçim hilesi 25
Sol SR'ler 19, 204, 259, 269-271
sosyalist devrim 105, 106, 184, 231
sosyalist inşa programı 25, 260
Sovyet Hükümeti 15, 24, 103, 177, 201, 204, 244, 248, 251, 253, 255, 257, 268
tahılın zorla alımı 19, 257
Temmuz Günleri 15, 143
terör 19, 259, 262, 271
"Uzaktan Mektuplar" 103, 105
"Uzlaşmalar Üzerine" 179, 181, 182, 184
Ukrayna 249
Vikzhel müzakereleri 221
liberaller 14, 28-30, 33, 34, 37, 40, 41, 44, 45, 51-55, 57, 59, 61, 65, 72, 74, 75, 87, 88, 90, 91, 93, 116, 124, 126, 147, 153, 166, 176, 178, 223, 238, 265, 266
Sovyet Hükümeti 118

Steklov, Yurii 180
ayrıca bkz. Burjuvazi, Kadet Partisi
Lozovski, Solomon 221, 222, 228, 244-246, 271
Lvov, V. N 48, 66, 72, 81, 85, 88, 94, 122, 134, 135

matbaalar 77, 204
Menşevikler 24, 37, 38, 39, 46, 50, 52, 68, 90, 109, 116, 122, 179, 183, 195, 205, 224, 241, 258, 263
Devrimin ve Anavatanın Kurtuluşu Komitesi 211, 215
grevler 44, 45
ideoloji 71
Kızıl Muhafızlar 138, 139
parti tüzüğü 223, 226
Petrograd Sovyeti 67, 71
toplanma özgürlüğü 44
sendikalar 23, 42, 155, 244
sosyal sigorta 67, 228
Sovyet Hükümeti 25
St. Petersburg Metal İşçileri Sendikası 44, 45
milisler *ayrıca bkz.* Kızıl Muhafızlar 15, 104, 136-141
Milyukov, Pavel 13, 55, 58, 59, 81, 83, 92, 128, 132
istifası 14, 84, 85, 88
Milyutin, Vladimir 157, 189, 220
devlet işçilerinin denetimi 246
Moskova 16, 35, 36, 45, 57, 98, 106, 124, 128, 130, 132, 133, 171, 174, 188, 234, 236, 250, 251, 255, 256, 259, 262, 269-271
grevler 33, 131
Moskova Devlet Konferansı 16, 130-133, 174
Moskova Sovyeti 35
Muraviev, Mikhail 17, 214, 216, 220, 259, 261

Nevskii Tersaneleri 49
Nizhnii Novgorod 174, 262
Nisan Krizi 87, 93, 106, 126, 127, 138
Nisan Tezleri 103, 106, 183, 184, 203, 204, 231, 252, 266, 268
Nosar, G.S 32, 34, 50
Novaya zhizn' 146, 190

Obukhov Fabrikası 33, 151, 214, 228

Ön-Meclis 271
örgütlenme özgürlüğü 28, 42, 43, 224
özgürlükler 34, 36, 74, 107

Papa Georgly Gapon 30-32, 34, 35, 42, 46
"parlamenter" ara dönem 36
Pavlovski İmparatorluk Muhafızları Alayı 64
Petrograd 14-18, 24, 50, 52, 60, 63, 66-72, 75, 77-83, 85, 87-89, 91, 96, 100-104, 108-111, 114, 117-119, 121, 126, 128, 132-137, 140-146, 148, 150, 154, 155, 157-160, 173, 178, 180, 182, 184, 185, 187-193, 198-200, 204, 205, 207-209, 212-215, 217, 219, 228, 229, 233, 236-238, 245, 246, 250, 251 253-255, 266-268
grevler 51, 61, 62, 162
ayrıca bkz. St. Petersburg
Petrograd Fabrika Komiteleri Birinci Konferansı 141
Petrograd Fabrika Sahipleri ve İmalatçılar Birliği 150
Petrograd Halk Milisleri Konferansı 15, 141
Petrograd Halk Milisleri Konseyi 141
Petrograd Sovyeti 14-16, 24, 50, 69-72, 75, 79, 83, 101, 108, 111, 126, 146, 184, 188, 189, 208, 209, 215
Asker Hakları Deklarasyonu 77
Askeri Devrimci Komite 193, 209
Birinci Koalisyon Hükümeti 140
barış 80-82, 85, 150
Bolşevik Parti 67, 102, 103, 143
Bölgeler Arası Sovyetler Konferansı 144
darbeler 267
Demokratik Konferans 180
hükümet benzeri işlevler 77

Irakli, Tsereteli 88, 91, 267
İkinci Koalisyon Hükümeti 126
İrtibat Komisyonu 76, 77, 81, 91
işçi milisleri 104, 140
Kızıl Muhafızlar 142
Mazbata Komisyonu 78
Nisan Krizi 87, 126
Sibirya sürgünleri 78
Troçki, Leon 180, 190, 191, 199, 200, 205
ayrıca bkz. Tüm Rusya Sovyetler Birinci Kongresi
Philips Price, Morgan 171
Pipes, Richard 22, 24
Plehve, Vyacheslav von 98
polis 18, 23, 36, 50, 63, 64, 70, 73, 140, 226, 241, 243
baskınlar 49
Polivanov Komisyonu 77
Polivanov, Aleksey 53
Polkovnikov, G.P. 193
Polonya 47, 73
Pravda 44, 102, 103, 105, 107, 108, 114, 118, 122, 138, 140, 143, 160, 227, 239
ve Kerenski, Alexander 192
Pravda grubu 102
Prens G.E Lvov 48, 66, 72, 81, 85, 88, 94, 134, 135
istifası 122
Protopopov, Aleksandr 55
Putilov Fabrikası 13, 31, 50, 61, 117, 149, 155, 157, 227
ekonomik kriz 154, 158

Rabinowitch, Alexander 260
Rabochii i soldat 215
Rabochii put 143
Rabotnitsa 160, 161
Rasputin, Grigori 13, 58, 59
Riga hapishanesi isyanı 39
Rikov, Aleksey 217, 220
Rosenberg, William 23, 75, 243, 246
Rus İşçi Denetimi Konseyi 244-246
Rus Özgürlüğü matbaası 142
Rusya'nın Ekonomik Yeniden Yapılandırılması Topluluğu 127
Ryazanov, David 212, 216, 217, 220, 221

Sağ SR'ler 186, 211, 232, 233, 235, 237, 239, 241, 258, 259, 262, 270
Brest Litovsk Antlaşması 258
sanayi 13, 28, 31, 41, 48, 49, 56, 92, 123, 127-129, 131, 148, 150, 151, 157, 178, 179, 211, 215, 236, 243, 246, 249, 269
eylemler 68, 153
kriz 154
maliyetler 152
ayrıca bkz. fabrika komiteleri
savaş, Japonya *ayrıca bkz.* Birinci Dünya Savaşı 29, 33, 35
Savaş Hedefleri hakkında Hükümet Deklarasyonu 81
tamamlayıcı not 83
Savaş Sanayileri Komitesi 13, 51
İşçi Grubu 13, 51
Savinkov, Boris 98, 129, 130, 133, 134, 136, 258
savunma sanayi 129, 157
Schapiro, Leonard 23, 24
seçimler 31, 98, 125, 126, 143, 145, 162, 207, 242
Boru Fabrikası 107
Çar 33
demokrasi 271
Devlet Duması 11, 27, 33, 36, 43, 45, 46, 206
fabrika 12, 34, 46, 49-51, 107, 158, 206, 227
geri çağırma 237, 238, 242
hile 27
Kadet parti politikası 124
kadınlar 73, 158, 159, 161
Kurucu Meclis 18, 29, 73, 161, 169, 186, 236, 237, 247
Lenin, Vladimir 107, 260
Petrograd Bölgesel Sigortası Yönetim Kurulu 228
Petrograd Kent Sigortası Yönetim Kurulu 228
Savaş Sanayileri Komitesi 13

sigorta 12, 13, 46, 49, 51, 67, 206, 227, 228
Sovyetler Beşinci Kongresi 19, 260
Shteinberg, Isaak 208, 240, 241
sınıf 22-24, 27, 28, 30, 33, 35, 37, 41, 50-52, 54, 61, 67, 68, 71, 75, 78, 79, 89, 92, 104, 105, 108, 117, 131, 137, 139-141, 143, 144, 146, 147, 158, 161, 180, 181, 183, 203, 206, 221-224, 229, 239, 242, 243, 251, 252, 257, 265, 266, 268, 269
sınıf savaşı 257, 269
"Sigorta üzerine Tezler" 42, 46
silahlı güçler 70, 110
1 Numaralı Emir 70, 172
2 Numaralı Emir 70, 172
asker eşleri 160
Asker Hakları Bildirgesi 77
asker komiteleri 70, 172
Askerî Devrimci Komite 192
Aurora 17, 200
Birinci Dünya Savaşı taarruzu 266
Birinci Koalisyon Hükümeti 109, 110, 114
Birinci Makineli Tüfek Alayı 109, 114, 117
Bolşevik Parti 110, 137, 191, 258
Çekoslovak Lejyonu 258
darbeler 136, 146, 174, 175, 178, 186, 213
disiplin 64, 87, 98, 109, 172, 174, 192
eleştiri 175
firar 98
gösteriler 84-87, 109-112, 117, 121, 142, 191
hakları 137
idam cezası 174
işçiler 137
Kızıl Ordu 137, 258
Kornilov, Lavr 121, 136, 145, 146, 174, 175, 178, 186
Kronstadt donanma üssü 35, 109, 117, 119, 121, 122
Petrograd Sovyeti 70, 71, 79, 85, 87, 104, 111, 142-144, 191
Savaş Bakanlığı 98
Sovyet Hükümeti 68, 110, 121, 259
subaylar 70, 85, 86, 98, 172, 213
Subaylar Sendikası 127-129, 135
terhisler 174
Troçki, Leon 189
Tüm-Ordu Komitesi 215
Üçüncü Süvari Kolordusu 213, 214
ayrıca bkz. Bolşevik Askeri Örgütü
Skobelev, Mikhail 61, 67, 85, 93, 152-154, 212
çalışma bakanı olarak 91
Smith, Steve 23, 150, 154
Soğuk Savaş 21
Sol Sosyalist Devrimciler (Sol SR'ler) *bkz.* Sol SR'ler 25
Sol SR'ler (Sol Sosyalist Devrimciler) *bkz.* Sol Sosyalist Devrimciler 25, 194, 198, 204, 207, 211, 213, 249, 257, 258
Almanya 19, 253, 260, 261
Askeri Devrimci Komite 209
ayaklanma 206, 209, 261, 262, 269
Brest-Litovsk Antlaşması 255, 260
Bolşevik Parti 206, 232, 233, 236, 254, 255, 260, 268, 270, 271
Çeka (gizli polis) 18, 241, 242, 256
Devrimci Konvansiyon 198, 238, 239
keyfî yönetim 240
Kurucu Meclis 186, 236-238, 240
Lenin, Vladimir 19, 210, 218, 231, 237, 253, 259, 261, 269-271
seçimler 19, 236-238, 269
Sovyet Hükümeti 208, 210, 217, 241, 247, 253, 255
toprak reformu 234, 235, 269
Vikzhel müzakereleri 232
ayrıca bkz. Bolşevik-Sol SR Koalisyonu, sol SR-Bolşevik Koalisyonu
Sol SR-Bolşevik Koalisyonu 232, 236, 260, 269, 271
Soldatskaya Pravda 108, 114
Sorokin, Pitirim 60
Sosyal Demokrat Parti 89, 143, 206, 226
dilekçeler 30, 34

"parlamenter" ara dönem 36
sosyal sigorta 206
St. Petersburg Metal İşçileri Sendikası 225
sosyal sigorta 12, 42, 46, 51, 124, 153, 206, 228
Petrograd Sovyeti 67, 150
sosyal tarihçiler, sosyal politikalar 22, 123
Sosyalist Devrimci Parti (SR'ler) *bkz.* SR'ler 30
sosyalizm 26, 92, 130, 178, 183, 184, 271
Birinci Koalisyon hükümeti 93
Lenin, Vladimir 25, 203, 258
Sovyet Hükümeti 15, 17, 24, 25, 68, 103, 107, 110, 118, 119, 121, 201, 203, 206, 210, 240, 241, 243, 244, 246-251, 253, 255, 259, 267, 268, 270
Bolşevik Parti disiplini 204, 268
Devrimci Konvansiyon 239
köylüler ve 105, 177, 206, 257, 268
Temmuz Günleri 180, 208
Vikzhel müzakereleri 218
Sovyet Yürütmesi 78, 88
Sovyetler İkinci Kongresi 17, 18, 23, 24, 181, 182, 184, 186-188, 192, 194, 199-201, 205, 206, 211, 219, 231, 232, 244, 247, 268, 270, 271
Sovyetlerin Beşinci Kongresi 19, 25, 225, 226, 260
Spiridonova, Maria 208, 232
SR'ler (Sosyalist Devrimci Parti) 31, 39-41, 71, 122, 140, 145, 183, 184, 195, 198, 204, 206, 207, 215, 223, 242, 249, 268
askerler 97, 98, 174, 175
Brest-Litovsk Antlaşması 255, 258, 260, 269, 270
Devrimci Konvansiyon 198, 238, 239, 242, 271
Devrimin ve Anavatanın Kurtuluşu Komitesi 211
kapitalizm 179
Kurucu Meclis 90, 91, 116, 165-167, 169, 171, 179, 186, 235-238, 240, 242, 258
Ön-Meclis 271
Sovyet Hükümeti 208, 210, 217, 247, 249, 253, 255
Sovyetler İkinci Kongresi 18, 186, 205, 211, 232, 247, 270, 271
St. Petersburg işçileri 206
toprak reformu 36-38, 122, 165-167, 171, 184, 234, 235, 269
Tüm Rusya köylü Sovyetleri Kongresi 165
Ukrayna 116, 236, 249, 261
ayrıca bkz. sol SR'ler, sağ SR'ler
St. Petersburg 11, 13, 14, 28, 31, 32, 41-42, 47, 49-51, 57, 63, 101, 102, 104, 106, 110, 111, 114, 118, 119, 158, 188, 206, 217, 218, 224-229
grevler 33-35, 38, 44, 45, 52
ayrıca bkz. Petrograd
St. Petersburg Fabrika İşçileri Meclisi 30
St. Petersburg Sendikaları Merkez Bürosu 42
St. Petersburg Komitesi 50, 63, 102, 106, 110, 111, 114, 118, 119, 158, 159, 188, 217, 218, 225, 226, 229
St. Petersburg Matbaacılar Sendikası 45
St. Petersburg Metal İşçileri Sendikası 44, 45, 225, 227, 228
St. Petersburg Sovyeti 11, 34, 35, 40, 104, 224
Stalin, Joseph 25, 102, 219, 270
grevler 192
Vikzhel müzakereleri 220
Steklov, Yurii 180
Stolypin, Petr 36, 39, 40, 56
Subaylar Sendikası 127-129, 135
Sukhanov, Nikolai 66, 72, 78, 79, 93, 108, 110, 112, 145-147

Şliyapnikov, Alexander 68, 76, 101, 103, 207, 229
milisler 137
SR'ler 208
Vikzhel müzakereleri 220, 228

Şubat Devrimi 13, 60, 76, 89, 90, 101, 103, 110, 133, 135-137, 148, 161, 162, 229, 269, 270

tahıl kıtlıkları 57
tahılın zorla alımı 19, 163, 257
tarım 18, 56-58, 73, 91, 93, 94, 105, 120, 124, 163-166, 169, 220, 231, 233-235
Tarım Bakanlığı 57, 58, 163, 164, 166, 169
Tarım Komiserliği 220, 234, 235
tedarik komiteleri 163, 164, 168, 170, 234
Temmuz Günleri 15, 120, 123, 126, 136, 142-144, 153, 161, 174, 180, 197, 208, 266, 267
terhisler 174, 246
terör 19, 22, 98, 220, 259, 262, 263, 271
tersaneler 49, 149, 151
Thomas, Albert 97
Ticaret ve Sanayi Birliği 48
toplanma özgürlüğü 44
Topluma Mal Olmuş Kişiler Konferansı 128
toprağa el koyma 166
toprak komiteleri 164-170, 198, 210, 234
toprak reformu 12, 14, 37, 38, 122, 164-167, 169, 171, 173, 234, 235, 269
  "parlamenter" ara dönem 36
  ve Geçici Hükümet 164
  ve köylülük 105
  ve Lenin, Vladimir 105
  ve Stolypin, Petr 36, 39, 40, 56
Troçki, Leon 11, 17, 19, 183, 188, 190, 199, 200, 214, 215, 219, 249, 251, 252, 257, 259, 262, 267
  Askeri Devrimci Komite 17, 193, 209
  ayaklanma 185, 187, 189, 191, 192, 194, 196, 198, 204, 205, 209, 217, 258, 261
  Çekoslovak Lejyonu 258
  Ekim Manifestosu 34
  iktidar 200, 252
  köylüler 252
  ordu komiseri olarak 256
  siyasi mahkum affı 35
  sol SR'ler 209-211, 218, 253, 255, 261
  Sovyet Hükümeti 120, 180
  Victor Çernov'un kurtarılması 121
  Vikzhel müzakereleri 216
  yargılanma ve sürgün 40
Tsereteli, Irakli 15, 82, 91, 96, 98, 108, 110, 122, 124, 139
  Birinci Koalisyon hükümeti 90, 93-95, 115, 116, 125, 266
  devrim 112, 130, 131
  içişleri bakanı olarak 168
  İkinci Koalisyon Hükümeti 123, 125, 168, 267
  Kadet Partisi 37, 39, 40, 88-90
  toprak reformu 37, 39
  toprak müsadereleri 168
Tüm-Ordu Komitesi 215
Tüm Rusya Bolşevik Askerî Örgütü Birinci Kongresi 15, 113
Tüm Rusya Köylü Sovyetleri Kongresi 165
Tüm Rusya Sovyetleri Birinci Kongresi 109
  Birinci Dünya Savaşı taarruzu 113

Ukrayna 15, 81, 84, 115, 116, 236, 248-251, 256, 258, 261
Uluslararası Kadınlar Günü 62

Üçüncü Devlet Duması 27, 40, 43, 48, 225
  sosyal sigorta 12, 42, 46
Üçüncü Süvari Kolordusu 213, 214

Verkhovskii, A.I. 196
Viborg Mahalle Komitesi 67
Vikzhel müzakereleri 221, 232
Volga Sovyet Cumhuriyeti 262
Volhynian Alayı 64

Wade, Rex 23, 139
Wildman, Alan 23

Yeni Deniz Komutanlığı Tersanesi 149
yeniden silahlanma 41
Yıldız Odası 93, 110, 116, 122, 139

Zavoiko, V.S. 127, 133, 134
Zemgor (savaş çalışmalarını destekleyen organizasyon) 48, 53-55, 58, 72, 73
yiyecek tedariki 57, 59
Zemstvo Kongresi 29, 33
*zemstvo*lar (belediye meclisleri) 29, 48, 55, 73, 126, 162, 163, 180, 234
Zinovyev, Grigorii 17, 186, 189, 190, 192, 220, 229
iktidar 268
Vikzhel müzakereleri 218



Çar yönetiminden mutsuz bir kitlenin benzersiz bir örgütlenmeyle harekete geçerek gerçekleştirdiği 1917 Rus Devrimi, tarihin ilk komünist devletinin kurulmasına neden oldu. Toplumsal ve ekonomik birçok değişikliği beraberinde getiren Sovyetler Birliği, dünya tarihine damga vurdu ve günümüzde hâlâ ilgi uyandırmaya devam ediyor. Peki bu devrimin öncülleri nelerdi? Örgütlenme nasıl gerçekleşti? Fikir önderleri kitleleri nasıl etkiledi ve yol gösterdi? Rusya toplumunun düşünce yapısı devrimde ne kadar etkili oldu ve bu toplumun hangi kesimleri, nasıl roller üstlendi? Geoffrey Swain bu kitabında yeni bir bakış açısıyla devrimi tekrar ele alırken bu soruların cevaplarını arıyor.

"Elinizdeki kısa tarih [...] Rus işçi sınıfının 1905'ten itibaren istikrarlı bir biçimde reformistten ziyade devrimci olduğunu ve Şubat 1917'de ortaya çıkan sapmanın yeni kurulan Sovyet'in başına, önde gelen reformistleri rastlantısal olaylar sonucu getirdiğini, Haziran sona ermeden, belki de daha öncesinde Bolşeviklerin işçi sınıfının geleneksel devrimci reaksiyonunu yeniden ortaya çıkarmak için büyük çaba harcamış olduğunu iddia ediyor."

GEOFFREY SWAIN

2010
Reinplatten
THG
0462257
NLD
THG 0462257 NLD

iletişim

ISBN-13: 978-975-05-2633-6
9 789750 526336